

sveti ivan od križa, naučitelj crkve

uspon na goru karmel

symposion

Sv. Ivan od Križa: »USPON NA GORU KARMEL«

SYMPOSION
BIBLIOTEKA ASKETSKO-MISTIČNIH DJELA
KNJIGA VII

UREDNIK
S. Marija od Presv. Srca
(Anka Petričević)

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Sveučilišna knjižnica u Splitu

UDK 242

IOHANNES a Santa Cruce

Uspon na goru Karmel / sveti Ivan od Križa ;
[preveo s talijanskog Andrija Bonifačić]. - 2 izd. - Split :
Samostan sv. Klare, 1997. - 359 str.; 20 cm. - (Symposion:
biblioteka asketsko-mističnih djela : 7)

Prevedeno s talijanskog prema španjolskom originalu:
Subida del monte Carmelo. - Str. 7-19; Uvod u djela sv.
Ivan od Križa / Andrija Bonifačić. - Str. 339-349; Ivan od
Križa-uspon mističnim vrhuncima / S. Marija od Presv.
Srca. - Bibliografske bilješke uz tekst.

ISBN 953-6261-33-2

ISBN 953-6261-33-2

SVETI IVAN OD KRIZA, NAUCITELJ CRKVE

USPON NA GORU
KARMEL

II. IZDANJE

SYMPOSION
SPLIT, 1997.

NASLOV ORIGINALA:

SAN JUAN DE LA CRUZ: SUBIDA DEL MONTE CARMELO

PREVEO S TALIJANSKOG:

prof. O. ANDRIJA BONIFACIĆ, franjevac, Kampo — Rab

TALIJANSKO IZDANJE:

San Giovanni della Croce, OPERE, tradotto in italiano
del R. P. Nazareno dell'Addolorata O.C.S., Roma 1940.

USPOREDENO S IZVORNIKOM:

**VIDA Y OBRAS DE SAN JUAN DE LA CRUZ, DOCTOR
NE LA IGLESIA**

edición crítica, notas y apéndices por LUCINIO RUANO, O.C.D.
Biblioteca de autores cristianos, Madrid 1974.

LEKTOR I KOREKTOR:

M O P S

NASLOVNU STRANU IZRADIO:

JOSIP BOTTERI — DINI, akademski slikar

**S dopuštanjem Nadbiskupskog ordinarijata — Split
br. 520/78. od 18. 2. 1978.**

IZDAJE I ODGOVARA:

SAMOSTAN SV. KLARE, SPLIT, UL. SV. KLARE 1A

USPON NA GORU KARMEL.

UVOD U DJELA SV. IVANA OD KRIŽA

I. Zaslugom redovničke zajednice splitskih klarisa, poglavito opatice s. Marije od Presv. Srca, i prevodica prof. O. Andrija Bonifačića, OFM, hrvatsko čitateljstvo prvi put će moći čitati DJELA SV. IVANA OD KRIŽA. Potkvat je povijesnog značenja, a ovaj uvod treba pomoći našem sunarodnjaku da što uspješnije i korisnije pročita djela velikoga španjolskoga mistika na hrvatskom jeziku.

Sv. Ivan od Križa je suradnik i pomoćnik u obnoviteljskom radu sv. Terezije Avilske. Obnovljeni Karmelski red zato sveticu naziva svojom redovničkom Majkom, a svoga subrata, suredovnika, Ivana od Križa ponosno zove Ocem. Obnova Karmela događala se u Španjolskoj, u doba koje povjesničari nazivaju El siglo de Oro (Zlatno stoljeće),¹ a spomenuti Obnovitelji rodili su se, živjeli i djelovali u toj zemlji, moćnoj i utjecajnoj, bogatoj i katoličkoj.

Ivan se rodio god. 1542. u Fontiveros-u, u blizini Avile. Nakon osnovne izobrazbe u isusovačkom kolegiju u Medini del Campo, stupio je u novicijat Karmelskoga reda u istome gradu. Nakon redovničkih zavjeta Ivan od sv. Matije, tako se zvao prije stupanja u obnovljeni Karmel, stječe filozofsku i teološku naobrazbu na glasovitom sveučilištu u Salamanci. God. 1568. prihvatio je karmelsku obnovu, koju je Terezija iz Avile provela god. 1562. među svojim karmelćankama.²

U suprotnostima i sukobima između obnovljenoga i neobnovljenoga Karmela bio je Ivan zatvoren god. 1577. u samostansku tamnicu u Toledu. Tamnovanje je ostavilo duboke tragove u Ivanovu životu, ne samo tjelesno, čudo-

¹ Opširnije o tome usporedi: Pfandl L., *Spanische Kultur und Sitte des 16 und 17 Jahrhundert*, Kempten 1924; Olmedo F.S.J. Juan Bonifacio (1538—1606) y la cultura literaria del siglo de oro, Santander 1938.

² Crisogono de Jesús Sacramentado, OCD., *Zivotopis sv. Ivana od Križa ...*, Sarajevo 1974.

redno nego i u duhovnom žiću i mističnom doživljavanju. Napomenuti treba da je barem veći dio pjesme koju tumači u svome remek djelu Duhovni spjev, ispjevao u spomenutoj tamnici.

Umirući godine 1591. u Ubedi Ivan ostavlja veliku duhovnu baštinu: svoj primjer života i svoja mistična djela.

Sv. Ivan od Križa, dignut na čast oltara i proglašen mističnim naučiteljem (*doctor mysticus*), svakako je prvak kršćanske duhovnosti, a španjolski povjesničari ubrajaju ga u klasike svoje književnosti. Njegova su djela posebno pobudila pažnju nakon god. 1926, kada ga je popo Pijo XI proglasio naučiteljem Crkve. Od toga doba do danas povijesna i znanstveno-stručna istraživanja istakla su domet njegova nauka i aktualnost u vremenima koja danas živi Crkva.¹

2. Kao uvod u djela sv. Ivana od Križa mogu poslužiti **KRATKI SPISI** koji su sastavljeni od deset pjevanja o Presv. Trojstvu i Utjelovljenju. Značajan je bogoslovni sadržaj tih spisa, a poglavito su lijepe i umne pjesme o Izvoru te o Pastircetu koje, kao u jezgri, predstavljaju teme koje će biti obrađene u velikim spisima. Uz Kratke spise uključene su upute u prozi, upućene mladim redovnicima glede svijeta, djavla i tijela. Osim toga Kratki spisi sadržavaju 181 izreku o svjetlu i ljubavi, koje su stanovita vrsta aforizama, književna vrsta posebice draga sv. Ivanu od Križa. Ovamo treba pribrojiti Ivanova pisma od kojih se, nažalost, sačuvalo samo tridesetak (trećina od njih fragmentarna). Pisma su iz posljednjih deset godina života, ² vrijedna su kao autografi i govore o konkretnim primjenama njegova duhovnog sustava kod pojedinih određenih i imenovanih osoba.

3. Nakladnici velikih djela Ivana od Križa na prvo mjesto stavljaju **USPON NA GORU KARMEL I TAMNU NOĆ**.

¹ Posebno treba upozoriti na slijedeće studije: Copaniga V., San Juan de la Cruz. Valor psicologico de su doctrina. Madrid 1950, Eulogio de la Virgen del Carmen, San Juan de la Cruz y sus escritos. Madrid 1969.

Lucien Marie de st. Joseph. Actualité du message de st. Jean de la Croix. Paris 1968.

Federico Ruiz Salvador, OCD. Introducción a San Juan de la Cruz El escritor, los escritos y el sistema. Madrid 1968.

Dizionario enciclopedico di Spiritualita, Roma 1975, t. 1, str. 855-865.

Njima je osnovica za tumačenje spjev koji počinje riječima: u jednoj tamnoj noći, a u novom hrvatskom prijevodu: Sred mrkle noći jedne.

Treba reći da simbol noći ovdje znači mnogo više od negacije. Naime Bog i pozitivne zbiljnosti kao što je sjedinjenje duše sa Bogom uključuju se u sklop te noći koja je zapravo puna iznimne životnosti.

Pjesma Sred mrkle noći jedne je izvorni i doživljeni nauk u komu je izloženo Božje djelovanje i čovjekov odgovor, suradnja čovjekova sa Božjom djelatnošću. Prema jačem ili slabijem poticaju čovjekovu, odnosno Božjem govori se o aktivnoj ili pasivnoj noći, koje su dvostruki vid iste stvarnosti.

U USPONU NA GORU KAMEL sv. Ivan tumači nauk o ljudskom poticaju u postupku čovjekova čišćenja, koje se temelji na bogoslovnim krepostima vjere, ufanja i ljubavi. Uspón je razdijeljen na tri knjige: u prvoj je opis očišćenja sjetila a druge dvije govore o čišćenju duha i njegovih moći. Tumačenje je prekinuto kad se govori o čišćenju volje.

TAMNA NOĆ je smisljena i susljedna dopuna Uspóna. Suvremena dioba u knjige je djelo nakladnika koji su smatrali da je nedovoljna izvorna podjela. Dvije su knjige koje govore o noći sjetila odnosno o noći duha u njihovom pasivnom procesu u kojmu prevladava Božji poticaj. U svakoj od tih knjiga se govori o potrebi pasivnih noći, jer je duša opterećena mnogim bijedama a sama to ne vidi. Riječ je o čišćenju po ljubavi te o divnim plodovima koji se ostvaruju u duši, premda se doživljavanje noći čini tragično i niječno. Tumačenje je i ovdje naglo prekinuto pa je i Tamna noć ostala nedovršena. DUHOVNI SPJEV je glavno Ivanovo djelo, brižnije obrađeno nego druga. Čitatelji lakše prihvaćaju ovo djelo jer je potpunije i pristupočnije od drugih, a svetac je na njemu radio osam godina, od 1578—1586. Plod njegova požrtvovnoga i brižnoga rada je dvostruka redakcija djela. Danas se obilježavaju kao DUHOVNI SPJEV A I DUHOVNI SPJEV B. U prvome je 39 strofa a u drugome 40.⁴ U ovom djelu Ivan od Križa služi se simbolom duhovne ženidbe sa svim biblijskim i eklezijskim odjecima. Simbolizam u Ivanovoj zamisli označava osobno i potpuno doživljavanje sebe i ne smije se miješati i pobrkati s nježnošću i čutilnošću. Mnogima se ovaj simbo-

⁴ Povijest redakcije A i B posebice je obradio Eulogio de V. C., *El Cantico espiritual. Trayectoria del texto.* Roma 1968.

lizam čini danas slabim i bezizražajnim, ali se mora imati na umu da su uopće shvaćanja i raspoloženja izmijenjeni; izmijenio se mentalitet, po se zamisao Ivanova ne shvaća u svojoj dubini. Treba posebno istaći da je ljubav o kojoj govori Ivan u duhovnoj ženidbi više od osjećaja, ili neke strastvene želje volje. Ta ljubov obuhvaća raspoloženje i za uos bića u potrazi Osobe i sjedinjenja sa Njome. Razvitak te ljubavi očituje se u četiri stupnja: 1. želje ljubavi i oslobođenje od svih stvari koje priječe ljubav 2. prvi susret i djelomično sjedinjenje 3. potpuno sjedinjenje i njegovi plodovi. 4. čežnje ljubavi i slava.

ZIVI PLAMEN LJUBAVI je djelo nazvano tako prema riječima prve strofe pjesme koja se tumači u djelu. U ovom djelu se ističe djelovanje Duha Svetoga u duši, dok je u Duhovnom spjevu naglašena prvotnost Kristova. Četiri strofe koje se tumače u ovom djelu više su opći pogled na neistraživo otajstvo Presv. Trojstva nego sustavni razvitak procesa doživljavanja. U živom plamenu ljubavi su tri zastrane, tri odstupanja, tri važne digresije, ako se tako mogu nazvati, koje bacaju retrospektivni pogled na razne odlučne stupnjeve duhovnog života, u noći, a dopunjuju neko gledište Ivanova nauko izloženog u Usponu na goru Karmel i Tamnoj noći.

4. Predmet obradbe (tematika) djela sv. Ivana od Križa uvijek je čovjek, potpuni čovjek u grču svojih najviših i najuzvišenijih težnji, u napetosti i čežnji za usponom, slobodom, napretkom, za sjedinjenjem s Bogom; drugim riječima: glavni predmet, tema njegovih djela je Bog koji svojom puninom ispunjava život čovjekov i preobrazuje ga. Čovjek je biće u potrazi, tražitelj, a Bog je zaručnik i voditelj. U tijeku razvitka dva su čimbenika, dva subjekta: Bog i čovjek; obojica su glavni pokretači, protagonisti svega što se zbiva, a završnica svega i puni uspjeh treba biti sjedinjenje duše s Bogom. Ova kratka i jasna misao, ovakva formulacija ističe tri glavna počela čitavog sustava sv. Ivana od Križa: Bog, čovjek, sjedinjenje. Radi potpunosti ipak treba istaći da se sjedinjenje ostvaruje u Kristu po vjeri, ufanju i ljubavi. Spomenute kreposti uključuju odricanje u svoj dinamizam, a vrhunac njihov, najviši njihov domet je kontemplacija⁵.

Spomenuto je već da je sv. Ivan od Križa u svom sustavu istakao čovjeka kao nositelja, kao jednog od prota-

⁵ Federico Ruiz Salvador u Dizionario enciclopedico di Spiritualità, str. 859.

gonista. Mistični naučitelj je naime uvjeren da je čovjekov ustroj te njegov zdrav i dobar rad temelj na kojem gradi milost i ostvaruje se sjedinjenje s Bogom. Rasprava o čovjeku obavezuje Ivana od Križa da prouči djelove koji ga čine čovjekom. Zato govori o osjetilima, vanjskim i unutarnjim, o duhu čovjekovu i njegovim moćima, o dnu duše. Tim raščlanbama Ivan ne pristupo na isti način u svim djelima. U Usponu razlaže duševna stanja, cjelokupni psihološki mehanizam čovjekov s nakonom da ga ispravi, oslobodi, dio po dio. U Tamnoj noći nema pojedinosti, pojedinačnih »komadanjaka«, jer je u tom djelu istaknut nadnaravni rad Boga, koji djeluje u korijenu čovjekova bića; obuhvaćena je potpunost i cjelovitost čovjeka bez naročite pozornosti i skrbi oko pojedinosti. U Duhovnom spjevu duša se daje voditi; voditeljica je ljubav, po se manje raspravlja o vanjskim i unutarnjim osjetilima i izravnim oblicima spoznaje.

Za sjedinjenje s Bogom potrebna je vlastitim snagama, koliko je to moguće, ispraviti manjkavosti, prekoliti svoje moći. Razmjerni rast odvija se putem početnika, naprednjaka i savršenih, koko je to već poznato iz prihvaćenih gledanja na duhovni život. Međutim ono što Ivan posebno ističe jest da se razvoj odvija kroz razdoblja praznine, krize i noći. Ivan poče odlučna ističe da nisu toliko odlučujuća za duhovni život razna dostignuća razvoja, nego su u tome odlučujuće baš noći. Dva su pok trenutka iznimna značajna u noći: prijelaz iz tjelesnaga u netjelesna, te prijelaz od duha k Bogu. Prema Ivanu od Križa temelj duhovnog života su, dakle, krize — noći, a razna dostignuća su samo trenuci odmora, kako bi noći bile podnošljivije. Pregled kriznih trenutaka može se svesti na tri odlučujuća: noć osjetila, noć duha i sjedinjenje po ljubavi.

Preobrazba, kalenje čovjeka kroz krize i noći pričinja se kao pesinistički nazor na čovjeka. Ali ne bismo bili vjerni mislima sv. Ivana od Križa, kad bismo tvrdili da doctor mysticus širi i tumači nauk po kojem bi čovjek bio nokazno stvoren. Nikako. Za sv. Ivana od Križa čovjek nije nakaza ni rugoba, nego još nije potpuno čovjek, nije se razvio do potpuna čovjeko, čovjeka osobe. Bog je, prema sv. Ivanu od Križa, ostavio u čovjeku veliki prostor za slobodu, a čovjek treba sve mogućnosti slobode iskoristiti u nastojanju oko vlastitog ostvorenja, oko vlastite potvrde punine svoga čovječtva. To je nemoguće, tvrdi sv. Ivan, bez teške borbe noći, jer nutarnji sklad svoga bića čovjek postiže teško i postupno. Ivan je uvjeren da se uzvišeni

ideali, poglavito sjedinjenje duše sa Bogom, ne mogu postići sve dok čovjekove moći, koje nosi u sebi, ne budu međusobno skladne i suglasne. Podložnost jednom nogonu traži i vezuje čitavo biće; ideal se ne postiže ako prema njemu nije usmjereno sve: čuvstva, tijelo, duh. No suprotnost između duha i čuvstva je veoma bolna osobito kada se radi o podlaganju čuvstva duhu; duh i tijelo potiču i podržavaju svaki svoje. To je bolno stanje slično onome koje se može dogoditi, ako se u građanskom ratu bliski rodaci nađu u dva protivničko tabora. Prevladavanje takva stanja u sustavu duhovnosti sv. Ivana od Križa označeno je kao noć.

Noć ili noći privode potpuno čovjeka slobodi kojoj se otvara; sloboda srca privodi čovjeka jasnijoj spoznaji o stvarima, pomaže mu da upozna istinu o naravnom i nadnaravnom redu. Tako čovjek »odijeljen« od stvari uživa ih drugačije od onoga koji im je privržen, uživa ih istinski, zbiljski. Slobodan »odijeljen« čovjek gleda na stvari prema onome što je u njima doista lijepoga, a privrženik ih promatra i uživa prema manje vrijednim sadržajima. Slobodan čovjek gleda na bit, a privržen na sporednost. Nedostatak dakle istinskog pročišćenja sputava čovjeka, priječi ga da bude slobodan i zreo, svjestan velikih mogućnosti. Zastlijepjenost je štetna, po je sv. Ivan od Križa odlučno odbija i preporučuje duhovno siromaštvo, koje priskrbuju noći, i žalosti se zbog velikog gubitka za čovjeka, za društvo, za Crkvu, za Boga. Svetac vapi: »O duše kaje ste stvorene za ove veličine i koje ste na njih pozvane! Sto činite? Na čemu se zadržavate? Vaše su težnje niske, bijedno je to što posjedujete. O sljepoče nad kojom je vrijedno plakati, jer ste slijepi pred tolikim svjetlom i gluhe pred tako jakim glasovima te ne zamjećujete da dok tražite veličinu i slavu ostajete bijedne i zanemarene u neznanju i nevrijedni tolikih dobara.¹

Rad kroz noć osjetila danosi usklađenost u kojoj duh preuzima vodstvo, ali ipak to nije dostatno za preobrazbu, za sjedinjenje. Svetac to dokazuje ističući sve nedostatke (u sjeni sedam glavnih grijeha) u koje duša još uvijek pada po zaključuje da se svi nedostaci aktivne noći »... neće moći posve očistiti... dok je (dušu) Bog ne uvede u pasivno

¹ Isti u introduccion a san Juan de la Cruz, str. 314—327.

² Duhovni Spjev, 39,7. Symposium, Split 1977.

čišćenje tamne noći⁸ Tamna noć u ovom smislu je ulivena kontemplacija; u njoj je sve što je božansko. Sv. Ivan od Križa za nju općenito tvrdi da je ulivena ljubav i spoznaja. »Motrenje nije drugo nego otajstveno i spokojno ulijevanje Boga puno ljubavi, ... koje raspoljuje dušu duhom ljubavi.«⁹ Ova noć kontemplacije mora se razlučiti i prepoznati od sličnog stanja komu mogu biti naravni uzroci. Zato sv. Ivan nabroja znakove prepoznatljivosti i autentičnosti: 1. nesposobnost razmatranja, 2. suhoća u pobožnosti a istodobno i suhoća prema zemaljskim stvarima, 3. zabrinutost duše koja doživljava kao da ne služi Bogu. U kontemplativnoj noći bogoslovne kreposti vjere, ufanja i ljubavi su kao stupovi na kojima počiva. Te kreposti, koje i u aktivnim noćima imaju svoje značenje, unose u kontemplativnoj noći Boga u čovjeka i obuhvaćaju u ovom stupnju, u cijelosti njegovo biće da bi ga preobrazile. Svrhovitost pak takve noći je sjedinjenje s Bogom te usavršenost čišćenja koje nije ostvarena u prethodnim noćima.

Punina sjedinjenja i zajedništva s Bogom ostvaruje se u Kristu, jer Isus Krist kao Osoba i smisao života uistinu je sažetak i srž sviju sastavnica duhovnog sustava sv. Ivana od Križa. Konkretno, Isus je u neku ruku vjera, ufanje i ljubav.¹⁰

Kristova uloga u vrhuncima duhovnog života opisana je u Duhovnom spjevu: »U uzvišenom stanju duhovne žudnje veoma lako i često otkriva (Krist) duši svoje žudne tajne kao svojoj vjernoj družici, jer istinska i savršena ljubav ne zna ništa skrivati svojoj ljubljenoj osobi. Posebno joj priopćuje slatke tajne svoga Utjelavljenja te načine i putove ljudskog otkupljenja što je jedno od najuzvišenijih djela Božjih, po je stoga duši najdraže.«¹¹

Konačno u sažetku ovog uvoda ne smijem propustiti i zanemariti sadržaj pojma kršćanske svetosti u djelima sv. Ivana od Križa. On je zove sjedinjenje duše s Bogom, božansko sjedinjenje, ili sjedinjenje po ljubavi. Sveti Naučitelj ističe da je čovjek nepotpun, neostvaren sve dok svoju potpunost i ostvarenost ne stavi izvan sebe, u odnos sa Bogom po vjeri, ufanju i ljubavi. Prema sv. Ivanu od Križa svetost je sjedinjenje duše s Bogom koje normalno pret-

⁸ Tamna noć, knj. 1, pogl. 3, br. 3. *Symposion*, Split 1976.

⁹ Tamna noć, 1, 10, 6. *Symposion*, Split 1976.

¹⁰ Federico Ruiz Salvador *Introducción a san Juan de la Cruz*, pogl. 13, str. 356.

¹¹ Duhovni Spjev, 23, I. *Symposion*, Split 1977.

postavlja duboku čudoređnu savršenost, psihološku i moralnu ravnotežu, ali se ipak ne poistovjetuje sa njima; snaga i bit svetosti nije u tome. Svetost i sjedinjenje duše s Bogom je snažno i životno uranjanje u otajstva Utjelovljenoga Krista, u tajne Presv. Trojstva. Već sam spomenuo što duša doživljava u sjedinjenju po Kristu, a tomu treba dodati snažni tekst Ivana od Križa o trojstvenom životu sjedinjene duše: »Ovo nadisanje (što duši daje Zaručnik u blaženoj preobrazbi) je sposobnost koju će duša primiti... kod joj bude dan Duh Sveti, koji svojim božanskim disanjem uzdiže dušu na veoma uzvišen način te je oblikuje i osposobljuje da ona diše u Bogu istim ljubavnim disanjem kojim Otac diše u Sinu i Sin u Ocu... Na koji se način to događa ne može se shvatiti ni dokazati. Neka nam bude dosta znati da nam je Sin Božji priskrbio tako visoko mjesto i zaslužio najuzvišeniji stupanj da smo djeca Božja.¹²

Postavit će si možda čitatelj sv. Ivana od Križa pitanje da li je ovaj pojam duhovnog života koji se razvija kategorijama noćiju i dinamizmom vjere, ufanja i ljubavi, u Isusu Kristu i u Duhu Svetome, a svršava ulivenom kontemplacijom nešto izvanrednoga? Ulivena kontemplacija je sigurno Božji dar, ali prema sv. Ivanu od Križa ona je prirodna kulminacija razvoja duhovnog života ako je duša spremna da uđe u tamne aktivne noći i ako se preda Božjem djelovanju u pasivnim noćima; taj dar joj Bog ne uskraćuje.¹³

U sažetku duhovnog sustava sv. Ivono od Križa može se spoznati poruka crkvenog Naučitelja svemu svijetu, a također i suvremenost njegovih djela. Sve više se naime živi u svijetu u komu nema mjesta za Boga a čovjek želi biti sam graditelj svoje sreće i budućnosti. Ivan od Križa stavlja našeg suvremenika pred izbor: želi li posjedovati stvari ili biti zaposjednut od stvari? Ako hoće biti zaposjednut od stvari neka se ničega ne odrekne, ali neko zna da će u takvom svom izboru biti rob, prvoga dana u zlatnoj krletci, a drugoga dana u tami neutješne tamnice. Ako hoće posjedovati stvari neka gleda na stvari u prozirnosti svoje kontemplativne vjere; shvatit će tada da stvari imaju neizmjernu vrijednost: da predstavljaju sredstvo stvarnoga zajedništva s Bogom.

¹² Duhovni Spjev, 39, 1—5. Symposium, Split 1977. *Dottore dell' Amore divino* 1943, str. 189—194.

¹³ Gabriele di s. M. Maddalena, s. Giovanni della Croce

Naši suvremenici, koji se zatvaraju u svoju samodostatnost i žele tako riješiti svoja životna pitanja, trebaju znati poruku Ivana od Križa; da će samo čovjek, u čijem je životu vjera jedina baklja koja osvjetljuje put, sigurno stići do svoje punine koja je u Isusu Kristu i u Trojstvenome Bogu.¹⁴

Remete, 14. svibnja 1978.

*Ante Stantić,
karmelićanin*

¹⁴ Anastasio del SSmo Rosario: Validità di un messaggio, in »Fiamma Viva«, Roma 1968, str. 225—227.

RIJEČ PREVODIOCA

Kao što sam u prvom svesku prijevoda Sv. Ivana od Križa, u TAMNOJ NOCI, »dao neki račun« o poslu oko provođenja, tako treba da tu dužnost prema čitateljstvu izvršim i sada kad mogu smatrati da je taj posao od moje strane završen.

Moram reći da sam prva tri djela, kako su po redu izdana u *Symposionu*, a to su:

TAMNA NOC
ZIVI PLAMEN LJUBAVI
DUHOVNI SPJEV¹

prevodio bez žurbe, dok su ostala dva, a to su:

KRACI SPISI

i

USPON NA GORU KARMEL

imali određene rokove radi davanja u tisak. Stoga sam na prvima radio s manje napetosti, s više refleksije i uz podastiranje prijevoda na uvid ponekim dobrohotnim čitačima, koji su mi svojim primjedbama uvijek bili koristan poticaj i korektivi, dok su druga dva djela prevedena u jednom dahu, s mnogo napetosti, što je bez sumnje, uz neke nepogodnosti, pogodnije da se osjeti jedinstvenost nadahnuća Svetoga Naučitelja i povezanost pojedinih djelova.

Prvi tekst koji sam prevodio bio je talijanski prijevod svih djela Sv. Ivana od P. Nazareno dall'Addolorata O. C. D., Roma 1940., koji sam dobio god. 1946. iz ostavštine istarskog svećenika B. Beletića. Radio

¹ Krićka izdanja cjelokupnih djela, u originalu i u novijim prevodima, imaju dvostruku redakciju DUHOVNOG SPJEVA i ŽIVOG PLAMENA LJUBAVI: redakcija A je prvotna, kraća, obično tiskana manjim slovima; a redakcija B je opširnija, a sadrži prvotnu A-redakciju. Naš se prijevod odnosi na redakciju B.

sam to kao korisnu zabavu i nije mi se činilo teškim prevoditi prozne tekstove, a na prijevod strofa u stihovima nisam se usudio ni pomišljati. Na to sam se osmjelio nakon što sam godine 1972. našao u arhivu samostana Košljun lijepi prijevod osam strofa *Tamne noći* iz godine 1913, što ga je u svojoj ostavštini tom arhivu ostavio pop Vinko Premuda (1867—1941). Ponukan primjerom tog našeg svećenika Krčke biskupije, kojega sam osobno poznao, osmjelih se, kako reko, i na prevođenje dotjeranih svećevih stihova. No za taj posao nisam mogao ostati na samom talijanskom prijevodu pa sam posegnuo za kritičkim španjolskim izdanjem: od Lucio Ruano O. C. D., *Vidas y Obras de San Juan de la Cruz*, Madrid 1974, što mi ga je u Rimu pribavio subrat o. Atanazije Matanić, profesor na Antonianumu. Istome moram zahvaliti i na novijem talijanskom prijevodu sveukupnih djela Sv. Ivana od Križa od P. Ferdinando di S. Maria O. C. D., Roma 1975. Dobio sam ga u ruke kad sam već prevodio treću knjigu *Uspona na goru Karmel*.

Moram spomenuti da mi je kod prevođenja *Uspona* bio pri ruci i hrvatski prijevod toga djela, što su ga izdali i ciklostilom umnožili Oci Karmelićani, Zagreb, Remete. Prevodilac nije označen. Taj mi je prijevod poslužio za konsultaciju kod težih pasusa, ali ga nisam uzeo kao osnovu za svoj prijevod, zato da ostanem slobodniji u prevođenju.

U međuvremenu je u *Obnovljenom životu* br. 2/77. izašao jedan kritički osvrt na TAMNU NAC, posebno na prijevod triju prvih poglavlja prve knjige. Karmelićanin o. Jakov Mamić, koji kao student sanjuanistike u Rimu posebno proučava Sv. Ivana od Križa, iznosi tu mnoga svjedošanstva o aktualnosti Svetog Naučitelja, te je veoma zabrinut za preciznost prijevoda kao i za sve što može utjecati na to da naša javnost steče o svecu pravu sliku. Iz tog osvrta rado iznosim jednu opasku koja mi je dobro došla.

Na moj prijevod 1 TN I, 2: ... »Nijedno od triju duhovnih neprijatelja, to jest svijet, đavao i tijelo — koji, *nažalost*, uvijek nastoje omesti napredovanje...«, kritičar između ostalog zapaža da u originalu nema ri-

jeći »nažalost«, te dodaje da se time »ne ističe značajka Ivanova duha«, koja je »odrešita ustrajnost, a ne jadikovanje«. I zaista, pogledah i vidjeh: u originalu nema te plačljive riječi, a mene je zaveo talijanski prevodilac sa svojim »purtropo«. Dobro sam tu riječcu zapamtio, pa kad sam u daljnjem prevođenju naišao na nju, a to je bilo više puta, dobro bih pogledao u original i — nikad je tu ne bih našao. Nema je ni novi talijanski prevodilac! U kapljici rose ogleda se duga! Zaista, naš Svetac nije bio čovjek jadikovanja nego čvrste odlučnosti.

Uostalom, svaka riječ odaje čovjeka, a kamo li da mu neće odati karakter svojim sadržajem i svojim stilom tako opsežni spisi čovjeka koji savršeno vlada perom i svoj posao uzima ozbiljno! Ako smijem štogod istaknuti iz svoga iskustva kao prevodilac, o snazi njegovih riječi, reći ću da sam tu snagu najviše osjetio kod kratkih pisama i — također kratkih — izreka o svjetlu i ljubavi. Time se ne umanjuje snaga velikih spisa koji zahtijevaju — a svojom jasnom dosljednošću i stvaraju — kod čitatelja ustrajnu pažnju i mirno i pouzdano predanje onoj riječi koja nam se iznutra predaje. Posebno pažnju zaslužuju pjesme, u koje je i uloženo više pažnje.

Kad bi me tko pitao kojim redom da sustavno čita Sv. Ivana, ne bih smatrao potrebnim mijenjati red kojim su izašla njegova djela u *Symposiumu*, uz napomenu da slobodno u svako doba otvori KRAĆE SPISE, gdje će u pjesmama ili u drugim izrekama uvijek naći uvid u cjelovitu misao Svetog Naučitelja. A pošto je sustavno čitanje naporno i malo u praksi, osjeća se potreba da se za sveukupna djela izradi stvarno kazalo sa svim važnijim pojmovima koji ulaze u Ivanovu nauku, da ih čitatelj abecednim redom može pronaći i potražiti na odgovarajućim mjestima pojedinih spisa.

S pouzdanjem, dakle, predajem ove svoje skromne prevodilačke napore svima koji su željni bistrih izvora čiste vode svjetla i ljubavi, a jednakim pouzdanjem predajem ih i boljim poznavateljima Svetog Naučitelja, njegove nauke i njegova jezika: neka sa svom slobodom dadu maha nepoštednoj kritici, samo da

što bolje uklone sve nesavršenosti i smetnje onom tajnovitom »izvoru vode koja — pod perom Svetog Naučitelja — struji u život vječni« (Iv 4, 14).

Za miran tok prevodilačkog rada zahvaljujem redovničkoj braći što su taj moj posao znala cijeniti te su mi omogućila potrebno slobodno vrijeme, a posebno moram odati priznanje podršci i pobudama Sestre Marije, urednika Symposiona, čijim upornim poniznim zahtjevima zaista nije lako odoliti. Ona me je potakla da prevedem KRACE SPISE (s PJESMAMA) i USPON NA GORU KARMEL.

Kampor—Rab, 6. veljače 1978.

Prevodilac:
prof. fra Andrija Bonifačić

PET NESAVRŠENA DANA Kada je put koji vodi u život. PUT ZAGREJANOG DUHA

Donji reči lumino naciñ kako se panji na gom ravienstru.

<p>NACIN DA DODEŠ DO SVEGA</p> <p>Da bi učinio sve - ne nastavljaš u ovom do-že mišta.</p> <p>Da bi učinio sve - ne čini do mišiova do-že mišta.</p> <p>Da bi učinio sve - ne čini do mišiova do-že mišta.</p> <p>Da bi učinio sve - ne čini do mišiova do-že mišta.</p>	<p>KAKO DOĆI DO ONOGA ČEGA NEMAS</p> <p>Da dođi do onoga što ne voliš - idi putem koji na voliš.</p> <p>Da dođi do onoga što ne voliš - idi putem koji na voliš.</p> <p>Da dođi do onoga što ne voliš - idi putem koji na voliš.</p> <p>Da dođi do onoga što ne voliš - idi putem koji na voliš.</p>	<p>NACIN DA SE NE PRIJEĆI SVE</p> <p>Ulad se astalogas na nečemu - od nič se da ideš k svemu.</p> <p>jer: da dođi od toga ka svemu - morat se odpaći svega u svemu.</p>	<p>ZNAN DA IMAS SVE</p> <p>Ako pogledaš me - nećeš tra-žiti mišta;</p> <p>jer: ako tražiš nešto u mjestu - znači da ti u Dugu nije sve tvoje lojalstvo.</p>
---	---	--	--

USPON NA GORU KARMEL

RASPRAVLJA KAKO SE OUSA MOŽE PRIPRAVITI DA U KRATKO VRIJEME POSTIGNE UJEINJENJE S BOGOM; OAJE UPUTE I POUKU, KAKO POČETNICIMA TAKO I NAPREONIMA, OA SE ZNAOU OSLOBOITI OO SVEGA VREMENTOG I PRIONUTI UZ OUHOVNO TE OSTATI U POTPUNOJ LISE-NOSTI I SLOBOOI OUHA KOJA SE TRAZI ZA BOŽANSKO UJEINJENJE. USPON JE NAPISAO OTAC FRA IVAN OO KRIŽA, BOSONOGI KARMELICANIN.

PREOMET

Sva nauka, koju namjeravamo izložiti u ovom USPONU NA GORU KARMEL, uključena je u slijedećim strofama. Ona pokazuje način kako se uspinje do vrha brda, to jest do visokog stanja savršenstva, koje ovdje nazivamo ujedinjenjem duše s Bogom. A budući da polazim od ovih strofa i na njima temeljim ono što ću reći, smatrao sam zgodnim da ih ovdje sve redom navedem, da se tako ovdje shvati i vidi na okupu sav predmet o kojem će se pisati; premda će, zatim, kod tumačenja trebati svaku pojedinu strofu navesti za sebe te, ni više ni manje, stihove svake pojedine navoditi kako bude zahtijevao predmet i tumačenje.

Duša, dakle, govori ovako:

STROFE¹

u kojima pjeva svoju sretnu sudbinu da hoda po TAMNOJ NOCI VJERE, čisteći se i lišavajući se sebe, i dođe do ujedinenja s Ljubljanim.

1. Sred mrkle noći jedne,
Kad žud me milja žarka podžigaše,
O sretan čas što htjedne
Te odoh da ne znaše
Ukućani što mahom zadrijemaše.
2. — U mraku bez užasa
Tajnim se ljestvama prerušena zanih.
O blažena li časa,
U tami što me brani,
Kad drijemahu još svi mi ukućani.
3. — Te sretne noći mene
U tmici skritu drugi ne vidješe,
Nit zrahu što mi zjene,
Ni vođ ni luč ne bješe
Van plam u srcu što ga ljubav kreše.
4. — Bi luč mi ta vodilja
Bolja no svjetlo sunčanoga dana
U kraj gdje uzor milja
Jedini, svog dragana
Izgledah »željno, drugome neznana.
5. — Noćno okrilje blago,
Draže no zora rana kad zabijeli,
Noći, što združi drago

¹ Ove se strofe, evo, već po treći put navode u izdanjima *Symposiona*: prvi put u *Tamnoj noći*, str. 10—11, drugi put u *Kračim spisima*, str. 123. Već je tamo rečeno da ovaj prijevod potječe od popa Vicenza Premude (1867—1941) iz godine 113.

Ova pjesma nema — poput strofa *Duhovnog spjeva* i *Živog plamena ljubavi* — sreće da bi bila od Svetog Naučitelja protumačena od strofe do strofe i stiha do stiha. To je on dva puta započeo, u *Tamnoj noći* i u *Usponu*, ali ni u jednom ni u drugom od ovih spisa nije taj sistem svoga pisanja izveo do kraja.

S milim, kog duša želi,
Dragu što se u ljubljenoga preli.

6. — Tu svoja njedra cvjetna
Podadoh njemu, drugom ne bih toga,
On usnu, te ga sretna
Rukom milovat mogah
Uz dah lepeze drva cedrovoga.
7. — S kruništa lahor stade,
Da pramovim mu mekim poigrava,
Ruka mu nježna pade
O vrat mi, te čuvstava
I ćutila me mojih svih lišava.
8. — Stojim bez misli slijeda
I k ljubljenome bijelo lice sklonih:
I dušom sva se predah
Usred lijera onih,
Ne pamteć kud mi bludeć um zaroni.

UVOD

1. — Da se protumači i objasni ova tamna noć po kojoj duša prolazi da dospije do božanskog svjetla savršenog ujedinjenja s Bogom koliko je to moguće u ovom životu, potrebno je mnogo veće svjetlo znanja i iskustva negoli je moje, jer je tama tako duboka i tolike su muke, kako duhovne tako i izvanjske, što ih izabrane duše obično trpe da mogu prispjeti do ovog visokog stupnja savršenstva, te nije dostatno ljudsko znanje da se to stanje razumije, niti ljudsko iskustvo da se opiše; jer ga samo onaj koji njime prođe može osjetiti, ali ne i opisati.

2. — A da ipak uzmognem nešto reći o ovoj tamnoj noći, neću se oslanjati na iskustvo ni na znanje, jer jedno i drugo može zatajiti i dovesti u zabludu; nego se, koristeći jedno i drugo, potpuno povjeravam božanskoj milosti u svemu što njezinom pomoću budem imao reći — osobito u stvarima koje su važnije i teže za razumijevanje — o Svetom pismu, kojega se držeci ne možemo pogriješiti, jer po njemu govori Duh Sveti. A ako u čem pogriješim da nisam dobro razumio ovo što se u njemu ili izvan njega kaže, nemam nakanu da se ne složim sa zdravim mišljenjem i naukom svete Majke Crkve Katoličke, jer se u tom slučaju potpuno podvrgavam ne samo njezinoj zapovijedi nego i svakom koji donese bolje razloge od mojih.

3. — Da ovo pišem potaknut sam ne time što vidim da sam sposoban za tako težak predmet, nego što se pouzdajem u Gospodina da će mi pomoći reći što god korisno imajući pred očima velike potrebe mnogih duša koje, pošto su pošle putem kreposti i Gospo-

din ih hoće da postavi u ovu tamnu noć da po njoj dođu do božanskog ujedinjenja, neće da pođu naprijed: katkada jer neće da uđu ili da se dadu uvesti u ovu noć; katkad jer ne razumiju same sebe ili jer ne nalaze sigurnih i iskusnih vodiča koji bi ih poveljeli do vrha Gore. I zaista je vrijedno žaljenja vidjeti tolike duše kojima Bog daje i sposobnosti i milosti da pođu naprijed tako da bi, kad bi se htjele oduševiti, mogle postići to visoko stanje, a one se zadržavaju na niskom načinu saobraćaja s Bogom stoga što ne traže, ili ne znaju, ili što nisu upućene ni poučene da se otkinu od tih početaka. Kad su pak toliko obdarene Božjom dobrotom da ipak mogu poći dalje, tada dostižu cilj mnogo kasnije i uz više teškoća a manje zasluga, jer se nisu prilagodile Bogu, time što nisu htjele pustiti da ih on slobodno vodi sigurnim putem ujedinjenja. Istina je da ih Bog, koji ih milostivo vodi, može povesti do sretnog svršetka i bez njih, ali time što se ne puštaju voditi, što se pače protive onomu koji ih vodi, mnogo manje i s malim zaslugama napreduju, jer im volja nije podatna i još u tome osjećaju veću muku. Ima nekih duša koje, mjesto da se prepuste Bogu i da sebi sa svoje strane pomognu, radije smetaju Božjemu djelovanju svojim nerazboritim postupkom ili protivieći se. Upravo su slični djetetu koje, dok ga majka hoće da uzme u naručaj, lupa nogama i plače tražeći da hoda samo; pa time prijeći majci da hoda ili, ako ona boda, da se mora prilagoditi koraku djeteta.

4. — S Božjom ćemo, dakle, pomoću dati upute i pouke, kako početnicima tako naprednima, da znadu razumjeti ili barem pustiti da ih Bog nosi kad se Njegovom Veličanstvu sviđi da ih povede naprijed. Jer neki duhovni oci, pošto nemaju svjetla ni iskustva na tim putovima, obično više priječe i šteteju takvim dušama negoli ih pomažu na putu, slični graditeljima Babilonske kule koji, kad bi imali pružiti kakvu prikladnu građu, pružali su i upotrebljavali drugu, posve različitu, jer nisu razumjeli jezika¹, pa se nije uradilo

¹ Post 11. 1-9.

ništa. Stoga je teško i mučno da duša u takvim prilikama ne razumije same sebe niti nalazi koga koji bi je razumio, jer se događa da Bog ponese neku dušu na veliki put tamnoga motrenja i suhoće, a njoj se čini da na tom putu propada, te u tom stanju tame, muke, borbe i napasti upadne u ruke kakvog ispovjednika koji joj govori, poput Jobovih prijatelja koji su ga tješili na svoj način,³ da sve to dolazi od turobnosti, očaja, od naravnog raspoloženja ili od kakvoga tajnog grijeha zbog kojega ju je Bog tako ostavio, i tako odmah običavaju raditi da je ta duša morala biti vrlo zla, kad su je takve stvari snašle.

5. — Naći će se, također, koji će joj reći neka se vrati natrag, jer nema užitka ni utjehe kao prije u Božjim stvarima, i tako bijednoj duši podvostručuje muku. Događa se, naime, da je najveća muka, koju osjeća, to što spoznaje svoju bijedu, te joj se čini da je jasnije od podnevnog svjetla da je puna zala i grijeha, jer joj Bog daje to svjetlo spoznaje u ovoj noći motrenja (kako ćemo naprijed reći), pa kad se duša namjeri na nekog koji pogoduje njenom mišljenju pripisujući sve to njezinom grijehu, muka i tjeskoba poraste bez mjere i postane teža od same smrti. Ne zadovoljavajući se time, jer takvi ispovjednici misle da to potječe od grijeha, čine da spomenute duše istražuju svoj život i obavljaju mnoge opće ispovijedi, te ih tako opetovano razapinju, a ne razumiju da nije vrijeme ni za jedno ni za drugo, nego da ih puste, te da ih tješe i bodre da prihvate to čišćenje dok se Bogu ne sviđi drukčije, jer tada, što god one radile i ispovjednici govorili, tu nema drugoga lijeka.

6. — Naprijed imamo s pomoću Božjom raspravljati o tome i kako se tada ima ponašati duša i njen ispovjednik, i kakve će znakove imati za raspoznavanje da li je to čišćenje duše, te ako jest da li je čišćenje osjeta ili duha (a to je, kako rekosmo, tamna noć), te kako se može raspoznati da li je to turobnost ili ka-

³ Job 2, 11.

kva druga manjkavost osjeta ili duha. Može, naime, biti nekih duša koje misle, one i njihovi ispovjednici, da ih Bog vodi ovim putem tamne noći duhovnog čišćenja, dok u stvari to nije, nego je neka od spomenutih nesavršenosti; no ima mnogo duša koje misle da nemaju dara molitve, a imaju ga u velikoj mjeri, i drugih koje drže da imaju mnogo, a u stvari je to malo više od ništa.

7. — Neki se pak uzalud napinju i trude, tako da pobuduju sažaljenje: a samo nazaduju, jer sav plod svoga napredovanja postavljaju u ono što ništa ne pomaže toj svrsi, nego ih radije od nje udaljuje; a drugi, naprotiv, s najvećim mirom i spokojnošću čudesno napreduju duhom. Ima drugih duša koje se, s istim darovima i milostima što im ih Gospodin daje da putuju naprijed, zapliću, smućuju i ne idu naprijed; k tome se još dešavaju tolike druge stvari onima koji idu putem savršenosti: radosti i muke, nade i boli, što katkad proizlazi od duha savršenosti a katkada od nesavršenosti. O ovoj ćemo tački pomoću Božjom štogod reći, da bi svaka pojedina duša mogla prosuditi o putu kojim hoda i kojim joj treba krenuti ako hoće da stigne do vrha ove Gore.

8. — A jer je ovo nauka o tamnoj noći po kojoj duša ide k Bogu, neka se čitatelj ne čudi ako mu se pričini nešto tamna; što razumijem da će mu se dogoditi na početku kad počne čitati; ali će, kako pođe dalje, sve bolje razumijevati ono pređašnje, jer se jednim objašnjuje drugo, i zatim, ako čita po drugi put, mislim da će mu biti veoma jasno i nauka posve zdrava. A ako se nekim osobama ova nauka ne sviđa, neka baci krivnju na moje maleno znanje i niski stil, jer je nauka po sebi dobra i veoma potrebna. Mislim pak, kad bi se ovaj predmet pisao na ne znam kako savršeniji način negoli je ovdje pisan, da bi se oni time još manje okoristili; jer se u ovoj nauci ne opisuju ugodne stvari za one duhovne osobe koje žele ići k Bogu putem slatkoća i užitaka, nego se opisuje bitna i čvrsta nauka

za svakoga koji želi prihvatiti lišenost duha koja se ovdje iznosi.

9. — A moja glavna svrha i nije da govorim svima, nego nekim redovnicima i redovnicama našega svetog Reda reformiranog Karmela, koji su me za to zamolili, a Bog im daje milost te ih postavlja na put prema ovoj Gori, pa će oni, pošto su već lišeni vremenitih svjetskih stvari, bolje od drugih razumjeti nauku o lišenosti duha.

KNJIGA PRVA¹

¹ Podjela *Uspova* u knjige i poglavlja potječe od glavnog izdanja iz godine 1618, a odgovara navodima samog Sveca u raznim prigodama.

AKTIVNA NOĆ OSJETA

U njoj se raspravlja što je »Tamna noć« i kako je ona potrebna da se stigne do božanskog sjedinjenja; a posebno raspravlja o »Tamnoj noći osjeta« i požuda i o štetama što ih požude nanose duši.

POGLAVLJE I.

POSTAVLJA SE PRVA STROFA. — DVIJE RAZLIČITE NOĆI KROZ KOJE PROLAZE DUHOVNE OSOBE, A ODOSE SE NA DVA SASTAVNA DIJELA ČOVJEKA: NIŽI i VIŠI. — TUMAČENJE STROFE.

*Sred mrkle noći jedne,
Kad žud me milja žarka podžigaše,
O sretan čas što htjedne
Te odoh da ne znaše
Ukućani što mahom zadrijemaše.*

I. — U ovoj prvoj strofi duša pjeva sretnu sudbinu koja ju je dopala da izađe slobodna iz svih stvari, požuda i nesavršenosti koje vladaju u osjetnom dijelu s razumom. Da se to dobro razumije, treba znati da, za postignuće stanja savršenosti, duša redovito mora prije proći kroz dvije glavne vrste noći, što ih duhovni učitelji zovu čišćenjima ili kušnjama duše. Ovdje ih zovemo noćima, jer duša, kako u jednoj tako u drugoj, hoda kao u noći, u tami.

¹ Ova i daljnje oznake, koje nam služe da od stranice do stranice označimo pojedinu knjigu, počinju od kritičnog izdanja iz 1974. godine.

2. — Prva noć ili čišćenje odnosi se na osjetni dio duše, i o njoj se radi u ovoj strofi, pa će se obraditi u prvoj knjizi ovoga djela; a druga je noć duha, a o njoj govori druga strofa koja slijedi, pa ćemo o njoj govoriti u drugoj i trećoj knjizi ukoliko je aktivna, a ukoliko je pasivna govorit ćemo u četvrtoj knjizi.¹

3. — Ova prva noć spada na početnike u vrijeme kada ih Bog počinje postavljati u stanje motrenja, no u njoj sudjeluje i duh, kako ćemo reći na svoje vrijeme. Druga noć ili čišćenje spada na one koji su već napredovali, u vrijeme kada ih Bog hoće da postavi u stanje sjedinjenja sa sobom; a mnogo je tamnija, mračnija i strašnija, kako će se kasnije reći.

OBJASNJENJE STROFE

4. — Duša, dakle, u ovoj strofi boće da kaže da je izašla, jer ju je Bog izvukao, samo radi ljubavi prema njemu, sva usplamtjela njegovom ljubavlju *sred mrkle noći jedne*, a to je odricanje i čišćenje od svih osjetnih požuda s obzirom na sve izvanjske stvari svijeta, na sve sklonosti njezine volje; a sve se to događa u ovom čišćenju osjeta, pa stoga kaže da je izišla kad *svi ukućani mahom zadriješmaše*, a to je osjetni dio gdje su se već smirile i zaspale požude u njoj, i ona s obzirom na njih, jer se iz tih muka i tjeskoba, u tjesnacima požude, ne izlazi dok one nisu umrtvene i pozaspale. Kaže da je to bio za nju *sretan čas* izaći, a da ne bude zapažena — *te odoh da ne znaše* — to jest da je nijedna požuda tijela niti težnja za kojom drugom stvari nije mogla

¹ Već se po ovome vidi, a ima za to jasnih indicija na svakom koraku ovoga spisa, da *Uspón* nije dovršen po zasnovanom planu: *Uspón* ima samo tri knjige, a ne četiri. No kako se četvrta knjiga spominje kao knjiga koja obrađuje pasivnu noć duha, kritika općenito usvaja mišljenje da se *Tamna noć*, zasebno djelo Sv. Ivana, može označiti kao četvrta knjiga *Uspóna*. Odlučujući razlog za to jest što je *Tamna noć* uistinu usmjerena na obrađivanje pasivne noći duha.

Na ovu se bilješku pozivljemo gdje se god u *Uspónu* spominje četvrta knjiga. Polimence na mjestima koja se, po usvojenom načinu označavanja, označuju ovako: 1 S 13,1; 3 S 2,11,14; 3 S 33,5; 3 S 45,6. Isto se čita primjerice: knjiga 1. *Subida (Uspón)*, poglavlje 13. broj 1; itd.

spriječiti; i da je izišla noću, jer je za nju bila noć kad ju je Bog lišio svih požuda.

5. — To je bio *sretan čas* da ju je Bog postavio u ovu noć, iz čega joj je proizašlo toliko dobro, u koje ona ne bi bila uspjela ući, jer se nitko nije kadar sam osloboditi svih požuda i poći k Bogu.

6. — Ovo je, ukratko, objašnjenje strofe. A sada treba poći od stiha do stiha obrazlažući o svakom pojedinom ono što spada na naš predmet. Na isti način ćemo postupati i s drugim strofama: najprije se — kako je rečeno u uvodu — navodi svaka pojedina strofa, a zatim svaki pojedini stih.

POGLAVLJE 2.

OBJASNJAVA SE KAKVA JE TO »TAMNA NOĆ« ZA KOJU DUŠA KAŽE DA JE PO NJOJ PREŠLA DO UJEDINJENJA. NAVODE SE RAZLOZI ZAŠTO SE TAKAV PRELAZ ZOVE NOĆ.

Sred mrkle noći jedne.

1. — Možemo reći da se ovaj prijelaz koji dovodi dušu do ujedinenja s Bogom zove noć zbog triju razloga: prvo, s obzirom na ono odakle duša polazi, jer treba da pođe lišavajući požude svib stvari svijeta što ih posjeduje, odričući ih se; a ovo odricanje i lišavanje je kao noć za sve osjete čovjeka. Drugo, s obzirom na sredstvo ili put kojim duša treba da ide k ovom ujedinenju, a to je vjera, koja je također tamna za razum kao noć. Treće, s obzirom na cilj prema kojemu ide, a to je Bog, koji je ni više ni manje nego tamna noć za dušu u ovome životu. Ove tri noći imaju proći dušom, ili — bolje reći — duša ima proći njima da dođe do blaženog ujedinenja s Bogom.

2. — U knjizi o svetom Tobiji¹ predstavljene su ove tri noći s noćima što ih je anđeo naložio mladom Tobiji da ih provede prije negoli se združi sa zaručnikom. Naložio mu je da prve noći *sažeže riblje srce* na vatri, što označuje srce privrženo i priljubljeno svjetovnim stvarima, te se ono mora sažgati i očistiti od svega stvorenog pomoću vatre božanske ljubavi. U ovom se čišćenju tjera davao koji ima moć nad dušom zbog sklonosti što ih ona ima prema ovozemskim stvarima.

3. — Zatim mu reče da će u drugoj noći *biti pripušten društvu svetih patrijarha*, a oni su Oci vjere; jer, nakon što je prošla prva noć u odricanju svih osjetnih stvari, duša odmah ulazi u drugu, ostajući osamljena u vjeri koja isključuje ne ljubav nego druge razumske spoznaje te, kako ćemo kasnije reći, ne spada pod osjete.

4. — U trećoj noći, reče mu anđeo, *postignut će blagoslov*, a to je Bog koji se putem druge noći, to jest putem vjere, podaje duši na tako skriven i unutar-nji način da je to opet noć za dušu, ukoliko nastupa to podavanje, još tamnija od drugih, kako ćemo odmah reći. Pa kad prođe ova treća noć, to jest kad završi podavanje Boga u duhu, što se redovito odvija u velikom mraku duše, odmah slijedi ujedinjenje sa zaručnicom, to jest s Mudrošću Božjom, kako je također anđeo rekao Tobiji: *Kad svrši treća noć sjedinit ćeš se sa zaručnicom u strahu Božjem*; a kad je taj strah Božji savršen, savršena je i ljubav, to jest duša se preobražuje u Boga.

5. — Ova tri dijela noći jesu jedna noć koja je, kao svaka, trodjelna. Prva noć, što je noć osjeta, uspo-

¹ Sveti Naučitelj je imao pred očima *Vulgatin* prijevod, koji ovdje donosimo u cijelosti, jer se znatno razlikuje od izvornika po kojem je izrađena hrvatska Biblija. *Vulgata Tob 6,18-22* ima: Tu autem cum acceperis eam ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea et nihil aliud nisi orationibus vacaberis. Ipsa autem nocte, incenso jecore piscis, fugabitur daemonium. Secunda vero nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris. Tertia autem nocte benedictionem consequeris ut filii ex vobis procreentur incolumes. Transacta autem tertia nocte accipies virginem cum illo re Domini.

ređuje se s prvim dijelom noći u kojem se gasi gledanje stvari; druga, a to je vjera, uspoređuje se s gluhim doba noći, koje je posve tamno; a treća, na izmaku, to jest Bog, već se spaja sa svjetlom dana. A da to bolje razumijemo, govorit ćemo o svakom pojedinom od ovih triju uzroka noći zasebno.

POGLAVLJE 3.

GOVORI SE O PRVOM UZROKU OVE »NOĆI«, TO JEST DA SE POŽUDE LIŠE SVIH UTISAKA, TE SE DAJE RAZLOG ZAŠTO SE ZOVE NOĆ.

1. — Ovdje zovemo noću to što se ne nalazi užitka ni u kojoj stvari, jer kao što noć nije drugo negoli pomanjkanje svjetla te ona, dosljedno, prouzrokuje da nestaje svih predmeta koji se vide samo na svjetlu, tako se može reći za umrtvenost požuda da je noć za dušu: kad je duša lišena uživanja i težnja s obzirom na bilo koju stvar, ostaje u tami i lišena je svega. Kao što se vid pomoću svjetla pase vidljivim predmetima koji se, kad nestane svjetla, više ne vide; tako se i duša pomoću požuda hrani svim stvarima što ih može prema svojim moćima okusiti: a kad se ove požude ugase ili, bolje rečeno, umrtve, duša se više ne pase na uživanju bilo kojeg predmeta, pa stoga s obzirom na požude ostaje bez ičega i u tami.

2. — Evo po jedan primjer za pojedine duševne moći. Ako se duša liši svoje požude u uživanju sluha, s obzirom na sve što može pružiti užitak osjetu sluha, s obzirom na ovu moć duša ostaje u tami i bez ičega. Ako se odriče uživanja svega što godi osjetu vida, tada s obzirom na ovu moć ostaje obavijena gustom tamom. Kada odbacuje od sebe užitak što ga proizvodi ugodnost mirisa, a može je osjetiti osjetom njuha, bez sumnje i obzirom na ovu moć ostaje u potpunoj tami. Isto tako, kad sama sebi uskrati užitak svih jela koja mogu zadovoljiti nepce, tada moć okusa ostaje prazna i u

tami. Konačno, ako se duša mrtvi u svim užicima i zadovoljstvima što ih može primiti osjetom opipa, na isti će način s obzirom na ovu moć ostati u tami i lišena svega. Dosljedno, kad se god duša odreče užitka svih stvari i kad god ih odaleči od sebe, mrtveći tako svoje požude, možemo reći da se nađe u noći guste tame, a to nije drugo nego neka praznina u njoj s obzirom na sve stvari.

3. — Uzrok je ove praznine to što je, kako kažu filozofi, duša, kad je od Boga udahnuta u tijelo, kao prazna i otrta ploča na kojoj nije ništa naslikano, pa ono što duša malo po malo spoznaje, prihvaća samo preko osjeta: drugim joj se putem na naravni način ništa ne podaje. Stoga je, dok je u tijelu, slična zatvoreniku u tamnici te ništa ne zna osim ono malo što uspijeva vidjeti po prozorčiću tamnice, pa ako tu ne bi vidio ništa, ne bi vidio ni po kojoj drugoj strani; i tako duša, ako ne prima ono što joj se pruža po osjetima, koji su prozori njezina zatvora, na naravni način ne bi drukčije mogla ništa postići.

4. — Stoga, ako ono što može primiti po osjetima ona napusti i zaniječe, zaista možemo reći da ostaje kao u tami i u praznini, jer, ponovno velim, na naravni način ne može naći svjetlo po drugim prozorima osim po spomenutim; jer, koliko god je istina da ne možemo biti bez gledanja, slušanja, bez njuha, opipa i okusa, ipak, ako duša umrtvi i isuši osjete, ne ostaje posve prikraćena ni posve poništena kao da ne bi vidjela, čula, itd; kao što se onaj koji hoće da zatvori oči, ne može usporediti sa slijepim koji nema sposobnosti da vidi. O tom govori David kad kaže:

*Siromah sam i umirem već od dječastva.*¹

Naziva se siromahom (premda je poznato da je bio bogat) jer svojom voljom nije bio privržen bogatstvu, pa je bio takav kao da je stvarno bio siromah; a da je, obratno, stvarno bio siromah, a ne takav s obzirom na

¹ Ps 57, 16.

volju, ne bi bio istinski siromah, jer bi duša bila po težnji bogata i puna. Samo ova lišenost i siromaštvo duha naziva se noć za dušu, jer ne govorimo o jednostavnom pomanjkanju stvari — budući da ono ne oslobađa dušu ako ona ima težnju za njima — nego govorimo o lišenosti uživanja u stvarima i o lišenosti težnje za njima, koja lišenost čini dušu slobodnom i nezakupljenom, iako ona posjeduje stvari, jer dušu ne zarobljavaju stvari ovoga svijeta koje u nju ne ulaze, nego želja i čežnja za njima koje u njoj stanuju.

5. — Ova prva vrst noći, kako ćemo poslije reći, pripada duši s obzirom na osjetni dio, te je jedna od dviju noći kroz koje, kako netom rekosmo, duša mora proći da dospije do ujedinjenja. Sad možemo reći kako je prikladno za dušu izaći iz svnje kuće u ovu *Tamnu noć osjeta* da se sjedini s Bogom.

POGLAVLJE 4.

OVDJE SE RASPRAVLJA KAKO JE DUSI POTREBNO DA STVARNO PROĐE KROZ OVU »TAMNU NOĆ OSJETA«, TO JEST MRTVENJA POŽUDA, DA MOŽE HODATI DO UJEDINJENJA S BOGOM.

1. — Uzrok zbog kojega je potrebno da duša, da bi došla do sjedinjenja s Bogom, prođe kroz ovu tamnu noć mrtvenja požuda i odricanja užitaka u svim stvarima leži u tom što su sve sklonosti, što ih ima prema stvorovima, pred Bogom sušta tama, te duša dok je njome obavijena nema sposobnosti da bude osvjetljena jednostavnim i čistim svjetlom Božjim, prije negoli je otjera od sebe, jer svjetlo ne može stajati skupa s tamom, prema riječi apostola sv. Ivana: *Tama ga ne obuze*¹.

2. — Tomu je razlog taj što dvije protivnosti, kako uči filozofija, ne mogu stajati u jednom subjektu:²

¹ Iv 1,5.

pa budući da tama, a to su sklonosti prema stvorovima, i svjetlo, što je Bog, jesu protivni te nemaju među sobom nikakve sličnosti ni podudarnosti, kako Sveti Pavao uči kad kaže Korinćanima: *Što li je zajedničko svjetlu i tami?*¹ Odatle dolazi da se u duši ne može nastaniti svjetlo božanskog ujedinjenja ako se prije ne otjeraju iz nje požude.

3. — Da bolje dokažemo što je rečeno, treba znati da sklonost i privrženost, što ih duša ima prema stvorenju, izjednačuje dušu sa stvorenjem, i koliko je jača sklonost toliko je više izjednačuje i čini sličnom stvorenju, jer ljubav čini da su slični oni koji se ljube². Stoga David, govoreći o onima koji ljube idole, veli:

*Takvi su oni koji ih napraviše
i svi koji se u njih uzdaju.*³

Koji ljubi stvorenje, spušta se nisko kako je i ono i, na neki način, još niže; jer ljubav ne samo izjednačuje, nego i podređuje zaljubljenog onomu koga ljubi. Odatle dolazi da već samim tim da duša nešto ljubi postaje nesposobna za ujedinjenje a Bogom i da se preobrazi u njega, jer je niskost stvorenja mnogo manje sposobna da se preobrazi u visost Stvoriteljevu negoli je tama sposobna da se pretvori u svjetlo, kako kaže Jeremija ovim riječima:

*Gledam zemlju: pusta je, evo, i prazna,
nebesa: svjetlost im iščezla,*⁴

jer su sve stvari zemlje i neba, kad se usporede s Bogom, ništa. Kad kaže da gleda zemlju praznu, daje razumjeti da su sve stvari na njoj ništa, te da je i zemlja ništa, a kad kaže da gleda nebesa i da ne vidi na njima svjetlosti, znači da su svi nebeski izvori

¹ Aksiom: Amor pares aut invenit aut facit — Ljubav ili nalazi ili čini jednakim — vjerojatno je prešao preko Plotina (Enneides V, 1,1) koji ga je preuzeo od Minucija Feliksa.
² Ps 113b, 8.

³ Vidi bilješke pogl. 6, br. 1

⁴ 2 Kor 6,14.

svjetla, kad se usporede s Bogom, sušta tama. Tako su sva stvorenja, na taj način, ništa, a sklonosti prema njima možemo reći da su manje od ništa, jer su zapreka i otklanjanje preobrazbe u Boga, kao što je tama ništa i manje od ništa, jer je pomanjkanje svjetla. Pa kao što ne obuhvaća svjetla ono što sadržava tamu, tako neće moći obuhvatiti Boga ona duša koja svoju sklonost postavlja u stvorenja; i dok se ne očisti od nje neće ga moći posjedovati po čistoj ljubavnoj preobrazbi na ovom svijetu, ni na drugom po blaženom gledanju. Radi veće jasnoće reći ćemo više u pojedinostima.

4. — Kako sva stvorenja, kad se usporede s Bogom, nisu ništa; a isto tako duša koja se uzda u njih pred Bogom je ništa i manje od ništa, jer — kako smo rekli — ljubav izjednačuje i čini sličnim, pače i podređuje predmetu ljubavi, ta se duša nikako ne može sjediniti s neizmjernim Božjim bićem, jer se ono što nije ne može ujediniti s ovim što jest. Siđimo u pojedinosti kod nekoliko primjera.

a) Sva je ljepota stvorenja, kad se usporedi s neizmjernom Božjom ljepotom, krajnja rugoba, prema Salamonovim riječima u Izrekama:

Lažna je ljupkost, tašta je ljepota,¹

i tako duša, koja je privržena ljepoti bilo kojeg stvora, krajnje je ružna i, kao takva, ne može da se preobrazi u Božju ljepotu, jer rugoba ne pristaje ljepoti.

b) Sva milina i ljupkost stvorova, kad se usporedi s milinom Božjom, krajnja je grubost i bljutavost; pa stoga duša koja je obuzeta milinom i ljupkošću stvorova, krajnje je gruba i bljutava pred Božjim očima, te ne može biti sposobna za neizmjernu milinu i ljupkost Božju, jer je grubost neizmjerno udaljena od onoga što je neizmjerno ljupko.

c) I sva dobrota svih stvorova svijeta, kad se usporedi s dobrotom Božjom, može se nazvati zloćom,

¹ Izr 31,30.

jer ništa nije dobro nego samo Bog;² i stoga duša, koja postavlja svoje srce u dobrotu svijeta, pred Bogom je krajnje zla; pa kao što zloća ne sadržava dobrotu, tako se ni ova duša neće moći sjediniti s Bogom u kojem je vrhovna dobrota.

5. — I sva mudrost svijeta i sve ljudske sposobnosti, kad se usporede s neizmjernom Božjom mudrošću, tek je sušto neznanje, kako piše sveti Pavao Korinćanima: *Jer je mudrost ovoga svijeta ludost pred Bogom,*¹ i stoga svaka duša, koja bi držala do svoje mudrosti i sposobnosti da po njoj dođe do sjedinjenja s mudrošću Božjom, pred Bogom je u krajnjem neznanju i ostaje veoma daleko od nje, jer neznanje ne zna što je mudrost, kao što kaže sveti Pavao da je ta mudrost ludost pred Bogom: jer pred Bogom oni, koji se drže da nešto znadu, veći su neznalice. O njima, naime, pišući Rimljanima, kaže Apostol: *Umišljajući da su mudri, postali su ludi;*² a samo oni stižu mudrost Božju koji, kao malena djeca, odloživši svoju mudrost napreduju s ljubavlju u njegovoj službi. To je ona mudrost na koju sveti Pavao misli kad kaže: *Ako tko među vama zbilja misli da je mudar po sudu ovoga svijeta, neka bude lud da bude mudar, jer je mudrost ovoga svijeta ludost pred Bogom.*³ Tako duša, da bi došla do sjedinjenja s mudrošću Božjom, radije treba da hoda prema onomu što ne zna negoli prema onomu što znade.

6. — e) Sve gospodstvo i sloboda svijeta, kad se uspoređi sa slobodom i gospodstvom duha Božjega, najveće je ropstvo, tjeskoba i zatočeništvo. Stoga dušu, koja uzljubi gospodarenje i druge takve službe kao i slobodnost svojih požuda, Bog gleda i s njome postupa ne kao sa svojim slobodnim djetetom nego kao s prostim robom i zatočnikom; jer nije usvojila njegovu svetu nauku kojom nas uči da onaj koji hoće

¹ Lk 18,19.

² 1 Kor 3,19.

³ Rim 1,22.

3 1 Kor 3,18-19.

biti veći neka bude manji, a onaj koji bude htio biti manji, da će biti veći,⁴ i stoga ova duša neće moći postići kraljevsku slobodu duha koja se dostiže u božanskom ujedinjenju, jer ropstvo ne može imati nikakvog udjela sa slobodom, a ova se ne može nastaniti u srcu podložnom požudama, jer je ropsko, nego se može nastaniti samo u slobodnom sinovskom srcu. To je razlog zbog kojega je Sara rekla svome mužu Abrahamu neka otjera sluškinju i njezinog sina, jer sin ropkinje ne može biti baštinik skupa sa sinom slobodne.⁵

7. f) I svi užici i naslade volje u svim stvarima svijeta, kad se usporede s vrhunskim užicima, to jest s Bogom, sušta su muka, patnja i gorčina; pa onaj, koji svoje srce postavlja pred Bogom, je smatran da zaveduje najveću muku, patnju i gorčinu; te neće moći dospjeti do užitaka u zagrljaju božanskog ujedinjenja, jer zaveduje muku i gorčinu.

8. — g) Sve bogatstvo i slava svega stvorenoga, kad se uspoređi s bogatstvom koje je sam Bog, najveće je siromaštvo i bijeda; pa duša, koja je zaljubljena u svjetovno bogatstvo i slavu, pred Bogom je neizmjereno siromašna i bijedna, i stoga neće moći da postigne bogatstvo i slavu koja se sastoji u preobrazbi u Boga. jer je bijeda i siromaštvo neizmjereno daleko od onoga što je neizmjereno bogato i slavno. Stoga božanska mudrost, žaleći nad takvima koji postaju odvratni, niski, bijedni i siromašni time što ljube što je, po njihovu mišljenju, lijepo i bogato u svijetu, dovikuje im u Izrekama ovako:

*Vama, o ljudi, propovijedam
i upravljam svoj glas sinovima ljudskim.
Shvatite mudrost, vi, neiskusni,
a vi nerazumni, urazumite srce.
Slušajte, jer ću zboriti o važnim stvarima.*

I dalje govori:

⁴ 1k 22,26.
⁵ Post 21,10.

*U mene je bogatstvo i slava,
postojano dobro i pravednost.
Moj je plod bolji od čista i žežena zlata
i moj je prihod bolji od čistoga srebra.
Ja kročim putem pravde
sred pravičnih staza,
da dadem dobra onima koji me ljube
i napunim njihove riznice.¹*

Ovim se riječima obraća Božanska Mudrost svima onima koji svoje srce i osjećaj postavljaju, kako već rekosmo, u bilo koju stvar ovoga svijeta. Naziva ih *neiskusni*, maleni, jer su slični onome što ljube, a to je maleno, i stoga kaže neka urazume srce i neka poslušaju što ono govori, o važnim stvarima, a ne o sitnim kao oni. Još im kaže da je pravo bogatstvo i slava, što oni ljube, kod nje, a ne gdje oni misle; da se samo u njoj nalazi obilje dobara i pravednost, jer koliko god stvari ovoga svijeta izgledale bogate i dragocjene, ipak su njezine daleko bolje. Plod što će ga u njoj naći bit će bolji od čistoga zlata i od dragog kamenja; ono što ona rađa u dušama bit će bolje od srebra što ga ljube: a pod njim se podrazumijeva svaka vrst osjećaja što se mogu imati u ovome životu.

POGLAVLJE 5.

NASTAVLJA SE ISTI PREDMET TE SE POKAZUJE
NAVODIMA I SLIKAMA IZ SVETOGA PISMA KAKO
JE POTREBNO DA DUŠA IDE K BOGU KROZ OVU
»TAMNU NOĆ« MRTVENJA POZUDA U SVIM
STVARIMA

1. — Iz rečenoga se može na neki način prosuditi kolika je udaljenost onoga što su stvorovi u sebi od onoga što je Bog u sebi, i kako duša, koja u koje god stvorenje postavlja svoj osjećaj, stoji u istoj udalje-

¹ *Izr B, 4-6, 18-19.*

nosti od Boga; jer, kako rekosmo, ljubav izjednačuje i čini sličnima. Sveti Augustin, da predoči ovu udaljenost, govoreći s Bogom u svojim Solilokvijima, kaže: »Bijedna li mene! Kad će moja bijeda i nesavršenost moći da stane skupa s tvojom pravednošću? Ti si istinski dobar, a ja zao; ti mio, ja nemio; ti svet, ja grešnik; ti pravedan, ja nepravedan; ti svjetlost, a ja slijep; ti život, ja smrt; ti lijek, a ja bolestan; ti sama istina, a ja taština«!¹ Tako sveti Augustin.

2. — Prema tome bi bilo najveće neznanje misliti da bi duša mogla prijeći u ovo visoko stanje sjedinjenja s Bogom, ako prije ne isprazni svoje požude od svih stvari, naravnih i nadnaravnih, koje joj to priječe, kako prije rekosmo; jer je neizmijerna udaljenost onoga što one imaju od onoga što pruža ovo stanje čiste preobrazbe u Boga. Stoga naš Gospodin, učeći nas o tome, reče kod svetoga Luke: *Tko se god između vas ne odreče svega svoga imanja, ne može biti moj učenik.*² A to je jasno, jer je nauka koju je Sin Božji došao naučavati: zapostavljanje svih stvari, da se može primiti nagradu Božjeg duha u sebe; dok se, naime, duša od njih ne otrgne, nema sposobnosti da primi duha Božjeg u čistoj preobrazbi.

3. — O tom imamo sliku u knjizi *Izlaska*,³ gdje se čita da Bog nije dao da jedu nebesku hranu, a to je mĀna, sinovima Izraelovim, dok im nije uzmanjkalo brašna što su ga donijeli iz Egipta, dajući time razumjeti da se najprije treba odreći svih stvari, jer anđeoska hrana nije prikladna nepcu koje žudi da uživa čovječju. Duša, koja se zadržava i pase na slastima koji su Bogu tuđi, ne samo da postaje nesposobna za božanski duh, nego svi oni koji troše hranu duha a nisu zadovoljni sa samim Bogom već traže da umetnu težnju i osjećaj drugih stvari, također veoma srde Božansko Veličanstvo. I taj se nezgodan način

¹ *Soliloq.* c. 11, Migne PL t. XL, p. 866.

² *Lk* 14,33.

³ Sveti Naučitelj ima pred očima *Izl* 16, 3-4, i 8-15; a isto tako *Br* 11, 5-10 i *Mudr* 16, 20-21.

ponašanja s Bogom donosi u istoj knjizi Svetoga pisma, gdje se pripovijeda da su, nezadovoljni s tom jednostavnom hranom, neki poželjeli i tražili da se najedu mesa, te kako se je naš Gospodin teško rasrdio što su tražili da miješaju tako nisku i običnu hranu s jednostavnom i izabranom koja je, premda jednostavna, sadržavala u sebi slast i ukus svake hrane. Stoga, kako kaže David,

*Jelo im je još bilo u ustima
kad se srdžba Božja na njih raspali:
Pokosi smrću prvake njihove,
mladiće pobi Izraelove.²*

Gospodin je smatrao nedostojnim da čeznu za drugim jelom, dok im se je pružalo jelo s neba.

4. — O, kad bi duhovne osobe znale koliko dobro i koliko obilje duha gube time što se ne znaju odlučiti da svoje težnje odbiju od djetinjastih želja, i kako bi lako našli užitak svih stvari u jednostavnoj hrani duha, samo kad bi se htjeli odreći svojih težnja. Ali, jer to ne čine, ostaju lišene tolikog dobra. A uzrok, zbog kojega Izraelci već nisu u mǎni osjećali slast svih jela, bio je u tom što nisu sabrali svu svoju želju jedino na mǎnu; i tako su prestali nalaziti svu slast i hranjivost koju su željeli, ne stoga što je pomanjkala mǎna nego što su tražili nešto sasvim drugo. Koji hoće da skupa s Bogom ljubi drugu stvar, bez sumnje malo poštuje Boga, jer ga postavlja na istu razinu kao ono što je, kako rekosmo, neizmjereno udaljeno od njega.

5. — Dobro znademo iz iskustva da, kad je volja žarko zauzeta za neku stvar, više je cijeni od bilo koje druge koja, koliko god bila mnogo bolja, nije mu toliko draga. Ako pak hoće da kuša obe, to će biti samo na uštrb glavne, zbog nepravednog izjednačenja koje se uspostavlja među njima. Stoga, pošto nema na svijetu stvari koja se može izjednačiti s Bogom,

² Ps 77,30-31.

duša, koja uz njega ljubi koju drugu stvar ili joj je osjećajem privrčena, nemalo ga vrijeđa. A ako je to tako, što bi tek bilo da tu stvar ljubi više negoli svoga Boga?

6. — Koliko je istinito što je rečeno, sam nam je Bog htio dati da razumijemo, kad je zapovjedio Moj-siju da uzađe na Sinaj te mu je naložio ne samo da uzađe sam, ostavivši sinove Izraelove u nizini, nego također da ni životinje ne pasu na dogled brda: *Nitko drugi neka se s tobom ne penje; neka se nitko nigdje na brdu ne pokaže. Neka ni ovce ni goveda ne pasu podno brda.*¹ Time daje razumjeti da se duša, koja želi uzaći na brdo savršenstva da saobraća s Bogom, mora ne samo odreći svih stvari i ostaviti ih dolje, nego niti ne smije dopustiti životinjama, to jest požudama, da pasu podno brda, to jest na drugim stvarima koje nisu sam Bog u kojemu se sve težnje zasićuju i smiruju: a to se događa u stanju savršenosti. Potrebno je, dakle, da put i uspon prema Bogu bude postojani napor prevladavanja i mrtvenja požuda; i toliko će brže duša dostignuti cilj koliko bude u tom nastojanju marljivija i skrbnija. Ali, dok požude ne budu umrtvene, duša neće doći do cilja, koliko god kreposti vršila, jer ih neće vršiti savršeno, a savršenost se sastoji u tom da duša bude prazna, lišena, očišćena od svake požude. Za ova tri uvjeta imamo vrlo izrazitu sliku u knjizi *Postanka*, gdje čitamo da je patrijarha Jakov, kad je htio uzaći na brdo Betel da sagradi žrtvenik da prikaže žrtvu Gospodinu, naložio čitavom narodu tri stvari: prvo, da odbace od sebe kumire tuđih bogova; drugo, da se očiste; treće, da promijene svoja odijela: *Odbacite tuđe kumire koji se nalaze u vašoj sredini, očistite se i preobucite.*¹

7. — Ove nam tri stvari daju razumjeti da svaka duša, koja hoće da se uspne na ovo brdo da od sebe učini žrtvenik na kojem će prikazati Bogu žrtvu čiste ljubavi, hvale i podložnosti, prije negoli će dostignuti

¹ Vidi *Izl* 20, 24, i *Izl* 34,3.

¹ *Post* 35,2.

vrb, treba da izvrši tri gore navedena uvjeta. Prvo, da odbaci od sebe sve tuđe bogove, to jest sve osjećaje i želje koje su tuđe Bogu; drugo, da se od svih njihovih tragova što su u njoj ostali očisti putem tamne noći osjeta, o kojoj govorimo, odričući ih se i neprestano se kajuci za njih; treće, da preobuče odijelo, a to će se dogoditi nakon što se izvrše prva dva uvjeta. Tada će je sam Gospodin nanovo obući, to jest ulit će joj novi način da razumije i ljubi Boga u Bogu, i učinit će da se udalji od prvog načina, koji je svojstven starom čovjeku. Duša će po toj božanskoj milosti konačno osloboditi svoju volju od starih užitaka tjelesnog i zemaljskog čovjeka, poprimit će novu spoznaju Boga i bit će uronjena u ocean ugodnosti. Kad je jednom već pustila po strani druge spoznaje i stare zamisli ili predodžbe i kad učini da prestane sve ono što pripada starom čovjeku, a to je uvježbanost u djelovanju naravnog bića, duša se oblači u novu nadnaravnu sposobnost u svim svojim moćima, tako da njezino djelovanje od ljudskog, kakvo je bilo, postaje božansko: a to se postižava u stanju sjedinjenja u kojem je duša pozvana samo da služi kao žrtvenik gdje će sam Bog i samo On primati klanjanje hvale i ljubavi. Eto zašto je jednom Gospodin zapovjedio da žrtvenik, na kojem se prikazuju žrtve, bude šupalj, upravo da duša razumije koliko Bog želi da ona iznutra bude lišena svake stvari, zato da bi postala dostojan žrtvenik, gdje će moći da zasjedne Božansko Veličanstvo. Nadalje, Gospodin nije dopuštao da na njem gori tuda, profana vatra, niti da uzmanjka njegova; tako da, kad su Nabad i Abiud, sinovi velikog svećenika Arona, prikazali tuđu vatru, Gospodin se je razgnjevio i pretvorio ih u pepeo pred samim žrtvenikom.¹ Iz toga možemo razumjeti da duša mora uvijek gojiti u sebi svetu vatru Božje ljubavi, ne miješajući s njome drugu, tuđu ljubav, ako želi biti dostojan žrtvenik Svevišnjega.

8. — Gospodin ne dopušta da ikakva druga stvar stoji skupa s njime u istom obitavalištu. Tako se čita u prvoj knjizi *Kraljeva* da se je, kad su Filistejci

¹ Lev 10,1

smjestili kovčeg zavjeta u hram svojeg idola, svako jutro ovaj našao izvrnut na tlu i da je, konačno, ostao razmrskan.² Gospodin prihvaća i hoće u duši jedino osjećaj u kojem je on prisutan, to jest želju da se božanski zakon savršeno obdržava i da se na svojim ramenima nosi Kristov križ. Isto se tako u Svetom pismu veli da je Bog zapovjedio staviti u kovčeg, gdje se čuvala mǎna, samo knjigu Zakona¹ i Mojsijev štap,³ simbol križa. Ako, dakle, duša vjerno održava Zakon Gospodnji i prihvaća Kristov križ, bit će pravi kovčeg koji sadržava mǎnu, a to je Bog, jer u svome srcu savršeno nosi ovaj Zakon i štap, i ništa drugo.

POGLAVLJE 6.

RASPRAVLJA SE O DVJEMA GLAVNIM ŠTETAMA ŠTO IH POŽUDE NANOSE DUŠI: JEDNA JE ZBOG GUBITKA, A DRUGA SE POZITIVNO NANOSI.

1. — Da se produbi i bolje razumije što je rečeno, bit će dobro ovdje objasniti kako požude proizvode u duši dvije glavne štete: jedna je što dušu lišavaju duha Božjega, a druga što je umaraju, muče, potamnjuju, kaljaju i oslabljuju, prema riječima Jeremije:

*Jer dva zla narod moj učini:
ostavi mene,
Izvor vode žive,
te iskopa sebi kladence,
kladence ispucane
što vode držati ne mogu.¹*

Oba ova zla, to jest zlo zbog gubitka i pozitivno zlo, imaju uzrok u istom neurednom činu požude. Ponajprije, govoreći o zlu gubitka, samim tim što se duša

² 1 Sam 5,2-4.

³ Jer 2,13.

osjećajem priljubljuje za koju stvar koja spada pod ime stvorenja, koliko je jači osjećaj toliko je manja njezina sposobnost za Boga: jer se ljubav prema Bogu i ljubav prema stvorenju protive jedna drugoj, i te dvije protivnosti, prema filozofima¹ kako smo rekli u četvrtom poglavlju, ne mogu stajati skupa u istom subjektu. Osjećaj prema Bogu i osjećaj prema stvorenju protivni su i ne podnose se u istoj volji. I zaista, što ima zajedničko stvorenje sa Stvoriteljem, osjetno s duhovnim, vidljivo s nevidljivim, vremenito s vječnim, jednostavna i duhovna hrana sa čisto osjetnom hranom, Kristova lišenost s privrženošću uz bilo koju stvar?

2. — Međutim, kao što u naravnom redu ne može nastati neki nov oblik a da se prije u tom subjektu ne poništi prijašnji protivan, koji priječi novom zbog protivnosti koja postoji među njima; tako, dok je duša podložna duhu sjetilnosti, ne može u nju ući čist i duhovan duh. Stoga naš Božanski Spasitelj kaže kod sv. Mateja: *Nije pravo oduzeti kruh djeci i baciti ga psicima.*² I na drugom mjestu: *Ne dajte svetinje psima.*³ Ovdje naš Gospodin zove djecom Božjom one koji su, odričući se svih težnji prema stvorovima, pripravnici da prime duha Božjega; a s psima uspoređuje one koji žele zadovoljiti svoje požude u stvorenim stvarima. Djeci je dopušteno blagovati sa svojim Ocem za istim stolom i uzimati iz iste zdjele, to jest nasititi se od njegova duha, a psići se moraju zadovoljiti s mrvicama što padaju sa stola.

3. — Sva stvorenja su, tako reći, mrvice koje padaju sa stola Božjega: te se dobro nazivaju psima koji se pasu stvorovima. Njima se uskraćuje kruh djece, jer neće da se uzdignu od mrvica na stol nestvorenog duha svoga Oca. Stoga s pravom lutaju naokolo uvijek gladni kao psi, jer mrvice, mjesto da ih zasite, još im više pobuđuju glad. Govoreći o takvima David kaže ovako:

¹ Vidi: Sv. Toma Akvinski o Aristotelu *De anima* 3 lect. 4.

² Mt 15,26.

³ Mt 7,6.

*Uvečer se vraćaju, reže poput pasa
i trče po gradu.
Lutaju okolo tražeći hranu:
i nenasaćeni zavijaju.¹*

Upravo je, naime, svojstvo onoga koji udovoljava požudama da je uvijek nezadovoljan i nemiran, kao onaj koji je gladan. I zaista, kako uopće može ići skupa glad što je pobuđuju stvorenja i čudesna zasićenost što je duh Božji proizvodi? Po već spomenutom zakonu o protivnostima, ne može ući u dušu nestvorena zasićenost, ako prije nije otjerana stvorena glad požuda, jer, kako rekosmo, ne mogu dvije protivnosti stajati skupa u jednom subjektu, a to su u ovom slučaju zasićenost i glad.

4. — Iz rečenoga će se vidjeti kako Bog čini više čisteći dušu od ovih protivnosti negoli da je stvara iz ništa, jer mu protivni osjećaji i požude daju više otpora negoli ništa, pošto ništa ne pruža otpora. I neka ovo bude dosta o prvoj glavnoj šteti što je požude nanose duši, koja se sastoji u protivljenju Božjemu duhu, jer smo o tome već mnogo govorili.

5. — Sad prijedimo na govor o drugoj šteti, koja može biti raznih vrsti ukoliko požude dušu zamaraju, muče, potamnjuju, kaljaju i oslabljuju. O ovih pet učinaka govorit ćemo posebno.

6. — Što se tiče prvoga, jasno je da požude zamaraju dušu i dosađuju joj, jer su poput nemirne i nezadovoljne djece koja neprestano stoje oko majke pitajući sad ovo sad ono i nikad se ne zadovoljavaju. Pa kao što se umara onaj koji bez prestanka kopa zemlju iz želje za blagom, tako se duša uzalud umara da postigne ono što želi; pa kad dođe do cilja, i dalje se trudi jer nije ostala zadovoljena; i na kraju krajeva ono što iskopa jesu

¹ Pa 58,15-16, prema Vulgati: ... si vero non fuerint saturati...

*kladenci ispucani
što vode držati ne mogu,¹*

i stoga neće nikad ugasiti žeđe. Izaija kaže:

*Kao kad žedan sanja da pije,
pa se, iznemogao, suha grla probudi.²*

To znači: Kad je njegovoj požudi zadovoljeno, on će ostati više otežan i pritisnut; u njem će sve više rasti ognjica požude, i na njegovu će se glavu sručiti svaka bol. Duša je pritisnuta i prigušena od svojih požuda, jer je od njih ranjena i, kao vode od vjetrova, pokrenuta i uzburkana; nigdje ni u kojoj stvari ne puštaju je da nađe mira i počinka. O njima lijepo veli Izaija:

Opaki su poput mora uzburkanog.³

Opak je bez sumnje onaj koji ne mrtvi svoje požude. Koji želi da ih zadovolji umara se i utruđuje, jer je sličan onomu koji bi otvarao usta da ih napuni vjetrom: mjesto da se nasiti, imao bi samo isušena usta, jer to nije njegova hrana. O tom je Jeremija napisao:

U pohoti svojoj požudno dašće,

u požudi svoje volje udiše vjetar svojih osjećaja.⁴ Pa da dađe razumjeti suhoću u kojoj duša ostaje, isti Prorok odmah nastavlja:

*Čuvaj se da ti noga ne obosi
i grlo se ne osuši.⁵*

Čuvaj svoju nogu, to jest svoju misao, da ne ostane gola, i svoje grlo čuvaj od žeđe, ili čuvaj svoju volju da ne udovoljava požudama koje uzrokuju sve veću suhoću. Kao što zaljubljenik ostaje potišten zbog neis-

¹ Jer 2,13.

² Iz 29,8.

³ Iz 57,20.

⁴ Jer 2,24. Prema Vulgati: In desiderio animae suae attrahit ventum amoris sui.

⁵ Jer 2,25.

punjene nade, kad padnu u vodu njegovi planovi: tako se i duša izjeda zadovoljavajući svoje požude, jer joj one uzrokuju još veću glad, jer, kako se obično kaže, požude su kao oganj: dok mu se dodavaju drva, raste, a čim ih potroši, nužno nestaje.

7. — No, s ovoga su gledišta požude gore negoli oganj, jer ovaj se gasi kako drva pomalo nestaju, dok se požude ne smanjuju u onom što ih je u početku činilo da rastu, premda ponestaje predmeta kojim su se hranile; nego, naprotiv, mjesto da opadaju, kao oganj kad mu nestaje njegova goriva, one ostaju premorene trudom jer je glad porasla a hrana se je smanjila. O tom govori Izaija:

*Proždire zdesna, i opet je gladan;
guta slijeva, i opet sit nije.³*

Oni koji ne mrtve svoje požude događa se da, kad se upute putem Božjim, to jest na desno, s pravom trpe glad, jer izbjegavaju slatku zasićenost duha što je uživaju oni koji su zdesna Bogu. Njima se ova zasićenost uskraćuje jer trče na lijevo, to jest zadovoljavaju svoje požude u nekom stvorenju i ne zasićuju se; ostavljajući ono što jedino zasićuje, muče se s onim što uzrokuje veću glad. Očito je, dakle, da požude zamaraju dušu.

POGLAVLJE 7.

U NJEM SE RASPRAVLJA KAKO POZUDE MUČE DUŠU. DOKAZUJE SE SLIKAMA I UGLEDOM SVETOGA PISMA.

1. — Drugi način kako požude nanose duši pozilfivnu štetu sastoji se u tom da je od njih mučena i zlostavljena poput onoga koji podnosi kaznu te je čvrsto

³ Iz 2, 19a

vezan konopima i ne nalazi mira dok nije oslobođen.
O takvim David veli:

Opletoše me užeta grešnika.¹

Užeta mojih grijeha ili mojih požuda opletoše me. Nadalje, kao što bi bio mučen onaj koji bi gô legao na trnje ili na bodljike, tako treba reći za dušu koja hoće da leži na svojim požudama, što su kao kakvo trnje koje je bode i ranjava uz mnogo boli. Stoga psalmista veli drugdje:

*Opkoliše me poput pčela,
ubod im žeže kao trnje zapaljeno.²*

Bez sumnje u požudama, koje su trnje, raste oganj tjeskobe i muke. Pače, kao što zemljoradnik bode vola upregnuta u jaram, u čežnji za obilnom ljetinom, tako čežnja muči dušu upregnutu u jaram požuda, da postigne ono za čim čežne. To se može dobro vidjeti u želji koju je Dalila imala da otkrije u čemu leži izvanredna Samsonova snaga. Sveto pismo veli da ga je ovom željom toliko mučila da je smalaksao skoro na smrt: *Kako mu je svakog dana dodijavala molbama i mučila ga, njemu već dozlogrdje.³*

2. — Požude su za dušu toliko veća muka koliko su jače, jer je tolika muka kolika je žudnja; stoga duša podnosi toliko više muka koliko je više požuda drži u ropstvu. Na duši se obistinjuje, već u ovom životu, ono što je rečeno u Otkrivenju o Babilonu: *Koliko se hvalisala sjajem i uživanjem, toliko joj zadajte muka i tuge!⁴* Koliko hoće da uzdigne i zadovolji svoje požude toliko ima muka i boli. I kao što je mučen onaj koji upadne u ruke neprijatelja, tako je mučena i duša koja se pušta da je njezine požude vuku i da nad njom gospodare. O tom možemo vidjeti jednu sliku

¹ Ps 118,61.

² Ps 117,12.

³ Suci 16,16.

⁴ Otkr 18,7.

u knjizi Sudaca,³ gdje se čita o Samsonu, koji je prije bio obdaren nadljudskom snagom te je bio ne samo slobodan nego i sudac u Izraelu, no čim je upao u vlast neprijatelja bio je lišen svoje snage, oslijepljen, vezan za mlin da melje, i tu veoma zlostavljan. Isto se događa duši kad su u njoj još žive njezine požude te vladaju njome. Prvo što joj zadaju jest, kako ćemo vidjeti, da je oslabe i oslijepe; a zatim je odmah muče i zlostavljaju, vezuju je o mlin pohote, a same požude su užeta kojima je vezuju.

3. — Stoga Gospodin, žaleći one koji tolikom mukom i uz toliku cijenu traže da udovolje gladi i žeđi svojih čežnja prema stvorenjima, govori po Izaiji:

*O svi vi koji ste žedni,
dođite na vodu;
ako novaca i nemate, dođite.
Bez novaca i bez naplate
kupite vina i mlijeka!
Zašto da trošite novac na ono
što kruh nije,
i nadnicu svoju na ono što ne siti?
Mene poslušajte i dobro ćete jesti,
i sočna ćete uživati jela.⁴*

O vi, koji osjećate žeđu požuda i koji imate novac slobodne volje, kupite od mene vino i mlijeko, to jest duhovni mir i slatkoću, pa i bez novaca slobodne volje i bez plaće za trud, što inače trošite za zadovoljenje svojih požuda. Zašto svoju slobodnu volju trošite za ono što nije kruh božanskog duha i zašto trošite sile svojih požuda na ono što vas ne može zasititi. Mene poslušajte, dođite se nasititi dobra za kojim čežnete i duša će vam se ugojiti u obilju uživanja.

4. — Ovdje ugojiti dušu znači uzdignuti se nad sve stvorene užitke, jer stvorenja muče, a duh Božji krijepi. Tako nas On pozivlje po svetom Mateju: Do-

³ Suci 16,21.

⁴ Iz 55,1-2.

*dite k meni svi koji ste umorni i opterećeni, i ja ću vas okrijepiti. Tako ćete naći pokoj svojim dušama;*² kao da kaže: svi vi koji hodate izmučeni, žalosni i opterećeni svojim brigama i požudama, izađite iz njih i dođite k meni i ja ću vas okrijepiti i naći ćete za svoje duše onaj mir što vam ga vaše požude otimlju, jer su one za vas težak teret, kako kaže David:

*Kao preteško breme tište me.*³

POGLAVLJE 8.

U NJEM SE RASPRAVLJA KAKO POŽUDE POTAMN- NJUJU I ZASLJEPLJUJU DUSU

1. — Treće što požude čine duši jest da je zasljepljuju i potamnjuju. Kao što pare potamnjuju zrak i ne puštaju da sunce sjajno svijetli; ili kao što zamagljeno zrcalo ne može jasno odražavati u sebi sliku lica; ili kao što se u mutnoj i kaljavoj vodi ne vidi dobro lik onoga koji se u njoj ogleda, tako je duša, kad je zarobljena požudama, zamračena u razumu i ne može da bude jasno osvjetljena ni suncem naravnog razuma ni suncem nadnaravne Božje Mudrosti. Govoreći o tom Kralj prorok veli:

*Krivnje me moje sustigoše
da gledat ne mogu.*⁴

2. — U isto, pak, vrijeme kako duša potamni u razumu, ostaje također zamračena s obzirom na volju, ukročena s obzirom na pamćenje i neuredna s obzirom na zakonit način djelovanja. I zaista, budući da ostale moći u svom djelovanju ovise o razumu, očito je,

² Mt 11, 18-19.

³ Ps 37,5.

⁴ Ps 39,13.

kad je ovaj pomračen, da i one ostaju smetene i potresene. Stoga kaže David:

*Duboko mi je duša potresena;*²

to jest poremećena u svojim moćima. Jer, kako rekospo, niti je razum sposoban primiti svjetlo Božje Mudrosti, kao što zamagljen zrak nema sposobnosti da primi sunčanu svjetlost; niti je volja sposobna da primi Boga u čistoj ljubavi, kao što zamagljeno zrcalo nije prikladno da jasno odrazi lica onoga koji se ogleda; niti je pamćenje, zamračeno mrakom požuda, kadro da bude uobličeno slikom Božjom, kao što ni blatna voda ne može odraziti jasnu sliku onoga koji se u njoj zrcali.

3. — Nadalje, požude zaslijepljuju dušu, jer su požude kao takve slijepce: od svoje strane one nemaju nikakvog shvaćanja, te im razum uvijek mora služiti kao vodič. Odatle slijedi da svaki put kad se duša prepusti vodstvu svojih požuda, postaje slijepa; a i kad se netko koji ima dobar vid dade voditi od slijepog, jednako je kao da su oba slijepa. Iz toga slijedi ono što je rekao naš Gospodin po svetom Mateju:

*Kad slijepac slijepog vodi, obojica u jamu padnu.*¹

Malo koristi leptiru da ima oči, kad ga čežnja za ljepotom svjetla zablješti i privuče u plamen svijeće. Isto tako je onaj koji se hrani požudama sličan ribi, kojoj svjetlost služi radije kao mrak, jer joj ne pušta da opaža zasjedu koju joj ribari postavljaju. Stoga je dobro rekao David govoreći o takvima:

*Napade oganj i ne vidješe sunca*³

Po njima pada oganj koji grije svojim žarom i bliješti svojim svjetlom. Upravo tako čine požude: uspale

² Ps 6,4.

¹ Mt 15,14.

³ Ps 57,9 prema Vulgati: Supercedit ignis et non viderunt solem.

čežnju i zamrače razum, tako da ovaj ne može vidjeti svojega svjetla. Uzrok toj zaslijepljenosti leži u tom što se između subjekta koji gleda i prijašnjeg svjetla umeće neko novo svjetlo, te se moć gledanja zaustavlja na toj umetnutoj, a ne na prvoj svjetlosti. Pa jer se požude umeću tako blizu da stoje u samoj duši, duša nailazi na to svjetlo kao najbliže te se na njemu pase, i tako ne može razabrati svjetlosti jasnog razuma dokle god se ne odaleči zaslijepljeoost požuda.

4. — Veoma je vrijedno žaljeoja neznanje nekih koji se opterećuju izvanrednim pokorama i mnogim drugim vježbama po svojoj volji, misleći da će im to i drugo slično tome biti dosta da postignu sjedinjenje s božanskom Mudročću, a da ne nastoje marljivo nje-kati svoje želje. Kad bi u ovo nastojanje uložili polovicu truda i briga što ih ulažu u vježbe izabrane po svojoj volji, napredovali bi u jednom mjesecu više negoli sa svim njihovim pokorama u mnogo godina. Kao što je potrebno da se zemlja okopa, da bi dala plod, jer inače rodi samo korovom, tako je neophodno potrebno mrtvenje požuda, da bi duša napredovala. Čak se usuđujem reći da, kad bi netko htio napredovati u savršenstvu i u poznavanju Boga i samoga sebe bez spomenutog mrtvenja, ne bi nikad postigao plod veći od onoga što se može očekivati od sjemena posijanog na neiskopanom zemljištu. Dokle god, dakle, požude ne budu umrtveoe, duša će biti gruba i uro-njena u mrak, jer su one poput mrene ili truna u oku: priječe vid, dok se ne odstrane.

5. — Kad Kralj Prorok promatra sljepoću ooih koji zbog požuda priječe duši sjaj istine i koliko je Bog na to gnjevan, veli:

*Prije negoli vam kotlovi trnje osjete,
dok je zeleno, uništiti će ga u gnjevu svojem.¹*

Kao da bi rekao: Prije negoli vaše trnje, to jest požude, dođe k svijesti, Bog će ga uništiti u svom gnjevu.

¹ Ps 57,10. Prema Vulgati: . . . sic in ira absorbet eos.

Kaže da će Bog uništiti požude u svom gnjevu, jer ono što se podnosi u mrtvenju požuda, to je kazna za iskvarenost koju su u duši proizvele, a ta se kazna i popravak vrši ili u ovom životu ili u drugom, putem čišćenja.

6. — O, kad bi ljudi znali kolikog li ih dobra božanske svjetlosti lišava sljepoća uzrokovana od njihovih osjećaja i želja i u kolika zla i štete upadaju svaki dan zbog toga što ne provode stalno i istinsko mrtvenje! Ne smiju se mnogo oslanjati na jačinu svoga razuma ni na druge darove primljene od Boga: ako goje požude i privrženosti, svršit će time da će ostati u tami i zasljepljenosti i da će malo pomalo pasti iz zla u gore. Tko bi bio ikad rekao da će čovjek obdaren tolikom mudročću i pun nebeskih darova, kakav je bio Salomon, doći do takve zasljepljenosti i ludosti te će podizati žrtvenike tolikim idolima i da će im se sam klanjati, kad je već bio star?¹ Da se dotle dođe, bila je dostatna privrženost koju je gojio prema ženama i što nije vodio brigu da poništava požude i želje svoga srca, jer on sam o sebi kaže u Propovjedniku da nije nikad uskraćivao svome srcu što god je poželjelo.² On se je toliko prepustio svojim požudama da mu je, koliko god je u početku bio nešto suzdržljiv, ipak, jer ih nije mrtvio, razum potamnio i bio zasljepljen; i kad se konačno u njemu ugasio ono veliko svjetlo mudrosti kojom ga je Gospodin bio obdario, okrenuo je Bogu leđa.

7. — Ako su, dakle, neumrtvene požude bile toliko nadmoćne nad dušom onoga koji je imao toliku spoznaju o razlikovanju dobra i zla, što li neće moći učiniti protiv našega neznanja? Zaista, kako je Gospodin rekao proroku Joni, govoreći o Ninivljanima, ne znamo razlikovati ni desno ni lijevo:³ jer na svakom koraku smatramo zlo dobrim, a dobro zlim, prema našoj kratkoj i slaboj sposobnosti raspoznavanja.

¹ 1 Kr 11,4.

² Prop 2,10.

³ Jon 4,11.

Što će pak biti, ako nam se na našu naravnu tamu pridometnu neuredne požude? Dogodit će se ono što veli Izaija:

*Pipamo kao slijepci duž zida,
tapkamo kao bez očiju.
Spotičemo se u podne kao u sumraku.¹*

Prorok govori skupa s onima koji vole pogodovati svojim požudama. Upravo se tako događa onomu koji je zaslijepljen svojim pohotama: premda se nalazi posred sjaja istine, nije mu dano da vidi više negoli onaj koji hoda u tami.

POGLAVLJE 9.

U NJEM SE RASPRAVLJA KAKO PDŽUDE KALJAJU DUSU. TO SE DOKAZUJE USPDREDBAMA I UGLEDOM SVETOGA PISMA.

1. — Četvrta pozitivna šteta, što je požude nanose duši, jest da je blate i kaljaju, prema riječima Siraha:

Tko smolu dira, ulijepi se.²

Čovjek dira smolu, kad zadovolji požude svoje volje prema kojem stvorenju. U ovom retku Svetoga pisma treba zapaziti da Mudrac uspoređuje stvorenje sa smolom, jer između uzvišenosti duše i svega što je najbolje u stvorenjima postoji veća razlika negoli je razlika između sjajnog dijamanta i čistoga zlata s jedne strane, te blatne smole s druge strane; te kad bi se zlato i dijament položili vrući na smolu, ostali bi to prljaviji i blatniji što im je jača toplina; i tako duša koja gori od čežnje za kojim stvorenjem prlja se i kalja na samom žaru svojih požuda. Nadalje, između

¹ Iz 59,10.

² Sir 13,1.

duše i materijalnih stvorova postoji veća razlika negoli je razlika između sjajnog napitka i gnojnoga blata; pa kako bi taj napitak postao zamućen i prljav, kad bi bio pomiješan sa gnojem, tako se i duša zamućuje i prlja kad se sjedinjuje sa stvorenjem, jer mu svojom naklonošću postaje slična. Na isti način kao što bi neko lijepo lice izgubilo svoju ljepotu kad bi bilo išarano ugljenom, tako duša, u sebi veoma lijepa i savršena slika Božja, postaje naružena od neurednih požuda.

2. — Stoga prorok Jeremija, žaleći pokvarenost što je spomenute požude nanose duši, stavlja njezinu prvotnu ljepotu nasuprot rugobi koja slijedi, kad kaže:

*Njeni mladići bijahu nekoć čišći od snijega,
bjelji od mlijeka,
od koralja rumenija bijahu im tijela,
lice glatko kao safir.
Sad im je obraz crniji od čađe,
ne prepoznaju se više na ulici.¹*

Njene su vlasi, to jest vlasi duše, čišći od snijega, bjelji od mlijeka, rumeniji od starog koralja, glatki ko safir. Sada je, pak, tim dušama obraz crniji od čađe, ne prepoznaju se više na ulici. Pod vlasima se ovdje razumiju misli i osjećaji duše koji su, kad su upravljani k cilju određenom od Boga, to jest prema samom Bogu, čišći od snijega i bjelji od mlijeka, rumeniji od koralja i gladi od safira. Pod ovim četirima svojstvima razumije se vrst ljepote i prednosti tjelesnih stvorova; ali duša sa svojim djelovanjem stoji neizmjerom nad tim nazirencima ili vlasima. No ako su ovi neuredni i upravljani prema nekom cilju koji nije od Boga određen, obraz duše, kaže Jeremija, postaje crniji od čađe.

¹ Tuž. 47-6. Prvi stih u Vulgati glasi: *Candidiores Nazaraei ejus nive.* Hrvatski prijevod je riječ Nazaraei, nazirenci, preveo sa *mladići*, tumačeći tako da su nazirenci oni mladići koji su se posvetili Bogu zavjetom da neće brijati brade ni šišati kosu. Sveti je, pak, Naučitelj za svoje tumačenje tu riječ shvatio kao samu kosu, *vase*. Ima još nekih odstupanja od izvornika, kako se vidi iz daljnjeg teksta.

3. — Sve ovo zlo, i još mnogo veće, uzrokuju neuredna poželjenja prema stvarima ovoga svijeta, tako da, kad bismo morali govoriti o ružnoj i kaljavoj slici što je požude utiskuju u dušu, ne bismo našli stvari koja bi nam mogla dočarati pravi pojam. Ne bi nam za to bilo prikladno za usporedbu ni kakvo mjesto puno žaba i guštera ili ogavnih crva, ni smrad tijela koje se raspada, niti kakva druga stvar koliko god bi se nečista i ogavna mogla naći ili zamisliti u ovom životu. Jer, premda je istina da i neuredna duša u svom naravnom bitku ostaje savršena kako ju je Bog stvorio, ipak je kao razuman bitak izobličena, odvratna, mračna i gnusna sa svim slijedećim zlima koja kanimo opisati, i s još mnogo drugih. Jer samo jedna neuredna požuda, kako ćemo kasnije reći, ma i ne bila predmet smrtnoga grijeha, dostatna je da učini dušu podložnom, blatnom i ružnom da zaista ne može stati skupa s Bogom ni u kakvom sjedinjenju, dok se ta požuda ne odstrani. Kakva li neće biti izobličenaost one duše koja je posve neuredna u svojim strastima i predana svojim požudama, i kako li će biti udaljena od sjedinjenja s Bogom i od njegove čistoće?

4. — Ne može se riječima objasniti, niti razum može shvatiti raznolikost nečistoće proizvedene u duši od samih različitih požuda. Kad bi se to moglo izreći i učiniti da se shvati, izazvalo bi u dušama nevjerovatno čuđenje i duboko sažaljenje na pogled kako svaka požuda, prema svojoj vrsti te prema većoj ili manjoj jačini, utiskuje znak ili mrlju posebne nečistoće i rugobe u dušu; i kako u jednoj neurednosti mogu razumne težnje imati u sebi bezbroj raznolikih većih ili manjih prljavština, svaka na svoj način jer, kao što duša pravednika u samoj jednoj savršenosti, to jest u ispravnosti duše, ima bezbroj prebogatih darova i mnogo prelijepih kreposti gdje su sve međusobno različite, te svaka ima posebnu ljepotu prema mnoštvu i različitosti osjećaja ljubavi što ih je duša imala prema Bogu, tako je neuredna duša zbog različitosti svojih požuda prema stvorenjima prekrivena sažaljenja vrijed-

nom raznolikošću mrlja i nečistoće, što su joj utisnule neuredne požude.

5. — Sliku ove raznolikosti požuda imamo kod Ezekijela, gdje se čita da mu je Gospodin pokazao naslikane unaokolo hramskih zidova sve slike gmazova i svu gnusobu nečistih životinja. Gospodin mu reče:

*Vidiš li, sine čovječji, što rade starješine doma Izraelova, svatko u svojoj oslikanoj komori?*¹ I Bog naredi

proroku da uđe više u unutrašnjost hrama, da vidi i veće gnusobe. Prorok uđe i veli da je vidio žene gdje sjede i oplakuju Tamuza-Adonisa, boga ljubavi. Kad mu je Bog naredio da uđe još više u unutrašnjost, da vidi sve veće gnusobe, veli da je vidio dvadeset i pet staraca koji su hramu okrenuli leđa.

6. — Raznolike vrste gmazova i nečistih životinja, što bijahu naslikane pri prvom ulasku u hram, jesu misli što ih razum stvara o zemaljskim propadljivim stvarima, koje ostaju na neki način naslikane u hramu duše, kad duša mislima ispuni razum, koji je njezina prva soba. Žene koje sjedeći oplakuju Adonisa, boga ljubavi, označuju požude, koje nastavaju drugu moć duše, a to je volja: one kao da plaču ukoliko uvelike čeznu za ovim čemu se volja osjećajno prikloni, to jest gmazovima koji su već oslikani u razumu. Ljudi, napokon, u trećoj sobi jesu zamišljaji ili maštanja o stvarovima, što ih treća moć duše, pamćenje, sadržava u sebi i razvija. Kaže se da ti zamišljaji imaju leđa okrenuta protiv hrama, jer kad je duša svojim moćima već prihvatila koju zemaljsku stvar, može se slobodno reći da je okrenula leđa Božjem hramu, ispravnom razumu, koji u sebi ne pripušta nikakve stvorene stvari.

7. — Neka za sada bude dosta to što smo rekli da se donekle razumije ružan nered duše u njezinim požudama; jer, kad bismo htjeli raspravljati u pojedinosti-

¹ Ez 8,10-16.

ma rugobu prouzročenu od nesavršenosti, pa onu veću, prouzročenu od laganih grijeha, te onu potpunu, prouzrokovanu od požuda, te kad bismo se zadržali na mnogim razoolikostima ovih triju vrsti rugoba, ne bismo nikad svršili, a ne bi anđeoski razum mogao sve to shvatiti. Ponovimo ono što spada na naš predmet: Svaka požuda, pa i najmanja nesavršenost, kalja i blati dušu.

POGLAVLJE 10.

U NJEM SE RASPRAVLJA KAKO POŽUDE ČINE DUŠU MLOHAVOM I MLITAVOM U KREPOSTI.

1. — Peto pozitivno zlo što ga požude nanose duši sastoji se u tom da je čine mlohavom i da je tako oslabe te nema snage slijediti krepost i ustrajati u njoj. Jer, zbog same činjenice da je volja razdijeljena i upravljena na više stvari, ostaje slabija negoli bi bila da je sva upravljena na samo jednu stvar; i koliko su mnogobrojnije stvari na koje je upravljena, toliko manje snage čuva za svaku pojedinu; stoga filozofi kažu da ujedinjena sila ima više snage negoli razdijeljena. Jasno je dakle da, ako se težnja volje rasprostire na druge predmete koji ne spadaju na krepost, ostat će nužno slabija s obzirom na nju. Duša, koja ima volju razdijeljenu na trice, slična je vodi koja teče iz posude probijene na više strana, a da je nikad ne napunja. Tako je patrijarha Jakov usporedio svoga sina Rubena s razlivenom vodom, jer je u stanovitom grijehu pustio uzde svojim požudama, pa mu je opravdano rekao:

*No, poput vode nabujao,
nećeš više imati prvenstva.¹*

Kao da mu kaže: Pošto si se raširio i razlio u požudama, nećeš napredovati u kreposti. Kao što voda koja

¹ Post 49,4.

vre lako gubi toplinu ako lonac nije dobro pokriven, i kao što mirisne droge lako gube svježinu i snagu svoga mirisa ako nisu dobro začepljene, tako i duša, koja nije sabrana samo u želji prema Bogu, gubi toplinu i snagu kreposti. To je David dobro shvatio kad je, uzdižući srce k Bogu, rekao:

*Snagu ću svoju čuvati za te,
jer me ti, Bože prihvaćaš;¹
sabirući svoju snagu samo u Bogu.*

2. — Nadalje, požude oslabljuju krepost duše kao što nove mladice, koje niču oko panja te mu troše snagu, oslabljuju stablo da ne donosi toliko roda. O takvim dušama veli Gospodin: *Jao trudnicama i dojiljama u te dane.*² Jao trudnicama i njihovom porodu! Ovdje trudnice i njihov porod treba shvatiti s obzirom na požude. Ako ove nisu obuzdavane, rast će sve više i više trošeći duši energiju, te će se razvijati njoj na uštrb, kao i mladice stablu. Stoga nas opominje naš Gospodin: *Neka vam budu opasani bokovi,*³ to jest požude. Ove se mogu usporediti i s pijavicama koje neprestano piju krv iz vena, kako Mudrac kaže:

*Pijavica ima dvije kćeri:
»Daj! Daj!«⁴*

3. — Jasno je, dakle, da požude ne samo ne donose duši nikakve koristi, nego joj još krađu ono dobro koje ima; pa ako ne budu umrtvene nemaju mira, dokle god ne učine duši ono što neki kažu da zmijske čine svojoj majci, da je, naime, kako pomalo rastu u njezinim njedrima, nagrizaju sve dok je ne ubiju, te one ostaju žive uz cijenu njezina života. Isto tako neumrtvene požude dolaze do toga da duša Bogu umre; i tada samo one u njoj žive, jer ona nije prije njih ubila. Stoga čitamo u knjizi Sirahovoj:

¹ Ps 58,10. Prema Vulgati: Fortitudinem meam ad te custodiam, quia, Deus, susceptor meus es.

² Mt 24,19.

³ Lk 12,35.

⁴ Izr 30,15.

*Ne daj da podlegnem nasladi i pohoti,
ne prepusti me besramnim željama.**

4. — Treba opaziti da kada požude i ne dopiru do takve skrajnosti, srce se steže na pomisao u kakve uvjete one postavljaju dušu. Kako li kruta ona postaje sama sebi! Kako hladna i nepažljiva prema bližnjemu! Kako nemarna i lijena u Božjim stvarima! Nema bolesti, kako god bila teška, koja čini da bolesnik tako mlitavo i lijeno hoda ili da je bezvoljan prema hrani, kako to požude prema stvorovima čine da duša bude žalosna i spora da slijedi krepost. Uzrok, dakle, zašto redovito mnoge duše ne mare i neće da stiču krepost leži u tom, što goje težnje i osjećajne sklonosti koje nisu čiste i upravljene prema Bogu.

POGLAVLJE 11

DOKAZUJE SE KAKO JE ZA POSTIGNUĆE BOŽANSKOG UJEDINJENJA POTREBNO DA DUŠA BUDE SLOBODNA OD SVAKE PA I NAJMANJE POŽUDE.

1. — Čini mi se da me već odavno čitalac želi pitati da li je potrebno za dostignuće visokog stupnja savršenstva da prethodi potpuna umrtvenost svih požuda, malih i velikih; nije li dovoljno umrtviti neke, a druge ostaviti na miru, barem one za koje se čini da nisu važne. Čini se, zaista, da je vrlo naporno i teško da duša postigne takav stupanj čistoće i lišenosti da ne bi osjećala sklonosti ni prema kakvoj stvari.

2. — Odgovarajući na pitanje, ponajprije kažem da je istina da sve požude nisu škodljive u jednakoj mjeri, niti duši smetaju (govorim o svojevolumnim težnjama, jer naravne težnje malo ili ništa ne smetaju duši za sjedinjenje s Bogom) kad na njih ne pristaje i kad

* Sir 23,6.

ne prelaze prve pokrete u kojima svijesna volja nema udjela ni prije ni poslije. Jer napustiti ih — to jest umrtviti potpuno u ovom životu — nije moguće. One, naime, nisu zapreka da se postigne božansko sjedinjenje, ako i nisu potpuno umrtvene; jer ih narav može imati i onda kad je duša veoma slobodna s obzirom na razumni duh, jer se zaista katkada događa da, dok je duša svojom voljom u dubokoj molitvi mira, požude u isto vrijeme nastavaju niži dio duše, a da u tom ne sudjeluje viši, koji ostaje u molitvi. Ali sve druge svojevoljne požude, bilo da su smrtni grijesi, i zato teže, bilo da su laki grijesi, i zato lakše, ili su samo nesavršenosti, a to su najmanje, moraju se sve umrtviti: od svih, pa i najmanjih, duša mora biti posve čista da bi mogla doći do savršenog jedinstva s Bogom.

3. — Razlog ovomu što je rečeno jest da se stanje božanskog ujedinjenja sastoji u tom da se volja posve preobrazi u Božju, tako da u njoj ne bude ničega što bi bilo protivno božanskoj volji, nego da svi njezini pokreti budu u svemu i po svemu volja Božja. Stoga kažemo da, u stanju ujedinjenja, dvije volje postaju samo jedna volja, i to Božja, a ona je također i volja duše. A kad bi duša željela kakvu nesavršenost koju Bog bez svake sumnje ne može htjeti, ne bi se vršila božanska volja, jer bi duša htjela nešto što Bog neće. Očito, dakle, da bi se duša združila s Bogom po volji i ljubavi, treba prije svega da se otrese od svake požude u volji, koliko god ona bila malena, to jest da ne pristaje svijesno ni svojevoljno ni na kakvu nesavršenost, te također da ima vlast i slobodu ne pristati na nju kad je opazi. Tako velim, jer nesvijesno i bez znanja i pristanka duša sigurno može pasti u nesavršenosti i u lake grijehе i u spomenute naravne požude, kad je o takvim, ne toliko svojevoljnim grijesima napisano:

*Jer, padne li pravednik i sedam puta, on ustaje;*¹

ali o svojevoljnim požudama koji su svijesni laki grijesi, mada se radi o najmanjoj stvari, dosta je da na-

¹ Izr 24,16.

dođe samo jedna, i duša je spriječena. To kažem za neumrtvenu naviku, jer pojedini čini raznih požuda nisu toliko zapreka kad su navike umrtvene: premda kažem da i ove pojedinačne neumrtvene čine duša treba da jednom napusti, jer oni uvijek proizlaze iz nesavršene navike; a neke navike svojevoljnih nesavršenosti, što ih nikad ne uspijevaju svladati, ne samo da su zapreka božanskom sjedinjenju, nego također priječe daljnji napredak u savršenosti.

4. — Takve nesavršene navike jesu: običaj često i rado govoriti, privrženost malim stvarima za koje se duša nikad ne odlučuje da ih se odreče, tako privrženost kojoj osobl, odijelu, knjizi, sobi, pojedinoj vrsti hrane, vezama, pojedinim malim zadovoljstvima da se što novo čuje i vidi, i slično. Ako je duša osjećajno privržena bilo kojoj takvoj nesavršenosti, to joj je veća zapreka za porast u kreposti negoli da svakog dana padne u mnoge druge nesavršenosti i lake grijehe, samo ako ovi ne bi proizlazili iz zle navike. Dok traje koja spomenuta navika, duša ne može napredovati u savršenstvu, mada je nesavršenost i najmanja. Ta, što mari da li je neka ptica vezana tankom niti ili debelom? Koliko je god nit tanka, ptica je uvijek vezana i, dok je ne prekine, ne može poletjeti. Bez sumnje se tanka nit lakše prekida, ali se ipak mora prekinuti, jer se inače ptica ne može osloboditi. Tako se događa duši koja je osjećajno vezana uza kakvu stvar: premda je snabdjevena veoma mnogim krepostima, ne dolazi do slobode božanskog sjedinjenja. Požude, privrženosti duše, imaju svojstvo ribe-ustavice, morene, koja — kako kažu — premda je vrlo malena, ako se zalijepi za brod, drži ga nepomična te mu ne da ploviti ni stignuti u luku. Žalosno je gledati kako neke duše, dok su poput brodova krcatih bogatim tovarom pune dragocjenih djela i duhovnih vježbi, kreposti i nebeskih darova, ipak, jer nemaju hrabrosti da prekinu s kakvom malenom nasladom, privrženošću ili osjećajnom sklonošću — što je sve isto — ne kreću nikad naprijed niti stižu u luku savršenstva. A luka je ipak tako blizu!

Bilo bi dosta malo se zaletjeti, prekinuti ovu nit privrženosti, odstraniti onu ribicu-ustavicu požude.

5. — Zaista je žalosno! Gospodin im je dao da raskinu mnoga druga jača užeta sklonosti na grijeh i taštinu; a oni, jer neće da se otkinu od neke gluposti za koju Bog traži od njih da je svladaju njemu za ljubav, te neće da prekinu onu nit, onu vlas, te ne mare da dođu do tolikog dobra. Još gore što, ne samo da ne idu naprijed, nego zbog te privrženosti nazaduju, gubeći tako onu prednost što su s toliko vremena i s toliko napora prevalili taj put. Jer je dobro poznato da na tom put ne napredovati znači nazadovati; ne sticati znači gubiti. Upravo to nam je Gospodin htio naznačiti kad je rekao: Tko nije sa mnom, taj je protiv mene; tko sa mnom ne sabire, taj prosipa¹. Tko se ne pobrine da popravi pukotinu na posudi, pa i najmanju, dočekat će da mu malo pomalo sva tekućina iz nje iscuri. Stoga nas Sirah dobro uči kad kaže:

*Tko prezire male stvari, brzo osiromaši.*¹

Na drugom mjestu isti veli:

*Od jedne iskre nastaje ognjište puno žara.*²

Jedna je sama nesavršenost dosta da povuče za sobom drugu, a ove obe, dalje, druge: tako se skoro ne može naći duša koja je nemarna u pobijanju požuda, da ne bi imala mnoge druge nesavršenosti koje proizlaze iz te nesavršenosti i iz slabosti da se tu prvotnu nesavršenost pobije. Naišao sam već na mnoge osobe, kojima je Bog dao milost da ih je poveo mnogo naprijed uz veliko otrgnuće i slobodu duha. Pa dobro, kad su se, pod vidom dobra, počele lijepiti o kakvu privrženost razgovora i prijateljevanja, stale su slabiti u duhu i u osjećaju Božjem i u svetoj samoći; i tako su otpale od prve pobožnosti i marljivosti u duhovnim vježbanjima. Konačno, jer se nisu na vrijeme zaustavile, do-

¹ Mt 12,30.

¹ Sir 19,1.

² Sir 11,32.

šle su dotle da su izgubile sve ono dobro koje su imale; i to stoga što nisu posjekli onaj početak naslade i osjetne čežnje i što se nisu znale čuvati u samoći za Gospodina.

6. — Na ovom putu, da bi se prispjelo k cilju, treba uvijek hodati, to jest neprestano se kretati odričući se želja ne hraneći ih; pa ako ih se ne uspije suniti, uzalud je nadati se da će se doći do cilja. Kao što se drvo ne preobrazuje u oganj ako manjka samo jedan stupanj topline koja se traži za paljenje, tako se ni duša ne preobrazuje savršeno u Boga zbog samo jedne nesavršenosti koju bi imala, ma bila i manja od koje svojevoljne požude. Jer, kako će se kasnije reći u noći vjere, duša ima samo jednu volju, pa ako se ona osjećajem prilijepi kojoj stvari, nije više slobodna, sama i čista, kakva je potrebna da bude radi božanske preobrazbe.

7. — O svemu što je dosad rečeno imamo sliku u knjizi o Sucima, gdje se pripovijeda da je Gospodinov Andeo pošao javiti sinovima Izraelovim da će se pošto ovi nisu pobili sav neprijateljski narod kako im je naredio Gospodin, nego pače s njima sklopili savez, posve opravdano neprijatelji nastaniti posred izabranog naroda da mu budu na zamku i na propast.¹ Upravo tako Bog čini s nekim dušama: On ih je istrgao iz opasnosti svijeta, dao im je milost da potuku divove, to jest svoje grijeh; izbavio ih je iz mnoštva neprijatelja, to jest iz opasnih prigoda svijeta — samo zato da slobodnije uđu u obećanu zemlju božanskog sjedinjenja — a one, uza sve to, sklapajući prijateljstvo i savez s neprijateljskim malovrijednim narodom požuda, nisu se pobrinule da ga pogube, i stoga se je naš Gospodin rasrdio i dopustio da padnu iz zla u gore zlo od strane svojih požuda.

8. — I u knjizi Jozuinoj nalazimo sličnu izražajnu sliku prikladnu za našu svrhu. Kad se je izabrani narod spremao da zauzme obećanu zemlju, Bog je naredio

¹ Suci 2,13.

da u gradu Jerihonu pobiju sve u njemu, ljude i žene, starce i djecu i sve životinje, tako da ne ostane ništa živo, te da ne bi što uzeli ili zaželjeli od neprijateljskog plijena¹. Iz toga moramo razumjeti da za ulazak u božansko sjedinjenje treba da umru sve osjećajne sklonosti koje žive u duši, malobrojne ili mnogobrojne, malene ili velike, te da se duša mora od njih udaljiti kao ona koja nije za njih niti su one za nju. To nas uči i sveti Pavao, pišući Korinćanima ovako: *Braćo, ovo vam kažem: vrijeme je kratko. Preostaje da i oni koji imaju žene žive kao da ih nemaju; i koji plaču, kao da ne plaču; i koji se raduju, kao da se ne raduju; i koji uživaju ovaj svijet, kao da ga ne uživaju — jer prolazi vanjski oblik ovoga svijeta.*² Sve ovo Apostol kazuje, da nas pouči kako duša treba da bude odijeljena od svih stvari, da može ići k Bogu.

POGLAVLJE 12.

ODGOVARA SE NA DRUGO PITANJE I KAZUJE SE KAKVE SU POŽUDE DOSTATNE DA U DUSI PROUZROČE SPOMENUTE ŠTETE.

1. — Mogli bismo se mnogo zadržati na ovom predmetu osjetne noći, nabrajajući štete što ih požude nauose ne samo na gore opisane načine, nego još na mnoge druge. No za našu je svrhu dovoljno što je rečeno; jer mi se čini da smo dobro poučili čitaoca s koliko je razloga mrtvenje požuda nazvano noću i kako je potrebno ući u nju da se sjedini s Bogom. Ali, prije negoli se govori o načinu kako se u nju ulazi, jedino nam — da iscrpno zaključimo ovu knjigu — treba dodati to da riješimo pokoju opravdanu sumnju koja se može poroditi kod čitaoca o izloženoj nauci.

¹ 1 Kor 7, 29-31.

2. — Prva je sumnja da li je dostatna bilo koja požuda da proizvede u duši spomenuta dva zla, to jest odrično zlo, zbog gubitka, koje se sastoji u tom da dušu lišava Božje milosti, i pozitivno zlo koje se sastoji da nanosi onih pet glavnih šteta o kojima smo govorili. Druga sumnja jest da li je dosta bilo koja požuda, pa i najmanja, i bilo koje vrsti, da u isto vrijeme prouzroči sve one štete, pet na broju; ili pak pojedine požude prouzrokuju samo po jednu štetu, svaka neku drugu: na primjer, da li jedna požuda prouzrokuje muke, druga zamaranje, treća tamu i tako dalje.

3. — Odgovarajući na prvu sumnju o odričnom zlu gubitka, kažem da dušu mogu lišiti Božje milosti samo svojevoljne, hotimične požude, i to u predmetu smrtnoga grijeha, i one to stvarno i čine u potpunosti, lišavajući dušu božanske milosti u ovome životu i vječne slave u drugom, koja se sastoji u posjedovanju Boga. Na drugu sumnju odgovaram, da su osim požuda u materiji smrtnoga grijeha također svojevoljne požude u materiji lakoga grijeha i nesavršenosti dostatne da svaka proizvede u duši svih pet pozitivnih šteta, koje se, uostalom, mogu nazvati i privativnima. Ovdje ih nazivamo pozitivnima ukoliko obraćaju dušu k stvorovima, kao što privativna (tj. šteta zbog gubitka — op. pr.) šteta odvraća i udaljuje dušu od Boga. Ipak tu postoji razlika što požude smrtnoga grijeha prouzrokuju potpunu sljepoću i najveću muku, najveću nečistoću i mlitavost; dok požude lakog grijeha ili nesavršenosti ne proizvode spomenuta zla u tako visokom i potpunom stupnju, jer ne lišavaju dušu milosti. O lišenju milosti ovisi da li će šteta biti potpuna ili ne (gdje je smrt duše život požuda). Ipak i požude lakog grijeha nanose, iako u manjoj mjeri, iste štete, već prema tome koliko su smanjile milost, jer je smanjivanje milosti djelo tih požuda, tako da ona požuda koja jače smanji milost prouzrokuje veću muku, veću tamu, veću nečistoću.

4. — No treba primijetiti da, premda svaka požuda porađa istodobno sva ova pozitivna zla, ipak će svaka proizvoditi jedno na glavni i izravan način, a dru-

ga zla kao drugotna i neizravna. Tako će — da sidemo na pojedinosti — spolna požuda, istina, proizvesti sva ona zla, ali je glavno i prvotno zlo da kalja dušu i tijelo. Požuda škrtosti, istina, proizvodi ih sve, ali joj je glavni i izravan učinak muka; požuda oholosti također rađa sva zla, ali na poseban način zamračuje i zasljepljuje dušu; isto treba reći o požudi neumjerenosti, koja ima posebnost da oslabi i omlitavi dušu u vršenju kreposti. I tako dalje.

5. — Razlog, zašto bilo koji hotimični čin požude proizvodi u duši sve spomenute učinke zajedno, leži u tom što se izravno protivi djelima kreposti, koja proizvode u duši protivne učinke; te, kao što krepostan čin stvara u duši istodobno ugodnost, mir, utjehu, svjetlo, jasnoću i snagu; tako neuredna požuda nanosi muku, trud, umor, sljepoću i mlitavost: pa, kao što sve kreposti rastu i jačaju kad se provodi jedna, tako i porastom jedne mane rastu sve sa svim svojim pogubnim posljedicama. Pa premda sva ova zla neće poteci u času kad je požuda zadovoljena, jer užitak požude ne pušta da se zapaze, ipak se, prije ili kasnije, dobro iskuse njezini žalosni učinci. Obično se događa onako kako čitamo u Otkrivenju, gdje se pripovijeda da je anđeo zapovjedio svetom Ivanu neka proguta knjigu, i ona mu je bila slatka i ugodna u ustima, a u utrobi gorka.¹ Požude su, kad im se udovolji, slatke i izgledaju dobro, ali se kasnije osjeća njihov gorki učinak, što ga dobro iskusi svaki koji se pusti da ga požude vuku: premda znadem da ima nekih koji su već postali tako slijepl i neosjetljivi, da više ni ne zapažaju kako su požude gorke, jer ne teže prema Bogu, pa ni ne vide ono što im priječi da k njemu idu.

6. — Nemam nakanu da raspravljam o drugim naranjnim požudama koje nisu hotimične, niti o onima koje ne prelaze granice prvih pokreta, niti o drugim napastima koje se trpe bez pristajanja, jer ništa od toga ne donosi duši koju od spomenutih šteta. Prem-

¹ Otkr 10,9.

da se osobi, koja to trpi, čini da je strasti i metež što ga strasti uzrokuju blate i potamnjuju, ipak to nije tako; pače joj proizvode protivne učinke, jer dok se pobjedonosno opire, stiče snagu, čistoću, svjetlo, utjehu i mnoga druga dobra, prema onomu što je naš Gospodin rekao svetom Pavlu: *Moja se snaga savršeno očituje u slabosti.*¹ Ali sve hotimične požude proizvode gore nabrojena i još gora zla. Stoga duhovni učitelji vode glavnu brigu da bez odugovlačenja mrtve svoje učenike u svim požudama, čineći da se otresu onoga za čim su prije čeznuli, zato da ih oslobode tolike bijede.

POGLAVLJE 13.

RASPRAVLJA SE KAKO I NA KOJI NAČIN TREBA DA DUŠA UĐE U NOĆ OSJETA.

1. — Sad mi preostaje da damo nekoliko uputa zato da duša bude znala ući u Noć osjeta. Redovito se u nju ulazi na dva načina: aktivni i pasivni. Aktivni se sastoji u tom da duša može raditi i da zaista radi sa svoje strane. O ovom načinu dajemo upute koje slijede. U pasivnom načinu duša ne radi od svoje strane ništa, nego Bog radi u njoj a ona ostaje pasivna. O ovom načinu bit će govora u četvrtoj knjizi¹, gdje ćemo govoriti o početnicima. Budući da početnicima imam ondje dati mnoge upute, s obzirom na mnoge nesavršenosti u koje upadaju na duhovnom putu, neću se ovdje duže zadržavati, a i stoga što ovdje nije zato prikladno mjesto, jer ovdje imam nakanu samo objasniti zašto se spomenuti put zove noć, zatim spomenuti u čem se noć sastoji i koliko dijelova ima. Ipak, zato da ova knjiga ne bi imala kao neku prazninu i da bude na veću korist čitaocu, htio sam mu odmah ovdje u

¹ Vidi bilješku knj. I pogl. 1., br. 2.

najkraćim crtama napomenuti neke savjete da se vježba u ovoj noći osjeta. Isto ću učiniti na kraju drugih dviju knjiga ili dijelova ove noći, o kojima pomoću Božjom kanim raspravljati.

2. — Upute koje slijede o svladavanju požuda, ako su i kratke i malobrojne, mislim da su korisne i uspješne, tako da onaj koji se bude htio po njima vježbati, neće trebati da posize za drugima, nego će u ovima naći sve potrebno.

3. — Prije svega neka goji stalnu želju da slijedi Krista u svemu, prilagođujući se njegovu životu o kojem treba razmišljati da se može nasljedovati ga, i nek se ponaša u svemu kako se je on ponašao.

4. — Drugo, da bi duša u tom uspjela, treba da se odriče svake ugodnosti koja ne bi bila posve na slavu i čast Božju i to za ljubav Krista koji u svom životu nije tražio drugo nego da ispuni volju Očevu, što je nazivao svojom hranom¹. Evo nekoliko primjera. Ako joj se pruži prigoda da nešto ugodno sluša što nije važno za službu i slavu Božju, neka se odreče te ugodnosti i neka ne sluša. Ako joj se pruži prigoda vidjeti stvari koje ne uzdižu srca k Bogu, neka otkloni želju što se rađa i neka se ustegne da ih ne gleda. Na isti način neka se vlada s obzirom na ostala osjetila, pa s obzirom na razgovor, koliko je to moguće. Bez sumnje, ako zbog potrebe ili prikladnosti ne bude mogla ne gledati i ne slušati, itd., neka nastoji, i to će biti dovoljno, da ne upija nasladu tih utisaka, nego neka je čim prije potisne i isprazni osjete ostavljajući ih, da tako kažem, posve u tami; vršeći marljivo ove upute postići će u kratko vrijeme velik napredak.

5. — S obzirom na četiri naravne strasti, a to su radost, nada, strah i bol, da se umrtve i učvrste u savršenom miru, a u njihovoj su smirenosti i slaganju sakrivena nebrojena dobra, evo ovaj općeniti lijek koji je izvor neizmernih zasluga i velikih kreposti!

¹ Iv 4,34.

6. — Duša treba da želi:

ne što je lakše, nego što je teže;
 ne što ugađa okusu, nego što mu ne ugađa;
 ne što ima više ugodnosti, nego što je ima manje;
 ne odmor, nego trud;
 ne utjehu, nego bezutješnost;
 ne što je više, nego što je manje;
 ne dragocjenije i skuplje, nego ono što je manje
 cijenjeno i priproštije;
 ne nešto, nego ništa.

Duša neka ne traži u vremenitim stvarima ono što je bolje, nego ono što je gore; neka radi Krista želi biti siromašna, gola i lišena svega što postoji na svijetu.

7. — Treba da svim srce prigrli to vježbanje u odricanju i kreposnim djelima da njima ojača volju; pa ako to čini od srca, imat će u tom za veoma kratko vrijeme velik užitek i utjehu, ako radi uredno i razborito.

8. — Ovo što je rečeno, ako se dobro izvrši, dosta je da se uđe u noć osjeta; no želim ovdje biti nešto obilatiji, pa dodajem drugi način vježbanja koji predlaže da se mrtve *požuda tijela, požuda očiju i oholost zbog imetka*¹, tri stvari koje, prema svetom Ivanu, prevladavaju u svijetu i iz kojih izvire sve druge požude.

9. — Ponajprije će duhovan čovjek raditi da sam sebe ponizi i nastojat će da ga drugi preziru. Drugo, neće propustiti priliku da govori o sebi s omalovažavanjem i nastojat će da i drugi, kad govore o njemu, čine jednako. Treće, nastojat će nisko misliti o sebi sa željom da drugi ništa do njega ne drže.

10. — Završavajući ove upute i pravila, prikladno je ovdje postaviti retke koji se čitaju ispod slike Gore Karmela, na početku ove knjige, i u njima je pouka kako se uspinje na Goru, to jest do visine ujedinjenja.

¹ 1 Iv 2,16.

Jer, premda ovi reci govore o duhovnom i unutarnjem smislu, ipak se odnose i na nesavršeni duh vanjskih osjeta, kako se može razabrati po dvjema stazama koje stoje po strani puta savršenstva. Ovdje ih shvaćamo u ovom zadnjem smislu vanjskih osjeta; a kasnije, u drugom dijelu ove Noći, tumačit ćemo ih u duhovnom smislu.

1. — Oni glase:

Da dođeš do uživanja svega,
 ne naslađuj se u onom što je ništa;
 da dođeš do posjedovanja svega,
 ne traži da posjeduješ nešto u ničemu;
 da budeš sve,
 ne traži da budeš nešto u ničemu;
 da dođeš do znanja svega,
 ne traži da znaš nešto o ničemu;
 da dođeš do onoga što ne uživaš,
 idi putem gdje ne uživaš;
 da dođeš do nepoznatog,
 idi putem gdje ne poznaš;
 da dođeš do onoga što ne posjeduješ,
 idi putem gdje ne posjeduješ;
 da dođeš do onoga što nisi,
 idi putem gdje nisi.

NACIN DA SE NE PRIJEĆI SVE

12. — Kad se na nečem zaustaviš,
 odričeš se da ideš k svemu;
 jer, da dođeš od svega k svemu,
 moraš se odreći svega u svemu;
 a kad dođeš do toga da imaš sve,
 moraš ga držati ne tražeći ništa;
 jer, ako tražiš da imaš nešto u svemu,
 nemaš čisto u Bogu svoje bogatstvo.

13. — U ovoj lišenosti duha duša nalazi svoje smirenje i odmor, budući da ne želi ništa, ništa je ne

uznosi visoko, niti je što baca u potištenost, jer stoji u težištu svoje poniznosti; a kad za nečim hlepi, samim se time umara.

POGLAVLJE 14.

TUMAČI SE DRUGI STIH PRVE STROFE.

Kad žud me milja žarka podžigaše.

1. — Nakon što smo objasnili prvi stih ove strofe, koji govori o Noći osjeta, i rastumačili što je ova noć i zašto se tako zove, te smo, također, označili red kojega se treba držati da se u nju uđe na aktivan način, sada preostaje da se govori o divnim njezinim svojstvima i učincima. Ovi su sadržani u stihovima koji slijede u ovoj strofi. Ja ću ih ukratko napomenuti da rastumačim te stihove, kako sam u uvodu obećao, pa ću odmah preći naprijed na drugu knjigu, koja raspravlja o drugom dijelu ove *Noći*, to jest o *Noći duha*.

2. — Duša, dakle, kaže da je *žud milja žarka podžigaše* te da je morala izaći i po ovoj *Tamnoj noći osjeta* poći da se sjedini sa svojim Ljubljenim. Da, naime, pobijedi sve požude i da se odreče užitaka svih stvari što ih volja, uspaljena tim užicima, obično prihvaća i uzljubi da se u njima naslađuje, bio joj je potreban neki drugi živi plamen bolje ljubavi, a to je upravo ljubav prema Zaručniku, da se, polažući u njega svoju nasladu i svoju snagu, preobuče u smionost i odlučnost da bi lako raskinula svaku drugu ljubav. A da nadvlada silu osjetnih požuda, nije joj bila dostatna bilo kakva jednostavna ljubav prema Zaručniku, nego je morala biti uspaljena živim žarom ljubavnih čežnja — *žud me milja žarka podžigaše* — jer se događa, i tako redovito biva, da je osjetna strana čovjeka pokrenuta i nagnana prema osjetnim stvarima takvom silom da, ako duhovna strana nije uspaljena žarčim čežnjama pre-

ma duhovnim stvarima, neće moći pobijediti naravni jaram te ući u ovu *Noć osjeta* niti će imati smionosti stajati u tami svih stvari i odricati se želje prema njima.

3. — Tko bi mogao izreći kako su jake i kolikovrsne su ljubavne čežnje što ih duše osjećaju na početku puta sjedinjenja? Tko bi mogao nabrojiti užurbanosti i sredstva kojim se utječu zato da izađu z svojih kuća, to jest iz vlastite volje, i da uđu u noć mrtvenja osjeta? Ove su čežnje takve te im se čini da su laki, pače slatki i ugodni svi napori i sve opasnosti ove noći. Ali ovdje nije mjesto niti je moguće da se sve to opiše; a bolje je iskusiti i razmisliti, negoli opisivati. Stoga ćemo preći na tumačenje ostalih stihova u slijedećem poglavlju.

POGLAVLJE 15.

TUMACE SE OSTALI STIHOVI PRVE STROFE

*O sretan čas što htjedne
Te odoh da ne znaše
Ukućani što mahom zadrijemaše*

1. — Duša uzima za metaforu bijedno stanje zatvorenika: koji ga se oslobodi smatra *sretnim časom* kad mu to nijedan stražar nije spriječio. I zaista, nakon istočnog grijeha duša se nalazi kao zatvorena u ovom smrtnom tijelu, podložna naravnim strastima i požudama; i stoga smatra najvećom srećom što je skinula jaram koji je tišti, izmičući njihovoj vlasti. Dodaje:

Te odoh da ne znaše,

izašla je nezapažena, to znači da nije bila spriječena ili zadržavana od koje strasti ili požude.

2. — Stoga joj je neizmjereno koristilo što je izišla u *Tamnu noć*, ili lišenost od svakog užitka, ili umrtenost svih požuda. A veli da je to mogla učiniti jer

Ukućani što mahom zadrijemaše.

Ovdje misli na osjete, koji su kuća svih požuda, a ona je sva zadrijemala, zaspala, pošto je nad osjetima izvojevana pobjeda, te su, dosljedno, mirni. A dok požude ne pozaspu, putem mrtvenja osjetnog dijela čovjeka, i dok osjetni dio nije zaspao s obzirom na požude, tako da već ne zapodijeva rata protiv duha, duša ne izlazi u pravu slobodu da uživa u sjedinjenju s Ljubljenim.

KONAC PRVE KNJIGE

DRUGA KNJIGA

AKTIVNA NOĆ DUHA

Raspravlja o bližem sredstvu da se dođe do sjedenjenja s Bogom, to jest o vjeri; a govori o drugom dijelu Tamne noći ili o Noći duha, na koju se odnosi druga strofa.

DRUGA STROFA

POGLAVLJE 1.

TUMACI SE DRUGA STROFA

*U mraku bez užasa
Tajnim se ljestvama prurušena zanih.
O blažena li časa,
U tami što me brani,
Kad drijemahu još svi mi ukućani.*

1. — U ovoj strofi duša pjeva sretnu sudbinu koja ju je zapala da očisti duh od svake duhovne nesavršenosti i svake požude posjedovanja u duhovnim stvarima. To je bila za nju mnogo veća sreća od prijašnje, jer se susreću veće teškoće da se uspava kuća duhovnog dijela i tako uđe u potpunu unutrašnju tamu, koja se sastoji u lišenju duha od svih stvari, ne samo osjetnih nego i duhovnih, oslanjajući se samo na čistu vjeru

i po vjeri uzlazeći k Bogu. Vjera je ovdje nazvana *tajnim ljestvama*, jer su svi njezini stupnjevi ili članci tajnoviti i skriveni svim osjetima i razumu; i ta duša ostaje u tami s obzirom na svako naravno i razumsko svjetlo, da se popne po ovim božanskim ljestvama koje uzlaze i prodiru u dubine Božje. Stoga kaže da se je uspela *prerušena*, to jest presvučena, jer se je njezino naravno stanje i držanje preobrazilo u božansko, uzlazeći putem vjere; tako da je ovo odijelo učinilo da nije bila prepoznata niti zadržana od vremenitih stvari, ni od strane razuma ni od strane đavla, jer nijedna od tih stvari ne može naškoditi onomu koji hoda u vjeri. I ne samo to, nego duša ide tako sakrita i pokrivena i neozljeđiva s obzirom na đavolske zasjede, da hoda zaista:

u mraku . . . prerušena,

to jest sakrita od pogleda đavla, kojemu je svjetlo vjere više negoli tama. Za dušu, dakle, koja hoda putem vjere, možemo reći da hoda sakrita đavlu, kako će se kasnije razložiti.

2. — Veli da je izašla:

U mraku bez užasa,

jer onaj koji je imao sreću da hodi u tami vjere i da vjeru uzima kao što slijepi uzima vodiča, izlazeći iz svih naravnih i duhovnih zamišljaja, bez sumnje hoda u najvećoj sigurnosti, *bez užasa*, Dodaje da je izašla u ovu noć duha:

Kad drijemahu još svi mi ukućani,

to jest razumska i duhovna strana čovjeka; jer duša, kad pristiže ka sjedinjenju s Bogom, ima naravne moći i osjetna uzbuđenja i pokrete uspavane u duhovnom dijelu. Stoga ovdje ne kaže da je izašla tjeskobno, kao u prvoj noći osjeta; jer, da se hoda noću osjeta i da se liši svih osjetnih stvari, trebalo je tjeskobnih ljubavnih čežnja da se jednom uspije; dok se, da se uspava kuću

duha, traži samo umrtvenje duhovnih moći, užitaka i čežnja u vjeri; kad to učini, duša se sjedinjuje s Ljubljenim u jednostavnom, čistom sjedinjenju po ljubavi i sličnosti.

3. — Važno je opaziti da u prvoj strofi, gdje se govori o noći osjeta, duša kaže da je izašla sred mrkle noći jedne, dakle u noć; a u ovoj strofi, naprotiv, govoreći o duhovnom dijelu, duša veli da izlazi u mrak, jer je tama duhovnog dijela gušća, gdje mrak označuje gušću tamu od obične noći. U noći, kolika god bila tama, još se nešto vidi, a u mraku se ne vidi ništa. Na isti način, u noći se osjeta ipak vidi nešto svjetla, jer ostaju razum i spoznajna moć, koji nisu u tami: dok noć duha, a to je vjera, oduzima svako svjetlo i razumu i osjetima. Stoga u ovoj noći veli:

U mraku bez užasa,

to jest bez nesigurnog kolebanja, što ne kaže u prvoj strofi; koliko manje radi svojom vještinom, toliko je sigurnija, jer hoda u vjeri. To će se tumačiti u ovoj drugoj knjizi, te će biti potrebno da pobožni čitatelj bude pažljiv, jer će se reći stvari vrlo važne za pravilni duh; pa ako su gdje malo i tamne, ipak se mogu, mislim, vrlo dobro razumjeti, jer objašnjenje jedne stvari poravnava put za razumijevanje druge.

POGLAVLJE 2.

POČINJE SE RASPRAVLJATI O DRUGOM DIJELU ILI UZROKU OVE »NOĆI«, TO JEST O VJERI. — DOKAZUJE SE S DVA RAZLOGA DA JE OVAJ TAMNIJI OD DRUGOG I OD TREĆEG.

1. — Sada ćemo govoriti o drugom dijelu tamne noći, to jest o vjeri, koja je čudesno sredstvo da se stigne k cilju, a to je Bog; a On sam je, kako rekosmo, treći dio ili uzrok ove noći. Možemo, dakle, reći da je

ovaj dio noći tamniji od prvog dijela, a isto tako i od trećeg; jer je prvi dio, noć osjeta, uspoređen s početkom noći, kad malo po malo nestaju iz vida osjetni predmeti, ali nije tolika tama kao o ponoći. Treći pak dio, to jest praskozorje, nije toliko tamno kao ponoć, jer je već blizu da izbije sunce, a uspoređuje se sa samim Bogom. I zaista, premda je Bog za dušu noć jednako tamna kao i vjera, ipak, govoreći naravno, kad prođu tri četvrtine noći, Bog počinje rasvjetljivati dušu na nadnaravni način zrakom svoje božanske svjetlosti, a to je počelo sjedinjenja s Bogom, koje odmah slijedi nakon treće noći: i stoga se treća noć može smatrati manje tamnom od obiju pređašnjih.

2. — Noć vjere je tamnija od prve noći, jer se prva odnosi na niži dio čovjeka, to jest na osjete, koji su više vanjski; dok se noć vjere odnosi na viši dio čovjeka, to jest na razumski dio, koji je — dosljedno — unutarnji i tamniji, jer ga noć lišava njegovog vlastitog svjetla ili, bolje rečeno, zasljepljuje ga; pa se stoga dobro uspoređuje s ponoću, što je vrijeme najveće tame.

3. — Moramo, dakle, pokazati kako je ovaj drugi dio noći vjere noć za duh, na isti način kako je prvi dio noć za osjete. Zatim ćemo reći kakve ima protivnike i kako se duša mora aktivno pripremiti da uđe u nju. Što se tiče pasivnog dijela, koji se sastoji u tom da sam Bog radi u duši da je postavi u ovu noć, o tom ćemo govoriti posebno, to jest u trećoj knjizi.

POGLAVLJE 3.

KAKO JE VJERA NOĆ ZA DUŠU. — DOKAZUJE SE RAZLOZIMA TE UGLEDOM I SLIKAMA SVETOGA PISMA.

1. — Vjera je, kažu teolozi, stanje duše sigurno i tamno. Sigurno, jer potiče da vjerujemo istine što ih je sam Bog objavio, a nadvisuje svako naravno svjetlo,

te neizmjereno nadmašuje sposobnost svakog ljudskog razuma. Iz toga slijedi da ova prejakta svjetlost vjere, koja se daje duši, za nju se pretvara u tmine, jer ono što je više, pobjeđuje ono što je manje, kao što sunčano svjetlo čini da izbljedi svako drugo, a savladava i našu vidnu moć, jer onoga časa kad bi ga u po bijela dana naše oko dugo gledalo, ostalo bi radije zaslijepljeno nego li rasvijetljeno, jer je odveć jako i odveć neprimjereno vidnoj sposobnosti. Isto tako svjetlost vjere, zbog svoje velike jakosti, tišti vidnu sposobnost našeg razuma, koja se po sebi odnosi samo na naravno znanje, premda ima sposobnost za nadnaravne stvari kad naš Gospodin hoće da je postavi u čin koji nadilazi sile naravi.

2. — Stoga naš razum po sebi može znati svaku stvar samo naravnim putem, to jest samo putem osjetila; pa su mu potrebna maštanja i slike predmeta koji su prisutni ili sami ili po svojim slikama, niti može uopće steći spoznaju na drugi način, jer — kako kažu filozofi — spoznaja se rađa iz predmeta i spoznajne moći¹. Tako, kad bi se komu govorile stvari koje mu nikako ne bi bile poznate, kojima nije nikad vidio sličnih, koliko god bismo mu govorili, ne bi znao više negoli prije. Evo primjera. Da komu kažemo da na nekom stanovitom otoku živi neka životinja koju on nikad nije vidio, i da mu ne spomenemo kakvo svojstvo slično svojstvu koje je vidio na drugim životinjama, on ne bi apsolutno mogao stvoriti ni najmanji pojam o njoj. Slijedeći, mnogo jasniji primjer objasniti će bolje što kažem. Kad bismo htjeli da slijepac od rođenja shvati koja je razlika između bijele i žute boje, koliko gom mu govorili, bilo bi sve uzaludno, jer tih boja nije nikad vidio, niti je vidio što slično, te ne može o tom steći pojam: najviše bi mu moglo ostati utisnuto ime koje je mogao shvatiti sluhom, ali oblik ni slika ne, jer manjka vid.

3. — Na isti se način odnosi vjera prema razumu; ona nam predlaže da vjerujemo stvari koje nismo ni-

¹ *Objecto et potentia paritur notitia.*

kad vidjeli niti ih shvatili ni u njima samima niti u čem sličnom, jer toga i nema. Od vjere ne primamo svjetlo naravne spoznaje, jer ono što nam govori nije primjereno nijednom našem osjetilu; no doznajemo to po čuvenju, vjerujući onomu koji nas poučava, podlažući i zasljepljujući naše naravno svjetlo. Stoga sv. Pavao kaže: *Vjera dolazi od propovijedanja*²; kao da bi rekao: Vjera nije spoznaja koja dolazi putem kojega osjetila, nego je pristajanje duše uz ono što ulazi po propovijedanju.

4. — Nadalje, vjera nadilazi našu sposobnost više negoli nam napominju gornji primjeri; je ne samo da nam vjera ne stvara ni spoznaju ni predodžbu, nego nas zasljepljuje i lišava svih drugih spoznaja i predodžaba, da bismo uz mogli pravo o njoj prosuditi. Druge se spoznaje svjetlom razuma stiču; vjerska se spoznaja, nasuprot, stiče ne svjetlom razuma, nego ostavljajući ga po strani pomoću vjere, koja se po našem svjetlu razuma može, radije, izgubiti negoli dobiti. Stoga Izaija kaže:

*Ako ne uzvjerujete, nećete razumjeti*³.

Jasno da je vjera tamna noć za dušu i da je kao noć rasvijetljena; koliko je više potamnjuje, toliko joj više ulijeva svoga svjetla; jer zasljepljujući daje svjetlost, prema gornjoj Izaijinoj izreci: *Ako ne uzvjerujete, nećete razumjeti, to jest nećete imati svjetla*. Vjera se uspoređuje s onim oblakom koji je rastavljao sinove Izraelove od Egipćana u času kada su ulazili u Crveno more, a o njem Sveto pismo kaže: *Taman oblak ... koji rasvijetljuje noć*⁴.

5. — Zaista je čudno da bi taman oblak rasvijetljavao noć, a time nam se daje razumjeti da vjera, koliko god bila za dušu taman oblak (gdje je duša noć, jer u

² Rim 10,17.

³ Iz 7,9, prema prijevodu »Sedamdesetorice« Vulgata ima: *Si non credideritis, non permanebitis*. Smisao originala je: *Ako se na mene ne oslonite, nećete se održati*.

vjeri postaje slijepa i lišena svoga naravnog svjetla), ipak svojom tamnom rasvjetljuje tamu duše. Priliči da učenik bude sličan učitelju³, pa čovjek koji se nalazi u mraku ne može biti na prikladan način osvjetljen nego drugim mrakom, kako kaže psalmista:

Dan danu to objavljuje, noć noći glas predaje⁴.

Time hoće da kaže: Dan, a to je Bog, u svojem vječnom blaženstvu, gdje je on svijetao dan Anđelima i Svetima koji su također dan, izgovara im i predaje svoju Riječ, a to je Sin, da ga upoznaju i uživaju. A noć, to jest vjera u vojujućoj Crkvi, gdje je još noćno vrijeme, predaje glas Crkvi i, dosljedno, svakoj duši, koja je noć, jer još ne uživa vječno blaženstvo, a u vjeri je lišena svoga naravnog svjetla.

6. — Od dosad rečenog može se naučiti da vjera, koja je tamna noć, daje svjetlo duši koja je u tami, te se ispunjava što o tome kaže David:

I noć mi je svjetlo u raskošima mojim⁵.

To je kao da kaže: U nasladama mojeg čistog motrenja i ujedinjenja s Bogom bit će mi vodič noć moje vjere. Tim riječima jasno daje razumjeti da duša treba da stoji u tami, da bi imala svjetla na ovome putu.

POGLAVLJE 4.

RASPRAVLJA OPCENITO KAKO I DUŠA SA SVOJE STRANE KOLIKO JE DO NJE MORA STAJATI U TAMI, DA JE VJERA POVEDE DO NAJVIŠEG STUPNJA MOTRENJA.

1. — Mislim da sam nešto objasnio kako je vjera za dušu tamna noć te kako i duša treba da bude u tami s

³ Ps 138,11. prema Vulgati: Et nox illuminatio mea in deliciis meis.

obzirom na svoje naravno svjetlo, zato da se dađe voditi vjerom k visokom cilju božanskog sjedinjenja. Ali da bi to duša umjela, bit će dobro sada poblizje objasniti ovu tamu koja je duši potrebna da može ući u ponor vjere. Zato ću u ovom poglavlju govoriti o vjeri općenito; pa ćemo zatim pomoću Božjom saći na pojedinosti o načinu kojim se treba služiti da se ne zabludi u vjeri i da se vodiču vjere ne stavlja zapreka.

2. — Velim, dakle, da duša, zato da bude dobro upravljena u životu pod vodstvom vjere, ne samo treba da ostane u tami s obzirom na dio koji je u odnosu sa stvorenjima i sa vremenitim stvarima, to jest u osjetnoj noći, o kojoj smo govorili, nego treba da se postavi u tamu i obzirom na onaj dio koji se odnosi na Boga i na duhovne stvari, to jest razumski i viši dio, o kojemu sada kanimo raspravljati. Zato da bi duša mogla doći do nadnaravne preobrazbe, očito je da se mora otresti i bježati od svega što pogoduje i osjetnoj i razumnoj naravi, jer je nadnaravno ono što nadilazi granice naravi koja, stoga, ostaje na nižem stupnju. A sada pošto spomenuta preobrazba i sjednjenje nije stvar koja spada pod osjete i ljudske vještine, duša treba da se isprazni, dragovoljno i potpuno, od svega što bi moglo biti u njoj po osjetnoj privlačnosti volje, ukoliko je to ovisno o njoj. Što se pak tiče Boga, tko će mu zapriječiti da učini što hoće u pripravnoj lišenoj i poništenoj duši? Ali, ponavljam, praznina treba da bude potpuna tako da, koliko god bi duša primala mnoge nadnaravne milosti i darove, ne smije im biti privržena osjećajem, i mora ostati u tami kao kakav slijepac. Uzevši vjeru kao vodiča i svjetlost, neka se samo na nju osloni, a ne na ijednu od stvari koje razumije, u kojima uživa, koje osjeća ili zamišlja, jer je sve to tama u kojoj će zalutati, dok je vjera iznad svih tih stvari. Ako se u tome sama ne postavi u tamu i u njoj posve ne ostane, neće sići do onoga što je više, ili što je vjera ući.

3. — Čovjek koji nije posve slijep ne pušta tako lako da ga vodič dobro vodi, nego s ono malo što vidi misli da bi bilo bolje uputiti se onim putem kojim on ho-

će, jer ne vidi drugih boljih putova; i tako može učiniti da pogriješi vodič, koji vidi bolje od njega; jer, konačno, on zapovijeda, a ne dječak koji ga vodi. Isto tako, ako se duša oslanja na kakvu spoznaju, užitak ili osjećaj prema Bogu, a nije uvjerena da će, koliko god je to veliko, sve to biti vrlo malo i posve drukčije od onoga što je Bog, lako skrene ili se zaustavi na putu k sjedinjenju, jer se ne postavlja posve u tamu vjere koja je njen pravi vodič.

4. — Ovo hoće da kaže i sveti Pavao, kad piše Hebrejima: *Koji želi pristupiti Bogu mora vjerovati da postoji*¹. Kao da bi rekao: Koji hoće da se sjedini s Bogom ne smije izmišljati razloge, niti se oslanjati na užitak, osjećaj ili zamišljaj, nego mora vjerovati neizmjerljivoj Božjoj biti, koja ne spada pod misao, požude ili kakav osjećaj, niti u ovome životu može shvatiti kakav je Bog; jer sve što se god može ovdje o Bogu i najzvišenlje shvatiti i iskusiti, neizmjereno je daleko od onoga što Bog jest u svojoj biti, i neizmjereno je daleko od toga da ga čisto i potpuno posjedujemo. Izaija i sveti Pavao kažu: *Ono što oko nije vidjelo, što uho nije čulo, na što ljudsko srce nije pomislilo: to je Bog pripremio onima koji ga ljube*². Međutim, ako duša u ovom životu teži da se potpuno sjedini po milosti s onim čime treba da bude sjedinjena po slavi u drugom, s onim što, po riječima svetog Pavla, oko nije vidjelo, ni uho čulo niti je srce ljudsko pomislilo, jasno, je da za to ujedinjenje na zemlji po milosti treba da stoji u tami s obzirom na ono što ulazi po oku, što može primiti uhom, zamisliti maštom i osjetiti srcem, a srce ovdje znači dušu. Dosljedno, duša koja želi stići do visokog stanja ujedinjenja s Bogom, nailazi na veliku zapreku kad osjećajno prione uz kakvo poimanje, osjećanje, maštanje, kad prione uza svoje mišljenje ili volju, ili uz bilo koju vlastitu stvar te se ne zna otrgnuti od svega toga i potpuno se svega lišiti. Ono prema čemu ide neizmjereno je iznad onoga što ona može znati i uživati; stoga treba da nadiđe sve to i da za sve to ne zna.

¹ Hebr 11,6.

² 1 Kor 2,9; vidi Iz 64,3.

5. — U hodu prema božanskom ujedinjenju ući na taj put znači napustiti svoj; ili, bolje rečeno, preći konačne granice i načine vlastite naravi i ući onamo gdje nema granica, a to je Bog. Duša koja stigne do tog stanja, nema više svojih načina ni manira, i nije niti već može biti njima privržena. Hoću da kažem da nema više onih poimanja, ni onih načina uživanja ni osjećanja, premda u sebi sadržava sve te načine, poput onoga koji ništa nema a sve posjeduje. Ako duša ima srčanosti da izađe iz granica svoje naravi, s obzirom na unutrašnjost i vanjštinu, ona ulazi u granice nadnaravnog gdje nema posebnog načina, a obuhvaćeni su svi. Stoga ući u nadnaravni način znači posve se udaljiti od sebe i izići iz svih niskih i naravnih načina i ići prema onomu što je najuzvišenije iznad svega ostalog.

6. — Zato, otrgnuvši se od svega onoga što može na naravni i duhovni način znati i shvatiti, duša treba da gori od čežnje da dođe do onoga što u ovom životu ne može znati i što ne može ući u njeno srce; te, zapaštljavajući sve vremenite i duhovne stvari što ih uživa i osjeća, i što se mogu uživati i osjećati u ovome životu, treba da živom čežnjom čezne da stigne k onome što nadilazi svaki užitak i svaki osjećaj. I zato da zatim ostane slobodna i lišena za tu svrhu, neka se na nikakav način ne hvata ni uza što, što bi mogla u sebe primiti putem osjeta ili duha (kako ćemo odmah razjasniti, kad budemo podrobnije o tom raspravljali), smatrajući to mnogo nižim od onoga za čim teži. Koliko više cijeni ono što razumije, u čem uživa i što zamišlja, bilo to duhovno ili ne, toliko više gubi od vrhovnog dobra i toliko kasni da ide k njemu; a koliko manje cijeni, s obzirom na vrhovno dobro, sve stvari koje može imati, koliko god bile velike, toliko više cijeni vrhovno dobro i, dosljedno, toliko brže dolazi k njemu. Na taj se način u tami duša uvelike približava ujedinjenju putem vjere, koja je doista tamna, ali ulijeva čudesno svjetlo. Bez sumnje, kad bi duša htjela gledati i istraživati božanske stvari, ostala bi zablještena

više negoli onaj koji upravi pogled da promatra prejak sjaj sunca.

7. — Međutim se na putu prema ujedinjenju moramo zadovoljiti da gledamo svjetlo postajući slijepi u svojim moćima, prema onomu što je rekao Krist, naš Gospodin: *Ja sam došao na ovaj svijet da ispunim odredbu: da vide koji ne vide, da oslijepi koji vide.*¹ Ove riječi, ovako kako zvuče, treba razumjeti o duhovnom putu: duša koja bude u tami i koja se bude sama postavljala u tamu da bude bez vlastitog naravnog svjetla, vidjet će nadnaravnim načinom; dok će ona, koja se oslanja na kakvo vlastito svjetlo, sama učiniti da oslijepi i da se zaustavi u hodu prema sjedinjenju.

8. — Da pođemo dalje s više jasnoće, čini mi se potrebnim objasniti što se razumije pod sjedinjenjem duše s Bogom; jer, kad to bude čitatelj razumio imat će mnogo svjetla da shvati što ćemo dalje reći. U slijedećem ću, dakle, poglavlju govoriti o sjedinjenju, kao na mjestu gdje to spada; jer, premda prekidamo nit raspravljanja, ne mislim da je ova digresija neumjesna, jer će poslužiti samo za bolje razjašnjenje predmeta. Tako će slijedeće poglavlje biti kao u zgradama, postavljeno u istom umovanju, jer ćemo odmah prihvatiti raspravljanje u pojedinostima o trima moćima duše s obzirom na tri bogoslovne kreposti u odnosu na ovu drugu noć.

POGLAVLJE 5.

TUMACI SE ŠTO JE SJEDINJENJE S BOGOM — POSTAVLJA SE JEDNA USPOREDBA.

1. — Mislim da čitatelj, iz ovoga što je već pročitao, ima neki pojam o tom što razumijemo pod sjedinjenjem duše s Bogom; pa će po tome još bolje razu-

¹ Iv 9,39.

mjeti što ćemo sada reći. Ne kanim raspravljati o tom kolikovrsna sjedinjenja postoje, jer kad bih sada stao objašnjavati što je sjedinjenje razuma, volje, pamćenja, ili što je trenutno i prolazno, a što trajno i stalno sjedinjenje po svim tim trima moćima, ne bih nikad svršio. Sva, naime, ova razlikovanja ne spadaju na ono što ovdje želimo reći o sjedinjenju, te će se mnogo bolje razumjeti svako na svome mjestu kad budemo imali pred očima živi primjer¹ spojen s ovim znanjem, pa će se svaka pojedina razdioba bolje uočiti i razumjeti, te će se o njoj bolje prosuditi.

2. — Sada govorim samo o trajnom sjedinjenju po biti duše i njezinih moći ukoliko se e odnosi na tamnu sklonost k sjedinjenju, jer ukoliko se odnosi na čin, kasnije ćemo s Božjom pomoću objasniti da u ovom životu nije moguće s duševnim moćima trajno, nego samo prolazno sjedinjenje.

3. — Da se, dakle, dobro shvati kakvo je sjedinjenje o kojem govorimo, treba znati da je Bog prisutan i da svojom bitnošću stanuje u svakoj duši, pa i u duši najvećeg grešnika na ovome svijetu. Između Boga i svih stvorenih stvari uvijek postoji ovaj način sjedinjenja. Ovim im sjedinjenjem on održava njihovu bit koju posjeduju, tako da kad bi ono samo malo uzmanjkalo, odmah bi stvari prestale opstojati i povratile bi se u ništavilo. Stoga, kad govorimo o sjedinjenju duše s Bogom, ne mislimo na bitno njegovo sjedinjenje sa stvorovima, nego na preobrazbu duše u Boga i sjedinjenje s njime koje ne postoji uvijek nego samo onda kad mu duša postane slična po ljubavi; pa ovo sjedinjenje zovemo sjedinjenjem po sličnosti, a ono prvo zovemo bitnim ili supstancijalnim sjedinjenjem. Ono prvo je naravno, a ovo drugo nadnaravno, a nastupa kad su božanska i ljudska volja posve suobličene, tako da u jednoj nema nijedne stvari koja bi se protivila drugoj. Stoga, ako duša posve odstrani od

¹ Živi primjer je sam čitatelj, kao i sam pisac. Ovaj i slični izrazi potvrđuju opće prihvaćeno mišljenje da su spisi Svetog Naučitelja ne toliko rasprava koliko iznošenje vlastitog iskustva, i da se ne mogu čitati a da se ne ide tragom toga iskustva na životni način.

sebe ono što je protivno Božjoj volji, ostat će trajno sjedinjena s Bogom po ljubavi.

4. — Tu se misli ne samo na ono što se protivi činom, nego također na protivne sklonosti, tako da duša treba da bude ne samo bez hotimičnih čina, bez nesavršenosti, nego treba da poništi i sklonosti. Budući pak da nijedno stvorenje sa svim svojim činima i vještinama ne uspijeva doći do onoga što je Bog, duša se mora lišiti svih stvorova i svojih čina i sposobnosti, svojeg shvaćanja, uživanja i osjećanja, zato da, napustivši sve što nije slično Bogu i što mu se protivi, poprimi božansku sličnost. Ne ostavljajući u sebi nijedne stvari koja ne bi bila po volji Božjoj, preobrazit će se u Boga. Stoga, premda je Bog uvijek prisutan u duši, te joj svojom osnovnom pomoću održava naravno opstojanje, ne pripćuje joj zato nadnaravno sjedinjenje. Ovo se pripćuje samo posredstvom ljubavi i božanske milosti, koju ne posjeduju sve duše; a one koje su u Božjoj milosti ne posjeduju je u jednakom stupnju, oego jedne imaju pokoji stupanj više ili manje negoli druge. S Bogom se sjedinjuje više ona duša koja više napreduje u ljubavi, ili koja je svoju volju više uskladila s Božjom: a duša koja svoju volju ima posve izjednačenu i sličnu božanskoj, samim tim je posve sjedinjena s Bogom i preobražena u njega, na nadnaravan način. Nasuprot, kako se zaključuje iz ovoga što smo rekli, koliko duša više prijanja uza stvorenja i uz njihova svojstva svojim činima i svojim sklonostima, toliko je manje pripravna za božansko sjedinjenje, jer u nutrini ne da mjesta Bogu da je preobrazi u nadnaravno stanje. Duši, dakle, ne treba drugo nego da se otrese svojih naravnih protivnosti i nesličnosti, da bi joj se Bog, koji je u njoj prisutan po naravnoj biti, pružio također po nadnaravnoj milosti.

5. — To nas hoće da pouči sveti Ivan, kad kaže:

*Koji nisu rođeni ni od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje nego — od Boga.*¹ Kao da bi rekao:

¹ Iv 1,13.

Dade vlast da postanu djecom Božjom, to jest da se preobrazu u njega, samo onima koji nisu rođeni od krvi, to jest od naravnih sastava i uredbi, ni od volje tijela, to jest od hirova naravne vještine i sposobnosti, niti od volje čovjeka: a u tim riječima je uključen bilo koji način shvaćanja i prosuđivanja pomoću ljudskog razuma; nikome od tih nije dao vlast da postanu djecom Božjom, nego samo onima koji su rođeni od Boga, to jest onima koji se, rođeni po milosti i umrijevi svemu onomu što je stari čovjek, izdižu iznad sebe na nadnarav i primaju od Boga takvo preporođenje i posinovljenje koje nadllazi svaki razum. Isti sveti Ivan na drugome mjestu kaže: *Tko se ne rodi od vode i Duha Svetoga, taj ne može ući u kraljevstvo nebesko.*² To znači: Tko se ne bude ponovno rodio u Duhu Svetom, taj neće moći u kraljevstvo Božje, to jest u stanje savršenstva. A u ovom se životu posve nanovo rađa onaj koji ima dušu posve sličnu Bogu u čistoći, bez miješanja s nesavršenostima; pa se može na čist način preobraziti u Boga, ujedinjujući se u sudjelovanju, ne u biti.

6. — Da se ovo bolje razumije, evo jednog primjera. Pretpostavimo da sunčana zraka udari na staklo. Ako je staklo zamagljeno, sunce neće moći da ga dobro rasvijetli niti preobrazu u svoje svjetlo, kako bi, naprotiv, moglo da je staklo bilo čisto i otrto; i toliko će ga manje osvijetliti, koliko je ono manje oslobođeno mrlja, pa se staklo neće stopiti sa zrakama nego će ostati što je bilo samo po sebi. Naprotiv, da je staklo bilo posve čisto, bilo bi rasvijetljeno i preobraženo tako te bi se činilo da je sama zraka i da sjaji njezinim svjetlom. No premda se u tom slučaju staklo pričinja zrakom, ono pridržava svoju narav različitu od svjetla, ali možemo reći da staklo postaje zrakom ili svjetlom po sudjelovanju ili učešću. Slično je duša, poput stakla, obučena božanskim suncem ili, bolje rečeno, svjetlost božanskog bića stanuje u njoj po svojoj biti, kako rekosmo.

² Iv 3,5.

7. — Ali kada duša strgne sa sebe svaki sloj i svaku mrlju stvorenoga i kad bude imala volju posve sjedinjenu s voljom Božjom, jer se prava ljubav sastoji u tom da se lišimo svega što nije Bog — dat će mjesta božanskoj svjetlosti i odmah će biti rasvijetljena i preobražena u Boga. Tada će joj Gospodin priopćiti svoju nadnaravnu bit, tako da će izgledati sam Bog, te će imati sve što sam Bog ima. To ujedinjenje postupa kad Njegovo Božansko Veličanstvo udijeli duši tu nadnaravnu milost, po kojoj su duša i sve božanske stvari jedno po učešću: duša se više čini da je Bog negoli da je duša, pače i jest Bog po učešću, zadržavajući ipak uvijek svoju naravnu bit različitu od Božje biti, kao što staklo zadržava svoju bit različitu od zrake, koliko god bilo rasvijetljeno od nje.

8. — Po ovome će biti jasnije da se duša pripravlja na sjedinjenje ne time da razumije, uživa i predodčuje Boga ili bilo koju drugu stvar, nego čistoćom i ljubavlju, ili samo odricanjem i savršenom lišenošću od svake stvari radi Gospodina. Odatle je također jasno da ne može biti savršene preobrazbe bez savršene čistoće, te da će božansko rasvijetljenje i sjedinjenje biti veće ili manje prema stupnju čistoće; premda, ponavljam, sjedinjenje neće biti posve savršeno, ako duša nije posve čista i sjajna.

9. — To će se također razumjeti po ovoj usporedbi. Pretpostavimo veoma lijepu i savršenu sliku, naslikanu živim i nježnim bojama, tako da se neke boje zbog njihove krajnje nježnosti jedva mogu prepoznati, pa da koji čovjek slabog vida pramatra sliku, vidio bi ljepotu samo površno, dok bi drugi s boljim vidom razlikovao najsitnije i najnježnije stvari; a treći koji bi imao oko još bistrije i prodornije, mogao bi uočiti najskrivnije ljepote, i tako dalje; jer na slici ima toliko stvari za gledanje te, koliko se god gledale, uvijek se otkrivaju nove.

10. — Isto se događa dušama obzirom na Boga kod ovog rasvijetljenja ili preobrazbe. Bez sumnje je istina da duša, prema svojoj malenoj ili velikoj spo-

sobnosti, može doći do ujedinjenja; ali se ne može tako reći da sve duše dolaze u jednakom stupnju, nego prema tome kako Bog hoće da podijeli svakoj pojedinoj od njih; ne drukčije negoli se događa na nebu, gdje neki u Bogu vide više savršenosti, neki manje, a uza sve to svi gledaju Boga s punim zadovoljstvom i srećom, jer im je svima zadovoljena njihova sposobnost.

11. — Odatle dolazi da i u ovome životu možemo susresti dvije duše koje uživaju jednak mir i tišinu u svome stanju savršenstva te su obe zadovoljne, premda je jedna za mnogo stupnjeva naprednija od druge: a jednako su sretne, jer je udovoljeno sposobnosti svake pojedine. No duša koja ne postigne čistoću koja odgovara njezinoj sposobnosti, ne dolazi nikad do pravog mira ni zadovoljstva, jer još nije postigla savršenu lišenost i ispražnjenost u svojim moćima, kakva se traži za jednostavno i čisto sjedinjenje.

POGLAVLJE 6.

RASPRAVLJA SE KAKO TRI BOGOSLOVNE KREPOSTI USAVRŠUJU TRI DUŠEVNE MOĆI IZVODEĆI U NJIMA PRAZNINU I TAMU.

1. — Budući da imamo sada raspravljati kako treba tri duševne moći, razum, pamćenje i volju, uvesti u ovu noć duha, koja je sredstvo za sjedinjenje s Bogom, prije svega je potrebno u ovom poglavlju reći da tri bogoslovne kreposti, vjera, nada i ljubav — koje se odnose na tri duševne moći kao njihov nadnaravni predmet i njihovim se posredstvom duša sjedinjuje s Bogom s obzirom na svoje moći — proizvode istu lišenost i tamu svaka u svojoj moći: vjera u razumu, nada u pamćenju i ljubav u volji. *Zatim ćemo u slijedećim poglavljima* detaljno objasniti kako treba da se razum usavrši u tami vjere, pamćenje u praznini nade i kako volja mora ući u lišenost i u odricanje od svake privrženosti, da

bi mogla počiti k Bogu. Kad to pokažemo bit će očito koliko je potrebno da duša, da bi sa sigurnošću hodila na duhovnom putu, mora začeti u ovu tamnu noć potpomognuta tim trima krepostima koje je postavljaju u tamu i lišenost od svih stvari. Jer, kako već rekosmo, duša će se u novom životu sjediniti s Bogom ne putem onoga što shvaća, ni putem onoga što uživa, što zamišlja, niti putem bilo kojeg drugog osjeta nego samo po razumu putem vjere, po pamćenju putem nade, po volji putem ljubavi.

2. — A sve ove tri bogoslovne kreposti stvaraju prazninu u moćima: vjera prazninu u razumu, postavljajući razumijevanje u tamu; nada uzrokuje u pamćenju prazninu obzirom na sadržinu; ljubav ispražnjuje volju lišavajući je svake privrženosti i uživanja u svemu što nije Bog. Vjera nam, kako dobro znamo, govori stvari koje ne možemo shvatiti naravnim razumskim svjetlom. Stoga sveti Pavao veli: *Vjera je jamstvo za ono čemu se nadamo, dokaz za one stvari koje ne vidimo.*¹ Pa, premda stvarima vjere razum pridaje sigurnost i čvrst pristanak, ipak one nisu takve da bi ih razum mogao otkriti: kad bi to mogao, to već ne bi bila vjera. A vjera, premda razumu daje sigurnost, ne rasvjetljuje ga nego ga, radije, postavlja u tamu.

3. — Obzirom na nadu, nema sumnje da i ona postavlja pamćenje u prazninu i u tamu obzirom na sve stvari; jer se nada uvijek odnosi na ono čega još ne posjedujemo: kad bismo to posjedovali, ne bi više bilo mjesta za nadu. Stoga sveti Pavao kaže Rimljanima: *A nada koja se vidi nije nada, jer kako se onda tko može nadati onomu što vidi?*² I ova, dakle, krepost stvar prazninu, jer je to iščekivanje onoga čega nema, a ne onoga što ima.

4. — Ljubav, napokon, isto tako ispražnjuje volju od svih stvari, jer nas obvezuje ljubiti Boga iznad

¹ Hebr 11. 1.

² Rim 8,24

svega: a to se može ostvariti samo odvrćući osjećajnu privrženost od svih stvari i obraćajući je prema Bogu. Stoga nas naš Gospodin kod Luke opominje kad kaže: *Tko se god između vas ne odreče svega svoga imanja, ne može biti moj učenik.*¹ To znači: Onaj koji se ne odriče voljom svih stvari koje posjeduje, ne može biti moj učenik. Očito je, dakle, da tri bogoslovne kreposti postavljaju dušu u tamu i u lišenost od svih stvari.

5. — Vrijedno je svratiti veću pažnju na onu prisposobu našega Gospodina koju čitamo u Evanđelju kod Luke, gdje se pripovijeda o nekom čovjeku koji je o ponoći pošao tražiti od svog prijatelja tri hljeba.² Hljebovi znače tri bogoslovne kreposti; ponoćni sat daje nam razumjeti da duša, u tami obzirom na sve stvari, za svoje moći treba da pribavi ove tri kreposti i treba da se u vrijeme noći u njima usavrši. Kod Izaije³ čitamo u šestom poglavlju da su dva serafina, što ih je prorok vidio svakoga sa svoje strane Bogu, svakoga sa šest krila, su dva krila pokrivali svoje noge, a to znači radi ljubavi Božje postaviti u tamu i utrnuti osjećajnu privrženost volje obzirom na stvorene stvari; s druga dva pokrivali su svoje lice, a to označuje tamu razuma pred neizmjernim Veličanstvom Božjim; a s druga dva su letjeli, da dadu razumjeti kako nada leti prema stvarima što ih ne posjeduje, uzdižući se iznad svega što se može posjedovati izvan Boga.

6. — Tri moći duše moramo privesti k trima bogoslovnim krepostima, tako da svaka moć bude oblikovana krepošću koja joj odgovara i lišena svega što je izvan te kreposti i postavljena u tamu, a ova tama je *noć duhu* što smo je gore nazvali *aktivnom*, jer duša radi koliko može od svoje strane da uđe u nju. Kao što smo u *Noći osjeta* opisali način kako se osjetne moći lišavaju svojih predmeta, ukoliko se ovi odnose na osjetne požude, zato da bi duša izašla od svoga počela na pravo sredstvo, a to je vjera, tako u ovoj Noći duha s Božjom ćemo po-

¹ Lk 14,33.

² Lk 11,5.

³ Iz 6,2.

moću reći kako se duhovne moći lišavaju i čiste od svega što nije Bog, ostajući u tami ovih triju kreposti, koje su sredstvo i priprava za ujedinjenje duše s Bogom.

7. — Na taj će način duša naći punu sigurnost protiv đavolskog lukavstva i protiv sile sebeljublja i njegovih izdanaka od kojih duhovne osobe običavaju biti veoma često prevarene i spriječene, jer se ne znaju lišiti svega te se vladati po tim trima krepostima. Stoga ne uspijevaju naći bit i čistoću duhovnog dobra i ne udaraju putem koji je izravan i kratak, kako bi to mogle kad bi htjele.

8. — Moram reći da kanim govoriti onima koji su počeli ulaziti u stanje motrenja, jer s početnicima treba raspravljati opširnije o ovim stvarima, kako ću učiniti s Božjom pomoću u drugom spisu, gdje će biti govora o nesavršenostima početnika.¹

POGLAVLJE 7.

POKAZUJE SE KAKO JE TIJESAN PUT KOJI VODI U ŽIVOT I KAKO MORAJU BITI SLOBODNI I NEOPTERECENI ONI KOJI NJIME IDU. — POČINJE SE GOVORITI O LIŠENOSTI RAZUMA.

1. — Da se sada na prikladan način govori o lišenosti ili čistoći triju duševnih moći, bilo bi potrebno posve drugo znanje i drugi duh negoli je moj da bih duhovnim osobama objasnio kako je tijesan put, kako veli Gospodin, koji vodi u život, zato da se, uvjereni o tome, ne bi čudili praznini u kojoj treba utvrditi duševne moći u tamnoj noći duha.

2. — U tu svrhu treba istaknuti i pažljivo promotriti riječi koje naš Gospodin kaže kod Mateja u

¹ Radi se o spisu *Tamna noć* koji je — kako se iz ove napomene vidi — planiran u sklopu *Uspona*.

sedmom poglavlju obzirom na ovaj put: *Kako li su uska vrata i tijesan put koji vodi u život i malo ih je koji ga nalaze.*¹ U ovom tekstu treba zapaziti posebnu snagu što je ima riječca *kako li*: kao da bi rekao: Uistinu je put veoma tijesan, više negoli i mislite! Upozoravamo, nadalje, da ponajprije kaže da su *vrata uska*, da nam dade razumjeti da se zato da duša uđe na ova vrata Krista Gospodina koji je počelo puta, ponajprije mora, da tako kažem, suziti i lišiti se želja za svim osjetnim i vremenitim, ljubeći Boga iznad svih stvorova: što sve spada u *noć osjeta*, o kojoj smo govorili.

3. — Odmah zatim Krist dodaje da je *tijesan put*, a to je put savršenstva, da nas uvjeri kako, zato da pođemo njime, duša mora ne samo ući kroz vrata lišavajući se osjetnih i vremenskih stvari, nego treba da se suzi, svučē i posve rastereti i od onoga što je duhovno. Tako možemo ono što kaže o *uskim vratima* razumjeti o osjetnom dijelu čovjeka, a ovo što veli o *tijesnom putu* možemo razumjeti o duhovnom i razumskom dijelu. Što se pak tiče posljednjeg izraza, gdje se kaže da je *malo onih koji ga nalaze*, treba reći koji je tomu uzrok. Uzrok je što ih malo znade i hoće da uđu u izpražnjenost i savršenu lišenost duha. Budući da staza visokog brda savršenstva vodi do vrha i da je tijesna, traži se da oni koji njome idu ne nose terete što će ih opterećivati obzirom na niži dio niti će ih otežati obzirom na viši dio: ako se, da kažem drugim riječima, radi o poslu gdje se samo Bog traži i nalazi, neka se, dakle, traži i nalazi samo Bog.

4. — Iz toga jasno proizlazi da duša mora biti slobodna ne samo od svega što se odnosi na stvorenja, nego se mora poništiti i odreći svake stvari što se odnosi na duh. Stoga Gospodin, učeći nas putu pravoga života, izlaže onu čudesnu nauku koja je, usuđujem se reći, od dubovnih osoba toliko manje stavljena u djelo koliko im je više potrebna. Budući da za našu svrhu ona mnogo znači, ovdje ćemo je iznijeti i protumačiti u izvornom duhovnom smislu. On, dakle,

¹ Mt 7,14.

kaže ovako: *Ako, dakle, tko želi ići za mnom, neka se odreče samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka me slijedi. Tko, naime, hoće sačuvati svoj život, izgubit će ga. A tko izgubi život svoj radi mene... spasit će ga.*¹

5. — O, tko bi mogao sada učiniti da se shvati, osjeti i izvrši ono što je sadržano u ovoj visokoj nauci *odricanja sebe*, da bi duhovne osobe vidjele koliko je način, kojega im se treba držati, različit od onoga kako ga mnogi shvaćaju. Ne malo njih, zaista, misli da je dosta nešto povučenosti i obnove života; drugi se zadovoljavaju da na neki način vrše kreposti, pribivaju molitvi i obavljaju mrtvenja, ali ne dolaze do savršenog duhovnog siromaštva, odricanja ili čistoće (što je isto), što nam Gospodin savjetuje, jer još hrane i odijevaju svoju narav duhovnim utjehama i osjećajima, mjesto da je liše svega i da joj sve uskrate radi Božje ljubavi. Također misle da je dosta mrtviti narav, te je ne pročišćuju i ne mrtve u duhovnom posjedovanju. Stoga se događa, kad im se predlaže nešto solidno i savršeno, kao što je odricanje svakog užitka i ugodnosti u Bogu, kad se ostane u suhoći, u boli, u tjeskobama (u čemu se sastoji pravi duhovni križ i Kristova lišenost u siromaštvu duha), bježe od svega toga kao od smrti, te u Bogu traže samo slatkoće i ugodna i slasna saopćenja: a to zaista nije odricanje samih sebe niti lišenost duha, nego radije duhovna preuzetnost. Tako duhovno postaju neprijatelji križa Kristova, jer pravi duh traži gorčinu radije negoli slatkoću; više je sklon trpljenju negoli utjehi, više tomu da se odreče svih dobara radi Božje ljubavi, negoli tomu da ih posjeduje. Više ljubi suhoću i muke negoli slatka saopćenja, znajući da je jedno te isto slijediti Krista i odreći se sebe; a posve je drugo tražiti sebe u Bogu, što se veoma protivi ljubavi. Tražiti sebe u Bogu znači tražiti božanska milovanja i utjehe; a tražiti samoga Boga znači željeti ne samo biti lišen takvih povlastica, nego biti sklon i odabirati, radi ljubavi Kristove, sve što je moguće teže i bolnije, bilo od Boga bilo od svijeta; to je prava ljubav Božja.

¹ Mt 8,34-35.

6. — O, kad bi tko mogao učiniti da se shvati do koje mjere hoće naš Gospodin da se dotjera odricanje samih sebe. Ono bez sumnje treba da bude poput vremenite smrti i poništenja u svemu naravnom i duhovnom, u poštivanju volje, o čemu ovisi vrijednost svake vrsti odricanja. To Gospodin hoće da razumijemo kad kaže: *Tko ljubi svoj život, izgubit će ga.*¹ To znači: Tko hoće da ima neku stvar ili je traži za sebe, izgubit će je. Naprotiv: *Tko izgubi život svoj radi mene, dobit će ga.*² A to znači: Tko se odreće za ljubav Kristovu svega onoga što njegova volja može zaželjeti i uživati, odabirući što je u skladu s križem (a to sam Gospodin kod svetog Ivana zove mrziti svoj život),³ dobit će ga. Istu je pouku Krist dao dvojici učenika koji su tražili da sjednu njemu zdesna i slijeva u kraljevstvu nebeskom: nije im odgovorio izravno na pitanje o toj slavi, nego im je predložio čašu, koju se i on spremao piti, kao dragocjeniju i sigurniju stvar negoli je sve uživanja na zemlji.⁴

7. — Ova čaša znači umrijeti svojoj naravi, lišavajući je i poništavajući u svemu onome što se odnosi na osjete i, kako želimo sada naglasiti, također što se odnosi na duh, da bi duša mogla napredovati na tijesnom putu. Drugim riječima, ona se mora mrtviti u svojem shvaćanju, u svojem uživanju i u svojem osjećanju: tako da bude slobodna od zapreka obzirom na oba svoja dijela, osjetni i duhovni, da može lako hodati po tijesnom putu, jer se njime, kako upozorava naš Spasitelj, može hodati samo pomoću odricanja i križa, koji je štap o koji se moramo upirati i koji mnogo olakšava trud putovanja. Stoga Gospodin kaže kod Mateja: *Jaram je moj sladak, a moje breme lako.*¹ Ako se čovjek podloži da primi križ, te se ozbiljno odluči da traži i podnosi muke i trudove za ljubav Božju, naći će u svim stvarima utjehu i pomoć da prosljedi tim putem, ne želeći ništa. No ako traži da

¹ *Jv* 11,25

² *Mk* 8,35

³ *Mt* 20,22.

⁴ *Mt* 11,30.

štogod zadrži s osjećajem vlasništva, bilo svjetovno ili Božje, nema pravog duha lišenosti ni potpunog odricanja, pa stoga neće razumjeti ništa o tiješnom putu savršenstva te neće moći da njime pođe.

8. — Htio bih uvjeriti duhovne ljude da se ovaj Božji put ne sastoji od množine razmatranja i drugih pobožnih i slasnih vježbi, premda je sve to na neki način potrebno početnicima, nego se sastoji u stvari koja je jedina potrebna, a to je istinski se odreći samih sebe, u nutrini i u vanjštini, prigrljujući srcem trpjeti radi Krista, poništavajući se u svemu. U toj se jedinjoj vježbi ostvaruje i nalazi dobro svih drugih vježbi, i još mnogo više; a ako kod drugih vježbi nema ove, koja je temelj i korijen kreposti, svaki drugi način djelovanja vrijedi kao njihanje na granama, bez pravog napretka, mađa se tu uživala i najviša saopćenja poput anđeoskih. Napreduje se samo nasljedovanjem Krista, koji je *put, istina i život: i nitko ne dolazi k Ocu osim po njemu*, kako on sam kaže kod svetog Ivana.² I na drugom mjestu: *Ja sam vrata. Tko uđe kroza me, spasit će se.*³ I tako svaki duh koji bi htio hodati putem slatkoća i lagodnosti, a klonio bi se nasljedovanja Krista, smatram sumnjivim i lošim.

9. — Pošto sam rekao da je Krist put, i da ovaj put znači umrijeti našoj naravi obzirom na osjete i na duh, hoću da pokažem da je to po njegovu primjeru, jer je on naš uzor i naše svjetlo.

10. — Sigurno je da je on umro osjetnom dijelu, na duhovan način za cijelog svog života a stvarno u času smrti; jer u životu, kako on jednom reče, *nije imao gdje da nasloni glavu*,¹ a mnogo je to manje imao na času smrti.

11. — Obzirom na duh, sigurno je da je u posljednjim časovima bio poništen u duši, kad je bio ostav-

² *Iv 14,16.*

³ *Iv 10,9.*

¹ *Mt 8,20.*

ljen od Oca bez ikakve utjehe i pomoći, postavljen već u suhoću obzirom na niži dio; tako te je na križu provalio u onaj bolni vapaj: *Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?*² Ovo je bila najveća napuštenost što ju je osjetno iskusio u svome smrtnom životu. Stoga je upravo tada izvršio najveće djelo od svih što ih je izvršio potresnim čudesima i znakovima na zemlji i na nebu: djelo kojim je pomirio i ujedinio ljudski rod s Bogom, posredstvom milosti. To se je dogodilo upravo onda kad je ljubežljivi Gospodin bio najviše izružen i ponižen u svemu, to jest: u cijeni pred ljudima, jer videći ga gdje umire na stupu, ne samo da ga nisu ništa cijenili nego su ga izrugivali; u naravi, jer mu se je narav na neki način poništavala smrću; u duhovnoj zaštiti i pomoći Oca, koji ga je u tim časovima napustio da bi potpuno isplatio dug ljudskih grijeha i ujedinio čovjeka s Bogom. Stoga je ostao, skoro bih rekao, sveden na ništa, prema riječima psalma:

Na ništa sam sveden, i ne znadijah.³ Iz ovoga neka duhovni čovjek razumije tajnu kakva su Kristova vrata i put do ujedinjenja s Bogom, i neka znade da, što se više poništi za njegovu ljubav, obzirom na obe strane, osjetnu i duhovnu, to će se više ujediniti s njime i to će veće djelo izvršiti. Pa kad napokon dospije da se svede na poništenje, to jest da se utvrdi u najvećoj poniznosti, tada će se istom moći reći da je došlo do duhovnog jedinstva između duše i Boga, a to predstavlja najveće i najuzvišenije stanje do kojega se u ovom životu može dospjeti. Božansko se ujedinjenje, dakle, ne sastoji u duhovnim radostima ili osjećajima i užicima, nego u osjetnoj i duhovnoj, unutarnjoj i vanjskoj smrti na križu.

12. — Neću da se više zadržavam na ovom predmetu, premda mi se ne da završiti ovim govorom, jer dobro vidim da Isusa Krista malo poznaju oni koji se ponose da su mu prijatelji. Vidimo ih, naime, gdje traže svoje užitke i utjehe, ljubeći odveć sami sebe, a ne njegove gorčine i bolove, radi njegove ljubavi. Go-

² Mt 27,46.

³ Ps 72,22. prema Vulgati: *Ad nihilum redactus sum, et nescivi.*

vorim takvima koji se smatraju njegovim prijateljima; jer obzirom na one koji žive daleko i odijeljeni od njega, kao književnici i oholi svjetski mogućnici, i svi drugi koji žive u svijetu uronjeni u skrbi oko svojih taštih prohtjeva kako da se istaknu, možemo reći da ne poznaju Krista i da će njihov svršetak, kako god bio dobar, biti veoma gorak. O ovima, velim, nema spomena na ovim stranicama, ali će zato biti na sudnjem danu; premda bi trebalo njima prvima uputiti božansku riječ, kao onima koje je Bog postavio na svijećnjak da svjedoče o njoj prema visosti njihova položaja i nauke.

13. — Govorit ću, dakle, da me razumiju duhovni ljudi i, posebno, da shvate oni kojima je Bog dao milost da ih je postavio u stanje motrenja (jer, kako rekoh, njima sada na poseban način govorim), te ću reći kako se oni moraju upraviti k Bogu u vjeri i očistiti se od protivnih stvari, povlačeći se i suzujući u svome duhu, zato da bi ušli na tijesan put tamnog motrenja.

POGLAVLJE 8.

RASPRAVLJA SE KAKO NIJEDNO STVORENJE NITI IKOJA SPOZNAJA KOJA SPADA POD RAZUM NE MOŽE BITI BLIŽNJE SREDSTVO ZA UJEDINJENJE S BOGOM.

1. — Prije negoli počnemo raspravljati o jedinom primjerenom sredstvu za sjedinjenje s Bogom, a to je vjera, potrebno je pokazati da nijedna stvar, stvorena ili zamišljena, ne može razumu poslužiti kao neposredno sredstvo da se sjedini s Bogom, te da mu sve stvari što ih može upoznati služe radije kao zapreka kad se hoće na njih osloniti. U ovom poglavlju dokazat ćemo našu tvrdnju općenito; zatim ćemo, spuštajući se u pojedinosti, pregledati sve vrsti spoznaja što ih

razum može primiti od strane bilo kojeg unutrašnjeg ili vanjskog osjetila, te nezgodnosti i štete što ih one mogu nanijeti razumu, ako se ovaj ne služi svojim primjerenim sredstvom, a to je vjera.

2. — Treba, dakle, znati da, prema jednom načelu zdrave filozofije, sva sredstva moraju biti primjerena svojoj svrsi, to jest treba da s njome budu u nekom skladu i sličnosti, tako da budu sposobna za svrhu prema kojoj teže. Donosim primjer. Ako neka osoba želi doći u grad, nužno treba da kao sredstvo uzme put koji u grad vodi. Tako isto, kad netko hoće da drva potpali, mora uzeti neku toplinu i dovesti je do tolikog stupnja da dođe do primjerene sličnosti s ognjem. Ako bi, naprotiv, htio primijeniti na drva koje drugo sredstvo, a ne oganj, na primjer zrak, vodu ili zemlju, bilo bi nemoguće da se drvo potpali: kao što bi bilo nemoguće doći u grad kad se ne bi išlo putem koji u grad vodi. Dosljedno, da bi razum došao do sjedinjenja s Bogom, koliko je moguće u ovome životu, treba da odabere sredstvo koje dopire do njege, te ima s njime bližu sličnost.

3. — Međutim, treba upozoriti da među svim stvorenjima, višim i nižim, nema nijedno koje bi neposredno sjedinjivalo s Bogom ili bi imalo sličnosti s njime. Jer, premda je istina da sva stvorenja imaju, kako kažu filozofi, stanovit odnos s Bogom i neki njegov trag, neka više neka manje, već prema svome bitku, ipak između njih i Boga nema nikakve primjerenosti ni sličnosti po biti; dapače je razlika između biti Božje i biti stvorenja neizmjerena, pa je zato nemoguće da bi razum mogao shvatiti Boga posredstvom stvorenja, bilo zemaljskih bilo nebeskih, jer nema nikakve primjerenosti između njih i božanskog bitka. Stoga David, govoreći o nebeskim stvorovima, kaže:

Nema ti ravna među bozima, Gospodine;¹

gdje bozima nazivlje anđele i svete duše. I drugdje:

¹ Ps 85,8.

*Svet je tvoj put, o Bože;
koji je bog tako velik kao Bog naš?**

Kao da bi rekao: Put do tebe, o Bože, svet je put, a to je čistoća vjere. I stoga: koji bi bog bio tako velik? to jest: Koji bi anđeo, tako svet u svojoj biti, ili koji bi svetac, tako uzvišen u slavi, bio tako velik da bi bio primjeren i dostatan put da se dođe k tebi? Isti David, govoreći o zemaljskim i nebeskim stvarima skupa, kaže:

*Zaista, uzvišen je Jahve, ali gleda na ponizna,
a oholicu izdaleka poznaje.¹*

Kao da bi rekao: Budući da je neizmjerljivo visok u svojoj biti, vidi da je bit zemaljskih stvari neizmjerljivo niska u usporedbi s njegovom biti; te vidi i poznaje da su i visoke stvari, to jest nebeski stvorovi, veoma udaljeni od njegove biti. I tako nisko stvorenje ne može poslužiti razumu kao primjereno sredstvo da dohvati Boga.

4. — Isto tako, ništa što mašta može predstaviti, ništa što razum može primiti i shvatiti u ovome životu, ne može biti neposredno sredstvo za ujedinjenje s Bogom. Govoreći naravno, razum shvaća samo apstrahirajući od oblika i predodžaba stvari; a oblici i predodžbe su utisnuti razumu putem tjelesnih osjetila, te — kako netom rekosmo — ne mogu poslužiti kao sredstvo božanskog ujedinjenja: stoga nema koristi od naravne spoznaje. Ako pak govorimo o nadnaravnoj spoznaji, koliko je moguća u ovome životu, razum u tamnici tijela nema sposobnosti ni snage da primi jasnu spoznaju Boga, jer ova nije vlastita sadašnjem stanju, pa čovjek ili mora umrijeti ili je ne smije primiti. Stoga, kad je Mojsije od Boga tražio ovu jasnu spoznaju, dobio je odgovor da ga ne bi mogao vidjeti: *Ne može čovjek mene vidjeti i na životu ostati.²* A sveti

¹ Ps 76,14.

² Ps 137,6.

³ Izl 33,20.

Ivan kaže: *Boga nikada nitko nije vidio.*¹ A sveti Pavao i Izaija: *Ono što oko nije vidjelo, što uho nije čulo; na što ljudsko srce nije pomislilo.*² Ovo je uzrok zbog kojega se Mojsije, kako se kaže u *Djelima apostolskim*, nije usudio uprijeti pogled prema grmu, jer je tu bio prisutan Gospodin:³ znao je da njegov razum ne može promatrati Boga kako treba, jer je imao visok pojam o Bogu. O našem Ocu Iliji pripovijeda se da je na gori Karmel pokrio lice u prisutnosti Boga,⁴ a to pokrivaće znači postavljati razum u tamu, jer se, kako je on tu učinio, nije usudio, on tako malen, gledati tako visoko. Dobro je, naime, vidio da bi bilo koja stvar, što bi pojedinačno shvatio, bila posve različita od Boga.

5. — Međutim, nikakva nadnaravna spoznaja ni utisak, u ovom pokvarljivom životu, ne može razumu poslužiti kao bliže sredstvo za visoko ljubavno sjedinjenje s Bogom; jer je sve što razum može shvatiti, volja uživati i mašta predstaviti veoma različito od Boga i njemu neprimjereno. To prorok Izaija divno tumači:

*S kime ćete prispodobiti Boga?
I s kakvim ga likom usporediti?
Zar je ljevač odlio kip?
Ili ga je zlatar pozlatio?
I majstor srebra srebrom okovao?*⁵

Ljevač ovdje označuje razum, komu je zadatak da oblikuje razumske slike, lišavajući ih osjetnih oblika i zamišljenih slika. Pod zlatarom se razumije volja, koja ima sposobnost da prihvati sliku i oblik uživanja što ga proizvodi zlato ljubavi. Majstor srebra označuje pamćenje s maštom, o kojoj se s pravom može reći da su spoznaje i slike, što ih može oblikovati i proiz-

¹ Jv 1,18.

² 1 Kor 2,9; Iz 64,4.

³ Dj 7,32.

⁴ 1 Kr 19,13.

⁵ Iz 40,18-19, prema Vulgati, gdje se zadnji stihovi razlikuju od izvornika i glase: *Nunquid sculptile conflavit faber? aut aurifex figuravit illud? et laminis argenteis argentarius?*

vesti, kao srebrne pločice. Stoga kao da kaže: Niti razum sa svojim pojmovima može shvatiti nešto što je slično Bogu, niti volja može uživati slasni užitak koji se može usporediti s uživanjem Boga, niti pamćenje postavlja u maštu spoznaje ili slike koje bi predočivale Boga. Očito je, dakle, da nijedna od tih spoznaja ne može upraviti razum k Bogu; te, zato da k Bogu dođe, razum treba težiti ne za tim da razumije, nego, naprotiv, da se postavlja u tamu, da zatvara oči radije negoli da ih otvara, kao onaj koji se ima više približiti božanskim zrakama.

6. — Tako se motrenje, pomoću kojega razum ima višu spoznaju Boga, zove *mističnom teologijom*, što znači tajnovitu božansku mudrost, jer je ona skrivena samom razumu koji je prima. Sveti Dionizije je zove *tamnom zrakom*,¹ a Baruh, govoreći o njoj, kaže:

*Ne poznaše puta Mudrosti,
ne dovinuše se staza njezinih.²*

Očigledno je, dakle, da se razum, zato da bi se sjedinio s Bogom, mora postavljati u tamu na svim stazama koje su mu dostupne. Aristotel kaže da se, na isti način kako se oči šišmiša odnose prema suncu koje ih zasljepljuje tamom, tama naših očiju odnosi prema onom što je Bogu posvema svjetlo, a nas tamom zasljepljuje.³ Još dodaje da, koliko su božanske stvari jasnije i uzvišenije u sebi, toliko su za nas nepoznatije i tamnije. To također tvrdi Apostol, kad kaže da ono, što je uzvišeno kod Boga, to je manje razumljivo kod ljudi...⁴

7. — Nikad ne hismo svršili navoditi, ovim korakom, tekstove i razloge da se pokaže kako među svim stvarima, što ih ljudski razum može shvatiti, nema

¹ *De Mystica Theologia* c. 1 § 1; PG 3, 999.

² Bar 3,23.

³ Aristotel, *II Metaph.* c. 1; S. Thom. ib. lect. 1; Super libr. *De causis* lect. 1; *De mente* q. 10 a. 11 ad 13; IV Sept. d. 40 q. 2 a. 6 ad 3.

ljestava po kojima bi on mogao stići do uzvišene visine Božje. Pače je potrebno znati da, kad bi se razum htio poslužiti svim ovim stvarima ili samo nekima od njih kao bližim sredstvom za sjedinjenje s Bogom, one bi mu ne samo smetale nego bi mu mogle pružiti prigodu da se mnogo puta prevari i zaluta kod uspinjanja na Goru.

POGLAVLJE 9.

KAKO JE VJERA RAZUMU BLIŽNJE I PRIMJERENO SREDSTVO DA DUŠA MOŽE DOĆI DO BOŽANSKOG UJEDINJENJA U LJUBAVI. — DOKAZUJE SE NAVODIMA I SLIKAMA IZ SVETOGA PISMA.

1. — Iz svega se što smo gore rekli zaključuje da razum, zato da bude sposoban za božansko ujedinjenje, mora ostati čist i ispražnjen od svega što spada na osjete i slobodan od svega što on sam može jasno shvatiti, te mora ostati u unutarnjem miru i spokojstvu, smješten u vjeri. Jedino je to bliže i primjereno sredstvo za sjedinjenje duše s Bogom; jer je tada tolika sličnost između nje i Boga, da tu nema druge razlike osim razlike između Boga koga gledamo i Boga u koga vjerujemo. Jer, kako je Bog neizmjeran, tako nam ga vjera predlaže kao neizmjernog; kako je trojstven i jedan, tako nam ga pokazuje trojedinog; kako je Bog tama za naš razum, tako nam ga i vjera postavlja u tamu. I tako se jedino po ovom sredstvu Bog pokazuje duši u božanskom svjetlu koje nadilazi svaki razum. I tako duša, koliko više ima vjere, toliko je više ujedinjena s Bogom. To hoće da kaže sveti Pavao u već spomenutom tekstu: *Onaj koji želi pristupiti Bogu mora vjerovati.*¹ to jest da ide k Bogu hodajući vjerom, a razumom koji je slijep i u tami vjere. U ovoj tami razum se ujedinjuje s Bogom koji je u njoj sakriven, kako kaže David:

¹ Hebr 11,6.

*Pod nogama oblaci mu mračni,
Na keruba stade i poletje,
na krilima vjetra zaplovi.
Ogrnu se mrakom kao koprenom,
prekri se tamnim vodama
i oblacima tmastim.²*

2. — Ovi izrazi o mračnim oblacima pod nogama, te da se zaogrće mrakom kao koprenom, da se pokriva tamnim vodama i oblacima tmastim označuju tamu vjere u kojoj se Bog krije. A reći da je stao na kerubu i zaplovio na krilima vjetra, očituje nam da Bog nadilazi svaki razum, jer kerubi označuju razumska bića ili bića u motrenju, a krila vjetra znače oštroumna i uzvišena saopćenja ili spoznaje duhova iznad kojih se uzdiže božanska bit do koje nitko ne može doći vlastitim silama.

3. — Slikovito čitamo o tome u Svetom pismu da je Bog, kad je Salomon završio gradnju hrama, sišao sakriven u oblaku i ispunio hram, tako da se sinovi Izraelovi nisu mogli međusobno vidjeti. Tada je Salomon progovorio i rekao: *Jahve odluči prebivati u tmastom oblaku.*³ I Mojsiji se je, na Sinaju, Bog ukazao obavit u oblaku.⁴ I svaki put kad bi se Bog pojavljivao na poseban način, pojavljivao se je pod oblikom tame, kako se vidi kod Joba, koji veli da mu je Gospodin govorio iz oluje.¹ Svaka ova tama označuje tamu vjere, u kojoj je božanstvo sakriveno dok se saopćuje duši: kad vjera bude dovršena i savršena, *iščeznut će što je nesavršeno*, ili nestat će tame vjere i vidjet će se *što je savršeno*,² ili božanska svjetlost. O tom pogledajmo sliku u Gideonovoj vojsci. O njegovim se vojnicima kaže da su držali u rukama luč, a da je nisu vidjeli, jer su luči bile sakrite u vrčevima; kad su se vrčevi razbili, odmah se je pokazalo svjetlo.³ Tako

¹ Ps 17,10-12.

² 1 Kr 8,12.

³ Izl 24,15-18.

⁴ Job 38,1; 40,1.

² 1 Kor 13,10.

³ Suci 7,16.

vjera, označena vrčevima, u sebi krije božansko svjetlo, a to je istina o tom što je Bog u sebi; pa kad završi da se raspada ovaj smrtni život, odmah će biti puštena da zasvijetli svjetlost i slava Božanstva, što ga je vjera sadržavala u sebi.

4. — Jasno je, dakle, da duša, zato da dođe do jedinstva s Bogom u ovom životu i da neposredno s njime saobraća, treba da se sjedini s tamom u kojoj je Bog obećao Salomonu da će prebivati; s tamom oluje u kojoj je htio objaviti Jobu svoje tajne; i da prihvati tamu Gideonovih vrčeva, da drži u ruci (a to su čini volje) svjetlo, to jest ljubavno ujedinjenje, premda u tami vjere, da bi, kad se razbiju vrčevi ovoga života koji su jedini priječili svjetlo vjere, odmah vidjela Boga licem u lice u slavi.

5. — Sada preostaje da se kaže u pojedinostima o svim spoznajama i utiscima što ih razum može primiti, kakvu mu zapreku postavljaju i štetu nanose na putu vjere; i k tomu kako se duša mora vladati u njima, da joj sve spoznađe i utisci, koliko od strane osjeta toliko od strane duha, budu više na korist negoli na štetu.

POGLAVLJE 10.

OVOJE SE RAZLIKUJU SVI PODRAZAJI I POJMOVI KOJI MOGU SPADATI NA RAZUM.

I. — Pošto moramo raspravljati podrobno o koristi i o šteti što ih razumske spoznađe i utisci mogu proizvesti za dušu kao sredstvo ujedinjenja s Bogom, a to je vjera, mislim da je prije toga potrebno reći koje su različite vrsti utisaka, naravnih i nadnaravnih, što ih razum može primiti. Nakon toga ćemo ih, što je moguće kraće, po redu opisati na što jasniji način, zato da povedemo razum kroza njih u tamnu noć vjere.

2. — Treba, dakle, znati da razum može primiti spoznaje i utiske na dva načina: na naravan i na nadnaravan način. Naravni obuhvaća sve ono što razum može primiti putem osjeta ili sam od sebe. Nadnaravni obuhvaća sve ono što je razumu saopćeno iznad njegove naravne mogućnosti i sposobnosti.

3. — Ovi nadnaravni utisci jedni su tjelesni, drugi duhovni. Tjelesni su dvovrsni: jedni su utisnuti razumu pomoću izvanjskih osjetila, drugi putem unutarnjih i obuhvaćaju sve ono što mašta može primiti i zamisliti.

4. — I duhovni su utisci dvovrsni: jedni su jasni i pojedinačni, drugi su nejasni, tamni i općeniti. Jasni se i pojedinačni opet dijele u četiri grupe utisaka koji se daju razumu bez sudjelovanja tjelesnih osjetila, i to su: duhovna viđenja, objave, nagovori ili čuvenja i osjećanja. Tamna i općenita spoznaja je, naprotiv, jednovrsna, i sastoji se u motrenju koje se daje u vjeri. U ovo motrenje treba da smjestimo duše, a k njemu ćemo se uputiti vodeći je kroza sve druge posebne utiske, počevši od prvih, ali tako da se duša od njih oslobađa.

POGLAVLJE II.

O NEPRILICI I ŠTETI U KOJU SE MOŽE UPASTI KOD RAZUMNIH DOZIVLJAJA PO ONOME ŠTO SE NA NADNARAVAN NAČIN PRIKAZUJE VANJSKIM TJELESNIM OSJETIMA, I KAKO SE DUŠA U TOME MORA VLADATI.

I. — Prve spoznaje koje smo spomenuli u prethodnom poglavlju jesu one koje spadaju na razum naravnim načinom. No, kako smo o njima već govorili u prvoj knjizi gdje smo dušu upućivati o *Tamnoj noći osjeta*, ne ćemo o njima ovdje govoriti, jer mi se čini

da smo dovoljno iznijeli nauku o njima. Stoga ćemo u ovom poglavlju govoriti o spoznajama i utiscima koje na nadnaravni način spadaju pod razum, ali se utiskuju rzumu putem vanjskih tjelesnih osjetila, a to su vid, sluh, njuh, okus i opip, jer u vezi sa svim tim spoznajama i utiscima duhovni ljudi mogu dobiti predodžbu predmeta na nadnaravan način. Jer, u vezi vida, običavaju se predočivati likovi osoba drugog svijeta, to jest sveci, dobri ili zli anđeli, kao i neobično svjetlo i sjaj. Sluhom se događa da čuju neobične riječi, sad izgovorene od osoba koje se prikazuju, sad opet tako da ne vide tko ih govori. Njuhom katkad osjete vrlo ugodne mirise, a da ne znaju odakle proizlaze. I u okusu se desi da osjete slatku ugodnost, te dožive opipom velik užitak, katkad tako velik te im se čini da im moždina i kosti uzigravaju i cvatu kao da plivaju u moru naslade: što se običava zvati pomazanje duha koje se od duha širi po svim udovima čistih duša. Ovaj osjetni užitak je kod duhovnih osoba vrlo čest a dolazi im u većoj ili manjoj mjeri od osjetne pobožnosti duha, koja je kod svakog drukčija.

2. — I treba znati da, premda sve ove stvari mogu tjelesnim osjetima biti dane od Boga, čovjek ne smije nikad biti siguran niti pristajati na njih, pače treba da ih se apsolutno kloni te da ne želi niti da ih ispituje da li su dobre ili zle; jer, kako su izvanjske i tjelesne, to je manje sgurno da dolaze od Boga. Zaista je redovit i više vlastiti Bogu način da se podaje izravno duhu, i tada je za dušu veća sigurnost i veća korist — radije negoli da se podaje osjetima, u kojima obižno ima velika opasnost zablude, ukoliko tjelesni osjet u nadnaravnim milostima koje prima hoće da sudi o duhovnim stvarima, držeći da su onakve kako ih on opaža, dok su one toliko različite od toga koliko se tijelo razlikuje od duše i osjet od razuma. Osjeti su odviše u neznanju gledom na duhovne stvari, više negoli živinče gledom na razumske.

3. — Stoga se veoma vara koji te stvari cijeni, te se stavlja u veliku opasnost da bude prevaren: u naj-

manju ruku bit će spriječen da napreduje u duhu. Ponašam: Svi tjelesni podražaji ili utisci ne mogu se po ničemu mjeriti s duhovnim stvarima, pa stoga o njima uvijek treba više biti u strahu da dolaze od strane đavla negoli ih smatrati Božjima; jer đavao ima to veću vlast i lakše može prevariti u onome što je izvanjsko i tjelesno negoli u onome što jc unutarnije i duhovnije.

4. — Tjelesni predmeti i oblici, koliko su u sebi izvanjskiji, toliko manje koristi donose nutrini i duhu, zbog neizmjerne razlike koja postoji između tjelesnih i duhovnih stvari. I zaista, premda se osjetnim oblicima saopćuje nešto duhovno, kako se to uvijek događa kad su saopćenja od Boga, ipak je ono što se po njima saopćuje mnogo manje negoli da bi to bilo, da je duhovnije i unutarnije. Odatle dolazi da te stvari lako pružaju duši prigodu da padne u zabludu, oholost i taštinu: jer kako su tako opipljive i tvarne, veoma djeluju na osjete te izgledaju duši nešto veliko; što se više osjećaju to duša više trči za njima i napušta sigurnog vodiča vjere, misleći da je to pratnja i sredstvo koje vodi do željenog cilja, to jest do ujedinjenja s Bogom; međutim, koliko više do njih drži, toliko više gubi s vida pravi put i sredstvo vjere.

5. — Nadalje, kada duša vidi da joj se događaju tako neobične stvari, često joj se neopazice nameće neko precjenjivanje sebe, gdje misli da jest nešto pred Bogom, a to se protivi poniznosti. I đavao od svoje strane znade vrlo dobro ubaciti u dušu neko tajno samozadovoljstvo, često vrlo očito, pa zato često postavlja štošta u osjete, pokazujući očima kakav svet i prelijep sjaj, šapćući u uho veoma zavodljive riječi, nudeći njuhu vrlo ugodne mirise, slatkoće nepcu i naslade pipu; zato da, hraneći ih ovim sredstvima, navede osjete na zlo. Takve se dakle slike i osjećaji moraju uvijek prezreti; jer, u slučaju da su neki od Boga, ne čini se Bogu nepravda, niti se promašuje učinak ni plod što ga je Bog htio polučiti u duši pomoću njih, uža sve to što ih duša prezire i ne traži.

6. — Razlog tomu što kažemo leži u tom da tjelesno viđenje i utisci svih drugih osjetila, kao i bilo koja druga unutarnija saopćenja, ako su od Boga, proizvode u samom času kad se doživljavaju svoj prvi učinak u duhu i ne puštaju duši vremena da se odluči hoće li ih primiti ili ne. Jer, kao što Bog te stvari daje na nadnaravan način, bez posebne pažnje i djelovanja duše, tako bez njezina djelovanja Bog uzrokuje i učinak koji je namjeravan. Radi se o učinku koji se u duhu vrši na pasivan način, i zato ne stoji ništa do toga da ga želimo ili ne želimo da se dogodi ili ne dogodi: kao što kad bi na голу osobu bacili vatru, ništa joj ne bi koristilo da bi se htjela ili se ne bi htjela opeći, jer bi vatra nužno proizvela svoj učinak. Isto se tako događa s dobrim videnjima i prikazama, mada ih duša ne želi, one sa sigurnošću polučuju svoj učinak, prije u duši negoli u tijelu. Pa i ona viđenja i prikaze koje su od đavla (a da ih duša ne želi) polučuju svoj učinak, ali uzrokuju nemir ili suhoću, taštinu ili preuzetnost duha. Ipak nemaju toliku uspješnost zla, koliko one od Boga uspješno izvode dobro; jer one od đavla mogu samo utisnuti u volju prve pokrete, ali je ne mogu dalje pokrenuti ako ona to neće; pa ako donose kakvu zbu-njenost, ona ne traje mnogo, samo ako slab oprez duše i pomanjkanje srčanosti ne daje povoda da potraje. No viđenja i prikaze od strane Božje prodiru u nutrinu duše, bude volju na ljubav i puštaju svoj učinak kojemu se duša, ma što činila, apsolutno ne može protiviti kad bi i htjela: kao što kristal ne može ne biti obasjan sunčanom zrakom koja ga obuhvaća.

7. — Uza sve to, ako ti utisci i jesu od Boga, duša ih nikada ne smije pripuštati, jer inače nastupa šest slijedećih nezgodnosti. *Prvo*: u duši počinje slabiti vjera; jer stvari koje se iskuse osjetima mnogo umanjuju vjeru, koja je nadosjetna; i tako se duša udaljuje od jedinog sredstva za božansko sjedinjenje time što ne zatvara oči pred svim osjetnim stvarima. *Drugo*: ako se ove stvari ne odbace, zapreka su duhu, jer duh, dok se njima bavi, ne leti prema nevidljivom. Ovo je jedan od razloga zašto je Gospodin rekao svojim učenicima da

je bolje da on otide, zato da bi Duh Sveti sišao na njih; a isto tako, nakon uskrsnuća, nije dopustio Magdalenii da mu obujmi noge, zato da se sve više utvrdi u vjeri. *Treće:* duša tim stvarima goji duh sebičnosti i ne hodi u istinskom odricanju i duhovnoj lišenosti. *Četvrto:* gubi onaj dobar učinak što ga ove stvari vrše u nutrini duha, jer zaustavlja pogled na njihovom osjetnom dijelu, koji je manje važan; i stoga ne prima toliko obilje duha što ga proizvode, koji se više utiskuje i bolje čuva kad se poništava osjetno, koje je posve različito od čistog duha. *Peto:* duša gubi darove Božje, jer ih prima s osjećajem sebičnosti te ne izvlači korist upravo stoga što hoće da ih prima; jer ih Bog ne daje zato da ih duša poželi uzeti, jer se duša nikad ne bi odlučila vjerovati da su to darovi Božji. *Sesto:* čeznuti da se prihvaćaju takve stvari otvara vrata đavlu da vara drugim sličnim stvarima, koje on znade vrlo dobro hiniti i zaodjenuti tako da sliče dobrim stvarima, čak se može — kako kaže Apostol — prurušiti u anđela svjetla.¹ O tom ćemo pomoću Božjom govoriti kasnije u drugoj knjizi, u poglavlju koje raspravlja o duhovnoj neumjerenosti.²

8. — Duša, dakle, treba da takve stvari odbacuje zatvorenih očiju, ma od koje strane one dolazile. Kad to ne bi činila, dala bi toliko prostora đavolskim prikazama i toliku bi moć pripustila đavlu, da bi ne samo prihvaćala đavolske namjesto Božjih, nego bi se toliko namnožile jedne i prorijedile druge, te bi konačno svršilo s time da bude sve đavolsko djelo, ništa Božje. Tako se dogodilo mnogim neopreznim i malo pametnim dušama, koje su se toliko smatrale sigurnima u primanju takvih stvari da su neke od njih imale mnogo brige kako da se vrte Gospodinu u čistoći vjere; pače neke nisu ni uspjele, jer se je đavao već duboko u njima ukorijenio. Nužno je, dakle, zatvoriti srce i odbijati sve takve stvari: u lošima se nalaze đavolske varke, u dobrima se pak izbjegava da ne budu zapreka

¹ 2 Kor 11, 14.

² To se odnosi na *Tamnu noć*, poglavlje 6.

vjeri, te da duh ubire pod. Kada duša prihvaća i hlepi za tim darovima, Bog joj ih uskraćuje, jer ona goji privrženost prema njima, te joj obično nisu na korist, a u isto vrijeme joj đavao umeće i povećava svoje darove, jer ih ona rado prima. Kad je, naprotiv, duša indiferentna i protivna, đavao se povlači, jer vidi da ne može nauditi, a Bog od svoje strane povećava i nakuplja svoje darove toj poniznoj nesebičnoj duši, *postavljajući je nad mnogim*, kao što je učinio sa slugom koji mu je bio vjeran u malome.¹

9. — Ako duša i dalje bude vjerna i odvojena, Gospodin neće oklijevati da je uzdigne, od jednog stupnja do drugog, do božanskog ujedinjenja i preobrazbe. Gospodin, naime, kuša i uzdiže dušu na taj način da joj najprije pruža posve izvanjske i obične osjetne darove, već prema njezinoj malenoj sposobnosti; zatim, ako se ona ponaša kako treba, to jest ako ove prve zalogaže uzima trijezno, samo da se hrani, jača, tada je Gospodin učini sposobnom i dostojnom za bolju i obilniju hranu. Tako, ako duša pobijedi đavla u prvom zalogažu, dobit će drugi, i iznijevši pobjedu u drugom, prijeći će na treći, i tako dalje, uspinjući se malo pomalo po svih *sedam stanova*,² dok je Zaručnik ne uvede u *pivnicu*³ svoje savršene ljubavi, a to su sedam stupnjeva ljubavi.

10. — Zaista će biti sretna ona duša koja se bude znala boriti protiv apokaliptičkog zmaja sa *sedam glava*.⁴ Sa svakom glavom pakleni neprijatelj pokreće rat protiv duše, napadajući je u svakom od sedam stanova, gdje ona vježba i postizava svih sedam stupnjeva ljubavi Božje. No, bez sumnje, ako se ona bude vjerno borila na svakom stupnju i ako pobijedi, zaslužiti će da prijeđe od stupnja do stupnja i od jednoga

¹ Mt 25,21.

² Misli na *Stanova* ili *Duševni grad*, djelo svete Terezije Avilske. Na to se djelo odnosi i, niže, *sedam stupnjeva*.

³ Pj 2,4; ili također: *Stanovi*.

⁴ Otkr 12,3.

stana do drugoga, dok ne stigne do posljednjeg, posjekavši zmaju njegovih sedam glava, s kojima se je prije protiv nje borio: a borba je bila zaista žestoka, tako da sv. Ivan kaže da je zmaju bilo dopušteno da povede rat protiv svetih i da ih pobijedi na svakom pojedinom stupnju ljubavi, obilno se služeći oružjem protiv svakoga.⁴ Veoma je žalosno vidjeti kako mnogi, ušavši u duhovni boj protiv zmaja, nemaju srčanosti da mu odsijeku prvu glavu tako da se odreku osjetnih i svjetovnih stvari! Ako neki uspiju da mu odsijeku prvu, ne sijeku mu drugu, to jest ne odriču se utisaka izvanjih osjeta nadnaravnoga podrijetla, o kojima sada govorimo. Ali još više boli to da neki, nakon što su odsjekli ne samo prvu i drugu, nego i treću glavu, koja odgovara utiscima unutarnjih osjeta, nakon što su izišli iz stanja razmatranja i pošli naprijed i došli do vremena kad se ulazi u čisti duh, puštaju se pobijediti od zmaja; i zmaj se ponovno podiže protiv njih i glave mu se rađaju, sve do prve. *Uzevši zatim sa sobom drugih sedam duhova gorih od sebe*, čini da je tim bijednim dušama *posljednje stanje gore od predašnjega*.¹

11. — Duhovan čovjek ima, dakle, odbaciti sve vremenite užitke i utiske koji spadaju na vanjske osjete, ako hoće da odsiječe zmaju prvu i drugu glavu i da uđe u prvi stan ljubavi i u drugi stan žive vjere, a da se ne zaplete ni ne bude spriječen onim što osjeti predočuju te čini vjeru izlišnom.

12. — Očigledno je, dakle, da osjetna viđenja i utisci ne mogu biti sredstvo za božansko sjedinjenje, jer nisu primjereni Bogu; i to je upravo bio jedan od razloga zašto Naš Gospodin nije htio da ga Magdalena² ni Apostol Toma³ taknu. Đavao se, naprotiv, uvelike veseli kad neka duša pristaje uz objave te je sklona da ih prima, jer tada on hvata dobru priliku da ubaci zablude i tako krunji vjeru, koliko može; u dušu se uv-

² Iv 20,17.

³ Iv 20,29.

⁴ Otkr 13,1-7.

¹ Lk 11,26.

lači velika oporost onomu koji želi opipljive dokaze, kako je rečeno, i vrlo često je duša podložna neumjesnim mislima i teškim napastima.

13. — Nešto sam se više zadržao na ovim vanjskim utiscima, da time nešto osvijetlim i druge utiske, o kojima ću dalje govoriti. No bilo bi o njima toliko toga reći, da ne bi nikad završio. Ovakle, da rečem ukratko: neka se duša najstrože brine da ih ne prihvaća, osim iznimno, po mišljenju duhovnog vođe velikog ugleda, a i tada bez ikakve želje za tim stvarima.

POGLAVLJE 12.

RASPRAVLJA SE O IMAGINARNIM DOŽIVLJAJIMA NARAVNOG REDA. — KAZUJE SE U ČEM SE SA STOJE I DOKAZUJE SE DA NE MOGU BITI PRIMJERENO SREOSTVO OA SE POSTIGNE UJEDINJENJE S BOGOM I KAKO JE ŠTETNO KAD IH SE OUSA NE ZNA OOREĆI.

1. — Prije negoli prijeđemo na imaginarna viđenja koja se obično doživljavaju na nadnaravan način unutarnjim osjetima, a ti su predodžbena moć ili mašta, ovdje je prikladno govoriti o naravnim utiscima istih unutarnjih tjelesnih osjeta, da se držimo postupka da se ide od manjega prema većemu i od izvanjskoga prema unutarnjemu sve dok se ne dođe do unutarnje sabranosti gdje se duša ujedinjuje s Bogom, kakvog smo se reda do sada držali. Zaista smo najprije govorili kako se duša treba da liši naravnih utisaka vanjskih predmeta, zatim smo je — dosljedno — svlačili i od naravnih sila njezinih požuda, što je sve učinjeno u prvoj knjizi, gdje smo govorili o *Noći osjeta*. Zatim smo u predašnjem poglavlju započeli da oslobađamo dušu u pojedinostima od nadnaravnih izvanjskih utisaka, koji se zbivaju u izvanjskim osjetima, da je uputimo u *Noć duha*.

2. — A sada nam se po prvi put predstavljaju unutarnji osjeti, a to su moć predočivanja ili mašta, što ih također moramo isprazniti od svih imaginarnih oblika i utisaka koji mogu u njih ulaziti na naravan način. Dokazat ćemo kako je nemoguće da duša stigne do ujedinjenja s Bogom prije negoli prekine s tim oblicima, jer ovi ne mogu služiti kao vlastito i bliže sredstvo za rečeno sjedinjenje.

3. — Neka se, dakle, znade da su osjeti o kojima ovdje posebno govorimo dva unutarnja tjelesna osjeta, i to predodžbena moć i mašta. Ove dvije moći obično služe jedna drugoj: jedna razmišlja uza slike, a druga oblikuje slike ili slika maštajući. Za našu svrhu je svejedno govoriti o jednoj ili o drugoj, pa stoga kad ih ne imenujemo obe, neka se shvati da što kažemo o jednoj vrijedi i za drugu. Odatle dolazi da se sve stvari što ih ovi osjeti mogu primiti ili proizvesti zovu zamišljaji i maštanja, a to su oblici koji im se prikazuju u slikama ili u tjelesnim likovima. Slike i likovi mogu biti dvovrsni. Jedni su nadnaravni, koji se mogu utisnuti i zaista se utiskuju na pasivan način, to jest bez njihovog djelovanja, pa to zovemo imaginarnim na nadnaravni način, i o njima ćemo kasnije govoriti. Drugi su naravni, i njih unutarnji osjeti mogu proizvesti u sebi svojom sposobnošću djelovanja, na aktivan način, kao sliku ili lik. Ovim dvjema unutarnjim osjetima pripada razmatranje, a to je čin razglabanja upravo pomoću slika i likova, što ih oni oblikuju: tako, na primjer, predočiti Krista, Našeg Gospodina, raspeta, ili vezana za stup, ili na drugi koji način; ili Boga gdje sjedi na prijestolju svoga Veličanstva; ili predočiti slavu kao sjajno svjetlo, i druge slične stvari, sad ljudske, sad božanske, koje spadaju na predodžbenu moć. Duša se mora obzirom na sve ove stvari isprazniti, ostajući u tami unutarnjih osjeta, da bi mogla doći do božanskog sjedinjenja, jer one nisu primjereno i bliže sredstvo za sjedinjenje s Bogom: upravo kako smo to rekli o utiscima koji su predmet peterih vanjskih osjetila.

4. — Razlog tomu jest što mašta ne može sebi proizvesti ili predstaviti kakve stvari izvan onih što ih je primila od vanjskih osjetila ili, u najboljem slučaju, može sastaviti stvari slične onima koje je vidjela, čula ili bilo kako osjetila: a te sličnosti nemaju ni onakvu, a kamoli veću, opstojnost, kakvu imaju stvari opažane vanjskim osjetima. Zaista, koliko god sebi predodčivali palače od bisera i brda od zlata, jer smo vidjeli zlato i biserje, u stvari je to mnogo manje negoli je bit jednog zrnca zlata ili bisera, pa ma zamišljali mi svojom maštom i najveće moguće množine i najbolji raspoređaj. Iz toga slijedi da, pošto nijedna od stvorenih stvari nema nikakve primjerenosti s Božjom biti, ne može ništa što se zamišlja po sličnosti s njima poslužiti kao bliže sredstvo za ujedinjenje s njime, čak mnogo manje od njih.

5. — Oni, dakle, koji predodčuju Boga nekom slikom, ili kao velik oganj ili sjaj, ili koji mu drago oblik, te misle da nešto takvo ima sličnosti s Bogom, veoma se udaljuju od njega. Bez sumnje su takva razmatranja potrebna početnicima kao način meditacije, da im duša uzljubi Boga i da se hrani putem osjeta, kako ćemo dalje reći, pa im spomenuti oblici služe kao daljnje sredstvo za sjedinjenje s Bogom. Ali, premda duše redovito moraju proći kroza sva ta sredstva prije negoli stignu k cilju u stan duhovnog odmaranja, to ipak ne znači da se tu moraju zaustaviti i zauvijek tu ostati, jer inače ne bi nikad stigli k cilju, koji je veoma različit od daljnjih sredstava, te nema ništa zajedničko s njima: kao što stepenice na stubama nemaju ništa zajedničko s ciljem, sobom u koju vode. Tako kad onaj koji se penje ne bi ostavljao iza sebe jednu po jednu sve do posljednje stepenice, te bi se htio zaustaviti na bilo kojoj, nikad ne bi stigao do ravnog i ugodnog boravišta do kojega vodi stubište. Stoga duša koja u ovome životu boće da dođe do ujedinjenja s onim najvišim dobrom da se u njem odmara, treba da prođe kroz sve ove stupnjeve razmatranja, oblike i spoznaje, ali mora jednom s njima i završiti, jer nemaju nikakve sličnosti ni primjerenosti sa ciljem prema kojemu su

upućeni, a to je Bog. Stoga kaže sveti Pavao u Djelima apostolskim: *Ne smijemo držati da je Božanstvo slično zlatnoj, srebrnoj ili kamenoj stvari — tvorevini ljudskog umijeća i mašte.*¹

6. — I tako su u velikoj zabludi one duhovne osobe koje se — nakon što su se vježbale da se uzdižu k Bogu slikama, oblicima i razmatranjem, kako se to bez sumnje dolikuje početnicima, kad su od Boga pozvane na duhovnija, unutarjnija i nevidljivija dobra i da u tu svrhu napuste okus i slast razmatranja sa razglabanjem — ne usuđuju učiniti koraka, te se ne znaju odbiti od toga početnog načina na koji su se navikle i čine sve da ga zadrže te tvrdokorno postupaju kao prije, tražeći razmatranja uz razglabanje oblika, misleći da uvijek mora tako ostati. U ovom se beskorisnom trudu samo umaraju te izvlače malo ili nimalo koristi; pače im se povećava suhoća i nemir duše koliko se više trude da bi okusili prijašnju slast. A tomu se ne mogu više nadati od onog starog načina, jer se duša više ne zadovoljava onom tako opipljivom hranom, nego traži drugu nježniju, unutarjniju i manje osjetnu, koja se ne sastoji u djelovanju mašte nego u tom da se duša preda počivanju u svome miru, što je više duhovno. Jer malo pomalo što duša više napreduje u duhu, napušta djelovanje svojih moći oko pojedinih predmeta i čina, sve dotle dok se ne daje na samo jedan opći i čist čin. Tada moći više ne djeluju na način kojim su djelovale prije negoli su došle do te točke; kao i noge, koje se zaustave kad stignu do cilja. Kad bi sve bilo u hodanju, nikad se ne bi stiglo nikamo; i kad bi sve bilo u sredstvima, kako bi se ikad uživalo cilj?

7. — Žaloso je vidjeti mnoge, dok bi njihove duše željele stajati u unutarjnem miru, gdje se ispunja božanskim mirom i odmaranjem, sami je uznemiruju vukući je napolje k izvanjskim stvarima, čineći da se vraća na svoje korake, tako da napusti cilj, gdje već počiva, zato da se ponovno prihvati sredstava koji su je

¹ Dj 17,29.

doveli do tog cilja, to jest da se prihvati razmatranja. To se ne događa bez velikog negodovanja i odbojnosti duše koja bi htjela stajati u onom miru koji je, premda ga ne shvaća, njezino težište; poput onoga koji je došao do cilja gdje se može odmoriti od svojih napora, te osjeća veliku muku ako je prisiljen da se vrati na prijašnji posao. Pošto ne znaju u čem je tajna ove novosti, misle da je onaj mir u tišini besposlica, ljenčarenje, pa se stoga ne prilagođuju, te se skrbe da razmatraju i razglabaju maštom. Odatle slijedi da se ispunjuju suhoćom i uzalud se trude da istiješte malo soka, što tada ne trebaju ni ne mogu niotkud. Pače im možemo reći da što više budu navaljivali, to će manje koristiti izvući, i što budu uporniji gledom na način, bit će to gore, jer će toliko više otimati duši njezin duhovni mir. To nije drugo nego: ostavljati veće radi manjega, vraćati se na već prevaljeni put i ponovno započinjati što je već učinjeno.

8. — Neka takvi nauče da stoje pažljivi i s ljubavnom pomnjom u Bogu u onom miru, i nek se ništa ne brinu o predodžbama ni o svojem djelovanju: jer se ovdje, kako stalno govorim, duševne moći odmaraju, nisu aktivne nego pasivno primaju što Bog djeluje u njima. Ako katkada što djeluju, nikad to nije silovito niti skrbno pripremljenim razglabanjem, nego s ljubavnom blagošću, više pokrenuti od Boga negoli samom sposobnošću duše, kako će dalje biti objašnjeno. No za sada neka to bude dosta da se razumije te je onima koji žele napredovati potrebno da se znadu otkinuti od svih čina i razglabanja uz predodžbe, kad je zato zgodan čas, to jest kad to zahtijeva pristupanje cilju ka kojem teže.

9. — Zato pak da bi duhovni čovjek mogao prosuditi kad je za to zgodan čas, govorit ćemo o nekim znakovima što će ih on u sebi opažati i po kojima će shvatiti da je za njega došlo vrijeme da se više ne služi razglabanjem ni predodžbenim djelovanjem.

POGLAVLJE 13.

POSTAVLJAJU SE ZNAKOVI KOJE TREBA DA IMA DUHOVNA OSOBA PO KOJIMA SE POZNA DA TREBA NAPUSTITI RAZMATRANJE I PRIJEĆI U STANJE MOTRENJA.

1. — A da ova nauka ne ostane mutna, bit će prikladno u ovom poglavlju poučiti u koje vrijeme duhovna osoba treba da napusti čin razmatranja s razglabanjem pomoću slika, oblaka i likova, da ga ne bi napustila prije negoli to zahtijeva duhovna korist, niti poslije. Zaista, kao što treba da na vrijeme napusti slike i zamišljanje, da joj ne bi ometali hod prema Bogu, tako je potrebno i ne napuštati ih prije vremena, da se ne bi duša okrenula natrag; jer, premda utisci unutarnjih moći naprednima ne služe kao bliže sredstvo ujedinjenja, ipak oni početnicima služe kao daljnja sredstva da ih pripreme i naviknu na duhovne stvari putem osjetnih, da se tako oslobode svih drugih niskih, vremenitih, svjetovnih i naravnih slika. Stoga ćemo ovdje donijeti neke znakove koje duhovna osoba treba da ima u sebi da po njima pozna da li je u to vrijeme prikladno ili nije da napusti razmatranje.

2. — Prvi je znak da duša vidi u sebi kako već ne može razmišljati ni razglabati pomoću slika, niti u tome uživati kao što je prije običavala; nego nalazi suhoću, u kojoj je prije običavala sabrati osjete i izvući neku korist. Ali, dok s užitkom može razglabati u razmatranju, ne smije ga napustiti, osim kad bi duša bila učvršćena u spokojnosti i miru, o čemu je govor kod trećeg znaka.

3. — Drugi je znak kada duša vidi da nema nikakve volje da ni maštu ni osjete upravi na bilo koje posebne stvari, bilo vanjske bilo unutarnje. Ne kažem da mašta ne bi mogla lutati amo tamo (jer ona običava nevezano lutati i za vrijeme velike sabranosti), nego duša nema

poticaja da maštu navlaš upućuje ni na Božje ni na svjetovne pojedinačne stvari.

4. — Treći i najsigurniji znak jest da duši godi stajati u samoći s ljubavnom pažnjom prema Bogu, bez promatranja pojedinosti, u unutarnjem miru i spokojstvu, bez čina i vježbi svojih moći pamćenja, razuma i volje — barem bez čina razglabanja, gdje se prelazi od jednog predmeta na drugi — samo s pažnjom i općom spoznajom koju zovemo ljubavnom, bez pojedinačnih spoznaja i da ne razmišlja ni o čemu.

5. — Duhovna osoba treba da vidi na sebi barem ova tri znaka, sva tri skupa, da sa sigurnošću može izaći iz stanja razmatranja i stanja osjeta i ući u stanje motrenja i stanje duha.

6. — A nije dosta imati samo prvi znak bez drugog, jer bi se moglo dogoditi da je to, što već ne može raditi maštom ni razmatrati o stvarima Božjim, uzrokovano rastresenošću i nemarom; zato treba da vidi u sebi i drugi znak: da ne mari niti čezne misliti ni na druge izvanjske stvari; jer kada to što se ne može razmatrati dolazi od rastresenosti i mlitavosti, odmah duša ima želju i čežnju za drugim različitim stvarima koje pružaju prigodu da se udalji od Boga. A isto tako nije dosta vidjeti u sebi prvi i drugi znak, ako se ne vidi zajedno i treći; jer, premda bi netko opažao da ne može razmišljati ni misliti na Božje stvari, niti da ima zadovoljstva misliti na druge, moglo bi to dolaziti od turobnosti ili od koje zle krvi u mozgu ili u srcu, što obično uzrokuje u osjetima neku neprisebnost i tupost što čine da se ni na što ne misli niti se ima zadovoljstva, već samo da se stoji u zanesenosti koja godi. Protiv toga ima treći znak, a taj je ljubavna spoznaja i ljubavna pažnja u miru, kako smo rekli.

7. — Istina je da se na početku takvog stanja, koje je za dušu novost, ne uspijeva dobro razlikovati ova ljubavna spoznaja, i to s dvaju razloga. Prvo, jer na početku ona običava biti vrlo bljeda i nježna, skoro

neprimjetna; drugo, jer duša, kako je bila naviknuta na vježbu razmatranja, koja je zaista osjetna, skoro niti ne zapaža ovu neosjetnu novost, koja je već posve duhovna. Ponajviše se to događa kada duša, ne razumijevajući tu novost, ne ostaje u njoj mirna ni spokojna, nego priskrbljuje sebi osjetniju vježbu razmatranja; tada, koliko god bila obilna unutarnja spokojnost u ljubavi, nije moguće da ona bude zapažena i uživana. Ali, koliko se duša bude smirivala, toliko će više zapažati i osjećati da povećava u sebi onu veću ljubavnu spoznaju Boga, u kojoj ona više uživa negoli u bilo kojoj stvari, jer joj ona donosi mir, odmor, slast i užitak bez napora.

8. — Pa da sve što je do sada bilo rečeno bude jasno, reći ćemo u slijedećem poglavlju uzroke i razloge zašto su spomeuta tri znaka potrebna za napredovanje u duhu.

POGLAVLJE 14.

**DOKAZUJE SE PRIKLADNOST TIH ZNAKOVA I
OBRAZLAŽE SE KAKO JE POTREBNO ŠTO JE U
NJIMA REČENO DA SE MOŽE POĆI DALJE.**

1. — U prvom znaku, koji smo naveli, treba znati da za ulazak na put duha — a to je motrenje — duhovni čovjek mora ostaviti put mašte i osjetnog razmatranja. Kad čovjek više ne uživa u razmatranju niti ga može obavljati, to se događa zbog dvaju razloga koji se skoro svode na jedan sam. Prvi je taj, da je na neki način već bilo duši dano sve ono duhovno dobro koje je trebalo da ona izvuče iz Božjih stvari putem razmatranja i razglabanja. Znak da je to izvršeno jest: da više ne može razmatrati ni razglabati, da više u toj vježbi ne nalazi užitka ni slasti, kako je prije nalazila dok još nije bila došla dotle da na unutarnji način uživa duh koji je u samoj onoj vježbi bio sakriven. Jer,

redovito svaki put kad duša prima kakvo duhovno dobro, prima ga uživajući, barem na duhovan način, u onom sredstvu putem kojega ga prima, i tako je na koristi; inače bi bilo čudo da bi joj duhovno koristilo kad duša ne bi nalazila u sredstvu kao uzroku onu pomoć i slast što uistinu nalazi kad nađe to dobro. To filozofi kažu: *Sto godi, hrani*¹, a sveti Job veli:

*Zar hranu bljutavu jedemo bez soli?*²

Prvi, dakle, uzrok da se ne može razmatrati kao prije, leži u tom što duh već tu nalazi malo ugodnosti i koristi.

2. — Drugi uzrok leži u tom što duša već posjeduje duh razmatranja u bitnosti i kao naviku. Cilj razmatranja i razglabanja o Božjim stvarima jest taj da izvuče kakvu spoznaju i ljubav Božju. Pa svaki put kada putem razmatranja zadobije tu korist, čini jedno djelo; a kako mnoga djela, u bilo kojem redu stvari, stvaraju naviku u duši, tako mnogi čini ljubavi, što ih je duša malo pomalo vršila, stalnim ponavljanjem čine da steče naviku. Uostalom, to običava Bog djelovat u mnogim dušama i bez onih čina (barem da ih nema mnogo) postavljajući ih odmah u motrenje. I tako ono što je duša ranije izvlačila malo pomalo s naporom razmišljanja o pojedinačnim spoznajama, sada je napokon vježbom postalo navika i bitnost općenite ljubavne spoznaje, koja nije jasna niti jednostavna ni pojedinačna kao prije. Odatle proizlazi da, kad se duša postavi na molitvu, poput onoga koji je došao na izvor, ona pije bez napora, posve u miru i ugodno, a da joj božanska voda ne treba da bude dovođena kanalima prijašnjih razmatranja, slika i oblika. Tako, postavivši se u molitvu biva postavljena u čin neke nejasne ljubavne mirne i spokojne spoznaje u kojoj ona pije mudrost, ljubav i užitak.

¹ Quod sapit, nutrit.

² Job 6,6.

3. — Dok duša uživa ovaj odmor, nema stvari koja bi je više umarala i boljela od toga da je netko sili da misli o pojedinačnim spoznajama. Tada joj je kao malom djetetu koje netko odvlači od majčinih grudi dok na njima mirno uživa slatku hranu, te ga sili da je traži vlastitim silama; ili kao onomu koji je razbio ljusku vočke i počeo uživati sok, te bi bio prisiljen da pusti sočnu vočku i ponovno prihvati ljusku koju je bacio daleko. Taj više ne bi ni tražio ljuske niti bi uživao soka vočke što ga je već imao u ustima. Bio bi kao onaj koji ostavlja jedan plijen da ide u lov za drugim kojega još nema.

4. — Tako rade mnogi koji počinju ulaziti u ovo stanje. Misle da se sve sastoji u razglabanju i u tom da se razumiju pojedinačne stvari putem slika i oblika, što su kao ljuska duha, pa kad ih ne nalaze u onom ljubavnom spokojstvu u kojem im duša sada želi stajati i gdje ne vide jasne pojedinosti, misle da su pogriješili put i da gube vrijeme, pa se vraćaju da traže ljusku razmatranja, pače se uznemiruju misleći da nazaduju i da su izgubljeni. I uistinu se gube, premda ne kako oni misle, jer propadaju za svoje osjete i za prijašnji način mišljenja, ali to zapravo znači biti na dobitku za duh koji im se daje; jer koliko manje razumiju, toliko više prodiru u noć duha kroz koju treba da prođu da bi se sjedinili s Bogom iznad svakog ljudskog znanja.

5. — O drugom znaku ima malo da se reče, jer je očito da duša, kad je došla do te točke, nema potrebe da kuša druge zamišljaje, svjetovne i različite od Božjih; već se, naime po pretpostavci, ne veseli ni onima koji joj više odgovaraju, kao što su zamišljeni utisci o Bogu. Sama moć predočivanja, kako smo gore napomenuli, običava sama od sebe vrludati amo tamo i u sadašnjoj sabranosti, ali bez užitka i bez pristanka duše, koja — pače — osjeća u tom velikom muku jer je smetana u svome slatkome spokojstvu.

6. — U pogledu trećeg znaka, koji se sastoji u tom da duša u sebi zapaža neku općenitu ljubavnu spozna-

ju i pažnju u Bogu, ne mislim se ovdje dugo zadržavati da pokažem kako je prikladan i potreban zato da se može napustiti razmatranje. Zaista se to već dovoljno može zaključiti iz onoga što smo rekli o prvom znaku, a — uostalom — još će se napose govoriti o tome kad budemo, na svome mjestu, raspravljali o spomenutoj općenitoj i nejasnoj spoznaji, to jest nakon što budemo govorili o svim pojedinačnim utiscima razuma. Ipak ćemo sada reći samo jedan razlog iz kojega neka se jasno uoči kako je kontemplativcu kad hoće da napusti razmatranja i razglabanja, potrebna općenita ljubavna svijest i zapažanje da ljubi Boga. Razlog tomu jest što bi, kad duša tada ne bi imala te spoznaje ili tog zapažanja u Bogu, slijedilo da ne bi polučila ni našla ništa. Jer s jedne strane napušta razmatranje, u kojem je djelovala razglabajući pomoću osjetnih moći, a s druge strane još nema motrenja, to jest spomenute općenite spoznaje, u kojoj su joj uposlone duhovne moći: pamćenje, razum i volja, koje su vezane uz samu tu spoznaju koja je već u moćima ostvarena i primljena. Dosljedno, duša još nema nikakve uvježbanosti s Bogom, pošto duša bez sumnje može djelovati i primiti izrađeno samo putem osjetnih i duhovnih moći. Pomoću osjetnih moći, kako rekosmo, može razglabati, istraživati i oblikovati slike predmeta; a pomoću duhovnih moći može uživati spoznaje što su ih moći već primile, a da iste moći više ništa ne djeluju.

7. — Stoga razlika koja postoji između djelovanja duše s jednim i s drugim moćima, ista je kao razlika između djelovanja i uživanja u izvršenom djelu: ili između primanja i korištenja primljenim stvarima; ili između napornog bodanja i mirnog počivanja na cilju; ili između pripravljanja hrane i blagovanja već začinjene i u ustima samljevene hrane koja se guta bez ikakvog napora. Kad duša ne bi djelovala osjetnim moćima u razmatranju i razglabanju, i kad ne bi bila zaposlena oko primljenih i izrađenih stvari u duhovnim moćima, to jest oko motrenja ili, kako smo nazvali, jednostavne spoznaje, nego bi stajala besposicna u jednim i drugim moćima, ne bismo mogli reći čime bi se i na koji način

mogla uposliti. Dakle je potrebno znati za takvu spoznaju prije negoli se može napustiti put razmatranja i razglabanja.

8. — No ovdje treba znati da je općenita spoznaja, o kojoj ovdje govorimo, ponekad tako blijeda i nježna, to više što je čistija, jednostavnija, savršenija, duhovnija i unutarnija, da duša, koliko god je njome ispunjena, ne uspijeva da je vidi i osjeti ; a takva je tim više kad zahvaća dušu koja je čistija i manje opterećena drugim pojedinačnim mislima i spoznajama, kojima se razum i osjeti mogu prikloniti. Duša tada, pošto je slobodna od drugih spoznaja o stvarima u kojima su se razum i osjeti sposobni uvježbavati te to običavaju i činiti, ne zapaža tu posve duhovnu spoznaju upravo stoga što joj manjkaju njezini običajni osjetni oblici. Stoga što je ta spoznaja čistija, savršenija i jednostavnija, manje je razumom zapažena, te je za dušu tamnija: dok se onda, kad je manje jednostavna i manje čista, pokazuje razumu jasnijom i važnijom, jer je zaogrnuti i pomiješana nekim razumskim i osjetnim oblicima na kojima se razum ili osjeti mogu zaustaviti.

9. — To će se dobro razumjeti pomoću slijedeće usporedbe. Ako promatramo zraku sunca koja prodire kroz prozor, vidimo da koliko je zrāk ispunjen zrnima prašine, toliko se zrāka više pokazuje zapaženom i jasnom našem pogledu; dok je upravo tada manje bistrija i manje čista jer je natrušena bezbrojnim česticama. Naprotiv, kad je zrāk bistriji i slobodan od čestica prašine, zrāka se manje zapaža vidom, te izgleda tamnijom. Kad bi pak zrāka bila posve čista i slobodna od svih i najmanjih čestica, činilo bi nam se da je posve tamna te ne bi bila primjetljiva za naše oko, jer ono, pošto nema vidljivih predmeta, ne bi imalo na što položiti svoj pogled, jer svjetlost nije predmet vida, nego je sredstvo kojim oko zapaža vidljive predmete: kad bi dakle manjkale materijalne stvari s kojih se svjetlost one zrāke može odbijati, ne bi se vidjelo ništa. Stoga, kad bi, po pretpostavci, zrāka ušla kroz jedan prozor i izašla kroz drugi a da ne susretne nijed-

no tijelo, ne bi se vidjelo ništa, a ipak bi zraka u sebi bila čistija i bistrija negoli kad bi, zbog prisutnosti predmeta, izgledala svjetlija.

10. — Isto se događa s duhovnom svjetlošću u oku duše, to jest u razumu. Nadnaravna spoznaja i svjetlost, o kojoj govrimo, obasjava ga na tako čist i jednostavan način i tako je lišena i udaljena od razumskih oblika koji su primjereni predmeti razuma, da je ovaj ne zapaža niti je uspijeva vidjeti, pače mu ona (kad je čistija) često prouzrokuje tamu, jer ga više udaljuje od njegovog običajnog svijetla, oblika i predodžaba, pa onda odveć dobro uspijeva osjetiti i vidjeti tamu. No, kad duša nije obuhvaćena velikom snagom od božanske svjetlosti, ne osjeća tame niti vidi svjetlosti, niti zapaža s koje god strane kakvu stvar koja bi joj bila poznata. Stoga katkada ostaje kao u nekoj velikoj zaboravi, tako da se kasnije ne domišlja u kakvom se je stanju nalazila, niti što je radila, ni koliko je vremena prošlo u tom stanju. Katkada se stvarno događa da duša provede mnogo vremena u takvoj zaboravi, pa kad se vrati k sebi, čini joj se da nije prošao ni časak, ili da se nije dogodilo ništa.

1. — Uzrok ovoj zaboravi jest posvemašnja čistoća i jednostavnost one spoznaje. Kad ova zaokupi dušu, čini je sebi sličnom, jednostavnom. čistom od svih osjetnih i zapamćenih utisaka pomoću kojih je prije djelovala u vremenu, pa je tako ostavlja da lebdi u dubokoj zaboravi i bez osjećaja za vrijeme. Odatle dolazi da se ova spoznaja ili molitva, premda traje mnogo, čini veoma kratkom, jer je duša stajala uvučena u čist razum, koji nije podložan mjeranju vremena. Ona prodiše nebesa¹, jer je ujedinjena s nebeskim razumom, i stoga, kad se duša prene, ova je spoznaja ostavlja ispunjenom učincima što ih je u njoj izvela a da ona nije osjetila da ih izvodi, a ti čudesni učinci jesu: uzdignuće pameti do nebeskog razumijevanja, udaljenje i istrgnuće od svih stvari i od njihovih slika i oblika i

¹ Sir 35,17.

od njihovih sjećanja. David kazuje da mu se je tako dogodilo kad se je povratio k sebi iz takve zaboravi:

*Probudih se
i postadoh kao samotan vrabac na krovu¹.*

Veli samotan, to jest udaljen i otrgnut od svih stvari. Na krovu, to jest pameću uzdignut visoko; i tako duša ostaje kao u neznanju obzirom na stvari, jer samo za Boga znade a da ne zna kako. Zaručnica *Pjesme nad pjesmama* među drugim učincima ovoga sna zaboravi ubraja i ovo neznanje, kad kaže:

Ne znam kako;²

Ne znam odakle mi dode ovo što proživljavam. Premda se čini da duša u ovoj zaboravi ne čini ništa i da se ne bavi nikakvom stvari, jer ne djeluje osjetima ni moćima, vjeruj mi da ipak ne gubi vrijeme uzalud; jer, premda ponestaje sklada među njezinim moćima, ipak se njezin razum nalazi u sretnom stanju što smo ga opisali. Stoga Zaručnica iz *Pjesme nad pjesmama*, pametna kakva jest, kad je zapala u onu sumnju, odgovara sama sebi i kaže:

Ja spavam ali srce moje bdi³.

Premda spavam obzirom na ono što sam po naravi, te prekidam djelovanje, moje srce bdi, jer je uzdignuto na nadnaravnu spoznaju.

12. — No ne smije se shvatiti da ova spoznaja, zato da bude onakva kakvu smo je opisali, nužno mora pro-uzrokovati spomenutu zaborav: to se događa kad Bog na sasvim poseban način istrgne dušu iz svih naravnih i duhovnih moći, a to se ostvaruje malo puta, jer spomenuta spoznaja ne zahvaća uvijek čitavu dušu. Za naš

¹ Ps 101,8; prema Vulgati: *Vigilavi et factus sum sicut passer solitarius in tecto.*

² Pj 6,12.

³ Pj 5,2.

slučaj, to jest zato da ta spoznaja bude onakva kakvu je opisujemo, dosta je da razum bude istrgnut od svih utisaka pojedinačnih stvari, bilo vremenitih bilo duhovnih, i da volja nema želje misliti ni na jedne ni na druge, jer je to znak da je duša zahvaćena tom spoznajom. A da se znade da jest, nužan je spomenuti znak da se ova čista spoznaja podaje i pruža samo razumu, što biva onda kad duša to zapaža. Naprotiv, ako se podaje i volji, a to se događa skoro uvijek, duša kad je pažljiva uvijek pozna, ili malo ili mnogo, da je zahvaćena tom spoznajom, jer opaža u sebi ljubavnu slast, a da ne zna u pojedinostima što ljubli. Zato je zove općenitom ljubavnom spoznajom, jer kao što je za razum takva da mu se podaje u tami, tako je i za volju takva da joj podaje ljubav i slast maglovito, tako da volja ne sbavati na jasan način što ljubli.

13. — Neka ovo za sada bude dosta da se shvati koliko je potrebno da duša bude pažljiva na ovu spoznaju, da može napustiti put duhovnog razmatranja i biti sigurna da je, koliko god joj se činilo da ne radi ništa, ipak vrlo dobro zaposlena, ako u sebi vidi spomenute znakove. Mislim također da se, pomoću prije navedene usporedbe, još bolje razumije da, kad bi se svjetlo ljubavne spoznaje pokazalo razumu na shvatljiviji i vidljiviji način, ne bi ga zato duša smjela držati jasnijim, višim i čistijim. Jer, prema nauci Aristotela i teologa, koliko je božanska svjetlost viša i sjajnija, toliko je za razum tamnija.

14. — O ovoj božanskoj spoznaji, promatranjoj u sebi i u učincima što ih proizvodi kod kontemplativaca, preostaje mnogo da se kaže. Ali prepustimo to za svoje vrijeme, a i za ovo što je već rečeno ne bi bilo razloga da se toliko zadržavamo, kad to ne bi bilo učinjeno zato da ova nauka ne ostane toliko nejasna koliko jest, jer je bez sumnje, priznajem, još mnogo. No osim što je ovo predmet o kojemu se malo raspravlja, bilo u govorima bilo u spisima, pridolazi još i moj hrapavi stil i maleno znanje, tako da, u strahu da to nije dobro objašnjeno, vidim da se previše zadržavam te

prelazim granice koje bi bile dovoljne za ovaj dio nauke koji iznosim. Priznajem da to koji put činim i navlaš, jer ono što ne postaje jasno kad se navede samo neke razloge, možda će se razjasniti i razumjeti kad se dodadu drugi; a i stoga što vidim da se na taj način donosi svjetlo za ono što će se reći kasnije. Stoga mi se čini zgodnim, zato da završim s ovim predmetom, odgovoriti na jednu sumnju koja bi se mogla pojaviti kad se nastavi s uvježbavanjem u ovoj jednostavnoj općenitoj ljubavnoj spoznaji. To ću ukratko učiniti u slijedećem poglavlju.

POGLAVLJE 15.

OBJASNUJE SE KAKO NAPREDNI KOJI POČINJU ULAZITI U OVU OPĆENITU SPOZNAJU MOTRE-NJA TREBA DA SE KADIKAD SLUŽE NARAVNIM RAZMATRANJEM I DJELATNOSĆU NARAVNIH MOĆI.

1. — O rečenome može nastati sumnja da li napredni, to jest oni koje Bog počinje postavljati u nadnaravnu spoznaju motrenja, po samoj činjenici da je počinju primati, ne smiju više da se pomažu razmatranjem, razglabanjem i naravnim mislima. Odgovaram da se sigurno to ne razumije da oni koji počinju posjedovati tu spoznaju ne bi trebali više da obavljaju razmatranje niti da ga sebi priskrbljuju. Jer u početku njihova napredovanja, s jedne strane, nemaju navike u toj spoznaji da bi se u nju postavili čim to hoće; a, s druge strane, nisu tako udaljeni od čina razmatranja da ne bi mogli koji put razmatrati i razglabati kako su običavali, te u toj vježbi naći nešto novo. Pače, u početku, ako iz gore rečenih znakova mogu zaključiti da se duša još ne nalazi zaposlena u onoj spoznaji i duhovnom miru, potrebno im je obavijati razmatranje sve dok ne steknu njezinu na neki način savršenu naviku, a to će se dogoditi kada budu, čim se budu htjeli sabrati, od-

mah ulazili u tu spoznaju i spokojnost, bez mogućnosti razmišljanja i bez vlastite želje; ali prije negoli dođu do te točke, koja spada na napredne u motrenju, razmatranje se umeće u motrenje.

2. — No, mnogo će se puta duša naći u ovoj ljubavnoj i spokojnoj spoznaji a da ništa ne djeluje svojim moćima u pojedinačnim činima, ne djelujući aktivno, nego samo primajući; a mnoge će druge pute trebati da se pomogne posredstvom razglabanja, ali umjerenost i bez silovitosti, da se postavi u tu spoznaju. No, kad se to dogodi, duša ne djeluje ništa svojim moćima; pače tada, pravo govoreći, nebeska i slasna mudrost biva izrađena u duši, dok duša ne čini ništa drugo nego svoju ljubavnu pažnju upravlja k Bogu, ne želeći ni da čuje ni da vidi nikakve stvari. Stoga joj se Bog podaje na pasivan način, kao što onaj koji drži otvorene oči prima na pasivan način svjetlo ne radeći drugo negoli da ih drži otvorenima. Primati svjetlo na nadnaravan način znači pasivno razumijevati, pa se kaže da duša ne djeluje, ne stoga što ne razumije, nego da to što razumije nije plod njezine marljivosti, nego se sastoji od samog primanja onoga što joj se daje, kako se to događa u božanskim rasvjetljenjima i nadahnućima, premda je ono što duša obilato prima tek općenita i nejasna spoznaja Boga.¹

3. — Ipak, zato da bi duša ovu svjetlost primala jednostavnije i obilatije, potrebno je da ne umeće druga svjetla koja su osjetnija, opipljivija i osjetljivija, svjetla izvanjih spoznaja ili oblika razglabanja; jer ništa od toga nije slično onoj vedroj i prejasnoj svjetlosti. Tako, kad bi tada htjela promatrati i razumjeti pojedinačne stvari, pa i duhovne, spriječila bi jasnu, jednostavnu i općenitu svjetlost duha, umećući te oblake: kao što bi se spriječila svjetlost i pogled na predmete

¹ Sveti Naučitelj nije mogao biti jasniji u izražavanju svojih misli koje su toliko različite od kvijetističkog shvaćanja. Po izrazima se ovdje jasno vidi, da kada Svetac govori o pasivnosti, miru ili poništenju duševnih moći, ne misli da bi bio dokinut njihov životni čin razumijevanja i ljubavi, nego da im božansko darivanje ušteduje napor njihovog djelovanja.

onomu koji bi sebi na oči postavio zastor ili drugu zapreku.

4. — Očigledno je, dakle, da čim duša uspije da se dobro očisti i otrese svih podražajnih oblika i slika, ostaje u toj čistoj i jednostavnoj svjetlosti te se u njoj preobrazuje u savršeno stanje. Ta svjetlost nikad duši ne manjka, ali oblici i zastori stvorova, kojima je obavita i zapletena, priječe joj da se ulije u dušu. Kad bi duša posve skinula svaku zavjesu ili zapreku, ostajući u svojoj čistoj lišenosti i siromaštvu duhom, odmah bi se, onako jednostavna i čista, preobrazila u jednostavnu i čistu mudrost, a to je Sin Božji, jer kad se ukloni u zaljubljenoj duši ono što je naravno, odmah se ulijeva božansko na naravan i na nadnaravan način, jer priroda ne trpi praznine.

5. — Neka, dakle, duhovni čovjek nastoji da podržava stalnu ljubavnu pažnju prema Bogu i neka odmara duh kada ne može razmatrati, premda mu se čini da ne radi ništa. Malo pomalo, i vrlo brzo, bit će mu uliven u dušu nebeski mir uz čudesne uzvišene spoznaje o Bogu, zaodjevene božanskom ljubavlju. Neka se ne opterećuje predodžbama ili razmatranjima ili razglabanjima o tom predmetu, zato da ne ometa dušu i da je ne izvlači iz njezina mira i zadovoljstva; i neka je ne vuče onamo gdje ne bi našla nego odvratnost i muku. Ako mu pak dođe sumnja da ne radi ništa, neka zna da nije malena stvar smiriti dušu, to jest postaviti je u odmaranje, tako da ne djeluje ništa niti čezne za čim, a to je upravo ono što od nas Gospodin traži na usta Davida:

Praznikujte i vidite da sam ja Bog!

Praznikujte, to jest naučite se biti lišeni unutrašnjih i vanjskih stvari, i upoznat ćete da sam ja Bog.

¹ Ps 45,10, prema Vulgati: *Vocate et videte quoniam ego sum Deus.*

POGLAVLJE 16.

O IMAGINATIVNIM UTISCIMA ŠTO IH MASTA PRIMA NA NADNARAVAN NAČIN. — KAZUJE SE DA NE MOGU DUSI POSLUŽITI KAO PRIMJERENO SREDSTVO ZA UJEDINJENJE S BOGOM.

1. — Raspravljali smo o utiscima što ih duša prima na naravan način i u kojima predodžbena moć i mašta mogu djelovati svojim razlaganjem. Sada treba govoriti o nadnaravnim utiscima koje zovemo imaginarnim viđenjima, i ona — kako nastaju pod oblikom slike ili lika — spadaju također pod isti osjet kao naravna.

2. — Treba primijetiti da imenom imaginarnih viđenja hoćemo da obuhvatimo sve stvari koje se mogu predstaviti na nadnaravan način *kao* slika, ili lik ili prikaza. Svi utisci ili prikaze što se iz peterih tjelesnih osjetila pružaju duši i utiskuju se u nju naravnim putem, mogu u njoj imati mjesta predstavljajući joj se nadnaravnim putem bez pomoći i službe vanjskih osjetila. Mašta je uz pamćenje kao neki arhiv i spremište razuma, gdje se sabiru svi spoznatljivi oblici i slike, i tako ih, poput zrcala, drži u sebi nakon što su bili primljeni putem peterih osjetila ili, kako rekosmo, na nadnaravan način; zatim ih dovodi k razumu koji ih promatra i o njima sudi. A mašta može ne samo to, nego i sastavljati druge oblike po sličnosti na već primljene.

3. — Treba, dakle, znati da na isti način na koji pet osjetila pružaju slike i prikaze svojih predmeta unutrašnjim osjetilima, tako im i Bog i đavao mogu, na nadnaravni način i bez djelovanja vanjskih osjetila, predstaviti iste slike i prikaze, i mnogo ljepše i savršenije. Pod ovim slikama Bog često predstavlja duši mnoge stvari i uči je mnogoj mudrosti, kako čitamo na svakom koraku Svetoga pisma. Tako je, na primjer, Bog očitovao svoju slavu sakrivenu pod gustim dimom koji je ispu-

njavao hram¹. Izaiji se je pokazao sjedeći na prijestolju i okružen Serafinima koji su krilima pokrivali svoje noge². Jeremiji dade da vidi granu bademovu³, Danijelu videnje mnoštva⁴. Davao sa svoje strane nastoji svojim videnjima, koja su na izgled dobra, zavesti dušu u zabludu, kako se može vidjeti u prvoj knjizi Kraljeva, kad je zaveo sve Ahabove proroke predočujući njihovoj mašti stanovite rogove čime ih je naveo na vjeru te će kralj Izraela potući Asirce, što je bila laž⁵. Neka se dodaju videnja što ih je imala Pilatova žena da ne bi osudio na smrt Isusa Krista, našega Gospodina⁶, i tako mnoga druga u Svetom pismu. U zrcalu mašte ili predodžbene moći napredni doživljavaju imaginativna videnja češće negoli vanjska tjelesna videnja. Ona se, kako smo napomenuli, ne razlikuju od ovih, koja ulaze putem vanjskih osjetila ukoliko su slike ili prikaze. No obzirom na učinke i na vlastitu savršenost postoji velika razlika, jer su imaginarna videnja istančanija i izvode veći učinak u duši, kao nadnaravna i, k tomu, unutarnija od nadnaravnih izvanjskih videnja. To ne znači da neka vanjska videnja ne mogu izvesti veći učinak, jer se podavanje događa, konačno, onako kako se Bogu sviđi: samo hoću reći da imaginarna videnja izvode veći učinak, ukoliko to stoji do samog videnja jer su unutarnija.

4. — U osjet se predočivanja ili maštu redovito uvlači zloduh sa svojim spletkama, sad naravnim sad nadnaravnim, jer ovaj osjet jesu vrata za ulaz u dušu, i poput luke ili trga kamo razum dolazi uzimati što mu treba. Stoga Bog i davao ovamo donose svoje predodžbe i oblike da ih nude razumu: uvijek pretpostavljajući da se Bog služi ne samo ovim sredstvom da počui dušu nego, time što bitno stanuje u njoj, on može djelovati po sebi i putem drugih sredstava.

¹ Iz 6,4.

² Iz 6,1-2.

³ Jer 1,11.

⁴ Dan 7,10.

⁵ 1 Kr 22,11.

⁶ Mt 27,19.

5. — Ovdje se neću zadržavati na tome da nabram znakove po kojima se poznaje koje je viđenje od Boga a koje nije, i kolikovrsna su ova viđenja po načinu: nemam te nakane, nego hoću da samo poučim razum glede viđenja zato da mu dobra viđenja ne budu zapreka za sjedinjenje s božanskom Milošću, i da ne ostane prevaren od zlih.

6. — Međutim, o svim ovim imaginarnim utiscima i viđenjima, kao i o bilo kojim drugim, koji se doživljavaju kao pojedinačni oblici i slike, bilo da su lažne jer su od strane đavla, bilo da ih prepoznamo da su istinite jer su od strane Božje, jednako kažem da se razum ne smije njima opterećivati niti hraniti. Duša ih ne smije prihvaćati niti zadržavati, zato da ostane odijeljena, lišena, čista i jednostavna, bez ijednog načina podražaja, kako se upravo zahtijeva za božansko sjedinjenje.

7. — Razlog leži u tom što se svi rečeni oblici predodžaba uvijek prikazuju kao ograničeni, dok božanska Mudrost, s kojom se razum ima sjединiti, nije vezana nikakvim ograničenim načinom ni oblikom, niti pada pod kakve granice pojedinačnih ni odvojenih spoznaja, jer je posve jednostavna i čista. Da se ujedine dvije skrajnosti kao što su duša i božanska Mudrost, treba da se nadu u stanovitom sredstvu međusobne sličnosti; pa iz toga slijedi da i duša mora biti čista i jednostavna, ne prianjajući uz kakvu pojedinačnu spoznaju, i ne smije biti preinačena ni ograđena kakvim oblikom, prikazom ili slikom. Kako Bog nije ograničen kakvim pojedinačnim oblikom, slikom ili pojmom, tako ni duša, da bi se mogla sjединiti s njime, ne smije biti ograđena nekom posebnom spoznajom.

8. — A da u Bogu nema oblika niti kakvih slika, to nas dobro uči Sveto pismo u *Ponovljenom zakonu*, kad kaže: *Čuli ste zvuk riječi, ali lika niste nazreli.*¹ Tako-

¹ Pnz 4,12.

der kaže da je ondje, na brdu Horebu, bila tama i oblici, što znači nejasnu i tamnu spoznaju kojom se duša ujedinjuje s Bogom. I dalje dodaje: *Onoga dana kad vam je Jahve, Bog vaš, govorio ispred ognja na Horebu, niste vidjeli nikakva lika.*²

9. — A da, s druge strane, duša ne može postići visine božanskog ujedinjenja, koliko je to u ovom životu moguće, pomoću oblika ni slika, jednako nam Duh Sveti svjedoči u knjizi Brojeva, gdje se pripovijeda što je Bog odgovorio Aronu i Mariji, koji su mrmljali protiv svoga brata Mojsija, te im je htio dati razumjeti njegovo visoko stanje ujedinjenja i prijateljstva s njime u koje ga je postavio, te kaže:

*Nade li se među vama prorok,
u videnju njemu ja se javljam,
u snu njemu progovaram.
Ali nije tako sa slugom mojim Mojsijem.
Od svih u kući mojoj najvjerniji je on.
Iz usta u usta njemu govorim
očevidnošću, a ne zagonetkama,
i lik Jahvin on smije gledati.*¹

Iz ovih je riječi jasno da se, u visokom stanju ujedinjenja o kojem ovdje govorimo, Bog ne saopćuje duši pod zastorom imaginarnih viđenja, usporedbi ni slika, nego usta u usta: ili čista i gola božanska bit, koja je kao Božja usta, saopćuje se u ljubavi sa čistom i golom biti duše, koja predstavlja njezina usta u ljubavi Božjoj.

10. — Da se, dakle, dođe do ovog bitnog ljubavnog ujedinjenja s Bogom, neka duša dobro pazi da se ne oslanja na imaginarna viđenja, ni na oblike ni slike, na posebne spoznaje, jer joj neće moći poslužiti kao primjereno bliže sredstvo za tu svrhu, pače bi joj smetala, pa neka ih se odreće i poskrbi da ih nema. Ako bi zbog kojeg razloga trebalo imati ih i držati do

² Pnz 4,15.

¹ Br 12,6-8.

njih, bilo bi to radi dobra učinka za veći napredak što ga istinska viđenja izvode u duši; ali, da se postigne taj učinak, nije potrebno prihvaćati ih, nego ih radije uvijek prezreti. Jer ono dobro što ga ova imaginarna viđenja (kako smo rekli i za tjelesna) mogu izvesti u duši jest da donose spoznaju, ljubav i ugodnost; no, da izvedu taj učinak, nije potrebno prihvaćati ih, jer u samom času u kojem se predoče mašti predočuju se i duši ulijevajući spoznaju ili ljubav ili milinu ili ono što po Božjoj volji treba da donesu. Pače, takav učinak biva istodobno (iako ne vremenski u isti čas) uglavnom izvršen, i to na pasivan način, to jest tako da duša i ne može da ga spriječi, koliko god bi htjela, kao što — uostalom — ne stoji do nje ni to da ga dobije, osim ukoliko se za to treba pripremiti. Kao što staklenina ne može spriječiti sunčanu zraku da je ne obujmi, te je obasjana na pasivan način bez svojeg djelovanja, osim što je pripravna u svojoj čistoći, tako ni duša ne može a da ne primi u sebe utjecaje i saopćenja onih slika, koliko god to ne bi htjela i koliko god im se opirala. Volja, držeći se negativno, s poniznim i ljubavnim prepuštanjem, ne može odoliti nadnaravnim izljevima: samo nečistoća i nesavršenosti mogu biti zaprekom, kao što su mrlje na staklenini zapreka svjetlosti.

11. — Odatle se jasno vidi da, kada se duša sa svom voljom otrese mrlja predodžaba i slika kojima su duhovna saopćenja obavita, ne samo se ne lišava ovih dobara nego postaje sposobna da ih primi u većem broju i s većom jasnoćom, jednostavnošću i slobodom duha; jer je ostavila po strani sve one utiske koji su samo ljuska i zastori što pokrivaju duhovni dio koji je sakriven. Naprotiv, kad bi se duša htjela njima hraniti, njezini bi osjetli i njezin duh bili tako zaokupljeni da se duhovni dar ne bi mogao predati razumu na jednostavan i slobodan način, jer razum, zaokupljen ovom ljudskom, nije kadar primiti duhovnu bitnost. I tako, kad bi duša htjela primiti te predodžbe i držati do njih, imala bi lijepu dobit da bi se prevarila te, gubeći veće, zadržala bi manje, najmanje od onoga što sadržavaju, i to je sve što ona može shvatiti i razu-

mjeti u tom sredstvu, to jest te oblike, slike i pojedinačne spoznaje. A njihov glavni učinak, to jest ono duhovno što joj se ulijeva, to ne zna prihvatiti, ne zna ni što je, a još manje to znade izreći, jer je posve duhovno. Ono što o tim oblicima može znati, to je najmanje što se u njima nalazi, i to je dostupno njezinom načinu shvaćanja, to jest osjetni oblici. Zato velim da duša mora biti raspoložena pasivno, tako da ne polaže svoje pažnje na to, kao onaj koji ne zna svratiti pažnju: radeći tako, daje joj se ono najbolje od tih viđenja, što ona ne bi nikad znala ni shvatiti ni predočiti.

12. — Duša, dakle, treba da uvijek zatvara oči svim predodžbama što ih može vidjeti i shvatiti kao pojedinosti, jer one, kako su osjetne naravi, nemaju podloge ni sigurnosti vjere: radije treba uprijeti pogled na ono što se ne vidi i što ne pripada osjetima nego duhu, jer ne spada pod osjetne oblike, jer vodi do božanskog ujedinjenja u vjeri, koja je vlastito sredstvo da se tamo stigne. Samo tada će ta viđenja duši koristiti po onomu što su u biti i po vjeri, kad duša bude znala otkloniti sve pojedinačne spoznaje u njima; to prezirući, dobro će se njima služiti prema svrsi koju je Bog unaprijed postavio kad ih je dao, jer ih Bog ne podaje zato da ih duša prihvaća i da im bude privržena.

13. — No ovdje se pojavljuje sumnja, a sastoji se u ovome: ako je istina da Bog podaje duši nadnaravna viđenja ne zato da ih ona želi prihvatiti, niti da se na njih oslanja ili im daje važnost, zašto ih onda podaje, ako s njima može upasti u mnoge zablude i opasnosti? Ili, u najmanju ruku, u gore spomenute neprilike koje joj priječe da napreduje, tim više što Bog može duši podati na duhovni način i u bitnosti ono što joj podaje putem spomenutih viđenja i osjetolih oblika?

14. — Na tu ćemo sumnju odgovoriti u slijedećem poglavlju, u kojem se izlaže obilna i, po mojem sudu, veoma potrebna nauka, kako za duhovne osobe tako i za one koji ih vode, jer se daje pouka o svrsi koju Bog

ima i o načinu kojim se služi u viđenjima. Mnogi se, naime, ne poznavajući je, ne snalaze i, zbog toga, ne upućuju ni sebe ni druge prema božanskom ujedinjenju. Oni misle da je dostatna jednostavna činjenica znati da su viđenja istinita i da su od Boga, da se bez daljnjeg zaključiti da je dobro prihvaćati ih i oslanjati se na njih, ne misleći da se duša i na njih može navezati osjećajem vlasništva i naći u njima zapreku ne manje negoli u svjetovnim stvarima, kad se ne zna i njih odreći kao i svjetovnih stvari. Mnogim se duhovnim učiteljima čini da je dobro prihvaćati jedna viđenja, a odbacivati druga, te postavljaju i sebe i duše u veliku tjeskobu i opasnost u razlikovanju koja su viđenja istinita, a koja lažna. A Bog sigurno ne traži od njih da se pletu u tu šikaru niti da jednostavne i neuke duše izlažu opasnostima i nesigurnostima. Ta, imaju zdravu i sigurnu nauku vjere: neka tim putem hodaju!

15. — A po ovom putu vjere hoda se samo zatvarajući oči svemu što pripada osjetima. Znamo iz Svetog pisma da sveti Petar, premda je bio veoma siguran o viđenju slave, u kojem je vidio Krista Gospodina prigodom preobraženja, nakon što je to viđenje opisao u drugoj kanonskoj poslanici, nije htio da vjernici pripišu toj činjenici vrijednost nepokolebljiva svjedočenja, nego je, upućujući ih na vjeru, dodao: *No imamo sigurnije svjedočanstvo proroka, i dobro činite što upirete u nj pogled kao u svjetiljku koja svijetli u tamnome mjestu, dok ne svane Danica*¹... Imamo, veli, jedno svjedočanstvo sigurnije negoli je viđenje na Taboru, a to su riječi Proroka koji svjedoče o Kristu, i dobro činite što u nj upirete svoj pogled kao u svjetiljku koja svijetli u tamnome mjestu. Ako bolje promotrimo ove riječi, naći ćemo u njima nauku o kojoj je riječ. Poučujući nas da gledamo vjeru koju su naviještati proroci kao *svjetiljku u tamnome mjestu*, hoće da kaže da moramo nstati u tami, zatvarajući oči svakom drugom svjetlu, te da u toj tami vjera, koja je također tama, mora biti naše svjetlo koje prihvaćamo. Kad bi, naprotiv, slijedili

¹ 2 Petr 1. 19.

kakvo drugo jasno svjetlo slikâ ili pojedinačnih spoznaja, udaljili bismo se od tamnog svjetla vjere, i tada ova ne bi više širila svoj sjaj u *tamnome mjestu*, što ga sveti Petar spominje u navedenom tekstu: a to mjesto ovdje označuje razum, koji je svijećnjak na koji se postavlja svjetiljka vjere. On mora ostati u tami sve dok se, u drugome životu, *ne pomoli Danica jasnog blaženog gledanja*, Danica savršenog preobraženja i ujedinjenja s Bogom, prema kojemu duša putuje.

POGLAVLJE 17.

OBJASNJAVA SE CILJ I NAČIN ŠTO GA BOG IMA KADA DIJELI DUSI DUHOVNA DOBRA PUTEV OSJETI. ODGOVARA SE NA POSTAVLJENU SUMNJU

1.— Mnogo bi trebalo govoriti o svrsi i načinu kojim se Bog služi u darivanju viđenja duši da je uzdigne od njezine niskosti do božanskog ujedinjenja, a pošto sve duhovne knjige govore o tom predmetu, ne ćemo propustiti da i mi progovorimo i da kažemo sve što je dostatno da se riješi postavljena sumnja u pređašnjem poglavlju, koje se volim prisjetiti: Ako se u nadnaravnim viđenjima skriva tolika opasnost i zapreka duhovnom napretku, zašto ih Bog, koji je premudar i koji želi od duša otkloniti svaku zamku i stupicu, dariva i pruža?

2. — Da se daje pravi odgovor, treba postaviti tri osnove. Prvo, ono što kaže sveti Pavao Rimljanima, gdje veli: *Što postoji, od Boga je postavljeno.*¹ Drugo, ono što kaže Duh Sveti u knjizi Mudrosti, gdje veli: *I blagotvorno upravlja svemirom.*² Treće, jedno načelo teologije, koje kaže: *Bog sve stvari pokreće prema njihovu načinu.*

3. — Po ovim je, dakle, trim načelima jasno da će Bog, zato da pokrene dušu i da je uzdigne od njezine

¹ Rim 13,1.

² Mudr 8,1.

krajnje niskosti do uzvišenog stanja božanskog ujedinjenja, sve to činiti uredno, na blag način i prilagodeno djelovanju same duše. I sada, red kojega se duša drži u spoznavanju traži da to bude posredstvom oblika i slika stvorenih stvari, a način njezinog spoznavanja da bude preko osjeta. Iz toga, dakle, slijedi da za uzdignuće duše do najviše spoznaje, i da se to provede s blagošću i slatkoćom, Bog mora početi da je pokreće od niskog kraja osjeta da je tako povede, na njoj vlastit način, do drugoga kraja, do božanske mudrosti koja ne spada pod osjet: pa je stoga ispočetka poučava preko oblika, slika i drugih osjetnih stvari, ili naravnih ili nadnaravnih, koje su primjerene njezinom načinu razumijevanja i razmišljanja, i tim je putem vodi do najvišeg duha Božjega.

4. — Ovo je razlog zašto joj Bog daje viđenja oblika i slika i sve druge sjetilne i razumske duhovne spoznaje, a ne zbog toga što ne bi htio odmah dušama dati mudrost duha od prvoga početka. To bi sigurno učinio kad bi se dvije krajnosti, kao što su ljudsko i božansko, osjetli i duh, mogle sjediniti redovitim putem samo jednim činom, a da ne prethodi niz mnogih čina, koji to pripremaju, a međusobno su povezani stalnim redom i blagim skladom (kao što se to događa u naravnim procesima), tako da prve pripreme služe kao osnova za druge, a ove za treće, i tako dalje. Bog, dakle, usavršava čovjeka na ljudski način, tako da počinje od onoga što je najniže i najizvanjskije pa ide do najvišeg i najunutarnijeg. Najprije mu usavršava tjelesne osjete i pokreće ga da obavlja dobre i savršene naravne vanjske stvari, kao slušati svete mise i propovijedi, gledati svete stvari, mrtviti pohlepu za hranom, trpiti tijelo pokorom i svetom stegom. Kad su osjeti ponešto pripravn, običava ih više usavršiti dajući im neke nadnaravne milosti i darove da ih utvrdi u dobru, te im pruža poneka nadnaravna saopćenja, kao tjelesna viđenja nebeskih bića i svetih stvari, preugodne miomirise, nagovore i slasne užitke opipa; jer se tim stvarima veoma jačaju osjeti te se udaljuju od čežnje za zlim predmetima. Nadalje usavršava i privikava na

dobro unutrašnje tjelesne osjete, o kojima ovdje govorimo, predodžbenu moć i maštu, putem svetih razmatranja i razglabanja, s velikim uvježbavanjem i korišću duha. Nadalje, kad su unutarnji osjeti pripravní uz ove naravne vježbe, Bog ih običava rasvijetliti i sve više produhoviti ponekim nadnaravnim viđenjima, koja zovemo imaginarnim viđenjima: ova, skupa s naravnim viđenjima, donose veliku korist duhu koji se, u jednim i drugim, pomalo istančava i obnavlja. Na ovaj način Bog uzdiže dušu od jednog stupnja do drugog sve do najunutarnijeg života. Ipak, nije potrebno da ovaj red, od prvih do posljednjih stvari, mora biti održavan bez iznimke, jer katkada Bog čini jednu stvar bez druge, te putem najunutarnijih stvari uzrokuje manje unutarnje, ili oboje istodobno, prema tome što on kao Bog znade da više odgovara duši, ili prema svojoj božanskoj miloj volji. Ali je redovit put ovakav kako smo rekli.

5. — Na ovaj, dakle, način Bog poučava dušu i produhovljuje je, to jest saopćuje joj duhovne stvari, počevši od izvanjskih, opipljivih i osjetnih, kao malenoj i nesposobnoj, zato da bi pomoću vanjštine osjetnih stvari, koje su po sebi dobre, napredovala radeći pojedinačne čine i primajući poneke zalogaje duhovnih saopćenja, sticala naviku i stigla do bitnosti duha, do onoga što je daleko od osjeta: a to duša može polučiti samo malo pomalo, putem osjeta na koje je uvijek bila navezana. Koliko više napreduje na putu duha u saobraćaju s Bogom, toliko se više udaljuje od puta osjeta, a to je put razglabanja i zamišljajnog razmatranja. Kad zatim dode do savršenog duhovnog saobraćaja s Bogom, po sebi će nužno završiti ono što u vezi s Bogom pada pod osjete. Koliko se neka stvar više približava jednoj krajnosti, toliko se više udaljuje od druge, i kad bude savršeno blizu jedne, jednako će savršeno biti daleko od druge krajnosti, prema općem duhovnom načelu: *Kad se okusi duh, svako tijelo gubi okus;*¹ to jest: nikakvi putovi tijela, nikakvi načini osjetnog saopćivanja duhovnih stvari nisu uspješni niti pru-

¹ *Gustate spiritu, dissipat omnis caro.*

žaju užitak. A to je očigledno, jer duh nije podložan osjetima, a ako je stvar takva da je osjeti mogu zahvatiti, to onda sigurno nije čisti duh, jer koliko ta stvar osjetima i naravnim shvaćanjima može biti pristupačnija, toliko je manje duhovna i nadnaravna.

6. — Tako, savršeno duhovan čovjek više ne mari za osjete niti prima stvari putem osjeta, niti se u stvarima Božjim poglavito njima služi, a niti mu to treba kako je to, naprotiv, činio dok je bio nedorastao u duhu. Upravo je ovo htio sveti Pavao izraziti, kad je ovako pisao Korinćanima: *Kad bijah nejače, govorah kao nejače, misljah kao nejače, rasuđivah kao nejače. A kad postadoh zreo čovjek, odbacih ono nejačko.*² Već smo dali razumjeti da su osjetne stvari i spoznaja, koju duh može iz njih izvući, vježba za nejačad; pa stoga, kad ih se duša ne bi htjela nikad otresti, nikad ne bi prestala biti nejače, govorila bi o Bogu kao nejače; jer, navezana na vanjštinu osjeta, koja označuje nejačko doba, nikad ne bi stigla do duhovnog sadržaja, to jest do zrela čovjeka. Duša, dakle, ako želi odrasti, ne smije prihvaćati spomenute objave, premda joj ih Bog pruža, kao što se i nejače mora malo pomalo odvikavati sisanja mlijeka i privikavati se tvrđoj i krepkijoj hrani.

7. — No reći će mi se: Ne bi li, dakle, trebalo da duša, dok je malena, prihvaća viđenja, a da ih napušta kad poraste, kao što i dijete treba da uzima za hranu mlijeko, dok ne naraste da ga može napustiti? Odgovaram da, u pogledu razmatranja s razglabanjem kojim se traži Boga, duša — istina — ne smije napustiti grudi osjeta da se njima hrani dok ne dođe zgodno vrijeme da ih napusti, a to će biti kad Bog bude postavio dušu u duhovniji smještaj, a to je motrenje, o čemu smo već govorili u 13. poglavlju ove knjige. Ali, gledom na imaginarna viđenja ili druge nadnaravne utiske koji padaju pod osjete bez slobodnog ljudskog pristanka, velim da ih u svako vrijeme, bilo u savršenom ili manje savršenom stanju, pa i onda kada dolaze od Boga, duša ne smije prihvaćati, i to iz dvaju razloga.

² 1 Kor 13, 11.

Prvo, jer Bog proizvodi u duši njihov učinak a da ga ona nije kadra spriječiti; premda je istina da može spriječiti viđenje, kako se mnogo puta događa; a u tom joj se slučaju duhovni učinak, što ga je viđenje imalo donijeti duši, daje s mnogo više sadržine, premda na drugi način. Duša, zaista, ne može spriječiti dobra što ih Bog hoće da dađe, a može da postavi zapreku samo kojom svojom nesavršenošću i osjećajem vlasništva; ali, bez sumnje, odreći se viđenja s poniznošću i strahom nije nesavršenost niti kakav osjećaj vlasništva. Drugi razlog jest da se oslobodi napora i opasnosti što ih susreće kod razlikovanja dobrih viđenja od loših, i prepoznavanja da li se radi o anđelu tame ili svjetla. U tom istraživanju nema nikakve koristi, nego je to, radije, samo gubljenje vremena i neprilika za dušu, koja se time izlaže da počini tisuću nesavršenosti te da ne napreduje, jer se ne zalaže za ono što je važnije i ne lišava se svih borba između pojedinačnih utisaka i misli, kako smo to već rekli o tjelesnim viđenjima, a o ovima ćemo reći dalje.

8. — A ovo treba vjerovati da, kad naš Gospodin ne bi morao dušu voditi prema načinu kako ona djeluje, ne bi joj nikad obilje svoga duha davao po tako tijesnim kanalima kao što su pojedinačni oblici, slike i pojmovi, preko kojih je hrani mrvicama, Stoga kaže David:

Kristale svoje šalje kao zalogaje,¹

svoju nebesku mudrost šalje u malenim zalogajima. A veoma je žalosno da duša, premda ima — rekao bih — skoro neizmjerne mogućnosti, mora primati hranu u malenim zalogajima osjeta, zbog malo duha što ga ima i zbog osjetne neprikladnosti. Ova malena pripravnost i neprikladnost da se primi duha zadavala je bol i svetom Pavlu, kad je pisao Korinćanima: *I ja, braćo, nisam mogao govoriti vama kao duhovnima, nego tjelesnima, kao nejačadi u Kristu. Mlijekom vas napojih, ne jelom: još ne mogoste, a ni sada još ne možete.*¹

¹ Ps 147,17, prema Vulgati: Mittit crystallum suam sicut buccellas.

² 1 Kor 13,1-2.

9. — Sada, dakle, preostaje da znamo kako duša ne smije ustavljati svoje oči na olupini slika i predmeta koji se predstavljaju na nadnaravan način izvanjskim osjetima, a to su nagovori i čuvenja sluhu, viđenja svetih i čudesan sjaj vidu, miomirisi njuhu, a opipu razni drugi užici, a te stvari običavaju proizlaziti od duha i redovito se dešavaju duhovnim osobama. Nemoj ni svraćati pogleda na viđenja unutarnjih osjeta, kao što su zamišljene predodžbe, nego radije, odričući se svih tih stvari, gledaj i drži u cijeni samo onaj dobar duh što ga proizvode, skrbeći se da ga sačuvaš u svojim djelima i da ostvaruješ u čistoći ono što spada na službu i na slavu Božju, ne tražeći osjetnu slast i ne podavajući pažnje onim predodžbama. Radeći tako, s jedne ćeš strane dobiti od njih samo ono što ti Bog ima nakanu dati, to jest duh pobožnosti, jer je to glavna svrha za koju ih Bog daje; a s druge ćeš strane ostaviti ono što Bog ne bi dao kad bi se sadržina duha mogla primiti mimo upotrebe i utisaka osjeta.

POGLAVLJE 18.

RASPRAVLJA O ŠTETI KOJU ĐHOVNI UCITELJI MOGU NANIJETI DUSAMA AKO IH NE VOĐE PRAVO S OBZIROM NA SPOMENUTA VIĐENJA, TE KAZUJE KAKO MOŽEMO OSTATI PREVARENI PREMDA SU VIĐENJA OD BOGA.

1. — U ovom predmetu o viđenjima ne možemo biti toliko kratki koliko bismo htjeli, jer ima mnogo toga da se kaže o njima. Već smo bitno rekli koliko je trebalo, bilo za duhovnog čovjeka, da razumije kako se mora vladati u spomenutim viđenjima, bilo da učitelju koji ga vodi ukažemo način kojega se mora držati s učeni-
kom. Ipak neće biti suvišno saći nešto više u pojedini-
nosti ove nauke te više osvijetliti štetu koja može uslijedi-
ti, toliko duhovnim osobama koliko njihovim učite-

ljima, ako se viđenjima odveć daje važnost, pa i onda kad dolaze od strane Božje.

2. — Razlog zbog kojega se želimo više zadržati na ovom predmetu leži u tom što sam opazio kod nekih duhovnih vođa da imaju malo razboritosti; pa su, dajući važnost spomenutim nadnaravnim utiscima jer su upoznali da su dobri i da su od Boga, upali i oni i njihovi štićenici u teške zablude, te su ostali smeteni, tako da se ispunila Spasiteljeva riječ koja kaže: *Ako slijepac slijepca vodi, obojica u jamu padnu.*¹ Ne veli da će pasti, nego da padnu; jer da se padne, nije potrebno prije pogriješiti. Jednostavna činjenica da se upuštaju u to da jedan drugoga vode, već je pogreška; i stoga, barem u tome, već padaju. Jer ima nekih koji se, s dušama što imaju viđenja, ponašaju na takav način da ih ili čine da pogriješe ili ih postavljaju u zamku, ili ih ne vode sigurnim putem poniznosti, dajući im brigu da na tim stvarima zadržavaju pažnju. Odatle dolazi da duše ne hodaju istinskim duhom vjere, te se u vjeri ne izgrađuju i ne jačaju. Ovo se osobito događa kad duhovni učitelji ulaze u razgovore bez kraja i konca o viđenjima svojih učenika. Radeći tako daju im razumjeti da oni sami uvažavaju stvar i da je uvelike cijene; pa dosljedno i duše čine isto, te se oslanjaju na svoja viđenja, a nisu nazidane na vjeri, niti su lišene i nenavezane na te stvari da bi mogle letjeti u visinama tamne vjere. Ne može se zamisliti koliko utječe način postupka i izražavanja duhovnog učitelja obzirom na viđenja: tako da duša nepojmljivom lakoćom, a da i ne može drukčije, shvati viđenja kao nešto najviše, toliko da odvratiti oči od dubina vjere.

3. — Uzrok toj lakoći mora biti ovaj. Budući da su osjetiti već posve zahvaćeni, zadojeni i pripravljeni tim pojedinačnim i osjetnim predodžbama, prema kojima se osjeća sklonost, čim duša opazi da joj ispo- vjednik ili koja druga osoba daje važnost, odmah se prilagođuje onomu što o njoj misle; k tome, a da to

¹ Mt 23,14.

sama ne opaža, viđenja sve više izoštravaju osjetne požude, sve više ih hrane i zarobljuju. Odatle proizlaze u najmanju ruku, mnoge nesavršenosti, jer se duša ne čuva u velikoj poniznosti, misleći na to kako su te stvari u velikoj cijeni, te da ona ima na sebi nešto dobra i da Bog o njoj vodi računa; pa je tako zadovoljna i pomalo samodopadna, a to se protivi poniznosti; davao pak potajno njeti, a da ona to i ne opaža, takve misli i pobuđuje misao o drugima, to jest da li oni imaju ili nemaju takve milosti: a to se protivi sve-toj jednostavnosti i samoći duha.

4. — Od ovih zala i od toga što ne raste u vjeri neće se moći osloboditi, ako se ne otrese viđenja; pače, ako ne bude hodala u savršenoj lišenosti duha, upast će još u druga zla, koja nisu tako opipljiva i očita kao spomenuta, nego su profinjena, ali mrskija pred Božjim očima. No, puštajući sada sve to po strani, o tome ćemo govoriti na svome mjestu, kad budemo raspravljali o duhovnoj neumjerenosti i o drugih šest mana: ondje će se, ako se Bogu sviđi, reći mnoge korisne stvari o lakim i malenim mrljama što se hvataju duha kad nije vođen u savršenoj lišenosti.

5. — Sad recimo koju o načinu kako neki ispovjednici postupaju s dušama kad ih ne znaju dobro poučiti o viđenjima. To bih htio jasno izvesti, jer vidim da je teško objasniti kako se duh učenika uoblikuje po uzoru svoga duhovnog oca. S druge strane, priznajem da se i sam umaram odugovlačeći ovaj predmet, ali mi se čini da ne mogu jednu stvar razjasniti a da se ne shvati više u vezi jedne s drugima.

6. — Govoreći, dakle, o tom što je za sada dosta, čini mi se, a tako i jest, ako je duhovni otac toliko sklon objavama da ih visoko cijeni i da uvelike u njima uživa, neće moći a da ne utisne u duh učenika, i ne htijući, taj isti užitak i cijenu, osim da bi učenik bio napredniji od njega u savršenosti. Pače ću reći da i u tom slučaju može učenik pretrpjeti veliku štetu ako se na vrijeme ne otrgne od vodstva tog učitelja.

Jer, kad duhovni otac ima tu sklonost prema viđenjima, u njem se rađa neka visoka cijena, pa, ako nije veoma oprezan, oe može a da oe iskaže te svoje osjećaje i da ih ne udahne svome učeniku; ako pak ovaj goji istu sklonost kao i učitelj, neće po mome mišljenju moći učiniti da se i u njemu ne porodi ona visoka cijena prema tim stvarima.

7. — Ali sad nećemo na tanane, nego govorimo o slučaju da ispovjednik, bio on ili oe bio sklon tim nadnaravnim darovima, nije oprezan kako bi morao biti, te ne nastoji rasteretiti duh i čistiti požude svoga pokornika prema ovim stvarima, nego, naprotiv, stane raspravljati s njime i čini da glavnina duhovnih razgovora bude o ovim viđenjima, dajući mu znakove po kojima će raspoznavati dobra viđenja od loših. Ne kažem da nije dobro to znati, ali nema razloga postavljati dušu u slične neprilike, tjeskobe i opasnosti; jer ne davajući im važnosti i samo ih odbacujući izbjegava se svaku dosadu i čini se što se mora činiti. No ima još nešto. Katkada sami ispovjednici, kad se namjere na duše obdarene viđenjima od strane Božje, traže od njih da mole Boga neka objavi ovu ili onu stvar koja se odnosi na njih ili na druge, a ove — sirote i malo pametne — to čine misleći da je dopušteno doznati to tim putem. One misle, kad Bog nešto objavljuje na nadnaravan način kako oo hoće i zašto hoće, da je dopušteno želiti te objave i tražiti ih.

8. — Ako se zatim dogodi da im Bog usliši molbu, sve su više sigurni misleći da Bog, po samoj činjenici da im odgovara, rado prima i želi pitanja i molbe te vrsti. Naprotiv je istina da ih Bog niti rado prima niti želi. Često se dešava da mnogi rade i misle prema onom što im je bilo objavljeno i odgovoreno: pa, jer su osjećajno privrženi tom načinu saobraćaja s Bogom, njihova volja prijanja uz to i vrlo se dobro tomu prilagođuju. I, kako po naravi u tom uživaju, po naravi to shvate na svoj način; ali često pogriješe i vide da stvari ne uspijevaju kako su ih oni shvatili. Tada se čude, i rađaju im se tisuće sumnji da li je objava bila od

Boga ili nije, jer se stvar ili uopće nije dogodila ili se nije dogodila na onaj način kako su je oni očekivali.

9. — Oni su pretpostavljali dvije stvari. Prvo, da su objave dolazile od Boga, jer su se utiskivale odmah i veoma uspješno: dok, naprotiv, narav može da bude tako sklona njima da ona uzrokuje takav utisak; drugo, da su se objave, koje dolaze od Boga, morale obistiniti na onaj način kako su oni zamislili. A tu se krije velika varka, jer se objave ili nagovori od Boga ne zbivaju uvijek kako ih ljudi razumiju, ili kako zvuče po sebi, i stoga nitko ne može biti siguran niti im može vjerovati zatvorenih očiju, premda znade da su to objave ili odgovori ili riječi Božje. Jer iako su one u sebi samima sigurne i istinite, nisu to uvijek u svojim uzrocima ni u našem načinu kako ih shvaćamo, što ćemo dokazati u slijedećem poglavlju. Reći ćemo, također, kako premda Bog katkada odgovara na ono što ga pitamo na nadnaravan način, ne sviđa mu se ta drskost, te je katkad, ako i odgovara, zbog toga srdit i gnjevan.

POGLAVLJE 19.

POKAZUJE SE KAKO, PREMDA SU VIĐENJA I ČUVENJA S BOŽJE STRANE ISTINITA, IPAK SE MI S OBZIROM NA NJIH MOŽEMO VARATI. — DOKAZUJE SE NAVODIMA IZ SVETOG PISMA.

1. — Napomenuli smo da, premda su viđenja i nagovori od strane Božje bili istiniti i u sebi uvijek sigurni, nisu to uvijek u odnosu na nas, i to iz dvaju razloga: prvo, zbog našeg nesavršenog i slabog načina da ih shvatimo; drugo, zbog njihovih uzroka ili temelja, što katkada mogu biti promjenljivi. Što se tiče prvog, očito je da se nagovori ne ostvaruju uvijek onako kako zvuče po našem načinu shvaćanja. Tomu je uzrok što, kako je Bog neizmjeran i dubok, u svojim proroštvima, nagovorima i objavama običava uključiti

i druge pojmove i misli, sa smislom posve drukčijim od onoga u kojem ih mi obično razumijemo: objave su u sebi toliko istinitije i sigurnije, koliko se to nama manje čini. U Svetom pismu na svakom koraku nailazimo na to, gdje čitamo kako mnogi stari nisu vidjeli ispunjena proroštva i nagovore onako kako su to očekivali, jer su ih razumijevali na svoj način i shvaćali su ih odveć doslovno: to će se jasno vidjeti u slijedećim navodima.

2. — U knjizi Postanka vidimo da Bog, nakon što je poveo Abrahama u kanaansku zemlju, reče mu: *Tebi ću predati ovu zemlju u posjed*¹. Abraham je više puta čuo gdje mu se ponavlja to obećanje, pa je, napokon, kad je već bio odveć star a još nije dobio u posjed onu zemlju, ponizno pitao Gospodina: *Kako ću ja poznati da ću je zaposjesti?*² Tada mu Gospodin objavi da to neće dobiti on osobno nego da će je njegovi sinovi, nakon četiri sto godina, zaposjesti; i time je Abraham potpuno razumio smisao obećanja: a ono je u sebi bilo posve istinito, jer dati onu zemlju njegovim sinovima za njegovu ljubav, znači isto što i dati je njemu. Abraham se je, isprva, varao u tumačenju proroštva i, kad bi onda bio djelovao prema shvaćanju, bio bi mogao mnogo pogriješiti, jer se obećanje nije imalo ispuniti u njegovim danima; pa oni koji bi ga, nakon što su saznali za obećanje, bili vidjeli da umire a da se nije ispunilo, bili bi ostali smeteni misleći da je proroštvo bilo lažno.

3. — I kasnije se je Jakovu desilo nešto slično, kad ga je njegov sin Josip povukao u Egipat iz Kanaanske zemlje. Kad je bio na putu, ukaza mu se Gospodin i reče: *Ne boj se sići u Egipot... Ja ću sići u Egipat s tobom i sam ću te vratiti ovamo*.³ To se, kako riječi zvuče, nije dogodilo, jer znamo da sveti starac Jakov nije živ izišao iz Egipta, nego je umro u Egiptu, ali se je obećanje ispunilo u njegovim potomcima, koje je

¹ Post 15,7.

² Post 15,8.

³ Post 46,3-4.

Bog odanle izveo nakon mnogo godina, te im je sam bio pratilac na tom putu. No, bez sumnje, tko god bi bio znao za obećanje dano od Boga Jakovu, bio bi smatrao sigurnim, kao što je ušao u Egipat živ i osobno, po volji i po milosti Božjoj, da će također tako, živ i osobno po božanskom proroštvu, izaći, bio bi, dakle, ostao razočaran i začuđen videći gdje umire u Egiptu, a da se nije ispunilo što se je očekivalo. I tako, premda su Božje riječi bile u sebi najistinitije, mnogi bi se bili mogli u njima posve prevariti obzirom na način kako su ih shvatili.

4. — I u knjizi o *Sucima*² čitamo da su se jednom sabrala sva plemena Izraelova da se bore protiv Benjaminova plemena, zato da ga kazne za stanovit zločin počinjen u tom plemenu. Pa kad je od Boga bio izabran vođa koji ih ima povesti u boj, i bili tako sigurni za pobjedu da, kad su bili potučeni uz dvadeset i dvije tisuće mrtvih sa svoje strane, ostadoše veoma začuđeni; i prostrti pred Bogom plakali su čitav dan, ne znajući čemu bi pripisali taj poraz. Kad su se razabrali, pitali su u Boga treba li ili ne treba ponovno izaći u boj, a Gospodin im odgovori da pođu na Benjamina. Ovoga puta su pobjedu smatrali sigurnom, te srnuše u boj s podvostručenim oduševljenjem i smjelošću; ali, evo su ponovno potučeni uz osamnaest tisuća mrtvih. Smeteni preko svake mjere, u dvoumici, neodlučni što da rade, nisu znali sebi protumačiti kako su, radeći po naredbi Božjoj, uvijek ostali poraženi; to više što su bili nad neprijateljem nadmoćni i vrijednošću i brojem; bilo ih je, naime, četiri sto tisuća, dok Benjaminovaca nije bilo više od dvadeset i sedam tisuća i sedam sto. Sav uzrok varke ležao je u načinu njihovog shvaćanja, a ne u tom da su same riječi Božje bile varave. On im, zaista, nije rekao da će pobijediti, nego neka pođu na Benjamina, jer je ovim porazima Gospodin htio njih kazniti za stanovite njihove nemarnosti i drskosti, te ih tako poniziti za neko vrijeme. No kad im je, napokon, rekao da će pobijediti, bilo je tako te

² *Suci* 20,11 i sl.

su s velikim lukavstvom i junaštvom iznijeli sjajnu pobjedu nad neprijateljem.

5. — Na ovaj se način, a i na mnoge druge, događa da se duše varaju u objavama i nagovorima od strane Božje, uzimajući njihov smisao doslovno i ustavljajući se na olupini. Treba se sjetiti da je Bogu u tim stvarima glavna namjera saopćiti dušama duh koji se sadrži u objavama, duh je teško razumjeti, jer je neobičan i mnogo obilatiji od slova čije okvire prelazi. I tako onaj, koji se drži slova nagovora i olupine oblika i slika koje se vide u viđenju, ne može a da ne upadne u veliku zabludu, te će se naći zatim veoma smeten i uznemiren što se je ravnao po osjetima, a nije dao mjesta duhu putem duhovne lišenosti. *Slovo ubija, a Duh oživljuje,*¹ kako kaže sveti Pavao. Zato se moramo odreći osjetnog slova i ostati u tami vjere: ova je duh što ga osjeti ne mogu shvatiti.

6. — Znamo, nadalje, da mnogi sinovi Izraelovi, zbog toga što su već doslovno shvaćali riječi i proroštva poroka i što nisu vidjeli da se ispunjavaju onako kako su se nadali, nisu cijenili proroke i nisu im vjerovali; tako je među njima kolala poslovice na porugu prorocima i njihovim proroštvima. Na to se tuži Izaija, te se izražava ovim riječima:

*Koga on to uči mudrosti,
koga on upućuje u objavi?
Zar djecu odviknutu od mlijeka,
odbijenu od prsiju?
Sav la-sav, sav la-sav,
kav la-kav, kav la-kav,
zeer šam, zeer šam.
Da, mucavim ustima
i na stranom jeziku
govorit će se ovom narodu.²*

U ovom odlomku Izaija daje jasno razumjeti da oni koji ismjejavahu proročanstva i koji su za porugu govo-

¹ 2 Kor 3,6.

² Iz 28,9-11.

rili ovu poslovicu: sav la-sav³ — obećava, i opet obećavaj; nadaj se, i opet se nadaj; malo ovdje, malo ondje; htijući označiti da nisu nikad vidjeli da se obistinjuju, jer su se držali slova, koje je mlijeko za djecu, i vlastitih osjeta, to jest dojki koje su protivnost veličini duhovnog znanja. Stoga vele: Koga on uči mudrosti svojih proroštva? I koga upućuje u objavu, ako ne one koji su već odviknuti od mlijeka i odbijeni od prsi svojih osjeta? Stoga ovi klevetnici ne razumiju proročanstva, nego idu za mlijekom slova, za prsima svojih osjeta, jer kažu:

*Obećavaj, i opet obećavaj;
nadaj se, i opet se nadaj;
malo ovdje, malo ondje;*

te im Gospodin mora govoriti po nauci svojih usta, a ne njihovih, i jezikom koji nije njihov.

7. — Stoga se u Božjim riječima ne smije osvrta-
ti na misao u našem jeziku, znajući da je Božji jezik,
po duhu, veoma različit od našega i veoma težak da ga
razumijemo: tako da se sam Jeremija, premda je bio
Božji prorok, videći da se izričaji Božjih riječi veoma
razlikuju od običnog ljudskog smisla, ponaša kao da
je i on u neprilici, te se priključuje narodu i provaljuje
u ove izraze:

*Ah, Jahve, Gospodine,
zaista nas teško prevari
kad reče: »Uživat ćete mir«
a sad nam je mač pod grlom.¹*

Ali mir, koji im Gospodin bijaše obećao, morao je biti
onaj mir između Boga i čovjeka preko Mesije kojega
im šalje, dok su oni razumjeli da proroštvo govori o
vremenitom miru; i stoga, kad su bili izmoreni ratovi-
ma i nevoljama, činilo im se je kao da su prevareni od

³ Autor nastoji tim riječima naći smisao prema Vulgati: Manda, remanda; expecta, reexpecta; modicum ibi.

¹ Jer 4,10.

Boga, jer se je događalo protivno onomu što su oni očekivali. Stoga su govorili, i Jeremija s njima:

Nadamo se miru, ali dobra nema.¹

I bilo je nemoguće da ne budu razočarani, jer su se ravnali samo po doslovnom smislu riječi. Za primjer kako bi se morao prevariti i smesti svaki koji bi se držao doslovnog smisla možemo uzeti ono što David proriče o Kristu u sedamdesetprvom psalmu, a posebno gdje se kaže:

*I vladat će od mora do mora
i od Rijeke do granica svijeta.²*

i dalje:

*On će spasiti siromaha koji uzdiše
i nevoljnika koji pomoćnika nema.³*

Što bi, velim, tkogod mislio videći ga gdje se rađa u tako niskim uvjetima, gdje živi kao siromah i umire u tisuću muka? videći ne samo da dok je živio nije osvojio cijeli svijet, nego se je podložio neuglednim ljudima, te je umro pod vlašću Poncija Pilata? Ne samo da nije oslobodio svoje učenike, siromašne i nenaobražene, iz ruku mogućnika ovoga svijeta, nego je dopustio da ih ubiju i progone radi ljubavi prema njegovu imenu.

8. — Ali to se zbilo tako, jer je ova proroštva, koja se odnose na Mesiju, trebalo razumjeti u duhovnom smislu, u kojem su posve istinita. Isus Krist je ne samo gospodar cijele zemlje, nego i neba, jer je Bog; a siromaha koji su ga slijedili izbavio je iz ruku sotone, koji je moćan protivnik, a siromasi nisu imali tko bi ih od njega spasio i učinio baštinicima nebeskog kraljevstva. Bog je, dakle, govorio o glavnom dijelu Kristova zadat-

¹ Jer 8,15

² Ps 71,8.

³ Ps 71,12.

ka i zadatka njegovih sljedbenika, a taj se sastoji u vječnom kraljevstvu i u vječnoj slobodi, ali su to mnogi, naprotiv, razumjeli o drugotnom dijelu, do kojega Bog malo drži, to jest o gospodstvu i o vremenitoj slobodi: što pred Bogom nije pravo kraljevstvo ni prava sloboda. Oni, dakle, zaslijepljeni niskošću slova, ne ušavši u duh i u istinu te niskosti, oduzeli su život svome Bogu i Gospodinu, prema riječima svetog Pavla: *Stanovnici Jeruzalema i njihovi članovi Velikog vijeća nisu upoznali Isusa; osuđujući ga ispuniše riječi proročke koje se čitaju svake subote.*¹

9. — Poteškoća, da se Božje riječi razumiju kako treba, dovodi do toga da su čak i sami Kristovi učenici, koji su živjeli s njime, ostajali prevareni, kako se je dogodilo ovim dvama učenicima, koji su, nakon njegove smrti, išli u selo Emaus, žalosni i malodušni, te su govorili: *A mi smo se nadali da je on onaj koji će osloboditi Izraela.*² I oni, dakle, kao i toliki drugi očekivahu oslobođenje, vremenitu vlast; ali Krist, naš Gospodin, kad im se je ukazao niti ih je ukorio niti je postupao s njima kao s nezalicama i tvrdokornicima zato što nisu vjerovali u stvari proročene od proroka.³ Što još? Malo pred Isusovo uzašašće na nebo neki su još ustrajali u svome krivom uvjerenju, tako da su ga pitali: *Gospodine, hoćeš li sada obnoviti kraljevstvo u Izraelu?*⁴ Duh Sveti katkada daje da ljudi kažu mnoge stvari u kojima je sakriven drugi smisao, koji je različit od onoga što ljudi namjeravaju reći: kao što se je dogodilo kad je, o sudbini koja je bila namijenjena Isusu, činio da Kaifa kaže, kako je bolje da jedan čovjek umre za narod negoli da čitav narod propadne.⁵ Te riječi Kaifa nije rekao od sebe, i kad ih je izgovorio dao im je žalosni smisao, dok je Duh Sveti ciljao nešto posve drugo.

10. — Odatle se vidi, mada su te riječi i objava od Boga, da ne možemo o tom biti sigurni, jer se često i

¹ Dj 13,27.

² Lk 24,21.

³ Lk 24,25.

⁴ Dj 1,6.

⁵ Jv 11,50.

vrlo lako varamo u našem načinu shvaćanja. Sve su riječi Božje ponor i dubina duha, pa stoga htjeti im prebaciti smisao na ono što mi hoćemo i što naš osjet može razumjeti nije drugo nego stiskati u šaku zrak i sitne čestice što ih ima u sebi: zrak odbjega i ne ostaje ništa.

11. — Duhovni, dakle, učitelj treba da se pobrine da se duh njegovog učenika ne ograniči na to da daje važnost svim nadnaravnim utiscima, koji nisu više nego poneke čestice duha, jer se inače ostaje samo na njima, bez ikakvog duha; nego odalečujući ga od svih nagovora i viđenja, neka mu naloži da se drži u slobodi i u tami vjere, u kojoj se prima obilje duha i, dosljedno, mudrost i vlastito razumijevanje Božjih riječi. Zaista, ako čovjek nije duhovan, apsolutno ne može suditi o božanskim stvarima niti ih pravo razumjeti; a čovjek nije duhovan kad ih sudi po osjetima, i tada ih, premda se prikazuju osjetno, ne razumije. Stoga kaže sveti Pavao: *Naravan čovjek ne prima što je od Duha Božjega; njemu je to ludost, i ne može spoznati. Duhovan pak prosuđuje sve.*² Naravan čovjek ovdje znači čovjeka koji se služi samo osjetima; a duhovan je onaj koji se ne oslanja na osjete, niti se daje voditi posredstvom osjeta. Stoga je velika drskost usuditi se saobraćati s Bogom putem nadnaravnih osjetnih predodžaba i dati dopuštenje da se to čini.

12. — Pa, da se bolje shvati ovo što govorimo, postavit ćemo ovdje neke primjere. Pretpostavimo slučaj da je neka sveta osoba, stoga što je progonjena od zločinca, veoma zlostavljana, i da joj Bog kaže: »Ja ću te osloboditi od svih tvojih neprijatelja«. Ovo će proročanstvo biti posve istinito, a uza sve se to može dogoditi da je neprijatelji prevladaju i da umre od njihove ruke. Koji bi ovo proroštvo razumio u vremenitom smislu, mogao bi ostati prevaren, jer je Bog mogao govoriti o pravoj i važnijoj slobodi i pobjedi, to jest o vječnom spasenju kojim se duša oslobađa i likuje nad svim svojim neprijateljima, i to mnogo istinskije i uzvišenije negoli da

² 1 Kor 2,14-15.

se ovdje od njih oslobodi. Stoga bi ovo proroštvo bilo mnogo istinitije i šire od onog što bi ga čovjek mogao zamisliti, kad bi ga shvatio u odnosu na ovaj život. Kad Bog govori, misli na najglavniji i najkorisniji smisao, dok ga čovjek može shvatiti na svoj način i prema svojoj svrsi koja je manje važna, i tako ostaje prevaren. To vidimo u onom proroštvu, gdje David kaže o Kristu:

*Vladat će njima palicom gvozdenom
i razbit ih kao sud lončarski.¹*

U ovom proroštvu Bog govori o poglavitom i savršenom vladanju koje je vječno i koje se je obistinilo, a ne o drugotnom, o vremenitom vladanju koje se nije obistinilo u Kristu ni u kojem času njegova smrtnog života.

13. — Postavimo drugi primjer. Ima jedna duša koja goji žarku želju za mučeništvom. Bog joj kaže: »Ti ćeš biti mučenik«; i ulijeva joj istodobno veliku radost i nadu da će to podnijeti; pa se dogodi da ona ne umre kao mučenik, a ipak je proročanstvo istinito. Kako, kad se nije ispunilo? Jer se je ispunilo po glavnom i bitnom dijelu, u tom da je Bog toj duši dao mučeničku ljubav i nagradu na bitan način; i tako je Bog uistinu udijelio duši što je u osnovi željela i što joj je obećao. Bitna želja duše nije postavljena u tu vrst smrti, nego da služi Bogu i da ga ljubi poput mučenika. Jer umrijeti kao mučenik, po sebi ne vrijedi ništa bez ljubavi koju Bog daje skupa s mučeničkim ostvarenjem i nagradom na mnogo savršeniji način pomoću drugih sredstava. Tako, premda ona osoba ne umire kao mučenik, njezina duša ostaje posve zadovoljena, jer je primila ono za čim je čeznula. Takve i slične želje, kad se porađaju iz žive ljubavi, premda se ne ostvaruju na način kako ih je duša zamišljala i razumijevala, ipak su udovoljene na drugi, mnogo bolji, način koji odgovara većoj slavi Božjoj, bolje negoli je duša znala to tražiti. Stoga David veli:

¹ Ps 29.

¹ Ps 9,17.

Čuo si, Gospodine, čežnju siromašnih.²

A u Izrekama Mudrost veli:

Pravednikova se želja ispunja.³

Kad vidimo da su mnogi sveci tražili u Boga neke posebne stvari a da nisu postigli ispunjenje svojih želja, dužni smo vjerovati da su, pošto su one želje pravedne i istinske, na drugom svijetu postigli njihovo savršeno ostvarenje. Ako je to nedvojbeno vjerska istina, neće biti manje istinite riječi Gospodinove, kad nekoj duši obeća da će joj ispuniti želju na ovom svijetu, premda se stvar dogodi na drukčiji način negoli se je očekivalo.

14. — Božje su, dakle, riječi i viđenja istinita i sigurna u sebi, ali se mi možemo varati, jer ne znamo razumjeti drugi smisao i glavne ciljeve koje Bog ima. Stoga je najsigurnija odluka postupati tako da se duše razborito služe tim nadnaravnim stvarima, prilagođujući ih čistoći duha u tamnoj vjeri, koja je jedino sredstvo za božansko ujedinjenje.

POGLAVLJE 20.

DOKAZUJE SE NAVODIMA IZ SVETOG PISMA KAKO RIJEČI I NAGOVORI BOŽJI, PREMDA SU UVIJEK ISTINITI, NISU UVIJEK SIGURNI U SVOJIM UZROCIMA.

i. — Sada treba da pokažemo drugi uzrok, zbog kojega viđenja i riječi Božje, premda u sebi istinite, nisu uvijek sigurne u odnosu na nas. To se događa zbog uzroka i motiva na kojima se temelje. Jer često Bog govori stvari koje se temelje na stvorovima i na njihovim djelima, koja su promjenljiva te mogu uzmanj-

² *Izr 10,24.*

kati, pa je stoga i ostvarenje riječi nesigurno. Kad jedna stvar ovisi o nekoj drugoj, kad nema jedne, pomanjkat će i druga. Uzmimo slučaj da bi Bog rekao: Od sada do godine dana moram poslati kaznu na ovo kraljevstvo; a uzrok ili temelj ovoj prijetnji neka je stanovita uvreda kojom se Bog vrijeđa u tom kraljevstvu. Kad bi uvreda prestala ili bi se promijenila, mogla bi prestati ili bi se mogla promijeniti i kazna, a da prijetnja ipak ostaje istinita, jer se je temeljila na ondašnjem grijehu; i da je grijeh ustrajao, sigurno bi bila uslijedila kazna.

2. — Vidimo da se je to dogodilo u Ninivi, kamo je Bog poslao proroka Jonu da u njegovo ime ovako prijeti: *Još četrdeset dana i Niniva će biti razorena.*¹ Ipak se to nije dogodilo, jer je nestalo uzroka prijetnji, to jest nestalo je grijeha naroda, koji je prihvatio poruku: da toga ne bi bio učinio, Božja bi se kazna bila srušila na njih. I u prvoj knjizi *Kraljeva* čitamo da je, kad je kralj Ahab počinio veoma težak grijeh, Gospodin po proroku Iliji zaprijetio Ahabu velikom kaznom protiv njegove osobe, kuće i kraljevstva;² ali, jer je Ahab razderao svoje haljine od žalosti, pokrio se kostrijetl, postio i ležao na vreći te bio tužan i ponizan, Bog mu je odmah poslao istoga proroka da mu dojavljuje ove riječi: *Budući da se je tako ponizio preda mnom, neću zla pustiti za njegova života; u vrijeme njegova sina pustit ću na kuću njegovu.*³ Tu vidimo da je, kad je Ahab promijenio svoj duh, i Bog promijenio svoju odluku.

3. — Odatle možemo izvesti za naš predmet da, koliko god Bog objavio ili ustvrdio kojoj duši bilo koju stvar za dobro ili za zlo, koja se tiče nje ili drugih, prorečeno se može u svome učinku, na više ili na manje, izmijeniti ili posve dokinuti, već prema izmjeni ili promjenljivosti osjećaja te duše ili uzroka na koji se je Bog oslanjao; pa stoga stvar može ostati nelspunjena, ili ne onako kako se je očekivalo, a da koji put nitko ne zna zašto, nego samo Bog. Bog obično poučava i obećava

¹ Jona 3,4.

² 1 Kr 21,19-22.

³ 1 Kr 21,27-29.

mnoge stvari ne zato da ih tada razumijemo ili posjedujemo, nego da se kasnije razumiju kad bude potrebno o njima znati više te time postići neki uspjeh. Vidimo da je Spasitelj tako činio sa svojim učenicima, kojima je tumačio mnoge prisposode i izreke, čiji smisao nisu razumjeli sve dok nisu trebali propovijedati, kad je, naime, sišao na njih Duh Sveti, o kojemu im naš Spasitelj bijaše rekao da će im razjasniti sve što ih je on poučavao čitavog života.¹ Kad sveti Ivan govori o svečanom Isusovom ulazu u Jeruzalem, veli: *To učenici Isusovi ne razumješe tada; ali kad se Isus proslavi, sjetiše se da je to bilo o njemu pisano.*² Slijedi da se mnoge stvari mogu dogoditi u nekoj duši na posve osobit način, a da sama duša ni onaj koji je vodi ne razumije prije vremena koje je od Boga određeno.

4. — U prvoj knjizi o Samuelu također čitamo da je Bog, rasrdivši se na Helija, svećenika u Izraelu, zbog grijeha njegovih sinova koje nije kažnjavao, poručio Heliju po Samuelu između ostalog: *Rekao sam, doduše, da će dom tvoj i dom oca tvojega stupati preda mnom do vijeka, ali sada — riječ je Jahvana — neka je to daleko od mene.*³ Svećenička se služba sastoji u tome da se daje slava i čast Bogu, i u tu svrhu ju je obećao Bog zauvijek Helijevom ocu, ako ne pomanjka u svojim dužnostima. A sada, kad je Heli pomanjkao u revnosti za čast Božju — jer je, kao što se je sam Gospodin tužio, više častio svoje sinove negoli njega, zatvarajući oči nad njihovim grijesima da ih ne uvrijedi — jednako je pomanjkalo obećanje, koje bi se bilo zauvijek ispunilo da je zauvijek trajalo vjerno služenje i revnost.

5. — Ne smije se, dakle, misliti da će objave i nagovori od strane Božje, samo zato što su u sebi istiniti, biti nepogrešivo ispunjeni onako kako zvuče; osobito kad su povezani s ljudskim uzrokom, koji se može mijenjati i postati drukčiji. Što se tiče uvida u to kad su ovisni ili neovisni od ljudskih uzroka, to spada samo na

¹ Iv 14,26

² Iv 12,16.

³ 1 Sam 2,30.

Boga, jer on to uvijek ne očituje. Od govori i objavljuje, ali katkada šuti o uvjetima, kao što je bilo u Ninivi, kojoj je dao proricati bezuvjetno: kad prođe četrdeset dana da će biti razorena.¹ Drugi put očituje uvjet, kao što je učinio Roboamu, kad je rekao: *Ako budeš obdržavao moje zapovijedi kao moj sluga David, i ja ću biti s tobom kao i s njime, sagradit ću ti kuću, kao svome slugi Davidu.*² No bilo da očituje ili ne, nije uputno držati sigurnim da smo razumjeli božanske riječi, jer su Božje istine, skrivene u njegovim nagovorima uz mnoštvo značenja neshvatljive. On stanuje visoko na nebu, a govori na putu vječnosti, a mi smo bijedni slijepci na zemlji, i razumijemo samo putove tijela i vremena. Mišlim da na to cilja Mudrac kad kaže:

*Bog je na nebu, a ti si na zemlji,
zato štedi svoje riječi.*³

6. — No reći će mi tko god: Ako, dakle, ne moramo razumjeti niti se zanimati za te stvari, zašto nam ih Bog uopće daje? Već rekoh da će se stvar razumjeti na svoje vrijeme prema volji onoga koji je govorio, i razumjet će onaj za koga Bog bude htio, i tada će se vidjeti da je tako bilo prikladno da se zbude; jer Bog ne čini ništa bez uzroka i istine. Međutim, nek se vjeruje da ne možemo doći do toga da razumijemo pravi i čitavi smisao u Božjim stvarima i nagovorima, niti da se ograničimo na ono što se nama čini a da ne upadnemo u opasnost da uvelike pogriješimo i da se na koncu nađemo posramljeni. To su dobro znali proroci kroz čije je ruke riječ Božja prolazila; njih je stajalo truda i napora prorokovati narodu, jer se mnoga njihova proroštva nisu doslovice ispunjavala, pa je to bio uzrok da su se lude s njima šalile i izrugivale tako da je Jeremija govorio:

*A sada sam svima na podsmijeh
iz dana u dan,
svatko me ismijava.*

¹ Jona 3,4.

² 1 Kr 11,38.

³ Prop 5,1.

*Jer, kad god progovorim, moram vikati,
naviještati moram: »Nasiljel Propast!«
Doista, riječ mi Jahvina postade
na ruglo i podsmijeh povazdan.
I rekoh u sebi: neću više na nj misliti,
niti ću govoriti u njegovo ime.¹*

Koliko nam više svetl prorok to govori s mnogo ustrpljivosti i kao čovjek koji, u svojoj slabosti, ne može nositi teret tajna Božjih putova, toliko nas više uvjerava koliko je velika razlika između ostvarenja riječi Božjih i općenitog značeoja što ga iskazuju. Proroci su bili smatrani zavodnicima, dok su zbog proročanstva mnogo trpjeli, tako da isti Jeremija kaže na drugom mjestu: *Užas i zamka bilo nam je proricanje i skrušenost.²*

7. — Pravi razlog, zbog kojega je Jona pobjegao kad ga je Bog poslao da propovijeda o propasti Ninive, bio je to što je znao kako se smisao Božje riječi mnogo razlikuje od onoga što ljudi razumiju i kako su raznovrsni uzroci tomu. Stoga, da se ne bi s njime rugali kad se ne bi ispunilo ono što proroče, najprije je pokušao da izmakne, bijegom, od božanske naredbe; kasnije, kad je poslušao glas Gospodnji, svih je četrdeset dana čekao izvan grada, da vidi kako će stvar svršiti. Kad je pak vidio da se proroštvo nije ispunilo, veoma se ražalosti, tako da je rekao Gospodinu: *Ah, Jahve, nisam li ja to slutio dok još u svojoj zemlji bijah? Zato sam i htio prije pobjeći u Taršiš.¹* Svetac je ostao ponešto ozlovoljen, te je molio Gospodina da mu oduzme život. Zašto se, dakle, moramo čuditi što se neke stvari, koje Bog otkrije i objavljuje dušama, ne ostvaruju kako su bile shvaćene? Kad bi Bog kojoj duši rekao ili prikazao ovu ili onu stvar, dobru ili lošu, sam ili po drugima, ako bi se to što on kaže temeljilo na stanovitom činu ili službi ili uvredi što ta duša ili drugi čine Bogu, nije sigurno da će se stvar dogoditi onako kako riječi zvuče, jer nije

¹ Jer 20,7-9.

² *Tuč 3,47*, prema Vulgati: *Formido et laqueus facta est nobis vaticinatio et contritio.*

¹ Jona 4,2.

sigurno da će ta duša ili drugi ustrajati u pretpostavljenom raspoloženju. I tako nema razloga da se oslanjamo na svoje shvaćanje, nego se treba osloniti na vjeru.

POGLAVLJE 21.

POKAZUJE SE KAKO, PREMDA BOG KOJI PUT ODGOVARA NA ONO STO GA PITAMO, IPAK MU NIJE PO VOLJI DA SE SLUŽIMO TIM NAČINOM. — DOKAZUJE SE DA SE BOG KOJI PUT SRDI I KAD SE UDOSTOJAVIA ODGOVORITI.

1. — Neke duhovne osobe žive u sigurnosti držeći da je dobra znatiželjnost, te je na mahove i pokazuju skrbeći se da doznadu neke stvari na nadnaravan način. Misle da je, kako im Bog tada odgovara na njihovo navaljivanje, želja pitati ih ispravna i Bogu ugodna stvar; dok je istina da, premda im Bog odgovara, sredstvo kojim se služe nije dobro, da se Bogu ne sviđa, nego da ga, radije, izazivaju na negodovanje, tako da se često srdi i ostaje veoma uvrijeđen. Razlog leži u tom što nijednom stvoru nije dopušteno izaći van granica što mu ih je Bog odredio na redovitom putu za njegovo ravanje. U tu svrhu postavio je čovjeku naravne i razumske granice; i stoga nije dopušteno htjeti iz njih izaći, te istraživati i otkrivati stvari na nadnaravan način. Ako je to zabranjena stvar, Bog je ne može htjeti, jer njega vrijeđa sve što nije dopušteno. To je dobro znao kralj Ahaz jer, premda mu je Izaija od strane Božje rekao da u Boga traži kakav znak, nije to htio učiniti, nego je odgovorio: *Neću iskati i neću iskušavati Jahvu;*¹ a iskušavati Boga znači saobraćati s njime izvanrednim, nadnaravnim načinom.

2. — Ali ćete mi reći: Ako to Bog neće, zašto neki put odgovara? Prije svega ću reći da neki put odgovor

¹ Iz 7,12.

dolazi do đavla. A kad Bog odgovara, kažem da to čini zato da se prilagodi slabosti duše koja želi ići tim putem zato da se ne trudi i zato da se ne vrati natrag misleći da je Bog protiv nje, te zato da je ne drži odveć na kušnji, ili radi drugih ciljeva poznatih njemu i zasnovanih na mlitavosti duše, na temelju kojih sudi da je prikladno udovoljiti tom traženju. Gospodin se, ponavljam, drži takvog postupka prema mnogim slabašnim i mlitavim dušama dajući im veoma ugodne osjetne užitke u saobraćaju sa sobom, ne zato što on hoće i rado prihvaća da se one stavljaju na taj put, nego stoga što se udostojava davati milost prema načinu svakoga pojedinca. Bog je poput izvora iz kojega svatko crpi prema mjeri svoje posude, i katkada dopušta da se crpi voda i po izvanrednim vodovima; ali iz toga ne slijedi da je dopušteno da oni to smiju željeti; jer to sam Bog može dati kada, kako i komu hoće, a da nitko to ne može zahtijevati. Bog, dakle, koji put udovoljava želji i molitvi nekih duša, jer su dobre i jednostavne i neće da propusti uslišiti ih da ih ne ražalosti, ali ne stoga što bi njihova molba bila dobro primljena.

3. — To će se bolje razumjeti slijedećom usporedbom. Otac obitelji sjedi za stolom i pred njim su razna jela, jedna bolja od drugih. Jedan sinčić traži od njega tanjur, i to prvi koji mu dođe pod ruku, jer misli da će u njemu naći više soka nego u drugima. Otac dobro vidi da sinčić ne bi uzео drugi, kad bi mu na njem dao i bolju hranu: jer nema druge, ništa mu drugo nije po čudi, a to hoće; i tada otac popusti i dolazi u susret, premda protiv volje, samo zato da dijete ne ostane nezadovoljeno i bez hrane. Vidimo da je tako Bog učinio sa sinovima Izraelovim kad su tražili kralja: dao im ga je, ali preko volje, jer to nije bilo za njihovo dobro; stoga reče Samuelu: — poslušaj glas naroda . . . jer nisu odbacili tebe, nego su odbacili mene, ne želeći da ja kraljujem nad njima.¹ Na isti način Bog dolazi u susret nekim dušama, dajući im ono što nije najbolje, jer drugo ne traže, ili ne znadu hodati nego samo tim putem. Pa

¹ 1 Sam 8,7.

ako koji put postignu koju duhovnu ili osjetnu nježnost i ugodnost, to se dogodi stoga što Bog znade da nisu sposobni za tvrđu i jaču hranu, to jest za muke križa njegovog božanskog Sina, a ipak hoće da prema toj hrani pružaju ruke više negoli prema ikojoj drugoj stvari.

4. — Uza sve to, mislim da je želja za nadnaravnim objavama mnogo gora od želje za drugim duhovnim užicima u osjetima; jer ne vidim da bi duša koja ih traži bila bez grijeha, barem lakoga, koliko god bila nadahnuta najboljim nakanama i učvršćena u savršenstvu; a onaj koji je potiče na tu drskost ili koji na nju pristaje, griješi jednako jer nema nikakve potrebe utjecati se sličnim pomagalima: tu je naravni razum, tu je zakon i evanđeoska nauka, i tu duša može naći više nego dosta, te nema teškoće ni potrebe koja se ne bi mogla prihvatiti ili joj se ne bi moglo doskočiti ovim sredstvima koja su posve po volji Božjoj i za dušu korisna. Pače, moramo se toliko pomagati razumom i evanđeoskom naukom da bi premda bi nam se (htjeli mi ili ne htjeli) kazivale kakve nadnaravne stvari, trebalo da priznamo samo ono što se slaže s razumom i evanđeoskom naukom. Ovo bi pak trebalo da priznamo ne stoga što je objavljeno, nego stoga što se slaže s razumom, a i onda bi trebalo svraćati pažnju i ispitivati stvari kao da i ne bismo bili imali posebne objave o njima: jer često davao kazuje mnoge istinite stvari koje se lako mogu dogoditi i dobro se slažu s razumom, zato da zavede.

5. — Stoga nam u svim našim potrebama, mukama i teškoćama ne preostaje bolje ni sigurnije sredstvo od molitve i pouzdanja da će Bog providjeti naravnim sredstvima koja su njemu po volji. Ovaj nam savjet daje Sveto pismo, gdje čitamo kako je kralj Jozafat, kad je bio veoma žalostan i u tjeskobi, jer je bio pritisnut od mnoštva neprijatelja, u molitvi pred Bogom rekao: *Mi ne znamo što da radimo, nego su nam oči uprte u te.*¹ Kao da kaže: kad pomanjkaju sredstva i razum nedo-

¹ 2 Ljet 20, 12.

staje da providi potrebama, ostaje nam samo da upremo oči k tebi, da ti providiš kako se tebi bolje sviđi.

6. — A da Bog — uza sve to što neki put udovoljava — negoduje, jasno je iz onoga što smo rekli; no bit će dobro da to potvrdimo nekim navodima iz Svetoga pisma.

a) Pripovijeda se u prvoj knjizi o Samuelu kako je Šaul želio da mu prorok Samuel, koji već bijaše mrtav, govori, i ovaj mu se prorok ukaza, a uza sve je to Bog bio uvrijeđen, jer je odmah Samuel oštro prekorio Šaula za to što je učinio, riječima: *Zašto si pomutio moj mir dozivajući me gore.*²

b) K tomu još znamo, kada je Bog udovoljio sinovima Izraelovim i dao im mesa što su tražili, ipak je ostao rasrđen na njih: jer im je odmah za kaznu poslao oganj s neba, kako se čita u Petoknjžju: *Meso još bijaše u njihovim zubima, još ga nisu ni prožvakali, kadli planu Jahvin gnjev protiv naroda.*³

c) U knjizi Brojeva također čitamo kako se Bog nije ustegao da se ne rasrdi na proroka Bileama što je ovaj htio poći Midjancima pozvan od njihova kralja Balaka, premda mu je Gospodin, udovoljavajući njegovoj želji i traženju, dopustio da pođe. Pa kad je Bileam bio na putu, ukaza mu se anđeo koji mu je prijetio mačem da ga smakne, te mu reče: *Kriv je tvoj put i meni je protivan.*⁴

7. — Na ovaj i na druge slične načine Bog udovoljava, ali s velikim negodovanjem, željama ljudi. O tome imamo mnoga svjedočanstva u Svetom pismu, ali ih ne treba iznositi u tako jasnoj stvari. Dodajem samo da je vrlo pogibeljno, više negoli bih to ja znao izraziti, htjeti s Bogom saobraćati na nadnaravan način, te da ne može ne pogriješiti i često ostati veoma smeten, koji bi tom načinu blo osjećajno privržen: a svaki koji ga je

² 1 Sam 28,15.

³ Br 22,32; Ps 77,30-31.

⁴ Br 22,32, prema Vulgati: *Perversa est via tua et michi contraria.*

visoko cijenio, razumjet će me iz iskustva. Jer, osim što se je teško očuvati od opasnosti da pogriješimo i da se prevarimo u nagovorima koji su od samoga Boga, pridolazi često i to da neki dolaze od strane đavla, koji se redovito ponaša s dušom onako kako se s njome ponaša Bog, predočujući joj stvari veoma slične onima koje Bog saopćava, sa svrhom da se ubaci kao vuk u stado, u janjećoj koži, tako da ne bude lako zapažen. Zaista, on često predočuje stvari istinite i koje se slažu s razumom i koje se obistinjuju, te je stoga duša lako povučena u zabludu, misleći da onaj koji govori tako lijepe istine, te pogađa budućnost takvom točnošću, može biti samo Bog, a ne zna da je onomu koji ima jasno svjetlo naravnoga razuma veoma lako raspoznati u njihovim uzrocima mnoge stvari koje su bile ili će biti, te tako predvidjeti i budućnost. A đavao ima svjetlo razuma tako živo da može vrlo lako uočiti kakav je učinak od kakva uzroka, iako svaki put neće pogoditi, jer svi uzroci ovise o volji Božjoj.

8. — Uzmimo koji primjer. Đavao zna da su zemlja, zrak i znak, u kojima se sunce nalazi,¹ raspoređeni na taj način i pripravljeni do toga stupnja, da će se u danom času elementi nužno izobličiti te će se živa bića zaraziti kugom, a u isto vrijeme pozna gdje će se to dogoditi u većoj, a gdje u manjoj mjeri; i tako je kuga poznata u svome uzroku. Kakvo je, dakle, čudo ako đavao otkrije to nekoj duši te joj kaže: od sada do godine dana harat će kuga, i da tako zaista bude? Ipak je to đavolsko proroštvo. Na isti način može spoznati i unaprijed reći o potresu, videći da se njedra zemlje napunjuju parama: a to bez sumnje ne prelazi granice neke jednostavne naravne spoznaje za koju je dosta imati duh slobodan od duševnih strasti, kako kaže Boecije: *Ako hoćeš jasnim pogledom gledati istinu, tjeraj radost i strah, izbjegavaj nadu i nek nema žalosti.*²

¹ »Znak« je zvijezde životinjskog pojasa, zodijska, koji se je u astrologiji smatrao veoma utjecajan za događaje na zemlji.

² Boecijev tekst glasi: Tu quoque si vis lumine claro cernere verum tramite recto carpere callem, gaudia pelle, pelle timorem spernque fugato, nec dolor adsit, ML 63A56-7.

9. — Nadalje se mogu predvidjeti u njihovim uzrocima nadnaravni događaji o Providnosti Božjoj, koja najpravednije i najsigurnije intervenira u onom što zahtijevaju dobri ili loši čini sinova ljudskih. Naravnim se načinom može spoznati da će ta i ta osoba, grad ili stvar doći u takvu potrebu ili do toga da će Gospodin, prema svojoj pravdi i providnosti intervenirali onako kako zaslužuju ti uzroci, nagradom ili kaznom, ili kako već uzrok traži. I tada tkogod može reći: U to će vrijeme Bog dati ovo ili učiniti ono, ili dogodit će se bez sumnje to i to. Ovo što kažemo rekla je Judita Holofernu. Da ga zavede, uvjeri ga da sinovi Izraelovi moraju biti poraženi. U tu svrhu najprije je opisala grijeha koje čine, te odmah zaključujući reče: *Jer to čine, bit će ti predani na uništenje.*¹ To znači spoznati kaznu u njezinom uzroku, jer je to isto što i reći: sigurno je da tako veliki grijesi zaslužuju da Bog, koji je najpravedniji, pošalje takvu kaznu: kako božanska Mudrost kaže:

*Svatko se kažnjava onim čime sagriješi.*¹

10. — Đavao može spoznati buduće stvari u uzrocima ne samo na naravan način, nego i iz iskustva koja je stekao videći Boga gdje radi slično u nekim okolnostima, pa stoga može proreći neki događaj i pogoditi. Tako je sveti Tobija spoznao u uzroku kaznu koja je prijetila Ninivi, pa je upozorio svoga sina i rekao: *I tako, sine, otiđi iz Ninive, jer će sve biti što je nagoviještao prorok Jona. Časno me pokopaj i uza me pokopaj majku svoju. Poslije toga ne ostani više ni jednoga dana u Ninivi. Jer vidim da je nepravda njezina stigla do svršetka.*² Kako Tobija tako je i đavao mogao to predvidjeti ne samo po grijesima onoga grada, nego i po iskustvu: vidjeli su da su grijesi Ninive onakvi kakvi su izazvali božansku srdžbu da potopi zemlju vodom potopa, da pusti oganj da padne s neba na grad Sodomu;

¹ Jud 11,15.

² Mudr 11,16.

³ Tob 14,8-9, zadnja rečenica dodana je prema Vulgati: Video enim quia iniquitas eius finem fecit.

premda je vjerojatno da je Tobija to znao također po božanskom duhu.

11. — K tomu, đavao može prosuditi i predvidjeti da, na primjer, Petar ne može živjeti više od toliko godina, i mnoge slične stvari i na razne načine, zamršene i zapletene, što ne treba nabrajati; n običava navesti na laži od kojih se duše mogu osloboditi samo tako da izbjegavaju sve nadnaravne objave i viđenja. Stoga Bog vrlo negoduje kad ih netko prihvaća, jer vidi u tom veliku drskost što se izlaže opasnosti, znatiželjnost i izraslinu oholosti, te korijen i uzrok slavičnosti te omalovažavanje Božjih stvari i počelo mnogih zala u koja su mnogi upali. Takvi toliko srde Boga, da ih on navlaš pušta da se varaju, da lutaju i da izgube svjetlost duha te da se udalje od redovitih staza života, da otvore ulaz vlastitaj taštini i hirovitosti, prema riječima Izaije:

*U njih je ulio Jahve
duh vrtoglavi.¹*

A to bi značilo, jasno rečeno, duh da se sve shvati naopak. Treba reći da Izaija sve ovo govori upravo o našem predmetu, jer govori o onima koji su htjeli znati buduće stvari na nadnaravan način. I tako veli da im je Gospodin ulio duh naopakog shvaćanja, ne što bi on htio ili stvarno ulio duh zablude, nego što su oni htjeli ono što na ljudski način nije moguće postići. Stoga, rasrđen time, Bog ih je pustio da lutaju, ne dajući im razumnog svjetla u onim stvarima u koje on nije htio da se miješaju. Međutim, navedeno mjesto veli da je Bog ulio taj duh, ali na način lišavanja i dopuštanja. Na taj je način Bog uzrok toga zla, uzrok koji lišava, a sastoji se u tom da ne daje svojega svjetla ni milosti ljudima, pa iz toga slijedi da su nužno zavedeni u zabludu.

12. — Na isti način dopušta đavlu da zaslijepi i prevari mnoge, jer to zaslužuju njihovi grijesi i njihova drskost. I đavao dobro uspijeva, jer mu oni vjeruju i

¹ Iz 19,14

drže ga dobrim duhom, tako da koliko god radili da ih uvjerite protivno, neće da se razuvjere, jer su već po božanskom dopuštenju napojeni duhom naopakog shvaćanja. Tako čitamo da se je dogodilo prorocima kralja Ahaba, za koje je Gospodin dopustio da zavlada njima duh laži, dajući u tu svrhu ovlaštenje đavlu riječima: *Ti ćeš ga zavesti i uspjet ćeš: idi i učini tako.*¹ I zaista je toliko bio moćan nad prorocima i nad kraljem da ih zavede te nisu vjerovali proroku Malahiji koji im je proricao istinu različitu od onoga što lažni proroci bijahu navijestili; a to se je dogodilo, jer ih je Bog pustio da oslijepe, jer su s osjećajem privrženosti htjeli da se stvari dogadaju i da im Bog odgovara kako oni žele: a to je onda najsigurnije sredstvo da ih Bog prepusti njihovoj sljepoći i ludosti.

13. — Upravo je to htio reći Ezekijel u ime Božje kad je govorio protiv onoga koji se usuđuje istraživati s Božjim posredovanjem, s nezdravom i odurnom znatiželjom i taštinom vlastitoga duha, i kaže: *Kad takav dođe proroku da preko njega od mene traži savjeta, njemu ću ja, Jahve, sam odgovoriti; okrenut ću se protiv njega . . . Ako li se prorok dađe zavesti i progovori, bilo bi kao da sam ja, Jahve, zaveo toga proroka.*² To se ima razumjeti u tom smislu da mu Bog prestane pomagati svojom milošću, te takav onda izađe lažac. I one riječi: ja ću mu sam odgovoriti rasrđen, znače isto, to jest da Bog odvraća svoje lice od toga čovjeka, odalečuje svoju milost, tako da čovjek nužno pada u zabludu, jer ga Bog napušta. Tada nastupa đavao da odgovara prema ukusu i željama toga čovjeka, a ovaj od svoje strane, slušajući odgovore i saopćenja vlastitoga duha, ostaje u samozadovoljstvu uvijek zapleten u mrežu đavolske zasjede.

Može se činiti da smo se malo udaljili od predmeta označenog u naslovu ovoga poglavlja, gdje je rečeno da se dokazuje kako, premda Bog odgovara, ipak se koji put tuži. No, ako se dobro pripazi, sve ovo što smo rekli

¹ 1 Kr 22,2.

² Ez 14,7-9.

dokazuje našu tvrdnju, jer dokazuje da se Bogu ne sviđa što se od njega traže viđenja, kad dopušta da se ljudi u njima varaju na toliko načina.

POGLAVLJE 22.

RJEŠAVA SE SUMNJA KAKO SADA, U NOVOM ZAVJETU MILOSTI, NIJE DOPUSTENO PITATI BOGA NADNARAVNIM PUTEM KAO ŠTO JE BILO DOPUSTENO U STAROM ZAVJETU. — DOKAZUJE SE JEDNIM NAVODOM IZ SVETOG PAVLA.

1. — Sa svih nam strana dolaze sumnje da ih rješavamo i, stoga, ne možemo poći dalje onako brzo kako smo namjeravali: ali, jer sumnje postavljamo mi sami, moramo ih i riješiti, da istina nauke bude jasna, potpuna i da uzdrži svu svoju snagu. Od takvih sumnja ima korist da, premda nam nešto otežavaju hod, služe sve većem produbljivanju i razjašnjenju našeg predmeta, kako se nadam da bi mogla učiniti i ova sumnja.

2. — U predašnjem smo poglavlju rekli kako nije Božja volja da duše traže posebna viđenja, nagovore i slično na nadnaravan način. S druge smo strane, u istom poglavlju, iz navoda Svetoga pisma vidjeli i iznijeli da je u Starom zavjetu takav postupak bio dopušten, pače neki put naređen od samoga Boga koji je više puta ukorio onoga što se ne bi bio utekao tom načinu. I zaista vidimo kod Izaije da je Bog ukorio sinove Izraelove što namjeravaju ići u Egipat a da njega ne pitaju za savjet, i kaže:

*Zaputiše se u Egipat
ne pitajući mojih usta¹*

Niste prije pitali moja usta što vam treba činiti. Također čitamo kod Jošue kako je Duh Sveti Izraelcima, na-

¹ Iz 30,2.

kon što su ih Gibeonci prevarili, otkrio prevaru ovim riječima: *I povjerovaše im ljudi po putnim torbama; ne pitajući Jahvu što će im reći.*¹ I drugdje u Svetom pismu vidimo da se je Mojsije uvijek savjetovao s Bogom, i kralj David i svi Izraelski kraljevi činili su isto u svojim ratovima i potrebama, a isto tako i stari svećenici i proroci; i Gospodin se je udostojavao odgovarati, i govorio im je bez srdžbe, i stvari su se odvijale dobro, pače bi pogriješili kad tako ne bi učinili. Ako je, dakle, to istina, zašto sada u Novom zakonu, u zakonu milosti, nije više dopušteno što je prije bilo dopušteno?

3. — Na ovaj prigovor odgovaram, da je poglaviti razlog,² radi kojega je u Starom zavjetu bilo dopušteno Bogu postavljati pitanja i zašto je bilo nužno da proroci i svećenici ištu od Boga viđenja i objave, bio taj što u ono vrijeme još nije bila vjera tako utvrđena ni evanđeoski zakon uspostavljen, pa je bilo potrebno da se kod Boga raspitaju i da im on govori čas riječima, čas viđenjima i objavama, sad slikama i poredbama, sad opet mnogim načinom sporazumijevanja. I što im je odgovarao, kazivao i otkrivao, sve to bijahu otajstva naše svete vjere, ili svakako stvarnosti u vidu i odnosu prema vjeri. Budući da stvari vjere ne dolaze od čovjeka, nego su objavljene iz usta samog Boga, bilo je potrebno da ljudi pitaju savjeta kod Božjih proročišta; pa su stoga od njega bivali ukoreni kad se u teškim slučajevima nisu utjecali k njemu da im on odgovori te uputi njihove stvari i događaje prema vjeri o kojoj nisu znali, jer još nije bila osnovana. Ali sada pošto je vjera u Krista utvrđena i evanđeoski zakon u ovoj eri milosti proglašen, nije potrebno da ga onako pitamo i nema razloga zašto bi nam kao nekad govorio. Dajući nam, naime, kao što i dade, svojega Sina, koji je njegova jedna i jedina Riječ — jer drugog nema — sve nam je zajedno i ujedanput rekao i objavio tom jedinom Riječi, i nema toga što bi nam još morao reći.

¹ Jf 9,14.

² Iz teksta koji slijedi, br. 3—5, uzeto je u časoslovu drugo čitanje u Ponedjeljak druge nedjelje Došalca.

4. — I tu je istinski temelj onom pravu kojim sveti Pavao nastoji Hebrejima dokazati da odustanu od negdašnjeg Mojsijeva starozakonskog načina ophodnje i saobraćaja s Bogom te uprave oči Kristu jedinomu, kad veli: *Mnogo puta i na mnogo načina Bog nekoć govoraše ocima u prorocima; na kraju, u ove dane, progovori nama u Sinu.*¹ Ovim riječima Apostol uči da je Bog po toj Riječi svojoj rekao tako mnogo i toliko toga da nema više što bi se još moglo poželjeti, jer što je ranije u dijelovima govorio po prorocima, to nam je već svekoliko rekao u njemu, dajući nam ga svega, to jest, Sina svoga.

5. — I stoga onaj koji bi sada htio Boga nešto ispitivati ili iskati od njega koje viđenje ili objavu, zapravo bi Bogu nanosio uvredu, jer ne bi svojih očiju usmjerio posve na Krista tražeći izvan njega još kakvu stvar ili novost. A Bog bi mu mogao ovako odgovoriti: *Ako sam ti već rekao sve u svojoj Riječi, a to je moj Sin, i sad više nemam druge stvari da ti mogu objasniti, upri svoje oči samo na njega; jer sam ti u njemu rekao i objavio sve, i naći ćeš u njemu još i više od onoga što tražiš i želiš. Ti tražiš od mene samo jedan dio objave ili viđenja, dok gledajući u njega imat ćeš u potpunosti, jer je on sve moje govorenje, sve moje viđenje i sva moja objava, koju sam vam već rekao, očitovao i otkrio, kad sam vam ga dao za brata, prijatelja i učitelja, kao cijenu i kao nagradu. Od onoga dana kad sam na brdu Tabor rekao nad njim sa svojim Duhom: *Ovo je Sin moj ljubljeni, u njemu mi sva milino; njega slušajte;*² od tada, velim, podigoh ruku od svakog onog načina poduke i odgovaranja i postavih je na njega. Slušajte, dakle, njega samoga, jer već nemam druge vjere da objavljujem, ni da očitujem drugih stvari. Ako sam prije govorio, to sam činio obećavajući Krista; ako su me pak štogod ispitivali, ta su se pitanja odnosila na traženje i nadanje u Krista, u kojemu su imali naći sva dobra, kako nam to sada pokazuje sve naučavanje evanđelista i*

¹ Hebr 1,1-2.

² Mt 17,5.

apostola. Ali kad bi me sada tko tražio na stari način i htio da mu što govorim i objavljujem, tražio bi od mene na neki način Krista po drugi put i neki predmet vjere veći od onoga što je već dan u njemu; nanio bi ne malu uvredu mome ljubljenoj Sinu, jer bi ne samo pokazao manjkavost u vjeri, nego bi na neki način tražio od njega da se ponovno utjelovi i da još jednom provede život i pretrpi smrt kao prije. Kod mene neće naći što traži i želi u pogledu objava i viđenja: pogledaj dobro, u Kristu ćeš naći već učinjeno i dano sve to, i još mnogo više.

6. — Ako hoćeš da ti ja kažem još koju riječ ohrabrenja, gledaj moga Sina kako je poslušan, mučen visi meni za ljubav, i vidjet ćeš kako će ti slatkim riječima odgovoriti. Ako želiš da ti objasnim skrivene i otajne stvari, upri oči u njega i otkrit ćeš najskrovitija otajstva, mudrost i čudesa Božja, koja su sva u njemu pohranjena, kako se izražava moj Apostol: *U njemu su sva bogatstva mudrosti i spoznaje skrivena;*² a ta bogatstva mudrosti bit će mnogo uzvišenija, draža i korisnija od onoga što bi ti htio znati. Zato se isti Apostol bvali da *neće da znade ništa drugo osim Krista i to rassetoga.*¹ A kad bi me, konačno, pitao druga božanska ili tjelesna viđenja i objave, promatraj također mog Jedinorođenca koji je postao čovjekom, i naći ćeš više nego što misliš, jer sveti Pavao o njemu također kaže: *U njemu tjelesno prebiva sva punina božanstva.*³

7. — Ne treba, dakle, više pitati Boga na onaj način, niti je više potrebno da on govori, jer kad je završio da nam objavi svu vjeru u Kristu, nema druge vjere da je objavljuje, niti će je ikada više biti. Htjeti sada primati drugo na nadnaravan način, značilo bi kao da ukazujemo na manjkavost u Bogu kao da nije dovoljno sve što je dao u svome Sinu, jer, premda takva želja pretpostavlja vjeru, ipak je to znatiželja koja se rađa iz malovjernosti. Ne možeš, dakle, očekivati po nadnaravnim sredstvima novu nauku ili što drugo, jer u času kad je Krist, izdišući

¹ Kol 2,3.

² 1 Kor 2,2.

³ Kol 2,9.

na križu, rekao: *Dovršeno je,*¹ svršeno je sa svim starijima načinima u saobraćaju s Bogom skupa sa svim obredima Staroga zavjeta. I tako se moramo u svemu dati voditi naukom Krista čovjeka i njegove Crkve i ljudskih vidljivih službenika i tim putem doskočiti svojem neznanju i duhovnim slabostima, jer ćemo na tom putu svi naći obilan lijek: pa ono što nas skreće s ovoga puta nije samo znatiželja, nego je to i opasna drskost. Ne smije se vjerovati nijedna stvar po nadnaravnom putu osim onoga što je učio Krist-čovjek i njegovi službenici — i oni ljudi — tako da sveti Pavao kaže: *Kad bi vam i anđeo navješćivao drugo evanđelje mimo onoga koje vam mi navijestismo, neka je proklet.*²

8. — Dakle je nepokolebiva istina da se uvijek moramo držati nauke koju je naučavao Krist, i sve drugo nije ništa, niti se smije vjerovati ako se ne slaže s njome. Uzalud radi onaj koji hoće da saobraća s Bogom po načinu koji je bio u uporabi u Starom zavjetu, tim više što ni u onim vremenima nije bilo dopušteno bilo komu pitati Boga, niti je ovaj odgovarao svima, nego samo svećenicima i prorocima, iz čijih je usta narod mogao naučiti zakon i nauku; pa stoga, ako je tko htio znati koju stvar od Boga tražio ju je po svećeniku i proroku, nikad sam za sebe. Ako je David sam od sebe katkada tražio savjeta u Gospodina, činio je to kao prorok, a ipak to nije činio bez svećeničkog odijela, kao što je bilo kad je rekao svećeniku Abjataru: *Donesi mi ovamo oplećak;*³ što je bio jedan od glavnih dijelova ornata, pa je, obučen u to, pitao Gospodina; ali se je redovito savjetovao s Bogom preko Natana i drugih proroka; svaki se je morao osigurati preko usta svećenika i proroka, a ne po svome mišljenju, dok od Boga dolazi ono što mu je posebno objavljeno.

9. — U Starom zavjetu, dakle, ono što je Bog govorilo nije imalo snage vjerodostojnosti, ako nije bilo potvrđeno riječju svećenika i proroka. Jer Bog toliko

¹ Iv 19,30.

² Gal 1,8

³ 1 Sam 30,7.

voli da čovjek bude upravlján preko drugih ljudi i da bude upućivan od naravnog razuma, te apsolutno traži da stvari koje nam saopćuje nadnaravnim načinom otkrijemo, te da im ne podajemo unutarnji pristanak niti da o njima stvaramo čvrsto ni sigurno uvjerenje prije negoli prođu kroz kanal ljudskih usta nekog čovjeka. Zato svaki put kad što god objavi kojoj duši, Bog joj u isto vrijeme ulijeva neku sklonost da to otkrije nekom po dužnosti; i dok se to ne obistiní ne običava joj dati puno zadovoljstvo, kakvo ne može čovjek uzeti od drugoga čovjeka sličnoga sebi. Tako u knjizi o Sucima čitamo da se je dogodilo Gideonu. Premda mu Gospodin više puta bijaše obećao da će pobijediti Midjance, ipak je uvijek ostao u sumnji i malodušnosti, jer ga je Gospodin ostavio u toj mlitavosti dokle god iz ljudskih usta nije dobio potvrdu o istinitosti Božjih obećanja. Zaista se dogodi da mu Bog, videći da je obeshrabren, napokon reče: *Ustani, siđi u tabor, slušaj što govore, ohrabrit ćeš se i napast ćeš na tabor.*¹ Tako i bi. Pošavši onamo, čuo je jednog Midjanca gdje svome drugu pripovijeda da je sanjao kako je Gideon pobijedio; i tada, pun srčanosti i veselja, poče da se sprema na bitku. U ovom se događaju dobro vidi kako Bog nije htio da Gideon bude siguran samo nadnaravnim putem, nego da bude utvrđen naravnim načinom.

10. — Mnogo istaknutije je ono što se čita o Moj-siju u ovoj stvari. Kad mu je Bog zapovjedio s mnogo razloga, potvrđujući ih mnogim znakovima, štapom koji se pretvorio u zmiju i gubavom rukom, da pođe osloboditi sinove Izraelove, on je ostao sve dotle mlitav i nesiguran te se — koliko se god Bog zato srdio — nikad ne bi bio odlučio na taj pothvat, da ga Gospodin nije ohrabrio ovim riječima: *Aron, brat tvoj, Levijevac, znam da je vrlo rječit. Evo ti baš izlazi u susret. Kad te vidi, obradovat će ti se u srcu. Ti govori njemu i u njegova usta stavljaš moje riječi; a ja ću biti s tobom i s njime dok budete govorili.*²

¹ Suci 7,9-11.

² Izl 4,14-15.

11. — Čuvši to, Mojsije se ohrabri u nadi da će, uz pomoć, naći u bratu i savjet; jer je svojstvo ponizne duše da se ne usuđuje saobraćati s Bogom sama, niti biti mirna bez ljudskog vođe i oslona: i upravo to želi Gospodin; jer kad se nekoliko njih međusobno ujedini u istini, i on im se priključi svojom prisutnošću da razjasni i potvrdi istinu u njima, kako je rekao da će učiniti s Mojsijom i Aronom, kad se ujedine, da će biti u ustima jednoga i drugoga. Zato je Krist u Evanđelju rekao: *Ta, gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima,*¹ objašnjavajući i jačajući u njihovim srcima božansku istinu. Treba istaknuti da ne kaže: gdje bude jedan sam, tu ću biti i ja; nego: gdje se nalaze barem dva, da nam naznači kako on neće da netko sam sebi prosuđuje božanske stvari koje prima, niti da se osigura i utvrdi u njima bez savjeta i zakona Crkve i njezinih službenika; jer Bog se ne pojavljuje svojom prisutnošću kad je netko sam, ne čini mu istinu jasnijom, ne utiskuje mu je u srce, i on će ostati slab i hladan prema njoj.

12. — Ovamo spada što kaže Propovjednik: *Teško jednomu! Ako padne, nema nikoga da ga podigne. Pa ako se i spava u dvoje, toplije je; a kako će se samac zagrijati? I ako tko udari na jednoga, dvojica će mu se oprijeti.*² Jao samcu, jer ako padne nema ga tko podići. Ako dvoje spava skupa, griju se međusobno toplinom Boga koji je među njima; a jednome samome kako neće biti hladno u Božjim stvarima? A ako jaki udari na jednoga, to jest đavao koji je jači nad onima koji hoće da rade sami u Božjim stvarima, dvojica, to jest učenik i učitelj, skupno će mu se oprijeti, jer se ujedinjaju u Gospodinu da upoznaju istinu i djeluju po njoj. Bez ovog ujedinenja, onaj koji je sam, redovito se osjeća mlak i slab u istini, mada je čuje od Boga. Tako sveti Pavao, nakon što je mnogo vremena propovijedio Evanđelje koje je, kako on kaže, čuo ne od čovjeka nego od samoga Boga, nije mogao a da ne počne razgovarati o tome sa

¹ Mt 18,20.

² Prop 4,10-12.

svetim Petrom i s ostalim apostolima: *Da ne bi* — kako sam reče — *trčao uzalud*.¹ Nije se smatrao sigurnim dok ga nije čovjek postavio u sigurnost. Kako, dakle, o Apostole naroda, da te onaj koji ti je otkrio Evanđelje nije istovremeno učvrstio da budeš siguran od zabluda u propovijedanju evanđeoske nauke?

13. — Ovdje nam je dano da jasno razumijemo kako ne smijemo biti sigurni u stvarima koje Bog objavljuje, bez potpore savjeta drugih. Uistinu, i u slučaju da je osoba potpuno sigurna o nekoj objavi, kao što je to bio sveti Pavao za svoje Evanđelje (jer ga je već bio počeo propovijedati), uza sve to čovjek može pogriješiti obzirom na sadržaj vjere ili obzirom na nešto što se na nju odnosi, jer Bog, govoreći jednu stvar, ne govori o drugoj. Mnogo puta kazuje stvar, ali ne na način da je ostvaruje; pače redovito sve ono što se može izvesti ljudskom marljivošću i umjećem, to on ne radi i ne kazuje, ma koliko dugo i povjerljivo govorio s dušom. Sveti Pavao je to dobro znao, jer, kako smo rekli, premda je bio siguran da mu je Evanđelje objavljeno od Boga, htio je čuti mišljenje ostalih apostola. U potvrdu ovoga što govorimo rado iznosimo jedan drugi primjer iz knjige *Izlaska*, gdje se čita da je Bog vrlo povjerljivo razgovarao s Mojsijem; ali uza sve to, nije mu nikad dao tako spasonosnog savjeta, kako mu je, naprotiv, dao njegov tast Jetro, to jest da izabere druge suce, koji će mu pomagati, da ne mora stajati i suditi, čekajući narod od jutra do mraka da ih poučava i da rješava sporove.¹ Bog je odobrio taj savjet, a ipak mu ga nikad nije sam napomenuo, jer je to bila stvar do koje su mogli doći ljudski razum i savjesti. I stoga, sve stvari te vrsti, pa i obzirom na viđenja i čuvenja, Bog ne običava otkriti, jer hoće da se u njima ravnamo, koliko je to moguće, ljudskim razumom, osim onih što spadaju na vjeru, koje nadilaze ljudsko rasuđivanje i razum, premda se razumu ne protive.

¹ Gal 2,2.

¹ Izl 18,21-22.

14. — Međutim, kad bi netko bio siguran da Bog i sveci s njime razgovaraju s mnogo povjerljivosti, neka ne misli da bi mu oni morali reći i upozoriti ga na zablude i pomanjkanja što ih čini u bilo kojoj stvari, kad ih on može doznati drugim putem. Ne smijemo se smatrati sigurnim, jer čitamo u *Djelima apostolskim* kako je sveti Petar, premda je bio poglavar Crkve i neposredno od Boga bio poučen, ipak pogriješio u stanovitom ponašanju prema poganima, a Bog je šutio tako da mu je prigovorio sveti Pavao, kako se to vidi iz ovih riječi: *Ali kad vidjeh da ne hode ravno, po istini Evanđelja, rekoh Kefi pred svima: Ako ti, Židov, poganski živiš, a ne židovski, kako možeš siliti pogane da se požidove?*² A Bog sam nije upozoravao Petra na tu nepravilnost, uostalom ne veliku, jer se to pretvaranje moglo spoznati putem razuma.

15. — Tako će Bog na Sudnji dan kazniti neke zablude i grijehе u mnogim dušama, kojima je ipak priuštio na zemlji česta saopćenja, obilje svjetla i kreposti; jer su se u preostalom životu, kad su vrlo dobro znale što im treba činiti, zapustile, odveć se pouzdavajući u onaj postupak kojim su se ponašale s Bogom. Tada će se ispuniti što kaže Krist, naš Gospodin, u Evanđelju, da će se čuditi i reći: *Gospodine, Gospodine, nismo li mi u tvoje ime prorokovali, u tvoje ime davle izgonili, u tvoje ime mnoga čudesa činili?* Ali Gospodin kaže da će im odgovoriti: *Tada ću im kazati: Nikad vas nisam poznavao. Nosite se od mene, vi bezakonici!*³ Jedan od takvih je bio prorok Bileam, i mnogi slični, koji, premda im je Bog govorio i dijelio milosti, ipak bijahu grešnici. No Gospodin će pokarati i najdraže prijatelje, kojima se je ovdje saopćivao u velikom povjerenju, te će im predbaciti u lice grijehе i nemarnosti koje su počinili i na koje nije trebalo da ih on upozorava, jer su bili dovoljno upozoreni posredstvom zakona i naravnog razuma što im ga je dao.

² Gal 2,14.

³ Mt 7,22-23.

16. — Zaključujući ovaj predmet možemo, dakle, iz ovoga što je rečeno izvesti da bilo koju stvar, koju duša prima na nadnaravan očin, mora u potpunosti saopćiti svome duhovnom učitelju sa svom jednostavnošću, jasnoćom i istinom. Moglo bi se koji put činiti da nema razloga o tom polagati račun, ni gubiti vrijeme, te da bi duša ne dajući važnost nikakvoj stvari i ne cijeneći niti želeći išta (kako smo govorili) ostala u sigurnosti, osobito ako se radi o viđenjima i objavama ili o drugim nadnaravnim saopćenjima koja su ili jasna ili nije važno da li su jasna ili ne. Ali, koliko god se duši čini da nema dovoljnog razloga da sve očituje, veoma je potrebno da sve reče. I to iz triju razloga. Prvo, jer Bog saopćuje mnoge stvari čiji čudesni učinci snage, svjetlosti i sigurnosti nisu od njega potvrđeni u nutрини duše, dokle god ona ne govori s onim kojega je on postavio duhovnim sucem, ili mu je dao vlast da veže i razriješi, da odobri ili odbaci. A da je to istina, osim što smo to dokazali gore navedenim tekstovima, poznato nam je iz svakodnevnog iskustva, jer vidimo da ponizne duše, obdarene ovim nebeskim darovima, kad ih otkriju komu treba, doživljavaju zadovoljstvo i sigurnost svoje vrsti i uživaju novo svjetlo i novu snagu, da tako kažem, ne hvataju korijena u njihovu srcu i da im ne pripadaju sve dok ih ne otkriju, a u tom času čini im se kao da ih istinski primaju kao posve nove.

17. — Drugi razlog jest, što duša redovito treba da bude poučena o stvarima koje se dešavaju, zato da bude upućena na put lišenosti i duhovnog siromaštva, to jest o tamnoj noći. Ako nema te pouke, događa se da, koliko god duša ne željela tih stvari, ipak će, a da to i ne opazi, postati na duhovnom putu neodgojena i nespretna, te će se malo pomalo navikavati na put osjeta, koji u duhovnim stvarima imaju svoj udio.

18. — Treći je razlog što duša treba da bude ponizno podložena i umrtvena putem kušnja, i stoga treba da sve kušnje očituje, pa i onda ako im ne da važnosti i ako ih smatra kao da su ništa; jer ima duša koje su vrlo osjetljive te im je neugodno da povjeravaju sta-

novite stvari, smatrajući da su nevažne te se boje da neće biti dobro primljene od onih kojima se povjere: a to je znak malene poniznosti; ali je upravo zato potrebno pokoriti se i reći ih. Ima i drugih koje se veoma stide reći svoje kušnje, jer hoće da drugi misle da žive životom svetaca, ili iz drugih motiva; ali upravo zato što nema razloga da ih kazuju i što ne drže do njih, treba da se svladaju i da ih očituju zato da postanu ponizni, dostupni, blagi i pripravnici da kažu sve sa sve većom lakoćom u buduće.

19. — No ovdje je injesto da se daje jedno upozorenje od nemale važnosti. Gore smo, istina, mnogo naglasili kako treba odbacivati nadnaravna saopćenja te da se o ovom predmetu ispovjednici ne smiju zadržavati u dugom raspravljanju sa svojim pokornicima. No time podnipošto ne mislimo reći da bi duhovni oci morali pokazati takvo negodovanje i prezir prema tim stvarima, da bi se duše poništile te da se ne bi usudile očitovati ih: zatvoriti im usta značilo bi veliku nezgodnost. Konačno su te milosti sredstvo kojim se Bog služi da vodi te duše; ako su, dakle, sredstvo i način, nema razloga da ga se strašimo ili sablažnjujemo nad njim. Neka, dakle, ispovjednici nastoje biti veoma blagi i ljubezni s dušama ohrabrujući ih na otvorenost da se slobodno izražavaju, pače — ako je potrebno — neka im i zapovijedaju, jer je katkad potrebno utjecati se i tom sredstvu, da se prevlada odbojnost što je neki osjećaju da govore o stanovitim stvarima. Neka ih vode putem vjere i neka ih pouče kako će na blagi način osloboditi osjete i duh da mogu napredovati. Neka im dadu razumjeti da djelo ili čin volje u ljubavi vrijedi pred Bogom više od svih viđenja i objava što bi ih mogli dobiti s neba; jer viđenja ni objave nisu ni zasluga ni krivnja; te da su mnoge duše, premda nemaju tih milosti, u savršenstvu neusporedivo naprednije od onih koji ih imaju mnogo.

POGLAVLJE 23.

POČINJE SE RASPRAVLJATI O UTISCIMA RAZUMA KOJI SU POSVE DUHOVNI, KAZUJE SE U CEM SE SASTOJE.

1. — Koliko god izložena nauka o utiscima razuma koji se utiskuju putem osjeta bila ponešto kratka u razmjeru s onim što bi sve trebalo reći, nisam htio više odugovlačiti, jer mi se čini da sam i odviše opširan s obzirom na to da sam nakanio da očistim razum i od duhovnih utisaka i da ga uputim u *Noć vjere*. I tako počinjemo raspravljati o četirim vrstama razumskih utisaka, a to su: duhovna viđenja, objave, čuvenja i osjećajl. Zovemo ih čisto duhovnim, jer se ne saopćuju razumu putem tjelesnih osjeta, kao tjelesni i zamišljajni utisci, nego se pružaju razumu nadnaravnim putem na jasan i određen način, i pasivno, to jest tako da se duša od svoje strane ne trudi nijednim djelom ni činom, barem ne aktivnim.

2. — Govoreći općenito, sve se ove četiri vrste utisaka mogu zvati viđenjima duše, jer to da duša razumije kažemo da duša vidi. A ukoliko su svi ovi utisci nešto spoznatljivo za razum, kaže se da su za razum vidljivi, pa se oni pojmovi koji se od tih utisaka stvaraju u razumu mogu zvati razumskim viđenjima. Pa budući da su svi predmeti osjeta, ili sve ono što se može vidjeti, čuti, mirisati, okusiti i opipati, predmet razuma ukoliko spadaju pod pojam istinitog ili neistinitog, slijedi da, kao što ono što je tjelesnim očima vidljivo tvori očima tjelesno viđenje, tako i sve ono što je duhovnim očima, to jest razumu, shvatljivo tvori razumu razumsko viđenje; jer, kako rekosmo, razumjeti znači vidjeti. Stoga ove četiri vrste utisaka, općenito, jednom riječju možemo zvati viđenjima: što se ne može učiniti s obzirom na ostala osjetila, jer jedno osjetilo kao takvo ne može biti sposobno za predmet drugog osjetila.

3. — Ali, pošto se ovi utisci ukazuju duši na način osjeta, možemo ih razlikovati posebnim vlastitim imenima. Stoga zovemo viđenjem u užem smislu ono što razum prima na način vida (jer može duhovno vidjeti stvari koje oči vide tjelesno); zatim zovemo objavljivanjem ono što razum prima kao utiske i spoznaje novih stvari (kao što se naziva objavljivanjem ono što uho nije nikad čulo); ono što se prima slušanjem dolazi pod nazivom čuvenja; i konačno utisci koji se primaju na način ostalih osjetila, kao što je spoznaja miomirisa, okusa i duhovnog užitka, što ih duša može iskusiti na nadnaravan način, zovu se *duhovnim osjetima*. Od svega toga razum stiče duhovna viđenja a da ni najmanje ne zamjećuje slike ni oblike naravne predodžbene moći ili mašte, nego se sve spomenute stvari neposredno saopćuju duši na nadnaravan način.

4. — Sada, dakle, moramo rasteretiti razum također od duhovnih utisaka (kao što smo to učinili sa tjelesnim i zamišljajnim) te usmjeriti ga i uputiti preko duhovne noći vjere prema božanskom i bitnom sjedinjenju s Bogom; zato da ne ostane opterećen, da ne postane neprikladan i nespretan i da mu ne bude spriječen hod u pustinji i u lišenosti od svih stvari, kakvu pustinjsku lišenost zahtijeva spomenuto ujedinjenje. Istina je da su utisci, o kojima sada govorimo, mnogo plemenitiji, mnogo plodonosniji i mnogo sigurniji nego tjelesni i zamišljajni utisci, (jer su unutarniji, posve duhovni i takvi da se đavao ne može tako lako u njih umiješati, pošto se oni podavaju duši na čist i profinjen način, bez ikakvog rada, barem aktivnog, mašte), a ipak, ne samo da se razum može naći smeten na tom putu, nego može biti mnogo više prevaren zbog pomanjkanja opreza.

5. — Sa spomenutih pet vrsti utisaka mogli bismo na neki način završiti, dajući za njih isti savjet što smo ga ponavljali obzirom na druge utiske, to jest da ih ne tražimo i ne želimo. Uza sve to, bilo zato da bolje objasnimo kako ostvariti taj savjet, bilo zato da uhvatimo zgodnu priliku reći neke posebne stvari o svakoj

pojedinoj vrsti tih utisaka, govorit ćemo o njima zasebno, počevši od prve, to jest od duhovnih ili razumskih viđenja.

POGLAVLJE 24.

RASPRAVLJA SE O DVJEMA VRSTAMA NADNARAVNIH DUHOVNIH VIDENJA

1. — Govoreći sada o čisto duhovnim viđenjima, bez posredstva i bez djelovanja ikakvog tjelesnog osjeta, velim da pod razum spadaju dvije vrste viđenja: jedna su viđenja tjelesnih bitnosti, a druga su viđenja zasebnih i bestjelesnih bića. Prva se odnose na sve materijalne stvari koje postoje na nebu i na zemlji i duša ih može vidjeti, također dok je u tijelu, posredstvom stanovite nadnaravne svjetlosti koja dolazi od Boga, te u njoj može vidjeti stvari neba i zemlje u njihovoj nenazočnosti; kako čitamo da se je dogodilo svetom Ivanu, koji u Otkrivenju opisuje ljepote nebeskog Jeruzalema, što ga je vidio na nebu;¹ ili kako čitamo o svetom Benediktu, koji je u jednom duhovnom viđenju vidio sav svijet;² a to je viđenje, kaže sveti Toma u svojim *Quodlibet*-ima, bilo u onom svjetlu koje dolazi odozgo.

2. — Ali druga viđenja bestjelesnih bića, to jest anđela i duša, ne mogu se vidjeti niti tim svjetlom koje dolazi odozgo, nego nekim drugim svjetlom koje se zove svjetlo slave; i zato ova viđenja netjelesnih bića nisu svojstvena ovom životu niti se mogu vidjeti u smrtnom tijelu; jer kad bi ih Bog htio dati onakva kakva su u sebi, odmah bi se duša odijelila od ovog krhkog tijela. Zbog toga je Bog, kad ga je Mojsije molio da ga vidi u njegovoj biti, ovako odgovorio: *Ne može čovjek mene vidjeti i na životu ostati.*³ Stoga su se sinovi Izra-

¹ Otkr 21

² Sv. Gregur, knj. 11 — *Dijalog.*, pogl. 35

elovi na samu pomisao da imaju vidjeti Boga, ili još više, da su vidjeli njega ili kojega anđela, bojali da će umrijeti. I zaista se čita u knjizi Izlaska da su od velikog straha govoriti Mojsiji: *Neka nam Bog ne govori, da ne pomremo.*¹ I u knjizi Sudaca pripovijeda se da je Manoah, Samsonov otac, pretpostavljajući da je vidio anđela pod oblikom čovjeka čudesne ljepote koji je govorio s njime i s njegovom ženom, rekao njoj: *Zacijelo ćemo umrijeti, jer smo vidjeli Boga.*²

3. — Viđenja netjelesnih bića nisu svojstvena ovom životu i događaju se samo veoma rijetko i kao mimogred: u ovim iznimnim slučajevima Bog daje dopuštenje slabašnom ustrojstvu smrtno naravi i spasava ga izvlačeći duh i nadoknađujući naravnu službu duše s obzirom na tijelo. Tako sveti Pavao navodi da je vidio nebeska bića u trećem nebu, i dodaje: *Ne znam da li s tijelom, ne znam da li bez tijela. To Bog zna.*³ Premda je bio siguran da je bio uznesen i da ih je vidio, što se tiče toga da se znade da li se je to dogodilo dok mu je duša stajala u tijelu ili je bila izvan tijela, to niti on sam ne zna, nego to zna samo Bog. U tim se riječima jasno opaža da je on prešao granice naravnog života na način kako je Bog htio. Još više, kad je Bog Mojsiji obećao da će mu razotkriti — kako se misli — svoju bit, čitamo da mu je Gospodin rekao da će ga postaviti u pukotinu jedne stijene, te ga je zaštitio pokrivaajući ga svojom desnicom, zato da ne bi umro kad slava Božja bude prolazila. Taj prolaz pokazuje da se je Bog očitovao samo mimogred, zaštićujući svojom desnicom njegov naravni život⁴. Ali ova tako bitna viđenja, kao što su viđenja svetog Pavla, Mojsije i našeg Oca Ilije (kad je ovaj pokrio lice na šapat blagog Božjeg lahora⁵), premda su kao mimogred, dešavaju se vrlo rijetko, čak i skoro nikada, i to vrlo rijetkima; jer

¹ *Iz* 33,20.

² *Iz* 20,19.

³ *2 Kor* 12,2.

⁴ *Iz* 33,22.

⁵ *1 Kr* 19,12.

to Bog čini onima koji su jaki u duhu Crkve i božanskog Zakona, kao što su bile spomenute osobe.

4. — No, premda se videnja duhovnih bića u ovom životu ne mogu razumom primiti na jasan i očit način, ipak se ona mogu u biti duše osjetiti, posredstvom preugodnih dodira i ujedinjenja, što spada na duhovne osjećaje, o kojima moramo s Božjom pomoću govoriti dalje, jer je naše pisanje upravo usmjereno prema njima, to jest prema božanskom ujedinjenju s Božjim Bićem. To će se vidjeti kad budemo govorili o mističkoj spoznaji, koja je nejasna i tamna; a to moramo objasniti. Tu ćemo reći kako se, putem te ljubavne tamne spoznaje, Bog ujedinjuje s dušom na uzvišenom i božanskom stupnju, jer ta spoznaja, koja nije drugo nego vjera, na neki način služi u ovom životu za ujedinjenje s Bogom, kao što svjetlo slave u drugom životu služi kao sredstvo za jasno gledanje Boga.

5. — Prelazeći sada na to da govorimo o videnjima tjelesnih bitnosti koja se na duhovan način primaju u dušu, velim da su slična tjelesnim videnjima; jer, kao što oči vide materijalne stvari posredstvom nadnaravnog svjetla, koje dolazi odozgo, vidi razumom na unutarnji način ove iste tjelesne stvari, a i druge kako se Bogu sviđi; osim što je razlika u načinu na koji se dolazi do spoznaje; jer se duhovne i razumske bitnosti spoznavaju na mnogo jasniji i istančaniji način negoli tjelesne. Kad Bog hoće da duši dade ovu milost, pruži joj ono nadnaravno svjetlo, što smo ga spomenuli, u kome najvećom lakoćom i jasnoćom vidi stvari koje Bog hoće, bilo nebeske bilo zemaljske, a da njihova odsutnost ili prisutnost nije važna niti stavlja zapreke. To se katkada događa kao da bi se otvorila neka presjajna vrata kroz koja bi se vidjela svjetlost poput sijevanja koje u mrkloj noći iznenada osvijetli predmete te čini da ih vidimo jasno i razlučeno, te nas odmah ostavlja ponovno u tami, koliko god njihovi oblici i slike ostaju utisnute u mašti. U duši se to događa mnogo savršenije, jer joj te duhom videne stvari u onoj svjetlosti ostaju utisnute na taj način da ih svaki put kad

obрати pažnju može ponovno u sebi vidjeti kao prije; upravo poput zrcala u kojem se vide slike predmeta svaki put kad svratimo pogled. A treba napomenuti da se oblici viđenih stvari nikad posve ne brišu iz duše, premda vremenom pomalo blijede.

6. — Učinci što ih ova viđenja proizvode u duši jesu učinci mira, svjetlosti, slavlja i veselja, ugodnosti, vedrine i ljubavi, poniznosti i naklonosti ili uzdignuća duha k Bogu, neki put više neki put manje, neki put je neki učinak jači, drugi put drugi, već prema raspoređenju kojim se prima i kako Bog hoće.

7. — I đavao može proizvesti ova viđenja u duši posredstvom kakvog naravnog svjetla, u kojem duhovnom sugestijom osvjetljuje stvari, bilo prisutne bilo odsutne. Stoga u onom mjestu svetog Mateja gdje kaže da je đavao Kristu: *Pokazao kraljevstva ovoga svijeta i njihovu raskoš,*¹ neki naučitelji kažu da je to učinio po duhovnoj sugestiji; jer nije bilo moguće učiniti da tjelesnim očima vidi sva kraljevstva svijeta niti njihovu raskoš. Ali između viđenja uzrokovanih od đavla i onih od Boga postoji velika razlika, jer su učinci što ih prva proizvode posve različiti od učinaka drugih: pače, loša viđenja proizvode suhoću duha obzirom na saobraćaj s Bogom, precjenjivanje sebe, sklonost da se takva viđenja primaju i cijene, a nikad slatkoću poniznosti ni ljubavi prema Bogu. Oblici, pak, kod njih ne ostaju utisnuti u dušu onom ugodnom jasnoćom dobrih viđenja; ne traju, pače se odmah brišu u duši, osim da duša mnogo do njih drži, jer tada ta velika cijena čini da ih se duša prirodno sjeća, ali je to sjećanje vrlo suhoparno te ne donosi onaj učinak ljubavi i poniznosti što ih proizvode dobra viđenja kad ih se spomenemo.

8. — Duhovna viđenja, ukoliko predočuju stvorove s kojima Bog nema nikakve bitne primjerenosti ni sukladnosti, ne mogu služiti kao bliže sredstvo za ujedinjenje s Bogom. Duša, dakle, treba da se vlada u njima

¹ Mt 4,8.

odričući ih se, kao u svim drugim videnjima o kojima smo gore raspravljali, zato da napreduje u bližem sredstvu, a to je vjera. Stoga duša ne smije skupljati obilje videnja; jer bi ostala prenatrpana takvim slikama, oblicima, likovima osoba, što bi zauzimali njenu nutrinu, te ne bi išla prema Bogu u odricanju svih stvari. Može se dogoditi da se takve slike neprestano predočuju, ali ako im duša neće da dade velike važnosti, neće joj biti od veće smetnje. Istina je da spomen na njih uzbuđuje dušu na svojevrsnu ljubav Božju i na motrenje, ali čista vjera, lišena svih stvari, pobuđuje je i uspaljuje mnogo više, a da duša ni ne zna odakle dolazi tako blagotvoran učinak. Dogodit će se, dakle, da će duša biti raspaljena najčistijim tjeskobama ljubavi prema Bogu, a da sama ne zna odakle proizlaze i na čemu se temelje. I kao što je uzrok toj činjenici samo vjera koja se je više izlila u dušu i potjerala dublje korijenje posredstvom ispražnjenosti, tame i lišenosti svih stvari, ili siromaštva duhom — što možemo reći da je isto —, tako se isto ukorjenjuje i više ulijeva u dušu ljubav Božja. Odatle dolazi da koliko se više duša nastoji potamniti i poništiti s obzirom na sve vanjske i unutarne stvari, toliko joj se više ulijeva vjere, ljubavi i nade, jer ove tri bogoslovne kreposti idu istim korakom.

9. — No ovu ljubav koji put ne shvaća ni ne osjeća osoba koja je ima, jer joj nije sjedište u nježnosti osjeta, nego u snazi duha koja je jača i smionija, a koji put se više izliva i u osjete te se pokazuje nježna i slatka. Da se, dakle, dođe do ove ljubavi, do radosti i užitka što ih ova videnja proizvode, prikladno je da duša bude jaka i umrtvena, lišena i u tami od njih. Duša tu ljubav mora temeljiti na onom što ne vidi niti osjeća, i na onomu što ne može vidjeti niti osjetiti u ovom životu, to jest na Bogu koji je neshvatljiv i viši od svih stvari. Potrebno je, dakle, da se uputimo k njemu posredstvom odricanja svega. U protivnom slučaju, koliko god duša bila pažljiva, ponizna i jaka da je davao ne bi mogao prevariti u videnjima niti učiniti da padne, kako to biva, u preuzetnost, ipak će joj smetati

da ne napreduje, ukoliko joj postavlja zapreku za lišenost i siromaštvo duha i za ispražnjenost posredstvom vjere, što se sve zahtijeva za ujedinjenje s Bogom. A pošto ovim viđenjima dobro pristaje nauka koju smo iznijeli u dvadeset i prvom i dvadeset i drugom poglavlju o nadnaravnim sjetilnim viđenjima i utiscima, nećemo ovdje trošiti vremena da je opširno ponovno iznosimo.

POGLAVLJE 25.

RASPRAVLJA SE O OBJAVLJENJIMA. — KAZUJE SE ŠTO SU I KAKO SE RAZUMIJU.

1. — Po redu, kojega se držimo, sada treba govoriti o drugom načinu duhovnih utisaka, što smo ih gore nazvali objavljenjima, koji spadaju na duh proroštva. Na prvom mjestu kažemo da objavljenje nije drugo do li otkrivanje koje sakrite istine, ili očitovanje kakve tajne ili otajstva: kao što bi, na primjer, bilo kad bi Bog razumu objasnio istinu o nekoj stvari ili mu otkrio nešto što on čini ili misli činiti.

2. — Prema tome možemo reći da ima dvije vrsti objavljanja: jedna otkrivaju razumu istine, te ih posebno zovemo razumskim spoznajama ili samo spoznajama; a druga su očitovanja tajni, te ova više negoli prva zovemo u užem smislu objavljenjima. Prva se u strogom smislu riječi ne bi ni mogla zvati objavljenjima, jer se sastoje u činjenici što Bog čini da duša razumije gole istine o vremenitim i duhovnim stvarima, pokazujući joj ih na jasan i očit način: ipak sam htio ovdje govoriti o njima pod imenom objavljenja, bilo zato što imaju s ovima veliku srodnost, bilo zato da ne umnožavam imena radi razlikovanja.

3. — I tako ćemo razlučiti objavljenja u dvije vrste: jedna ćemo zvati razumskim spoznajama; a dru-

ga očitovanjima tajni i sakrivenih Božjih otajstava. O jednoj i drugoj vrsti govorit ćemo u dva slijedeća poglavlja, što je moguće kraće, počevši od razumskih spoznaja.

POGLAVLJE 26.

RASPRAVLJA SE O SHVAĆANJU ČISTIH ISTINA U RAZUMU I KAŽE SE DA SE ONO ZBIVA NA DVA NAČINA TE KAKO SE DUŠA KOD TOGA MORA VLA DATI.

1. — Da bih govorio točno i jasno o shvaćanju čistih istina, bilo bi potrebno da mi Bog prihvati ruku i pomiče pero; jer znaj, dragi čitatelju, da nije moguće izraziti što su one u sebi za dušu. Ali, budući da o tom ovdje ne raspravljam prvenstveno, nego samo da poučim dušu i da je uputim na put božanskog ujedinjenja, neka mi bude dopušteno da govorim kratko, koliko je, naime, dosta za spomenutu svrhu.

2. — Ova vrst viđenja ili, bolje rečeno, spoznaja čistih istina mnogo se razlikuje od onoga o čemu smo govorili u dvadeset četvrtom poglavlju. Ova se viđenja ne sastoje u tom da se razumom vide tjelesne stvari, nego u tom da razumom vidimo Božje istine ili istine o stvarima koje jesu ili su bile ili će biti, što je u skladu s proročkim duhom, kako ćemo možda rastumačiti dalje.

3. — Treba istaknuti da se ove spoznaje dijele u dvije vrste: jedne se odnose na Stvoritelja, a druge na stvorenja; pa premda su jedne i druge veoma ugodne duhu, ipak je radost, što je proizvode one koje imaju za svoj predmet Boga, neusporediva i neizreciva, jer su to spoznaje i uživanja samoga Boga, kojemu, kako kaže David, nema sličnoga:

Ravna ti nema¹.

¹ Ps 39,6.

Budući da se te spoznaje odnose izravno na Boga, to su najuzvišenije spoznaje nekog njegovog svojstva: sad svemogućnosti, sad jakosti, sad dobrote, blagosti, itd, i svaki put kad nastupe ostaju duboko utisnute u duši. A pošto nisu drugo nego čisto motrenje, duša jasno vidi da nema načina da nešto od toga izrazi, osim kakvim općenitim izrazima u koje provali u obilju uživanja i kušanog dobra; ali ne stoga što bi mogla izraziti ono što je kušala i osjetila.

4. — Znamo da David, kad je doživio nešto slično, nije to znao izraziti do ovim običnim i jednostavnim riječima:

*Neokaljan strah Jahvin — ostaje svagda;
istiniti sudovi Jahvini — svi jednako pravedni,
dragocjeniji od zlata — zlata čistoga,
slađi od meda — meda samotoka.²*

Sudovi Božji, to jest kreposti i svojstva Božja, istiniti su, pravedni sami u sebi, poželjniji od zlata i dragog kamenja te slađi od meda i medenog saća. Tako čitamo da se je Mojsije, kad je imao najuzvišeniju spoznaju Boga, kad je Gospodin prošao pred njim, odmah bacio na tle, te od onoga što je vidio nije znao drugo izraziti nego ove obične i jednostavne riječi: *Jahve, Jahve, Bog milosrdan i milostiv, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću, iskazuje milost tisućama...*³ Odatle se vidi da Mojsije, kad nije mogao izraziti ono što je spoznao u Bogu u samo jednoj spoznaji, hoće da to izrazi u bujici svih ovih riječi. Ali, koliko god riječi duša kaže o ovim spoznajama, dobro vidi da nije rekla ništa od onoga što je osjetila, te da ne postoje prikladni izrazi da bi se o tom mogao steći pravi pojam. Pače, sveti Pavao, kad je imao tu visoku spoznaju Boga, nije se skrbio za drugo nego da reče kako čovjeku nije dopušteno o tome govoriti.⁴

¹ Ps 18,10-11.

² Izl 34,6-7.

³ 2 Kor 12,4.

5. — Ove božanske spoznaje o Gospodinu nikad ne sadrže pojedinačnih stvari, ukoliko se bave Najvišim Počelom, pa se stoga ne mogu izraziti u pojedinoštima, osim u slučaju da je duši dano da u božanskoj spoznaji upozna također istinu nižu od Boga, pa je na neki način može izraziti; ali onu spoznaju nikada ni na ikakav način. Samo duša koja dospije do ujedinjenja s Bogom, može uživati ove visoke spoznaje, jer one i nisu drugo nego samo ujedinjenje, koje se sastoji upravo u tom da ih ima, posredstvom stanovitih dodira koji se odvijaju između duše i božanstva. Sam Bog se u njima osjeća i uživa, premda ne na onako jasan i očit način kao u slavi; no udar spoznaje, koji prodire biće duše, tako je ugodan i uzvišen, da se davao u to ne može umiješati niti učiniti što slično, jer nema druge stvari koja bi mogla uliti sličnu milinu i užitak: te spoznaje imaju nešto od božanskog bitka i od vječnog života, a davao ne može oponašati tako visoku stvar.

6. — Ipak bi davao, oponašajući, mogao predstaviti duši kakav izgled veoma osjetnih veličina, nastojeći je uvjeriti da je to Bog, ali ne može učiniti da joj ti utisci ostanu u biti duše, niti može učiniti da se duša zaljubi i duboko obnovi, kao što to čine Božje spoznaje; jer ima nekih božanskih spoznaja i dodira koji toliko obogaćuju dušu te je samo jedan dosta da duša odjednom napusti nesavršenosti što ih nije nikad u cijelom životu uspjela popraviti, a k tomu je ostavljaju ispunjenu krepostima i Božjim dobrima.

7. — Užitak ovih dodira je tako velik i unutrašnji da se duša samo jednim od njih smatra nagrađenom za sve nevolje koje bi bila ranije podnijela, pa bile i bezbrojne, i tako se osjeća smionom, jakom i željnom da trpi mnoge stvari iz ljubavi prema Bogu, da joj je to najveća muka što ne trpi mnogo za njega.

8. — Duša ne može doći do ovih visokih spoznaja posredstvom kakvih usporedbi ili svojih zamišljaja, jer su one iznad svega toga, pa je jasno da ih ne stvara

njezina uvježbanost, nego Bog u njoj. Stoga se katkada događa, kad ona najmanje na to misli a još manje to traži, da joj Gospodin običava dati ove božanske dodire, koji su uzrok da se onda posebno Boga sjeća. Katkada se dodir događa iznenada, na sam spomen neke stvari, pa i najmanje; a dodiri se tako jako osjećaju da ne samo uzdrmaju najunutarnije žice duše, nego čine da i tijelo uzdrhti. No drugi put nastupaju s mirom i spokojstvom duše, bez ikakvog drhtaja udova, nego s uzvišenim osjećajem duhovnog užitka i osvježenja.

9. — Nerijetko nastupaju kad se govori ili čuje koja riječ, ili iz Svetog pisma ili što drugo, ali nije uvijek ista učinkovitost; jer su dodiri često veoma slabišni, ali, koliko god su takvi, više vrijedi samo jedan takav dodir i spomen Božji negoli mnoge druge spoznaje stvorova i djela Božjih. Budući da se ove spoznaje saopćuju duši iznenada i bez njezine volje, slijedi da ne stoji do nje hoće li ih imati ili neće; stoga neka se glede njih vlada ponizno i predano, jer će Bog učiniti svoje djelo kada i kako hoće.

10. — Ne mislim reći da se duša prema ovim spoznajama mora vladati odričući ih se, kao prema drugim utiscima, jer, kako maločas prije rekosmo, one sačinjavaju dio ujedinjenja prema kojemu težimo i upućujemo dušu, i radi tog cilja smo je učili da se odriče svega i da se udalji od svih stvari. A sredstvo, koje može Boga ganuti da joj dade ove spoznaje, neka joj radije bude poniznost i trpljenje njemu za ljubav i odricanje svake nagrade, jer se ove milosti ne daju duši sklonoj vlasništvu, nego, kako su od strane Božje darovane iz posebne ljubavi i osjećaja, tako se daju samo onima koji Boga ljube bez računa. Na to Sin Božji cilja kod svetog Ivana, kad je rekao: *Tko mene ljubi, njega će ljubiti moj Otac, i ja ću ljubiti njega i njemu se očitovati.*¹ U ovim riječima su uključene i spoznaje i dodiri o kojima govorimo i koje Bog očituje duši koja ga istinski ljubi.

¹ Iv 14,21.

11. — Druga vrst spoznaja ili viđenja ili unutarnjih istina mnogo se razlikuje od ove o kojoj smo sad govorili, jer se odnosi na stvari koje su niže od Boga: a sastoji se u upoznavanju istina o stvarima u sebi, te u upoznavanju istina o ljudskim djelima i događajima. Kad se ove istine daju da ih upoznamo, utiskuju se tako duboko u dušu a da joj ih nitko ne nameće, da kad bi joj netko drugi tvrdio protivno, ona mu ne bi mogla dati potpuni pristanak, uprkos svih napora da pristane; jer u duhovnoj spoznaji koju prima upoznaje na najjasniji način neku drugu stvar u duhu koja mu drži prisutnom onu stvar, a to je kao jasno gledanje. To spada na duh proroštva i na milost koju sveti Pavao zove darom razlučivanja duhova.¹ No, koliko god bila duša uvjerena o istinitosti onoga što je duhom razumjela, i koliko god ne bi mogla a da ne doživljava ovaj unutarnji i pasivni osjećaj sigurnosti, ne bi zbog toga smjela propustiti da vjeruje riječima i poslušala naloge svoga duhovnog oca, pa bili i posve protivni onomu što ona osjeća, zato da bude vođena u vjeri k božanskom ujedinjenju, prema kojemu se ide više vjerujući negoli razumijevajući.

12. — O upoznavanju stvari o njima samima i o spoznajama ljudskih djelovanja i događaja imamo jasna svjedočanstva u Svetom pismu. Zaista, glede posebnih spoznaja koje se mogu imati o stvarima, Mudrac kaže:

*On mi je podario istinsku znanost
o svemu što jest,
naučio me sustavu svijeta
i svojstvima prapočela;
početku, svršetku i sredini vremena,
izmjeni suncovrata i slijedu godišnjih doba,
tijeku godina i položaju zvijezda;
naravi životinja i nagonima divljih zvijeri,
moći duhova i mislima ljudskim,
različitosti biljaka i ljekovitosti korijenja.*

¹ 1 Kor 12,10

*I poznadoh sve što god je tajno i javno,
jer me naučavaše mudrost,
umjetnica svega.²*

Premda je ova spoznaja, koju je Mudrac imao od Boga, ulivena i općenita, ovim tekstom je dovoljno dokazano da ih Bog na poseban način ulijeva nadnaravnim putem kada se njemu sviđi. Ne tako da daje stalno znanje, kako je to dao Salomonu, nego tako da katkada razotkrije neke istine o bilo kojim stvarima što ih Mudrac spominje. Inače je istina da Bog mnogim dušama ulijeva trajno znanje obzirom na neke stvari (mada nikad tako općenito kao Salomonu), koje odgovaraju onoj raznolikosti darova što ih nabroja sveti Pavao, koji među ostalima navodi: mudrost, znanje, vjera, prorokovanje, razlučivanje duhova, različiti jezici, tumačenje jezika. Sve ove spoznaje jesu ulivena stanja, što ih Bog daje bez naplate komu hoće, sad na naravan način, kao Bileamu i drugim prorocima nezna-božaćkim i mnogim sibilama kojima je dao duh pro-roštva, sad opet nadnaravnim načinom, kao svetim prorocima, apostolima i drugim svetima.

13. — Ali, osim stanja i dragovoljno darovanih mi-
losti, savršene osobe, ili oni koji napreduju prema sa-
vršenosti, vrlo često običavaju imati rasvijetljenja i
spoznaje o prisutnim ili odsutnim stvarima, a poznaju
ih duhom koji je već rasvijetljen i pročišćen. Na to se
može protegnuti onaj tekst Izreka koji kaže:

*Kao što se u vodi odražavaju lica ljudska,
tako se ljudska srca otkrivaju razboritima.¹*

gdje se pod razboritima razumiju oni koji imaju Mud-
rost svetaca, koju Sveto pismo naziva razborom. Ovi,
dakle, razboriti duhovi razumiju ponekad druge stvari
na jasan i očit način, mada ne svaki put kada to hoće,

¹ *Izr 27,19.* — prema Vulgati: ... sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

² *Mudr 7,17-21.*

jer je to svojstvo onih koji su stekli naviku; a niti oni svaki put na potpuni način, jer sve ovisi o većem ili manjem svjetlu što ga Bog hoće da daje.

14. — No, treba znati da oni koji imaju duh očišćen mogu, tko više tko manje, veoma lako raspoznati na naravan način što se skriva u srcu i u duhu drugih, pa sklonosti, ćud i darovitost, i to sve po vanjskim tragovima, pa i najmanjim, po pokretima i drugim znakovima. Jer, kao što đavao to može, jer je duh, tako može i duhovan čovjek prema svetom Pavlu koji kaže: *Duhovan čovjek prosuđuje sve.*¹ I drugdje kaže: *Duh sve proniče, i dubine Božje.*² Stoga duhovni ljudi, iako ne mogu po naravi upoznati misli ni ono što prolazi nutrinom drugih, ipak na to mogu zaključiti po nadnaravnom rasvijetljenju i po kojem znaku; i premda se u spoznaji po znakovima mogu nerijetko prevariti, najviše puta pogadaju. Uostalom je bolje ne pouzdati se u spoznaje takve vrste, jer se tu lako uvlači đavao vrlo često i velikom lukavošću, kako ćemo odmah reći, pa ih stoga uvijek moraju odbacivati.

15. — Da pak duhovni ljudi mogu imati spoznaju o činjenicama i o ljudskim djelovanjima, premda u odsutnosti, imamo jedan dokaz u drugoj knjizi o *Kraljevima*, gdje se čita kako je naš Otac Elizej, kad je njegov sluga Gehazi htio da mu zataji o novcu primljenom od Naamana Sirca, rekao: *Nije li duh moj bio s tobom kad je netko sišao sa svojih kola te izišao preda te?*³ To nam svjedoči da je Elizej vidio činjenicu u duhu kao da se je dogodilo u njegovoj prisutnosti. Imamo i jedan drugi dokaz u istoj knjizi, gdje se čita također o Elizeju kako je, znajući po božanskom rasvijetljenju što je Sirijski kralj raspravljao u tajnosti sa svojim velikašima, to onda otkrivao kralju Izraelskom, pa su tako svi neprijateljski planovi propali; tako da je Sirijski kralj, videći da su sve njegove tajne razotkrivene, re-

¹ 1 Kor 2,15.

² 1 Kor 2,10

³ 2 Kr 5,26.

kao svojim savjetnicima: *Nećete li mi reći tko od naših drži s kraljem Izraelovim?*¹ Tada mu odgovori jedan od njegovih časnika: *Ne, Gospodaru Kralju; Elizej, prorok Izraelov, otkriva Izraelovom kralju riječi koje kažuješ u svojoj spavaonici.*²

16. — Ove spoznaje stvari i činjenica, i druge slične tomu, događaju se duši na pasivan način, a da ona ne čini ništa od svoje strane. Vrlo lako se može dogoditi da se, misleći na neku osobu, i to vrlo rastreseno, odjednom u njenom dubu pojavi živa spoznaja onoga što čuje ili čita, mnogo jasnija negoli riječi zvuče; uprkos tomu što osoba ne razumije riječi, jer su latinske a ona latinski ne zna, predoči joj se spoznaja, premda riječi ne razumije.

17. — O prevarama, što ih davao može izvesti u ovoj vrsti spoznaje i vijesti, bilo bi mnogo da se reče, jer su velike zasjede i vrlo dobro skrivene. Putem sugestije može đavao predstaviti duši mnoge razumske spoznaje i takvom ih čvrstinom utvrditi u pameti, te se čini da ne može biti nikako drukčije nego tako; u takvom slučaju, ako duša nije ponizna i bojažljiva, bit će bez sumnje navedena da vjeruje tisućama laži. I zaista neki put đavolska sugestija djeluje veoma uspješno na dušu, osobito ako duša surađuje s mlitavim osjetima, jer se u osjete utiskuje spoznaja tako duboko i s tolikom silom uvjerenja, da je duši tada potrebno mnogo moliti i velikom je silom tjerati od sebe. Đavao, zaista, često običava predstaviti jasno, ali lažno, grijeha i zlu savjest drugoga, samo zato da ozloglasi pojedine osobe i sa željom da otkrivanje takvih stvari pruži prigodu za grijeh, pod izlikom svete revnosti, da — tobože — navede dušu da grešnika preporuči Bogu. Istina je da Gospodin katkada dobrim dušama otkriva potrebe bližnjih, da ih preporuče njemu ili da im pomognu; kao što čitamo da je Jeremija otkrio malodušnost pro-

¹ 2 Kr 6,31

² 2 Kr 6,12.

¹ Jer 45,3.

roka Baruha, zato da mu ulije hrabrosti.¹ Ali često đavao to isto čini bez trunka istine, samo zato da netko dođe na zao glas, da upadne u grijeha i u nevolje, o čemu imamo mnogo iskustva; a također tako veoma uspješno utiskuje razne druge vijesti, i čini da im se vjeruje.

18. — Sve ove spoznaje, bilo da su od Boga ili su osjetne, vrlo malo mogu poslužiti napretku duše na putu k Bogu, ako se ona hoće da na njih oslanja; pače, ako se s velikom pomnjom ne brine da ih se otrese, ne samo da će je rastresati i ometati, nego će učiniti da će upasti u teške štete i zablude; jer se u njima nalaze sve one opasnosti i neprilike na koje možemo naići kod nadnaravnih utisaka o kojima smo dosad govorili, i još mnogo više. Tako neću da o tome ponovno govorim: samo hoću da dodam neka se duša skrbi da ih se otrese, radije htijući da ide k Bogu pomoću onoga što ne zna; neka polaže račun o svakoj stvari svome ispovjedniku i duhovnom učitelju i neka se drži uvijek onoga što joj on reče. A ovaj neka sa svoje strane ne daje važnosti nekim stvarima i neka učini da se iz njih izađe što prije, te neka se ne zadržava na onomu što nije ništa važno na njezinom putu prema ujedinjenju, jer o ovim stvarima, koje se na pasivan način daju duši, uvijek u njoj ostaje učinak koji je Bog htio, a da ona ne treba da polaže truda ni marljivosti. Čini mi se da nema svrhe napominjati učinke što ih imaju istinite spoznaje, a niti učinke lažnih: jer bi to značilo zamarati, a ne završavati, jer se ne može sve uključiti u kratku i sustavnu pouku. I zaista, pošto su ove spoznaje bezbrojne, tako su bezbrojni i njihovi učinci, pretpostavljajući da dobre spoznaje proizvode dobre učinke koji vode dobromu, a loše obratno. Kad kažemo da se jednih i drugih treba odricati, rekli smo sve što je potrebno.

POGLAVLJE 27.

RASPRAVLJA O DRUGOJ VRSTI OBJAVLJENJA, TO JEST O OTKRIVANJU TAJNA I SKRIVENIH OTAJSTAVA. — KAZUJE SE KAKO TA OBJAVLJENJA MOGU SLUŽITI UJEDINJENJU S BOGOM ILI MU BITI ZAPREKOM I KAKO ĐAVAO KOD TOGA MOŽE MNOGO VARATI.

1. — Rekli smo da je druga vrst objavljenja otkrivanje tajna i skrivenih otajstava. Dvovrsna su. Prva se vrst odnosi na ono što je Bog u sebi, i u njoj je uključena objava otajstva Presvetoga Trojstva i Božjeg Jedinstva. Druga vrst se odnosi na ono što Bog jest u svojim djelima, a u njoj su uključeni ostali članci naše svete katoličke vjere i istine koje se mogu izričito iz njih izvesti. U te istine spada velik broj proročkih objava božanskih obećanja i prijetnja, i drugih stvari koje su se trebale ili treba da se dogode, a tiču se vjere. Nadalje, u ovu drugu vrst možemo uključiti mnoge druge posebne stvari koje Bog redovito objavljuje, bilo da se tiču općenito svijeta, bilo posebnih određenih kraljevstva, pokrajina, obitelji i osoba. U Svetom pismu, posebno kod svih proroka, imamo u obilju primjera jedne i druge vrste; ali pošto su stvari jasne i bez teškoća, ne upuštam se u to da navodim tekstove. Dobro je da samo napomenem da se ove objave ne daju samo posredstvom riječi, jer ih Bog tvori na mnogo načina: sada samim riječima, sada samim znakovima, likovima i slikama; a katkad znakovima i riječima skupa, kako se može vidjeti kod proroka (posebno u čitavom *Otkrivenju*) gdje, ne samo da se nalaze sve rečene vrsti objava, nego i različiti načini na koje se dešavaju, a sada smo ih spomenuli.

2. — Objavljenja koja se uključuju u drugu vrst Bog daje i u naše vrijeme komu hoće. Zaista, katkad objavljuje nekim osobama ili koliko im preostaje života, ili protivnosti koje će susresti, ili što će se dogoditi ovoj ili onoj osobi, ovom ili onom kraljevstvu, itd.

I o otajstvima naše vjere Bog otkriva duhu one istine koje su sadržane u njima, premda se to, pravo, ne zove objavljenje nego, radije, objašnjenje onoga što je već objavljeno.

3. — U ovoj vrsti objavljivanja davao može mnogo staviti svoju ruku, jer, kako se redovito daju posredstvom riječi, oblika itd., davao ih može vrlo dobro pamtiviti, mnogo više negoli kad se zbivaju samo u duhu. Međutim, ako bi nam što se tiče naše svete vjere objavio što novo i različito, ne bismo na nikakav način smjeli dati svoj pristanak, ni kad bi nam se činilo da nam to govori anđeo s neba. Tako zaista govori sveti Pavao: *Ali kad bismo vam mi, ili kad bi vam anđeo s neba navješćivao neko evanđelje mimo ovoga koje vam mi navijestismo, neka bude proklet!*¹

4. — Budući da više nema novih istina koje se imaju objaviti o bitnim istinama naše vjere, izvan onih što su već objavljene Crkvi, duša ne samo da ne smije priznati novih koje bi joj se objavile o vjeri, nego radi mjera opreza ne smije skupljati druge raznolikosti bez reda. Pač, zato da se očuva čistom u vjeri, kad bi joj se saopćile već objavljene stvari, treba da ih vjeruje ne stoga što su njoj posebno tada objavljene, nego samo stoga jer su dio pologa istina koji je povjeren Crkvi. Neka zatvori oči razuma, i neka se osloni samo na nauku Crkve i na vjeru koja, kako kaže sveti Pavao, *dolazi po propovijedanju*.² Duša, dakle, neka ne vjeruje lako i neka ne prilagođuje razum stvarima vjere koje se objavljuju kao nove, koliko god joj izgledale istinite, ako neće da ostane prevarena; jer davao, zato da zavarava i da ubaci laži, najprije primamljuje istinom i vjerojatnim stvarima, tako da ulije neku sigurnost, ali odmah zatim zavarava, poput onoga koji šije kožu: najprije se udijeva napeta i čvrsta četina, a odmah za njom mokani konac koji sigurno ne bi mogao ući da mu četina nije prokrčila put.

¹ Gal 1,8.

² Rim 10,17.

5. — Treba biti dobro na oprezu u ovoj točki, jer, kad bi i bio slučaj da nema nikakve opasnosti od zablude, ipak je potrebno da duša ne želi razumjeti jasne vjerske istine, zato da ušćuva čistu i potpuno zaslugu vjere i da po toj noći duha prisprije k sjajnoj svjetlosti božanskog ujedinjenja. U svakom je novom objavljivanju tako važno držati se starih proročanstava zatvorenih očiju, da je apostol Petar, i onda kad je vidio na neki način slavu Sina Božjega na gori Taboru, ipak u svojoj drugoj kanonskoj poslanici napisao ove riječi: *Tako nam je potvrđena proročka riječ, te dobro činite što uza nju prijanjate.*¹ Kao da bi rekao: Premda je istinito viđenje slave Krista našega Gospodina na Taboru, ipak je čvršća i sigurnija² objavljena proročka riječ, te dobro činite što uza nju prijanjate.

6. — Ako je iz spomenutih razloga korisno zatvoriti oči nad posebnim i novim objavljivanjima samih vjerskih istina, koliko li će više biti potrebno ne skupljati objavljena drugih različitih stvari i ne vjerovati im? Na ovakve đavao najčešće stavlja svoju ruku, te smatram skoro nemogućim da onaj, koji se ne poskrbi da ih se otrese, u mnogima ostane prevaren: tolika je sličnost istini i sigurnosti kojom ih đavao zaodijeva. Jer on predstavlja zajedno toliko razloga, prikladnosti i izgleda istine, zato da se njegovim objavljivanjima vjeruje, i tolikom ih upornošću i čvrstinom utiskuje u osjete i maštu da se duši čini te bez sumnje stvari ne mogu stajati drukčije. Duša, dakle, ostaje tako učvršćena u tom uvjerenju, da je tek duboka i iskrena poniznost malo pomalo može izvući i navesti da uzvjeruje protivno. Međutim, čista i jednostavna duša, oprezna i ponizna, mora se velikom snagom opirati objavljivanjima i viđenjima te ih rastjeravati kao najopasnije napasti: jer nema nikakve potrebe da ih želi, nego je radije potrebno da ih ne želi i da ih se otrese, da pođe k ljubavnom ujedinjenju. Ovo je Salamon htio označiti, kada je rekao:

¹ 2 Petr 1,19.

² ondje, prema Vulgati: ...firmiore propheticum sermone

*Što treba čovjeku tražiti nešto veće od sebe?*¹

Kao da bi rekao: Čovjek, da bude savršen, nema potrebe da traži nadnaravne stvari nadnaravnim putem, jer je to iznad njegovih sposobnosti.

7. — A pošto je na prigovore, koji bi se mogli postaviti na sve ovo što smo rekli, već odgovoreno u dvadeset prvom i dvadeset trećem poglavlju ove knjige, upućujem tamo čitatelja i ne dodajem o objavljenjima ništa drugo. Samo ponavljam da se duša mora razborito čuvati od svih objavljenja da prijede čisto i bez zablude u noć vjere k božanskom ujedinjenju.

POGLAVLJE 28.

RASPRAVLJA SE O UNUTARNJIM NAGOVORIMA KOJI SE MOGU ODVIJATI U DUHU NA NADNARAVAN NAČIN. — KAZUJE SE KOLIKO IH JE VRSTA.

1. — Dobro je da čitatelj uvijek drži na pameti svrhu koju sam postavio u ovoj knjizi, a ta je da uputim dušu k ujedinjenju s Bogom, posred svih naravnih i nadnaravnih utisaka, u čistoći vjere, uklanjajući se svakoj zapreci i prijevari. Kad to znamo, svatko će dobro razumjeti da, premda o raznim utiscima duše ne iznosim gradivo veoma opsežno, niti ga dijelim u tolike razdiobe kako bi se možda zahtijevalo radi boljeg razumnijevanja, da nisam, čini se, ni odveć kratak nego da dajem dovoljno uputa i poduka da se duša u svakom slučaju, unutarnjem i vanjskom, znade razborito ponašati i tako napredovati na poduzetom putu. Eto zašto sam zaključio tako brzo s utiscima proročanstava, a isto tako s drugim utiscima gore. Da sam htio sve izložiti što bi se imalo reći o mnoštvu različitih načina

¹ Prop 6,11 — prema Vulgati 7,1: Quid necesse est homini majora se quaerere?

što ih može imati svaka pojedina vrst, mislim da ne bih nikad svršio. Stoga se zadovoljavam da rastumačim ono što je, po mojem mišljenju, bit nauke i mjere opreza što ih treba uzeti kod svake pojedine vrsti: a to će vrijediti također za bilo koju drugu sličnu stvar koja se duši može desiti.

2. — Tako ću, dakle, jednako učiniti s trećom vrsti utisaka, to jest s nadnaravnim nagovorima koji se mogu odvijati u duši duhovnih osoba bez posredstva ikakvog tjelesnog osjeta; pa, premda su mnogovrsni, vidim da se mogu svesti na ove tri vrsti, to jest: susljedne, formalne i bitne riječi. Susljednim riječima zovem one riječi i razlaganja što ih duh u sabranosti običava u sebi izgovarati misleći i uobličujući ih. Formalne su riječi one koje duh prima, ne od sebe, nego od neke treće osobe kao stanovite odvojene i točno određene riječi, katkad u sabranosti, a katkada ne. Bitne riječi jesu riječi koje, također, duh formalno čuje, katkad u sabranosti, a katkada ne, koje proizvode u biti duše ono što znače. O svim ovim riječima govorit ćemo po redu napose.

POGLAVLJE 29.

RASPRAVLJA O PRVOJ VRSTI GOVORA ŠTO GA KOJI PUT DUH OBLIKUJE U SEBI. — KAZUJE SE KOJI JE TOME UZROK TE KAKVA SE KORIST ILI ŠTETA OD TOGA MOŽE IMATI.

1. — Susljedne riječi nastaju kad duh, pošto je sabran i zaduben u kakvo razmišljanje, prelazi u gradivu o kojem misli iz jedne stvari na drugu, oblikujući vrlo prikladne riječi i razloge velikom lakoćom i razlikovanjem, pa razglaba i otkriva stvari o kojima nije nikad znao, tako da mu se čini da to sve ne radi on nego da mu to neka druga osoba iznutra sugerira razloge, odgovore i poruke. I zaista, ima mnogo razloga

misлити tako, jer razglaba sam sa sobom i sebi odgovara kao da bi to radila jedna osoba s drugom, a na neki način se može reći da i jest tako. Jer, premda djeluje ljudski duh, ipak je mnogo puta pomognut Duhom Svetim da proizvede i uobliči one istinske pojmove, riječi i razloge, i tako govori sam sebi kao da bi bila treća osoba. Tada je razum sabran i ujedinjen s istinom o kojoj razmišlja, a i Duh Sveti je ujedinjen s njime u onoj istini, kao što je uvijek u svakoj istini. Odatle slijedi da razum, kad na taj način posredstvom te istine saobraća s Duhom Svetim, izvlači susljedno druge istine srodne s njome, gdje Duh Sveti otvara razumu vrata i ulijeva mu svoje svjetlo kao učitelj. Jer ovo je jedan način na koji Duh Sveti poučava.

2. — Razum, rasvijetljen i poučen od takvog Učitelja, jasno razumije i od svojega oblikuje nove pojmove od istina koje su mu s druge strane saopćene, tako te možemo reći da je glas Jakobov a ruke Ezavove.¹ Onaj koji doživljava takav način nagovora neće se nikad uvjeriti da se događa kako sam rekao, nego će misliti da su riječi stvarno od neke treće osobe, jer ne zna kakvom lakoćom razum od sebe oblikuje riječi o mislima i istinama koje mu saopćuje treća osoba.

3. — Ali, koliko god bi bilo istina da nema nikakve prijevare od strane onog božanskog rasvijetljenja, ipak je može da bude, i zbilja je ima, u oblikovanim riječima i razlozima što ih razum navodi; jer, kako je koji put ona svjetlost veoma nježna i duhovna, razum ne uspijeva da bude dobro rasvijetljen, pa onda razlozi, što ih oblikuje od svoga, mogu da budu ili posve lažni ili vjerojatni samo na izgled ili manjkavi. Razum u tim slučajevima počinje dobro, prihvaća nit istine, ali odmah dodaje svoju vještinu ili bolje nespretnost svog niskog načina mišljenja, pa je stoga lako da zbog svoje nespretnosti pođe dalje šepajući prema svojoj sposobnosti: a sve to na način kao da mu govori ona treća osoba.

¹ Post 27,22.

4. — Poznavao sam jednu takvu osobu koja je, pošto je imala ovakve susljedne nagovore, oblikovala neke veoma istinske i bitne nagovore o otajstvu presvete Euharistije, ali je imala druge koji su bili veoma krivovjerni. Zgražam se videći što se dešava u naše vrijeme, a to je da neke prosječne osobe, sa četiri novčića razmišljanja, dosta da budu malo sabrane i da imaju spomenute nagovore, pa da odmah sve nazovu Božjom riječju, te svuda govore sa svom sigurnošću: Bog mi je rekao, Bog mi je odgovorio; dok u najviše slučajeva odgovaraju sami sebi, a Bog tu uopće ne ulazi.

5. — Samo želja koju imaju prema nagovorima i osjećaj privrženosti prema njima, što ga goje u svome duhu, čine da te osobe daju sebi odgovor i misle da im Bog govori: i odatle slijedi da padaju u velika čudaštva, ako se u tome mnogo ne obuzdavaju i ako ih njihov duhovni vođa ne navodi na odricanje takvih nagovora. Od nagovora oni obično izvlače samo beskorisno naklapanje i uprljanost duha, a ne poniznost i umrtvenost, jer misle da su primili tko zna kakve izvanredne milosti, te da im je sam Bog govorio, dok je u stvari bilo malo više od ništa, ili ništa i manje od ništa. I zaista ono što ne rada poniznošću, ljubavlju, umrtvenošću, svetom jednostavnošću i šutnjom, što može da bude? Velim, dakle, da ti nagovori mogu mnogo priječiti put k božanskom ujedinjenju, jer udaljuju dušu od toga da cijeni dubinu vjere, gdje razum treba da stoji u tami i da hoda u tami putem ljubavi u vjeri, a ne putem mnogih razlaganja.

6. — Tkogod će reći: Zašto se razum mora odreći ovih istina, kad ga sam Duh Božji u njima rasvjetljuje, pa stoga u tom ne može biti ništa zlo? Odgovaram da Duh Sveti rasvjetljuje sabran razum, a rasvjetljuje ga prema mjeri sabranosti; a pošto razum ne može naći veće sabranosti negoli je u vjeri, slijedi da ga Duh Sveti nigdje neće toliko rasvijetliti kao u vjeri. Koliko je duša čišća i savršenija u vjeri, toliko više ima ulivene ljubavi od Boga; a koliko više ima ljubavi, toliko je

više Duh Sveti rasvjetljuje te joj daje svoje darove, jer je ljubav sredstvo po kojem joj ih daje. Istina je da u onom osvjetljenju Bog daje duši nešto svjetla, ali svjetlost koja se uživa u vjeri, a da se nikakve stvari ne vide, posve je drukčija od one; bilo obzirom na kakvoću, kao što se suho zlato razlikuje od najprostije kovine; bilo obzirom na količinu, kao što ocean neizmjereno nadilazi jednu kap vode; jer se na prvi način saopćuje duši mudrost jedne, dviju ili triju istina, a na drugi način saopćuje se božanska mudrost općenito, to jest sam Sin Božji, koji se duši daje po vjeri.

7. — Ako mi, pak, netko kaže da je sve dobro i da jedna stvar ne može biti zapreka drugoj, ponovno naglašavam da je, zaista, velika zapreka ako duša tomu daje važnosti. Zanimati se za ono što je jasno i od male važnosti dosta je da prijeći vezu s dubinama vjere u kojima Bog na nadnaravan način i u tajnosti poučava dušu i, a da ona i ne zna kako, obogaćuje je darovima i krepostima. Ako razum želi izvući koristi od tih susljednih saopćenja, ne smije se navlaš baviti njima, prema onome što kaže Mudrost duši u Pjesmi nad pjesmama:

*Odvrati oči svoje od mene,
jer me čine da letim,¹*

to jest čine da letim od tebe daleko, odveć visoko. Duša treba da, radije, zaposli volju u ljubavi prema Bogu, bez ikakvog napora razuma u onome što se saopćuje nadnaravnim putem, jer se ta dobra dobivaju malo pomalo putem ljubavi, pače će se ovim sredstvom dobiti u većem obilju negoli inače. Jer ako se u tim stvarima, koje se daju na nadnaravan i pasivan način, naravna sposobnost razuma i drugih moći postave aktivno, ne mogu stići tako daleko svojom nespretnošću i niskim načinom, jer ih duša nužno mora prilagoditi svojem načinu te ih mora preinačiti i tako nužno ostanu u zabludi oblikujući razloge po svoju, te ono nadna-

¹ Pj 6,4 — prema Vulgati: ... ipsi me avolare fecerunt.

ravno neće više biti ni slika onoga što je naravno, pretjerano nisko.

8. — Neki su tako oštroumni i hitra razuma da, kad su sabrani u kakvom razmatranju, naravnim načinom i vrlo lako prelaze iz jednog poimanja u drugo oblikujući spomenute riječi i razloge vrlo oštroumno i živo te vjeruju, ni više ni manje, nego da su te riječi od Boga, a nisu nego od razuma koji naravnim svjetlom, kako je ponešto oslobođen od djelovanja osjeta, može svojim svjetlom bez kakve nadnaravne pomoći učiniti ovo i ono. Ovo se često događa, te se mnogi varaju misleći da je to znak visoke molitve i saobraćaja s Bogom; zato pišu i daju da se piše što im se dešava, dok to sve može biti posve ništetno, bez ikakvih kreposti, pače ne služi za drugo nego da pobuđuje taštinu.

9. — Takvi neka nauče da ništa ne drže do tih stvari, nego da radije učvrste svoju volju u poniznoj ljubavi i da istinski rade i trpe, nasljedujući život i primjere Sina Božjega, mrtveći se u svemu: to je, a ne mnogi unutarnji govori, put da se postigne svako duhovno dobro.

10. — I u ovu vrst susljednih unutarnjih riječi vrlo se često umiješa đavao, a posebno se upliće kod onih koji su im osjećajno privrženi. Čim se ovakvi stanu sabirati, đavao im običava pribavljati mnogo gradiva za rastresenost, sugerira njihovom razumu pojmove i riječi, te ih vrlo vješto zavarava vjerojatnim stvarima, i tako ih upropašćuje. Ovo je jedan način kako saobraća s onima koji su s njim sklopili kakav savez, šutke ili izričito; a slično i s krivovjercima, posebno s njihovim vođama, predočujući njihovoj pameti veoma oštroumne misli i razloge, ali krive i lažne.

11. — Iz ovoga se, što smo rekli, vidi jasno da ovi susljedni govori mogu proizlaziti iz trih uzroka: ili su od božanskog Duha koji pokreće i prosvjetljuje razum, ili su od naravnog svjetla ove duševne moći ili,

pak, od đavla koji govori putem sugestije. A sada bi bilo dosta teško u potpunosti dati znakove i upute da se raspozna kada nagovori proizlaze iz jednog a kada iz drugog uzroka; ali se neke općenite upute mogu dati, i to bi bile ove:

a) — Kada u pojmovima i riječima duša u isto vrijeme ljubi i osjeća ljubav zajedno s poniznošću i poštovanjem prema Bogu, znak je da tada djeluje Duh Sveti koji, svaki put kada daje koju milost, daje je u pratnji ovih osjećaja.

b) — Kada riječi proizlaze samo iz živahnosti i razumskog svjetla, onda je samo to svjetlo koje tu djeluje na svaku stvar bez kreposnih čina (premda volja može naravno ljubiti u spoznaji tih istina); ali nakon toga, kad prođe razmatranje, volja ostaje suha, premda ne sklona zlu niti taštini, osim da je đavao u tom ne napastuje i da je kasnije prevlada, što se ne događa kod nagovora koji proizlaze od dobrog duha, jer kod ovih ostaje volja redovito osjećajno privržena Bogu i sklona dobru. Ipak se može desiti slučaj da volja ostane suhoparna premda je saopćenje bilo od dobrog duha, jer je tako Bog uređio na veću korist duše; kao što, također, neće uvijek osjetiti pokrete i djelovanje onih kreposti, a ipak će biti od dobrog duha ono što je imala. Ukratko, priznajem da je nerijetko teško raspoznati porijeklo i razliku koja postoji između jednih i drugih nagovora, jer su različiti učinci što ih povremeno proizvode; oni koje smo napomenuli jesu najobičniji, katkada u većem, katkada u manjem broju.

c) — I davolski se nagovori katkada teško mogu raspoznati jer, premda redovito ostavljaju volju suhoparnom u ljubavi prema Bogu i duh sklon prema taštosti samodopadnosti i precjenjivanju sebe, ipak zloduh upliće neku lažnu poniznost i stanovit žar u volji utemeljen na sebeljublju, tako da je potrebno biti veoma duhovnim da se to na sebi zapazi. Đavao tako radi zato da se bolje prikrije; a znade raditi vrlo dobro, tako da se i suze liju u osjećajima nadahnutim od njega, zato da utisne u dušu osjećaje koje on hoće. Stoga uvijek

nastoji ganuti volju da mnogo cijeni ta unutarnja saopćenja i da im daje važnost, zato da im se duša preda i da bude zauzeta time, a to nije krepost nego prigoda da, ako ikad, izgubi kreposti koje ima.

12. — Preostaje, dakle, da je potreban oprez, kako kod jednih tako i kod drugih nagovora, da ne budemo zavarani i da se njima ne preopterećujemo: da ne držimo do njih, nego da uvijek upravljamo volju prema Bogu, savršeno ispunjavajući njegov zakon i njegove savjete, što sačinjavaju mudrost svetaca. Zadovoljimo se time da znamo istinu i otajstva na jednostavan i istinski način, kako nam ih Crkva predlaže, jer je to dosta da nam veoma raspali volju, a da nas ne stavi u labirint visokih i znatiželjnih istraživanja, gdje je potrebno čudo da se izmakne opasnostima. Poslušajmo savjet svetog Pavla koji o ovome predmetu kaže: *Ne precjenjujte se više negoli se treba cijeliti.*¹ I neka to bude dosta u vezi s predmetom o ovim susljednim nagovorima.

POGLAVLJE 30.

RASPRAVLJA O UNUTARNJIM RIJEČIMA KOJE SU DUHU FORMALNO UTISNUTE NA NADNARAVAN NAČIN. — NAPOMINJE STETU KOJA MOŽE NASTATI I KAKO JE POTREBNO PODUZETI MJERE OPREZA DA IZBJEGNEMO PRIJEVARI.

1. — Druga vrst unutrašnjih riječi jesu formalne riječi, koje se na nadnaravan način katkada kazuju duhu, bez ikakvog posredovanja osjeta, ponekad pri sabranosti, a ponekad ne. Zovem ih formalnim, jer duh raspoznaje da mu ih formalno kazuje neka treća osoba, a on sam tu ne postavlja ništa od svoga. I po tome se veoma razlikuju od onih o kojima smo govorili u pre-

¹ Rim 12,3.

dašnjem poglavlju; jer se razlikuju ne samo po tome da se oblikuju a da duh od svoje strane ne postavlja ništa, nego mu se nameću katkada kad nije sabran nego je, pače, mislima veoma udaljen od onoga što mu se kazuje; dok to nije tako u susljednim nagovorima, jer se ovi uvijek bave onim o čemu se razmišlja.

2. — Ove su riječi negda dobro oblikovane, a negda lošije; često su kao pojmovi kojima se duhu nešto kazuje, sad na način odgovora, sada drukčije; negda je to samo jedna riječ, drugi put dvije ili više; negda su pak susljedne kao pređašnja vrst; jer običavaju trajati, poučavajući i raspravljajući, a da duh ništa ne umeće od svoga, jer se zbiva kao da jedna osoba raspravlja s drugom. Tako čitamo da se dogodilo Danijelu, koji kaže da je anđeo govorio u njemu; a to se je odvijalo i formalno i susljedno, jer je Danijel razmišljao u svome duhu a anđeo ga je poučavao: ovaj mu je, zaista, već prije rekao: *Danijele, evo dođoh da te poučim.*¹

3. — Kad ove riječi nisu ništa više negoli formalne riječi, učinak što ga proizvode nije velik: one su, naime, redovito dane samo da pouče i da osvijetle koji predmet; pa nije potrebno da budu učinkovitije od toga što zahtijeva svrha za koju su dane. No, kad su od Boga, uvijek vrše svoj učinak na dušu, da je učine pripravnom i sposobnom za ono što joj se zapovijeda ili se poučava, premda joj koji put ne uklanjaju odbojnost i teškoće, pače joj ih mogu i povećati, što Bog čini za veće uvježbavanje, za poniznost i za dobro same duše. Spomenuta odbojnost obično ostaje u duši kad joj se nalažu stvari koje joj donose prednost i odličja, ili stvari koje joj na bilo koji način mogu pribaviti pohtvalu i čast, dok u neznatnim i niskim stvarima ona, radije osjeća lakoću i spremnost. Čitamo, na primjer, u knjizi Izlaska da je Mojsije, kad mu je Bog naložio da pođe Faraonu i zatraži da pusti njegov narod, osjetio toliku odbojnost te je bilo potrebno da mu Gospodin tri puta ponovi nalog, poprativši ga velikim znakovima; pa ni sa svim tim se nije predao nego tek kad mu je

¹ Dan 9,22.

dodijelio Arona za druga, da on dijeli s njime čast i službu.² Suprotno tome se događa kad su riječi saopćenja od đavla, koji u stvarima veće cijene i slave ulijeva lakoću i pripravnost, a u neznatnim odbojnost. Bog sigurno negoduje kad u duši vidi sklonost prema odličjima te, kada joj ih on nalaže i postavlja je posred njih, neće da ona ima pripravnost i želju da bude na prvim mjestima.

4. — U pripravnosti, koju Bog ulijeva u dušu posredstvom ovih riječi, formalne se riječi mnogo razlikuju od susljednih, jer ove ne pokreću toliko duh niti ga čine pripravnim koliko formalne, u kojima razum manje umeće svoga. No, to ne znači da katkada neke susljedne riječi nemaju veći učinak po velikom podavanju koje može uslijediti od strane božanskog Duha duhu ljudskom; ali u načinu kako se odvijaju postoji velika razlika. Kod formalnih riječi duša ne može sumnjati da ih, možda, ona sama govori, jer dobro vidi da to ne čini, osobito kad ona nije na te stvari ni mislila u času kad su joj rečene; a i u slučaju da je prije to mislila, vidi velikom jasnoćom i razlikovanjem da riječi nisu njezine, nego da dolaze od drugud.

5. — O svim ovim formalnim riječima duša mora voditi tako malo brige kao i o susljednim, jer osim što bi preopteretila duh onim što nije propisno i bliže sredstvo za ujedinjenje s Bogom, kao što je vjera, mogla bi lako biti prevarena od đavla. Jer će katkada teškom mukom razaznati koje su formalne riječi rečene od dobrog a koje od zlog duha. One, ponavljam, ne proizvode velike učinke, pa se stoga po učineima teško mogu razlikovati, jer riječi zloduha nerijetko djeluju s više osjetne učinkovitosti kod nesavršenih osoba, negoli riječi dobrog duha kod duhovnih osoba. Tako, duša ne smije odmah slijediti ono što joj riječi kazuju, niti smije tome davati važnost, bile one od dobrog ili od zlog duha, nego radije neka ne propusti očitovati ih kojem učenom i razboritom ispovjedniku ili kojoj drugoj mudroj i povjerljivoj osobi, da tako o tom dobije

² Izlazak pogl. 3. i 4.

svjetlo pouke i da vidi što joj treba činiti, pa podlažući se tom savjetu, neka se prema riječima ponaša negativno. Ako pak ne bi našla koju iskusnu osobu, bit će bolje da ne da tome važnosti te da ne očituje nikome, jer lako može naići na osobe koje dušu ruše radije negoli da je saziđuju. Ouše ne smiju biti vođene od bilo koga, jer je od vrlo velike važnosti u tako važnom poslu pogoditi znak ili promašiti.

6. — Duša neka se vrlo dobro pazi da nikad ne radi po svojoj glavi, da ne radi ili pristane na nešto od onoga što joj sugeriraju te riječi, a da se zrelo ne propita i savjetuje kod drugih. U ovnm se predmetu dešavaju tako istančane i čudovišne varke, te smatram da, ako duša nije neprijateljski raspoložena prema takvim doživljavanjima, neće moći a da ne bude zavarana u mnogima od njih. A budući da je o ovim varkama i pogibljina, kao i o potrebnim mjerama opreza da se od njih obranimo, već bilo navlaš razloženo u poglavljima 19 — 22 ove knjige, na koja čitatelja upućujem, neću više duljiti. Samo kažem da je glavna pouka o formalnim riječima da se ničemu ne daje važnosti.

POGLAVLJE 31.

RASPRAVLJA O BITNIM RIJEČIMA KOJE SE NA NAONARAVAN NAČIN RAĐAJU U OUHU. — UKAZUJE NA RAZLIKU KOJA POSTOJI IZMEĐU OVIH I FORMALNIH RIJEČI, TE NA KORIST KOJA OO NJIHX PROISHOOI I KAKVIM MIROM I POSTOVANJEM TREBA DA SE DUŠA KOO TOGA VLADA.

1. — Treća vrst unutarnjih riječi jesu bitne riječi, koje se — ako jesu i formalne, jer se veoma formalno utiskuju u dušu — razlikuju od njih u tom što bitna riječ proizvodi živ i bitan učinak u duši, kakvog ne proizvodi riječ koja je samo formalna. Tako je bitna riječ također i formalna, ali ne i obratno: bitna je samo ona

koja utiskuje u bit duše ono što označuje. Na primjer, kad bi naš Spasitelj formalno rekao duši: Budi dobra, odmah bi duša u svojoj biti postala dobra. Ili, kad bi joj rekao samo ovu riječ: Ljubi me, neposredno bi ona dobila i osjetila u sebi bit Božje ljubavi. Ili, kad bi duša bila obuzeta velikim strahom, a Gospodin bi je hrabrio riječju: Ne boj se, istoga bi se časa osjetila veoma jaka i mirna. Jer je Božja riječ, kako kaže Mudrac, puna moći;¹ i stoga proizvodi bitno u duši ono što joj kaže. To je označio David kad je rekao:

Cuj, glasom grmi, glasom svojim silnim.²

Znamo da je Abraham, kad mu je Bog rekao:

Mojim hodi putem i neporočan budi³

odmah postao savršen te je imao misli i osjećaje upravljene ka Gospodinu. I u Evanđelju vidimo čudesnu moć božanske riječi kojom je Krist liječio bolesne, uskrisivao mrtve, itd., na jednostavan zvuk svoje riječi. Na isti način Bog progovara nekim dušama bitne nagovore, koji su tako vrijedni, tako učinkoviti da ulijevaju život, kreposti i neprocjenjiva dobra, jer sama jedna takva riječ donosi duši veće dobro negoli su sva dobra što ih je za života učinila.

2. — O ovim riječima duša nema što početi, ni što htjeti, ni što ne htjeti, ni čega se odricati niti se čega bojati. Nema što početi, to jest nije potrebno da se trudi da izvrši ono što se ovim riječima kazuje, jer ih joj Bog nikad ne kaže da ih ona stavi u djelo, nego ih on ostvaruje u njoj, a to je drukčije kod formalnih i susljednih riječi. Kažem da duša nema što htjeti ili ne htjeti, jer se ne pita za njezinu volju da ih Bog izvede, niti vrijedi što ih ona neće zato da bi prestale izvoditi svoj učinak; stoga neka se duša u njima vlada ponizno i prilagođeno. Nema se čega odricati, jer njihov učinak

¹ Prop 8,4.

² Ps 67,34.

³ Post 17,1.

ostaje bitno u duši s potpunom božanskih darova: protiv učinka, pošto je primljen na pasivan način, djelovanje je duše potpuno izlišno. Nema se bojati nikakve prijevare, jer se ne mogu tamo ubaciti ni razum ni đavao. Zloduh neće nikad do toga doći da na pasivan način proizvede jedan bitni učinak u duši, tako da joj utisne učinak i sadržaj svoje riječi, osim da se je duša predala njemu svojevoljnim savezom, jer u tom slučaju, prebivajući u njoj kao njezin gospodar, mogao bi joj utisnuti učinke ne dobra nego zla. Sigurno bi đavao lako mogao utisnuti učinke svojih zlobnih riječi u dušu koja je već s njime ujedinjena u svojevoljnoj zloći. I zaista, vidimo po iskustvu da đavao vrši vrlo jaku sugestiju i prema samim dobrim dušama: a što li neće činiti sa zlima? Ali nikad neće moći ustisnuti u dušu učinke slične onim dobrim učincima, jer se njegove riječi ne mogu usporediti s božanskim riječima, u odnosu na koje su njegove riječi puko ništa. Stoga Bog kaže na usta Izaije:

Sto je zajedničko slami i žitu?

— riječ je Jahvina.

Nije li riječ moja poput vatre

— riječ je Jahvina —

i nije li slična malju što razbija pećinu?¹

Bitne, dakle, riječi mnogo služe za sjedinjenje duše s Bogom; i koliko su unutarnije, toliko su bitnije i korisnije. Blago duši kojoj Bog bude tako govorio! Govori, Gospodine, sluga tvoj sluša!

¹ Jer 23,28-29

POGLAVLJE 32.

RASPRAVLJA SE O UTISCIMA ŠTO IH RAZUM PRIMA OD UNUTARNJIH OSJEĆAJA KOJI SE NA NADNARAVAN NAČIN RAĐAJU U DUŠI. — KAZUJE SE NJIHOV UZROK I NA KOJI SE NAČIN DUŠA MORAJE VLADATI DA NE SPRIJEČI PUT UJEDINJENJA S BOGOM.

1. — Još preostaje da govorimo o četvrtoj i zadnjoj vrsti razumskih utisaka, to jest o onim utiscima koji mogu pasti u razum od strane duhovnih osjećaja koji se često na nadnaravan način rađaju u duši duhovnih osoba: ubrajamo ih među određene razumske utiske.

2. — Ovi određeni duhovni osjećaji jesu dvovrсни: neki spadaju na osjećajni pokret volje, a neki na bit duše: a svi mogu poprimiti mnogovrsne načine. Voljni osjećaji, kad dolaze od Boga, veoma su uzvišeni; ali oni iz biti duše jesu zaista preuzvišeni i donose preveliko dobro i preveliku korist. O ovim posljednjima velim da ni duša ni onaj koji je vodi ne mogu upoznati uzrok odakle proizlaze niti zbog kojih djela Bog daje takve milosti: jer ne ovise od djela ni od razmišljanja što ih duša može obavljati, premda su takve stvari dobra priprava da ih dobije. Bog dijeli ove milosti komu hoće. I zaista će se dogoditi da neka osoba obavlja mnoga dobra djela, a ipak joj Gospodin neće udijeliti ove dodire; dok će ih nekoj drugoj, koja je obavila mnogo manje dobrih djela, dati u velikom obilju i veoma uzvišenih. Stoga, zato da Bog dađe dodire, od kojih duša dobiva spomenute osjećaje, nije potrebno da duša bude zaokupljena duhovnim stvarima (premda je mnogo bolje da jest, zato da ih dobije), jer ih najviše puta dobiva kad je mišlju veoma daleko od njih. Od ovih dodira neki su određeni i malo traju; drugi nisu toliko određeni i traju dugo.

3. — Ovi osjećaji, ukoliko su samo osjećaji, ne spadaju na razum nego na volju, te zato ovdje ne ras-

pravljamo o njima posebno; nego ću to učiniti kad budemo govorili o noći i čišćenju volje od njezinih osjećajnih pokreta, a to će biti u Trećoj knjizi. Ipak, jer često, pače najviše puta, njima u razumu odgovara utisak spoznaje i razumijevanja, pa samo zbog toga je red da ih ovdje spominjemo. Treba znati da od svih ovih osjećaja, od voljnih kao i od onih koji spadaju na bit duše, bilo da su trajni ili susljedni, mnogo puta — ponavljam — u razumu odgovara neki utisak spoznaje, neko razumijevanje, neko osjećanje Boga preko mjere uzvišeno i profinjeno, koje nema imena kao što nema imena ni osjećaj odakle izvire. Ove se spoznaje rađaju sad na jedan, sad na drugi način: negda su uzvišenije i jasnije, negda manje uzvišene i manje jasne, već prema učinkovitosti i volji božanskih dodira koji uzrokuju osjećaje u volji, kojima u razumu odgovaraju ove spoznaje.

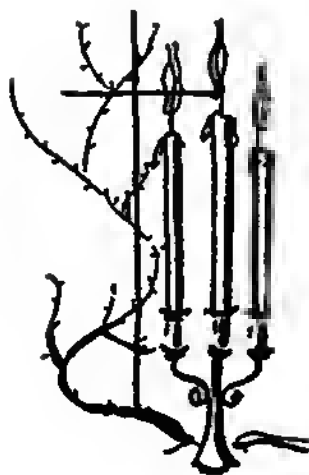
4. — Da budemo na oprezu i da uputimo razum po ovim spoznajama prema ujedinjenju s Bogom u vjeri, ne treba ovdje trošiti mnogo riječi. Jer, pošto se ovi osjećaji, kako rekosmo, rađaju na pasivan način, a da duša ništa učinkovito ne čini od svoje strane da bi ih imala, tako se i spoznaje koje im odgovaraju primaju na pasivan način u razumu, za koji filozofi kažu da je pasivna moć, te ne postavlja nikakvog djelovanja sa svoje strane da bi ih primio. Stoga, zato da ne zabludi i da ne spriječi korist koja se može izvući iz rečenih osjećaja, razum ne smije raditi oko njih, nego mora biti pasivan, tako da ne upliće svoju naravnu sposobnost: jer, kako smo rekli da se događa kod susljednih riječi, vrlo bi lako svojom djelatnošću mogao poremetiti ili uništiti one nježne spoznaje koje su ukusno nadnaravno spoznanje do kojega narav ne dopire niti ga može shvatiti radeći, nego samo primajući. Stoga ih duše ne smiju tražiti, niti željeti da ih ima, zato da razum ne počne oblikovati druge, svoje; i da u međuvremenu ne otvori ulaz raznim drugim, lažnim: što on znade vrlo vješto učiniti posredstvom tih osjećaja ili onih koje sam može ubaciti u dušu koja se pod tim spoznajama. Neka, dakle, duša u pogledu toga bude

mirna, ponizna i pasivna; pa pošto se pasivno primaju od Boga, Bog će joj ih dati prema svojoj dobrohotnosti kad bude vidio da je puna pravog duha poniznosti i odvojenosti. Na taj način neće sebe lišiti goleme koristi koju takve spoznaje donose za božansko ujedinjenje (jer su sve to dodiri ujedinjenja) koje se na pasivan način rađa u duši.

5. — Neka to bude dosta da zaključimo o nadnaravnim utiscima. Jer, što god se dogodi duši u vezi s razumom, u spomenute četiri razdiobe naći će nauku o tom i potrebne mjere opreza koje treba poduzeti. I premda se koja stvar može učiniti toliko nova i različita kao da nije obuhvaćena nijednom od danih razdioba neće to biti razumsko spoznanje koje leži izvan naših razdioba, te će duša iz njih izvući nauku prikladnu za taj slučaj.

Ovim prelazimo na Treću knjigu, gdje ćemo pomoću Božjom raspravljati o duhovnom i unutarnjem čišćenju volje od njezinih unutarnjih privrženosti, što ovdje zovemo *Aktivnom noću*.

TRECA KNJIGA

AKTIVNA NOĆ DUHA ZA PAMĆENJE I VOLJU

RASPRAVLJA O AKTIVNOM ČIŠĆENJU I NOCI PAMĆENJA I VOLJE. UCI KAKO SE DUSA MORA VLADATI S OBZIROM NA UTISKE OVIH DVIJU MOĆI DA SE PO NJIMA UJEDINI S BOGOM U SAVRSENOJ NADI I LJUBAVI.

POGLAVLJE 1.

PREDMET

1. — Kad je prva duševna moć, to jest razum, već poučena s obzirom na svoje utiske, u prvoj bogoslovskoj kreposti, zato da se duša po toj moći može sjediniti s Bogom u čistoći vjere, preostaje da učinimo isto s drugim dvjema moćima, a to su pamćenje i volja, čisteći ih od njihovih utisaka, zato da duša dođe do sjedinjenja s Bogom po ovim dvjema moćima. To će se učiniti u ovoj trećoj knjizi, ali ukratko; jer, kad smo završili govoriti o razumu, koji sadrži sve predmete vlastite drugim dvjema noćima, prešli smo već mnogo hoda za ono što preostaje da se reče, jer sada neće biti potrebno da se odveć zadržavamo. Zaista, nije moguće da duhovan čovjek, kad dobro uvježba razum u vjeri, prema izloženoj našoj nauci, ne bi u isto vrijeme poučio i druge dvije moći u spomenutim dvjema krepostima, jer čini jedne moći ovisne o činima druge.

2. — No, da nastavimo stilom kojim smo se već služili i radi veće jasnoće gradiva, potrebno je prikazati utiske vlastite svakoj pojedinoj moći, počevši od utisaka pamćenja. Učinit ćemo razdiobu koja će biti dostat-

na za našu svrhu, a možemo do nje doći prema razdiobi njihovih predmeta. Ovi su trovrzni: naravni, nadnaravni zamišljeni i duhovni; a to donosi istu razdiobu utisaka pamćenja.

3. — O ovima ćemo pomoću Božjom ovdje raspravljati, počevši od naravnih sjećanja koja su izvanjskija; odmah zatim ćemo govoriti o privrženostima volje i time će se završiti ova Treća knjiga o *Aktivnoj noći duha*.

POGLAVLJE 2.

RASPRAVLJA SE O NARAVNIM UTISCIMA PAMĆENJA TE SE KAZUJE KAKO IH SE TREBA LISITI DA SE DUSA MOŽE SJEDINITI S BOGOM PO TOJ MOĆI.

1. — Potrebno je da čitatelj ni u kojoj od ovih knjiga ne zaboravi cilj prema kojemu su upravljene: jer će se inače pojavljivati mnoge sumnje o onome što čita; kao što sada može posumnjati o onomu što smo rekli o razumu, tako mu se može desiti da posumnja o onomu što sada imamo reći o pamćenju, a kasnije o volji. Zaista, videći gdje poništavamo duševne moći obzirom na njihovo djelovanje, činit će mu se da na taj način rušimo put duhovnog uvježbavanja, mjesto da ga gradimo: što bi bilo istina kad bismo ovdje poučavali samo početnike, jer je o njima, sigurno, vrlo prikladno prihvaćati susljedne i shvatljive utiske.

2. — No, pošto ovdje učimo kako treba poći naprijed u motrenju da se dođe do sjedinjenja s Bogom, za tu svrhu treba da se sva sredstva osjetnog uvježbavanja potisnu i da zašute, zato da Bog od svoje strane u duši izradi božansko ujedinjenje. Potrebno je, dakle, rasteretiti i isprazniti duševne moći i učiniti da se odreknu svoje naravne vlasti i djelovanja te dadu mjesta

da im se ulije nadnarav i da njome budu rasvijetljene; jer njihova sposobnost ne može obaviti tako visok posao, nego bi ga mogle samo sprječiti, ako se upliću.

3. — Pošto je istina da duša Boga, zato da dođe k njemu, mora poznavati više po onom što on nije negoli po onom što on jest, nužno treba da se svim naravnim silama odriče svih utisaka, bilo naravnih bilo nadnaravnih. To ćemo sada učiniti s pamćenjem izvlačeći ga vani iz njegovih naravnih ograda i granica i uzdižući ga iznad njega samoga, to jest iznad svake određene spoznaje i svakog spoznatljivog posjeda do potpunog ufanja u nespoznatljivog Boga.

4. — Počinjući, dakle, od naravnih spoznaja, velim da su naravne spoznaje o pamćenju sve one koje pamćenje može oblikovati o predmetima peterih tjelesnih osjetila i sve druge te vrsti koje bi moglo satvoriti i uobličiti. Od svih se ovih spoznaja i oblika pamćenje mora osloboditi i isprazniti, nastojeći da izgubi zamišljeni utisak, tako da mu ne ostane utisnut nikakav trag niti spomen na kakvu stvar; nego da ostane prazno i izbrisano, tako rekuć zaboravno na sve kao da se za nj nije ništa dogodilo. Pamćenje ne može a da se ne poništi obzirom na sve oblike, ako hoće da se sjedini s Bogom; jer to se ne može dogoditi, ako se ne odvoji od svih oblika, koji nisu Bog, jer on ne pada pod nikakav poseban oblik ili spoznaju. *Nitko ne može služiti dvojici gospodara,*¹ kako kaže naš Gospodin; a pamćenje ne može biti savršeno sjedinjeno s Bogom i u isto vrijeme s određenim oblicima i spoznajama. Budući pak da Bog nema ni oblika ni slike što bi ih pamćenje moglo obuhvatiti, slijedi da, kad je sjedinjeno s Bogom (kao što pokazuje trajno iskustvo) ostaje bez forme i bez slike: slike se izgube i pamćenje je uvučeno u veliku zaborav, bez ikakvog sjećanja, potpuno uronjeno u vrhovno dobro. Sjedinjenje s Bogom ispražnjuje maštu i čini se kao da je pomete od svih oblika i slika, uzdižući je u nadnarav.

¹ Mt 6,24.

5. — Znamenito je što se koji put dešava kad Bog učini koji dodir sjedinjenja s pamćenjem. Iznenada se osjeti u mozgu (gdje pamćenje ima svoje sjedište) tako osjetljiv udarac ili spotlcaj kao da te zahvati vrtoglavica te izgubiš svako prosuđivanje i osjećaj; kad više kad manje, prema tome kakav je bio udarac: i tada, zbog ovog sjedinjenja, pamćenje ostaje ispražnjeno i čisto od svih oblika i zaboravno, koji put do te mjere da je potreban velik napor da se sjeti koje stvari.

6. — Ova zaborav i otkopčavanje mašte, zato da bi pamćenje ostalo sjedinjeno s Bogom, koji put su takvi da duša provede mnogo vremena a da se ne prene, niti znade što se je u to vrijeme dogodilo; pa, pošto joj je mašta otkopčana, koliko god joj radili što god što prouzrokuje veliku bol, ona ne osjeća ništa, jer bez mašte nema osjećaja; a ne opaža boli ni putem mišljenja, jer nema ni mišljenja. Zato, dakle, da bi Bog došao da dade ove udare sjedinjenja, treba da duša razriješi pamćenje od svih shvatljivih spoznaja. No za ove nastupe zaboravi treba istaknuti da se ne događaju na taj način onima koji su stigli do savršenog sjedinjenja, nego samo na početku.

7. — Tko god će reći da to izgleda dobro; ali da odatle slijedi rušenje naravne uporabe i toka duševnih moći, i da to ostavlja čovjeka poput životinje, zaboravna i, još gore, bez mišljenja i takva da se ne sjeća naravnih nužnih djelovanja, a da Bog ne ruši narav nego je usavršuje, a po ovome nužno slijedi njezino narušavanje, jer čovjek zaboravlja na ćudoredne i razumske, kao i na naravne stvari da ih obavi, lišavajući se spoznaja i oblika koji su sredstvo sjećanja.

8. — Na ovaj prigovor odgovaram: Koliko se više pamćenje sjedinjuje s Bogom, toliko više gubi posebne spoznaje, dotle da ostaje posve ispražnjeno, a to se događa kad dopre u savršenosti do stanja sjedinjenja. U početku, kad sjedinjenje nastaje, oblici se i spoznaje pomalo brišu iz pamćenja, pa osoba čini mnoge greške u vanjskom ponašanju: ne sjeti se jesti ni piti, da li je

vidjela ili učinila koju stvar, da li su joj rekli ili nisu koju drugu; a sve to zbog toga što je pamćenje sabrano u Bogu. Ali kad dođe do toga da posjeduje stanje sjedinjenja, što je najviše dobro, ne trpi više od takvih zaboravi u stvarima čudorednog i naravnog značaja. Dapače je u nužnim i prikladnim djelima mnogo savršenija negoli prije, premda ih ne obavlja posredstvom oblika i spoznaja u pamćenju: jer, posjedujući stanje sjedinjenja, koje je već nadnaravno stanje, pamćenje i druge duševne moći posve oslabljuju u svom naravnom djelovanju te prelaze iz naravnog područja na Božje područje, koje je nadnaravno. Budući da se je pamćenje preobrazilo u Boga, ne mogu mu se utisnuti oblici ni spoznaje drugih stvari. U takvom stanju sva djelovanja pamćenja i drugih duševnih moći postaju božanska; jer moći sada posjeduju Boga kao svog apsolutnog gospodara, te su preobražene u njega. Bog ih sam pokreće i upravlja na božanski način, prema svojem božanskom Duhu i volji, tako da djelovanja nisu posebna, nego ono što duša radi postaje božansko; jer, kako kaže sveti Pavao: *Tko prione uz Gospodina, jedan je duh s njime,*¹ i stoga djela onih duša koje su sjedinjene s Bogom jesu od duha Božjega, te su božanska.

9. — Dosljedno, takve duše djeluju samo djela koja su prikladna i razložna, a nisu naopaka; jer Duh Božji čini da spoznaju ili ne spoznaju ono što treba da znadu ili da ne znadu; čini da se sjete, uz oblike ili bez njih, onoga što dužnost zahtijeva, a drugo da zaborave; i čini da ljube ono što moraju ljubiti, a da ne ljube ono čega nema u Bogu. Tako su svi prvi pokreti i djela duševnih moći takvih duša božanski, te se ne treba čuditi da su takvi, jer su te duše preobražene u božansku bit.

10. — Navest ću nekoliko primjera takvog djelovanja, i neka bude ovaj: Netko traži od te osobe, koja je postavljena u stanje ujedinenja, da ga preporuči Bogu. Ona će se sjetiti da to učini, ne posredstvom kojega

¹ 1 Kor 6,17.

oblika ili spoznaje koja joj je ostala o tome u njezinu pamćenju da ju je taj pitao; a kad ga treba preporučiti — a to će biti kad se Gospodinu sviđi da primi molitve u njegovu korist — Gospodin će pokrenuti volju one osobe dajući joj želju da moli; naprotiv, ako Gospodin neće ove molitve, koliko god se ta osoba silila da moli za dotičnika, neće moći niti će imati želje da to učini; a katkada će je Bog iznenada potaknuti da prikaže svoje molitve za druge koje ona nije nikad poznavala niti je čula za njihova imena. To se događa upravo stoga što su duševne moći takvih osoba pokrenute od Boga samo na ona djela koja su u skladu s njegovom voljom i njegovim planovima, te se ne osjećaju potaknute na drugo; i stoga, djela i molitve ovih duša uvijek postizavaju svoj učinak. Tako se mora reći o preslavnoj Djevici, našoj Gospi da, pošto je od početka bila uzdignuta na najviši stupanj sjedinjenja, nikad nije imala utisnut u dušu nikakav oblik stvora koji bi je pokretao na djelovanje, nego su njezini pokreti uvijek od Duha Svetoga.

11. — Drugi primjer. Neka osoba ima u određeni dan obaviti stanovit potreban posao. Ona se neće toga sjetiti posredstvom kakvog oblika ili spoznaje, nego će joj se, a da ne zna kako, utisnuti duhu, kad će i na koji način biti zgodno da posao obavi, i to u potpunosti.

12. — Pače, Duh Sveti daje svjetlo dušama ne samo u sličnim stvarima nego i u mnogim drugim koje se događaju ili će se dogoditi, pa i u mnogim vrlo dalekim odsutnim događajima; pa, premda to koji put duše znadu posredstvom razumskih oblika, često dolazi do tih spoznaja bez ikakve spoznajne forme, te niti same mogu shvatiti kako su za njih doznale. Ovaj posebni učinak izvodi božanska Mudrost u takvim dušama, jer se vježbaju da ne znadu ništa pomoću duševnih moći, pa, kako smo rekli u shemi o *Gori Karmel*, dođu do toga da znadu sve, prema onom što kaže Mudrac:

*Jer me poučavaše Mudrost,
umjetnica svega.¹*

13. — No, možda će se reći da duša neće moći lišiti pamćenje svih misli i oblika toliko, da bi mogla postići tako visoko stanje, jer postoje dvije velike teškoće koje su iznad ljudskih sila: jedna je da se pomoću naravnih vještina otklanja ono što je naravno, a to je nemoguće; a druga je što se treba dotaknuti nadnaravnoga i sjediniti se s njime, a to je još teže, pače, pravo govoreći, nemoguće postići naravnim silama. Odgovaram da je istina da samo Bog može smjestiti dušu u ovo nadnaravno stanje, ali je isto tako istina da se ona, koliko je do nje, mora na to pripraviti: i to uz pomoć Božju može naravnim silama. Stoga, dok duša od svoje strane ulazi u odricanje i lišenost od svakog oblika, Bog je u isto vrijeme počinje stavljati u posjed sjedinjenja; a to Gospodin izvodi u njoj na pasivan način, kako ćemo reći uz pomoć Božju u *Pasivnoj noći duše*.² Kad se napokon sviđa Bogu, prema potrebnoj pripravi duše, on će dovršiti da joj ulije savršeno stanje božanskog sjedinjenja.

14. — Božanske učinke, što ih sjedinjenje, kad je uistinu takvo, izvodi u razumu, pamćenju i volji nećemo nabrajati ovdje u *Aktivnoj noći* i čišćenju, jer se božansko sjedinjenje samo njome ne dovršuje: o tom ćemo govoriti u *Pasivnoj noći*,³ pomoću koje se duša savršeno sjedinjuje s Bogom. Stoga ću ovdje reći samo to kako se treba ponašati zato da bi pamćenje, koliko je do njega, postalo aktivno u ovoj noći čišćenja. Duhovni čovjek neka se redovito drži ovih uputa: Od svega što vidi, čuje, i bilo kako osjeti svojim osjetilima, neka ne pravi skladišta kao posebno bogatstvo u svojem pamćenju, nego neka sve odmah prepušta zaboravi i, ako je potrebno, neka u tu svrhu upotrebi napore koje bi upotrebio da se toga ima sjetiti; tako te mu u pamćenju ne ostane nikakva spoznaja ni njezina slika, kao

¹ *Mudr 7,21*

² Vidi bilješku knj. I, pogl. 1, br. 2.

³ Vidi bilješku 2

da to uopće ne bi postojalo na svijetu. Neka nastoji pamćenje držati slobodno i neopterećeno, lišeno svakog razmišljanja, i visokog i niskog, kao da ne bi ni postojala ta duševna moć, prepuštajući pamćenje da se izgubi u zaboravi, kao stvar koja smeta; jer sve što je naravno, ako se upotrebljava u nadnaravnim stvarima, smeta mjesto da pomaže.

15. — Kad bi se pojavile sumnje i prigovori koji su izneseni gore u vezi s razumom, to jest da se na ovaj način *ne radi ništa*, da se *trati vrijeme uzalud*, te da se *duša lišava duhovnih dobara* koja može dobiti putem pamćenja, i slično, već smo na sve to dali dovoljan odgovor, te ćemo naprijed imati prilike naglasiti to i više kad budemo govorili o *Pasivnoj noći*,¹ pa stoga nema razloga da se na tome zadržavamo. Ovdje samo treba upozoriti da se, premda za neko vrijeme ne osjeća koristi od spomenutog odricanja spoznaja i oblika, duhovan čovjek ne smije umoriti, jer Gospodin neće propustiti da ga pomogne u zgodno vrijeme: neka znade da je z a tako veliko dobro, kao što je božansko ujedinjenje, potrebno mnogo podnijeti u ustrpljenju i u nadi.

16. — Istina je da će se teško naći duša koja će u svim stvarima i u svako vrijeme biti pokretana od Boga i koja bi imala sjedinjenje s njime tako neprekidno, da bi njezine duševne moći bile upravljane na božanski način, bez ikakvog posredovanja oblika; ipak ima duša koje vrlo često djeluju na božanski poticaj, te se ne pokreću same, prema onom što kaže sveti Pavao da *sinovi Božji*, a to su oni koji su preobraženi u njega i sjedinjeni s njime, *bivaju pokrenuti od Duha Božjega*,² to jest pokrenuti su u svojim duševnim moćima na božanska djela. I nije čudo da su djela božanska, kad je sjedinjenje duše božansko.

¹ Vidi gornju bilješku.

² Rim 8,14.

POGLAVLJE 3.

GOVORI SE O TRIM VRSTAMA STETE ŠTO IH DUŠA TRPI AKO SE NE OSLOBODI OD SPOZNAJA I RAZGLABANJA PAMĆENJA. — GOVORI SE O PRAVOJ ŠTETI.

1. — Duhovan čovjek, koji hoće da se služi naravnim sjećanjima i razglabanjem u pamćenju na putu k Bogu i za koju drugu stvar, podložan je trima štetama ili neprilikama: dvije su pozitivne, a treća je privativna. Prva dolazi od strane svjetovnih stvari; druga, od strane đavla; treća, privativna, jest smetnja i zapreka što ih sjećanja postavljaju božanskom sjedinjenju.

2. — Prva šteta, koja dolazi od strane svjetovnih stvari, sastoji se u tom da se ide u susret mnogim zlima zbog tih sjećanja i razglabanja, a ta su zla, na primjer, zablude, nesavršenosti, poželjenja, prosuđivanja, gubljenje vremena i mnoge druge stvari koje nemalo prljaju dušu. Da čovjek nužno pada u mnoge zablude, kad daje mjesta sjećanjima i razglabanjima, to je očito: zaista će se često činiti što je istinito da je lažno, što je sigurno da je sumnjivo i obratno, jer je nama, bijednim smrtnicima, vrlo teško do dna poznavati ma i samo jednu istinu. Od svih se tih nevolja duša oslobađa, ako potamni pamćenje u svakom razglabanju i sjećanju.

3. — Glede nesavršenosti, čovjek u njih pada na svakom koraku, ako zaustavlja pamćenje na osjetnim utiscima. Na ta sjećanja će se sigurno prilijepiti koja strast: ili žalost ili strah, sad mržnja sada tašta nada, ili isprazno veselje ili tašta slava, itd., a te su stvari u najmanju ruku nesavršenosti, a katkada pravi, iako ne smrtni, grijesi; i sve to na profinjen način veoma zamagljuje dušu, pa i onda kad se razgovori i sjećanja odnose na Boga. Da se onda rađaju mnoga poželjenja, također je očito, jer nastaju naravnim načinom iz rečenih sjećanja: pa i samo željeti ta sjećanja, već je

poželjenje. Također se očito vidi, da će čovjek formirati ne malo sudova, jer neće lako proći a da pamćenje ne naiđe na tuđa zla i dobra, a o njima će često uzeti dobro za zlo, ili zlo za dobro. Mislim da nema nikoga koji bi se oslobodio od svih manjkavosti, osim da oslijepi i potamni pamćenje obzirom na sve stvari.

4. — Kad bi mi netko rekao da se čovjek može osloboditi od svih tih nevolja kad nahrupe, odgovaram da je posve nemoguće potpuno uspjeti ako daje važnost sjećanjima; jer se u njima pojavljuju tisuće nesavršenosti i neprikladnosti, a neke su od njih tako profinjene da se, a da to duša i ne opaža, hvataju kao smola za onoga koji je se dotiče; pa se bolje prevladava sve odjednom tako da se odreče pamćenja u svim stvarima. Reći ćeš da se tako duša lišava mnogih dobrih misli i razmišljanja o Bogu koje joj mnogo koriste da isprosi od Boga milosti. Odgovaram da, zato da se od Boga dobiju milosti, mnogo više koristi čistoća duha, a ona se sastoji u tom da se duše ne hvata nikakva privrženost prema stvorenjima ni prema vremenitim stvarima, niti kakva živa pažnja prema njima. U tome sam mišljenja da se privrženost prema njima vrlo velikom lakoćom hvata duše zbog toga što su duševne moći nesavršene u svome djelovanju: stoga je bolje naučiti se da ih se ušutka, zato da bi sam Bog govorio. Za stanje sjedinjenja, već smo rekli, naravno se djelovanje mora gubiti s vida, a to se događa, kako kaže Prorok, kad se duša *povlači u samoću* svojih moći da joj Bog govori *srcu*.¹

5. — Kad uza sve to još odgovoriš da ako pamćenje ne promatra Boga i ne razgovara s njime, duša neće posjedovati nikakvog dobra i rastvorit će ulaz mnogim rastresenostima i taštinama; odgovaram da je to nemoguće, jer se pamćenje zatvori odavde i odanle, odozgo i odozdo da mu ne uđu zla ni rastresenosti, ni druge neprikladnosti ni mane (te stvari ulaze uvijek zbog toga što pamćenje luta) pa nemaju kuda ni oda-

¹ *Isa 24.*

kle ući. Prije je pamćenje zatvorilo vrata mislima i razlaganjima o stvarima odozgo, a otvorilo ih stvarima odozdo; a sada ih zatvaramo svim stvarima odakle god mogle doći, čineći da pamćenje ostane ušutkano i nijemo, a samo je duhovno uho budno u šutnji prema Bogu, govoreći s prorokom: Govori, *Gospodine, sluga tvoj sluša!*¹ Zaručnik iz Pjesme nad pjesmama govori onaj koja ima postati njegova Zaručnica:

*Ti si vrt zatvoren,
sestro moja, nevjesto,
vrt zatvoren i zdenac zapečaćen,²*

to jest zatvoren svim stvarima koje god bi mogle ući.

6. — Neka, dakle, duša ostane zatvorena, bez brige i skrbi, jer onaj koji se je ukazao kroz zatvorena vrata tijekom svojim učenicima i dao im mir, a da oni nisu znali na koji se to način može dogoditi, ući će na duhovan način u dušu, bez njezina djelovanja i da ona ne zna kako, samo ako vrata svih svojih triju moći drži zatvorena. On će je ispuniti mirom, pače će učiniti da na nju sađe, kako kaže prorok, rijeka mira³, i time će joj dignuti sve smetnje, svu tamu i sumnje, koje su joj bile uzrokom straha da je ili da će biti izgubljena. Neka se duša ustrajno moli i neka čeka u lišenosti i slobodi duha, jer njezino dobro neće kasniti.

¹ 1 Sam 3,10.

² Pj 4,12.

³ Iz 48,18.

POGLAVLJE 4.

RASPRAVLJA O DRUGOJ ŠTETI KOJA PRIJETI
DUŠI OD STRANE ĐAVLA PO NARAVNIM UTISCIMA
PAMĆENJA.

1. — Stoga šteta, pozitivna, koja prijeti zbog sjećanja u pamćenju, dolazi od strane đavla, koji ima lagan pristup dušama tim putem, jer u pamćenje može ubaciti nove oblike, sjećanja i razlaganja, i tim sredstvom je potiče na oholost, na lakomost, na zavist, udahnuje joj nepravednu mržnju, samoljublje, ispraznu ljubav i vara je na mnoge druge načine. Nadalje, đavao običava utisnuti stvari u maštu na takav način da se lažne čine istinitima, a istinite lažnima. Ukratko, sve najveće prevare i zla, što ih đavao nanosi dušama, ulaze ovim putem sjećanja i razgovora u pamćenju. Ako se, pak, ovo potamni u svemu, te se poništi u zaboravu, time se posve zatvaraju vrata ovoj đavoljskoj šteti, a duša se oslobađa svih tih nevolja, što znači veliko dobro. Đavao ne može ništa protiv duše osim posredstvom djelovanja triju njenih duševnih moći, a najviše preko sjećanja i slika, jer o njima ovisi skoro čitavo djelovanje ostalih duševnih moći. Stoga, ako se poništi pamćenje, đavao ne može dalje ništa, jer ne nalazi nijedne druge stvari o koju bi se prihvatio, pa bez išta ne može ništa.

2. — Htio bih da duhovne osobe uspiju dobro razumjeti koliko štete putem pamćenja đavli nanose dušama, koje se mnogo pamćenjem služe. Kolike isprazne žalosti, tuge i radosti ima oko toga što se daje važnost mislima, bilo na Boga bilo na što svjetsko; koliko uprljanosti te misli ostavljaju u duhu, koje čine da se duša rastrese od najdublje sabranosti, a ta se sastoji u tom da duša čvrsto prione svim svojim duševnim moćima uz nedohvatljivo dobro, odalečujući se od svih dohvatljivih stvari. Pa, kad — po pretpostavci — takva lišenost ne bi duši donijela vrhovno dobro, to jest da je postavi stalno u Boga, sama činjenica da ju je lišila

mnogih muka i dosada, a ne samo nesavršenosti i grijeha, bez sumnje da je već neprocjenjivo dobro.

POGLAVLJE 5.

O TREĆOJ ŠTETI ZA DUŠU POJEDINACNIH SJEĆANJA U PAMĆENJU.

1. — Treća šteta, što je duša ima od naravnih utisaka pamćenja, jest privativna (t. j. šteta zbog gubitka — op.), jer joj ti utisci priječe čudoredno dobro i lišavaju je duhovnog dobra. Prije nego li kažem na koji način ovi utisci priječe duši čudoredno dobro, treba znati da se ono sastoji u tom da se drže na uzdi strasti i neuredne požude, čime duša postizava veliko spokojstvo, mir i odmor i moralne kreposti. Ali duša neće moći pravo vladati uzdama, ako ne zaboravlja i ne udaljuje od sebe sve stvari od kojih strasti potječu; a uzbuđenja joj dolaze samo od pamćenja, jer kad zaboravi sve stvari, nema ničega što bi mutilo mir i poticalo požude: jer, kako se običava reći, ono što oko ne vidi, srce neće poželjati.

2. — Iz iskustva znamo da svaki put, kad duša stane misliti na koju stvar, ostaje manje ili više uzbuđena i uznemirena obzirom na nju, već prema jakosti utiska: ako je utisak težak i dosadan, donosi žalost; ako je ugodan, donosi radost i želju. Nužno se, dakle, rađaju uzbuđenja zbog raznolikosti utisaka, tako da duša doživljava sad radost, sad žalost, sad mržnju, sad ljubav: ne može ustrajati u postojanosti (a ta je učinak čudorednog mira) ako ne nastoji zaboravljati na sve stvari. Jasno je, dakle, da sjećanja priječe duši dobro čudorednih kreposti.

3. — A da pamćenje opterećeno sjećanjima priječi i duhovno dobro, jasno se dokazuje iz ovoga što smo rekli. Uznemirena duša, koja nema temelja čudorednog

dobra, nije sposobna — tako uznemirena — za duhovno dobro, jer se ono utiskuje samo u mirnu i spokojnu dušu. Što više, duša daje važnosti utiscima pamćenja, pošto ne može biti pažljiva nego samo na jednu stvar, ako pazi na shvatljive stvari, ne može ostati slobodna da pazi na neshvatljive, a Bog je neshvatljiv. Duša, dakle, zato da dođe k Bogu, mora hodati radije ne shvaćajući negoli shvaćajući: ono što je promjenljivo i shvatljivo mora ustupiti mjesto onomu što je nepromjenljivo i neshvatljivo dobro.

POGLAVLJE 6.

O KORISTIMA ŠTO IH DUŠA IMA OD ZABORAVI I PRAZNINE OBZIROM NA SVE MISLI I SJECANJA KOJA MOŽE IMATI U PAMĆENJU NA PRIRODAN NAČIN.

1. — Iz gore opisanih šteta, što ih duši donose utisci pamćenja, možemo također zaključiti na protivne koristi što proizlaze iz potiskivanja istih utisaka i zaboravljanja na njih; jer, kako kažu filozofi, ista nauka koja služi za jednu od dviju protivnosti služi i za drugu. Sad, kao protivnost prvoj šteti, duša uživa mir i spokojnost duha, jer je zaštićena od smetnja u pamćenju; te dosljedno, uživa čistoću savjesti — a to je najvažnije — te je bolje pripravna za ljudsku i božansku mudrost i za krepasti.

2. — Kao suprotnosti drugoj šteti, duša se oslobađa mnogih poticaja, napasti i pokreta što ih putem misli i sjećanja đavao ubacuje, navodeći dušu da upada u mnoge nesavršenosti i grijeha, prema riječima Davidovim:

Mislili su, i zlobno su govorili.¹

¹ Ps 72,8 — prema Vulgati: Cogitaverunt et locuti sunt nequitiam.

Stoga, kad se uklone misli, đavao ne zna kakvim bi oružjem napao duh.

3. — Izbjegnivši treću štetu, duša je pripravna, pomoću sabranosti i zaborava na sve stvari, da bude pokrenuta i poučena od Duha Svetoga koji se, kako kaže Mudrac, *uklanja od misli bezumnih*.¹ Pa, kad bi ispraznivanjem pamćenja čovjek izvukao samo tu korist da se oslobodi muka i smetnja, to bi već bilo za njega veliko dobro i velika korist: jer tjeskoba i muke koje se rađaju u duši iz suprotivština, ništa ne pomažu da ih liječe, nego, naprotiv, otežavaju ih i prave štetu. Stoga David pravo kaže:

*Uistinu se svaki čovjek uzalud uznemiruje.*²

Očito je da je uvijek beskorisno uznemirivati se, jer to ne donosi nikakve koristi: stoga, kad bi sve propalo i sve se rušilo te bi sve stvari išle naopako, bilo bi uzaludno uznemirivati se, jer to pogoršava uvjete mjesto da ih poboljša. Sve podnositi mirnom i spokojnom ravnodušnošću ne samo da pomaže duši sticati mnoga dobra, nego pomaže da duša i same nevolje bolje prosudi i donese prikladnu pomoć.

4. — O tome što smo rekli upravo govore ove Salomonove riječi: *Znam da nije druge sreće čovjeku osim da se veseli i čini dobro za svojega života*.³ Ovim nam riječima daje razumjeti da se u svim događajima, koliko god bili protivni, moramo radije radovati negoli biti potišteni, da ne izgubimo ono dobro koje je veće od svakoga blaga, to jest mir duše u svim stvarima, kako u sreći tako u nesreći, prihvaćajući sve na isti način. A čovjek ne bi nikad izgubio svoj mir, kad bi ne samo zaboravljao uspomene i otklanjao svaku misao, nego kad bi se uzdržavao, koliko je moguće više, da gleda, sluša i saobraća s drugima. Naša je na-

¹ *Mudr* 1,5.

² *Ps* 38,7 — prema Vulgati: *Veruntamen omnis homo... frustra conturbatur.*

³ *Prop* 3,12.

rav tako slaba i nestalna da, koliko god bili uvježbani u dobru, teško uspijevamo da pamćenjem ne nailazimo na stvari koje nam uzbuđuju duh, koji je prije negoli ih se je sjetio bio miran i vedar. Stoga pravo kaže Jeremija:

*Bez prestanka na to misli
i sahnje duša u meni.³*

POGLAVLJE 7.

RASPRAVLJA O DRUGOJ VRSTI UTISAKA U PAMCENJU, TO JEST O NADNARAVNIM IMAGINARNIM UTISCIMA I SJECANJIMA.

1. — Premda smo u prvoj vrsti naravnih utisaka dali upute i za imaginarne utiske, trebalo je učiniti ovu razdiobu obzirom na druge oblike i sjećanja što ih pamćenje u sebi sadržava, a spadaju u nadnaravne pojave, kao što su videnja, objave, nagovori i osjećaji nadnaravnog značaja. Kad ove stvari jednom prođu dušom, obično ostaje utisnuta slika, oblik ili sjećanje sad u duši, sad u pamćenju, sad u mašti ili predodžbenoj moći, katkad vrlo živo i učinkovito. Stoga treba i o takvim sjećanjima dati kakvu uputu, da ne bi njima preopteretili pamćenje te mu priječili sjedinjenje s Bogom u čistoj i savršenoj nadi.

2. — Velim, dakle, da duša, zato da postigne ovo dobro, ne smije nikad obnavljati sjećanja na jasne i određene stvari, koje su se u njoj dogodile na nadnaravan način, niti podržavati u sebi oblike ili sjećanja na njih; jer uvijek moramo polaziti iz ovog načela: Koliko se više duša hvata za kakav naravan ili nadnaravan utisak koji je određen i jasan, toliko manje zadržava u sebi sposobnosti i spremnosti da uđe u dubine vjere, koje dubine u sebi sadrže sve ostalo. Kako

³ *Tuž* 3,20.

smo rekli, nikakav nadnaravni oblik ili sjećanje koje može pasti pod pamćenje nije Bog, a od svega se onoga što nije Bog duša mora osloboditi, da dođe k njemu.

I pamćenje se, dakle, mora odmah lišiti svih nadnaravnih oblika i sjećanja, da se sjedini s Bogom u nadi. I zaista, svako je posjedovanje protivno nadi, koja se sastoji od, kako kaže sveti Pavao, *zbiljnosti kojih ne vidimo*.¹ Stoga vrijedi da, koliko se pamćenje više liši, toliko više ima nade, a koliko više ima nade, toliko više ima udjela u sjedinjenju s Bogom. A pošto, obzirom na Boga, koliko se duša više nada, toliko više dobiva te se onda još više nada; pa kad bi, napokon, bila savršeno lišena svakog posjedovanja, ostala bi u savršenom posjedovanju Boga u hožanskom ujedinjenju. Ali ih ima mnogo koji neće da liše svoje pamćenje okusa i slatkoće što ih doživljavaju u sjećanjima, pa zbog toga ne stizavaju do vrhovnog dobra ni do potpune slatkoće, jer onaj koji se ne odriče svega što posjeduje, ne može biti učenik Kristov.²

POGLAVLJE 8.

O STETAMA ŠTO IH SJECANJE NADNARAVNIH STVARI MOŽE PROUZROČITI DUSI AKO NA NJIH MISLI. — KAZUJE KOLIKO IH IMA.

1. — Duhovni se čovjek izlaže peterovrskim štetama ako s privrženošću razmišlja o uspomenama i oblicima utisnutih stvari koje mu se događaju na nadnaravan način.

2. — Prva je šteta da se mnogo puta prevari, uzimajući jedno za drugo. Druga, da se nalazi u bližoj prigodi da padne u kakvu preuzetnost i taštinu. Treća, da đavao ima mnogo prilika da ga povuče u zabludu pomoću spomenutih utisaka. Četvrto, da mu je sprečavano

¹ Hebr 11,1.

² Lk 14,33.

sjedinenje s Bogom u nadi. Peta, da u najviše slučajeva nisko prosuđuje o Bogu.

3. — Glede prve štete je očito da će duhovan čovjek, ako rado razmišlja o spomenutim sjećanjima i oblicima, mnogo puta pogriješiti u svojim sudovima; jer kao što nitko ne može na savršen način poznavati stvari koje se na naravan način odvijaju u njegovoj mašti, niti može doći do potpunog i sigurnog suda, tako će još mnogo manje moći da uspije prosuditi nadnaravne stvari koje su iznad naših sposobnosti, a događaju se rijetko. Stoga će mnogo puta tkogod misliti da je stvar od Boga, dok je to samo proizvod njegove mašte; a drugi put će misliti da dolazi od davla ono što je od Boga, i obratno. Cesto će mu ostati vrlo jako utisnuti oblici i sjećanja na dobra i na zla, bilo vlastita ili od drugih, i druge slike koje će mu se predstavljati, i on će ih cijeliti kao najsigurnije i najistinitije, dok će to biti samo velike laži; a istinito će smatrati lažnim (a ovo smatram sigurnijim putem, jer proizlazi iz poniznosti).

4. — Nadalje, i kad se čovjek ne vara o istinitosti stvari, vrlo lako može pogriješiti u prosuđivanju njihove kolikoće i kakvoće, te o onom čega je malo, misli da ima mnogo, ili obratno; o kakvoći sudeći o onom što ima u svojoj mašti da je ovo ili ono, a to naprotiv nije takvo; i tako postaje kao oni o kojima Izaija govori:

*Koji od tame svjetlost prave
a od svjetlosti tamu,
koji gorko slatkim čine
a slatko gorkim.¹*

Konačno, ako pogodi u jednoj stvari, teško će biti da ne pogriješi u drugoj, jer koliko god se trsio da ne sudi, dosta je što daje važnost, pa će naići, barem pasivno, na štetu, ako ne ove prve vrsti, to sigurno na koju od slijedećih četiriju, o kojima ćemo odmah govoriti.

¹ Iz 5,20.

5. — Dakle, da ne padne u zabludu i krivi sud, duhovan čovjek neka ne prosuđuje da bi doznao što ima i što osjeća u svojoj nutrini, neka ne istražuje narav takvog viđenja, spoznaje ili osjećaja. Neka niti ne želi da znade ove stvari i neka ne vodi o njima računa, osim da to očituje duhovnom ocu, koji će ga poučiti da očisti pamćenje od tih utisaka; jer sve što su oni u sebi neće mu koristiti za ljubav prema Bogu, koliko najmanji čin žive vjere i nade koji proizlazi iz savršenog odricanja svih stvari.

POGLAVLJE 9.

O DRUGOJ STETI TO JEST O OPASNOSTI DA SE NE PADNE U SAMODOPADNOST I TASTU OHOLOST.

1. — Nadnaravni utisci u pamćenju obično su duhovnim osobama također velika prigoda da padnu u kakvu oholost i taštinu, ako im daju važnost i ako do njih drže. Jer, kao što je bez te mane onaj koji nema rečenih stvari, jer u sebi ne vidi čime bi se mogao oholiti, tako naprotiv onaj koji ih ima uvijek ima spremnu prigodu da se može smatrati nečim velikim, videći da je obdaren ovim nadnaravnim saopćenjima. Zaista, koliko god ih duhovni ljudi mogu pripisati samo Bogu te mu po dužnosti zahvaljuju, pače se smatraju da su ih nedostojni, ipak obično ostaje u njihovu dubu stanovita skrivena samodopadnost i visoko mišljenje koliko obzirom na stvar toliko i obzirom na sebe, iz čega se, a da oni to i ne opažaju, rada u njima velika duhovna oholost.

2. — To bi oni, ipak, mogli jasno opažati po negodovanju što ga iskazuju u postupku prema onome koji ne hvali njihov duh i ne cijeni milosti što ih oni imaju; kao i iz zavisti koja ih grize kad misle ili čuju reći da i drugi dobivaju one iste darove ili još vrijednije. Sve se to rada iz skrivene samodopadnosti i oholosti, a oni

se ne mogu uvjeriti da su u nju uronjeni sve do očiju. Oni misle da je dosta imati stanovitu spoznaju o vlastitoj bijedi, a da se može istodobno biti puni tajne samodopadnosti i uživati više u svojem duhu i svojim duhovnim dobrima negoli duhu i dobrima drugih; poput farizeja koji je zahvaljivao Bogu što nije kao i ostali ljudi i što ima ove ili one kreposti, u čemu je imao samozadovoljstvo i preuzetnost;¹ a ovi, premda to formalno ne govore kao farizej, imaju to stalno u duhu. Štoviše, neki postaju tako oholi, da su gori od đavla. Kad u sebi opažaju neke utiske, kako im se čini, pobožne i slatke osjećaje prema Bogu, ostaju više nego zadovoljni te smatraju da su posve blizu Bogu, a drugi koji ih nemaju da su mnogo niži od njih, pa ih stoga preziru, kao što je farizej prezirao carinika.

3. — Da izbjegnemo ovu štetnu kugu, ogavnoj u očima Božjim, treba da razmisle dvije stvari. Prvo, da se krepost ne sastoji u doživljajima i osjećajima prema Bogu, koliko god bili visoki, niti u bilo kojoj stvari ove vrsti, što bi je mogli u sebi doživjeti; nego, naprotiv, u onom što oni u sebi ne osjećaju, to jest u velikoj poniznosti, u čvrstom i učinkovitom preziranju sebe i svih svojih stvari, i u tom da se uživa što i drugi imaju o nama isto nisko mišljenje, i da nikad ne želimo da nešto vrijedimo u očima drugih.

4. — Drugo što moraju razmisliti jest, da sva nebeska viđenja, objavljenja i osjećaji, i što god drugo ikada mogu zamisliti, ne vrijedi toliko, koliko vrijedi najmanji čin poniznosti. Ova krepost je učinkovita kao ljubav, koja ne cijeni svoje stvari i ne skrbi se za njih, ne misli loše nego samo o sebi, niti o sebi misli išta dobra, nego to misli o drugima. Ne smiju se, dakle, nadimati u oholosti zbog svojih nadnaravnih utisaka, nego neka ih nastoje zaboraviti da mogu uživati slobodu duha.

¹ Zk 18,11-12.

POGLAVLJE 10.

O TREĆOJ ŠTETI STO JE MOŽE ĐAVAO NANIJETI DUŠI PUTEIM IMAGINARNIH UTISAKA PAMĆENJA.

1. — Iz svega što smo gore rekli, jasno proizlazi kolika šteta može nađoći duši putem nadnaravnih utisaka od strane đavla. Ovaj, zaista, može prikazati pamćenju i mašti mnoge lažne spoznaje i slike tako da izgledaju istinite i dobre, utiskujući ih pomoću sugestije u duh i u osjete velikom silom i sigurnošću, tako te se duši čini da stvar ne može biti drukčija negoli je utisnuta njezinom pamćenju; jer đavao, prurušen u anđela svjetlosti, izgleda sama svjetlost. Nezađovoljan time, može je napastovati na razne načine i u istinskim viđenjima koja su od Boga, pokrećući neuredne požude i razne privrženosti, sad duhovne, sad osjetne; jer, kad je duša privrženata takvim utiscima, đavao je vrlo lako obara u manu duhovne neumjerenosti i u druga zla.

2. — Da bolje uspije u svojoj namjeri, đavao običava uliti ukus i užitak u osjete u vezi sa samim Božjim stvarima, zato da duša, oslađena i privučena tom nasladom, oslijepi i skrene svoju pažnju više na nasladu negoli na ljubav (barem ne toliko na ljubav) te da više cijeni taj užitak negoli lišenost i slobodu što se nalaze u vjeri, nadi i ljubavi Božjoj: tako, dakle, zavaravajući je malo pomalo, čini da vrlo lako povjeruje njegovim lažima. Zaslijepjenoj duši laž i zlo ne izgledaju takvima, jer se tama često pričinja svjetlom, a svjetlo tamom, i tako dolazi do tisuća besmislica o stvarima, bilo naravnim, bilo ćudorednim i duhovnim: ukratko, što je bilo vino, postaje ocat. A sve joj se to događa, jer se u početku nije odrekla privrženosti nadnaravnim stvarima; isprva se te privrženosti nije bojala, jer je bila malena i ne toliko zla, pa ju je pustila da stoji; ali je to zlo raslo, kao zrno gorušično, u veliko stablo, jer — kako kažu — malena greška na početku, na svršetku je velika.

3. — I tako je, da se izbjegne velika šteta što duši može proizaći od đavla, veoma potrebno da duša ne bude privržena tim stvarima, jer će inače u tom užitku nazadovati i potamniti, jer užitak, ako i ne gledamo na đavolska lukavstva, sam je po sebi dosta da zaslijepi dušu, kako nam David daje razumjeti, kad kaže:

*Možda će me tmine pritisnuti
i noć će biti rasvjeta u mojim užicima.¹*

PDGLAVLJE 11.

O ČETVRTOJ ŠTETI KOJU DUŠA MOŽE IMATI
OD POJEDINACNIH NADNARAVNIH UTISAKA PAM-
CENJA, A SASTDJI SE U TOM DA SU JDJ ZAPREKA
UJEDINJENJU.

1. — Ne treba mnogo govoriti o četvrtoj šteti, jer je o tom bilo govora na svakoj stranici ove Treće knjige, gdje smo dokazali da se duša, zato da bi došla do sjedinjenja s Bogom u nadi, mora odricati svakog posjeda u pamćenju koje treba da bude lišeno svega što nije Bog, zato da bi se nada odnosila samo na Njega; i kao što (kako smo također već rekli) nikakva predodžba, ni lik, ni slika, niti ikakav drugi utisak koji bi mogao spadati na pamćenje, nije Bog niti što slično Njemu, ni nebesko ni zemaljsko, ni naravno ni nadnaravno, prema onomu što uči David:

Nema ti ravna među bozima, Gospodine;²

pa stoga, ako se pamćenje zaustavi na bilo kojoj stvari, postavlja zapreku sjedinjenja s Bogom; prvo, jer se opterećuje; drugo, jer, koliko više ima posjeda, toliko manje ima nade.

¹ Ps 138,11 — prema Vulgati: Veruntamen tenebrae conculcabunt me et nox illuminatio mea in delictis meis.

² Ps 85,8.

2. — Duša, dakle, treba da se odmah prepusti lišenosti i zaboravu svih posebnih oblika i sjećanja nadnaravnih stvari, da ne priječi sjedinjenje s Bogom obzirom na pamćenje u savršenoj nadi.

POGLAVLJE 12.

O PETOJ ŠTETI KOJU DUSA MOŽE IMATI OD NADNARAVNIH PREDODŽABA I UTISAKA U PAMĆENJU, A SASTOJI SE U TOME DA NISKO I NEPRIKLADNO SUDI O BOGU.

1. — Ne manja od predašnjih jest i peta šteta koju duša trpi kada hoće da zadržava u pamćenju i u mašti predodžbe i slike stvari koje su joj bile saopćene na nadnaravan način, osobito ako ih hoće da uzme kao sredstvo za božansko sjedinjenje. Zaista se olako sudi o naravi i veličini Božjoj na manje dostojan i na niži način negoli priliči njegovoj nedohvatnosti, premda duša svojom mišlju i sudom ne stvara izričit pojam da bi Bog bio sličan onomu što izražavaju pojedine predodžbe, ipak to što duša cijeni te izraze — ako ih uistinu cijeni — uzrok je da duša ne cijeni Boga i ne osjeća o njemu onako visoko kako nas uči sveta vjera, koja nam kaže da je Bog biće neusporedivo, nedokučivo, itd. Jer, osim činjenice da sve što daje stvorovima oduzimalje Bogu, duša posredovanjem ovih predodžbi stvara po naravi u svojoj nutрини neko uspoređivanje između njih i Boga, i to joj smeta da ga prosuđuje i cijeni onako visoko kako zaslužuje; jer stvorovi, bilo zemaljski bilo nebeski, i sve određene predodžbe i slike, naravne i nadnaravne, koje mogu pasti pod duševne moći, koliko god bile visoke u ovome životu, ne mogu se usporediti s Božjim bićem niti su mu primjereni, jer Bog, za razliku od stvorova, ne može pasti pod nikakav rod ni vrstu, a stvorovi, kako kažu bogoslovi, to mogu, a duša u ovom životu može da primi jasno i određeno samo ono što potpada pod rod i vrstu. Zbog

toga kaže sveti Ivan: *Boga nitko nikad ne vidje;*¹ a Izaija kaže da nikad nije ušlo u ljudsko srce kakav je Bog;² a Bog je rekao Mojsiji da *ga ne može vidjeti i u životu ostati.*³ I tako onaj koji opterećuje pamćenje i ostale duševne moći onim što one mogu shvatiti, ne može misliti na Boga ni osjećati o njemu kako treba.

2. — Donosim jednu priprostu usporedbu. Jasno je da, koliko netko više upravlja svoje oči na sluge kraljeve i zadržava se s njima, toliko se manje bavi kraljem i manje ga cijeni; jer, ako i nije takva procjena formalno i određeno prisutna u njegovom razumu, takva je na djelu; koliko se, naime, više zadržava sa slugama, toliko se više napušta njihova gospodara, i tako ne sudi o kralju odveć visoko, kad slugama daje prednost pred njim. Tako se događa duši s obzirom na Boga, kad daje važnost spomenutim stvorovima. Premda je ova usporedba vrlo niska, jer je Božja bit neizmjenjivo različita od biti stvorenja. Stoga ih duša mora pustiti s vida i ne smije nikakvu njihovu predodžbu imati pred očima, da bi mogla uprijeti oči u Boga po vjeri i nadi.

3. — Stoga oni koji, ne samo daju važnost ovim zamišljenim predodžbama, nego misle da je Bog sličan nekoj od njih i da je pomoću njih moguće doći do božanskog sjedinjenja, u velikoj su zabludi i gube svjetlost vjere u razumu, pomoću koje se razum sjedinjuje s Bogom u nadi, te ne rastu do visoke nade, po kojoj se pamćenje sjedinjuje s Bogom, a to se ostvaruje kad se oslobodi svega zamišljenoga.

¹ Iv 1,11.

² vidi Iz 64,3.

³ Izl 33,20.

POGLAVLJE 13.

O KORISTIMA KOJE DUŠA IZVLACI KAD ODALEĆUJE OD SEBE UTISKE MASTE I ODGOVARA SE NA STANOVIT PRIGOVOR TE SE OBJASNJAVA RAZLIKA IZMEĐU NARAVNIH I NADNARAVNIH IMAGINATIVNIH UTISAKA.

1. — Koristi koje duša ima od toga što oslobada maštu od zamišljajnih predodžaba, lako se izvlače iz uvida u peterostruku štetu koja se nanosi duši, ako hoće da ih zadržava u sebi, kako smo to isto rekli za naravne predodžbe. No osim tih ima i drugih koristi koje duhu daju dubok mir i odmor. Ne gledajući na to da duša naravno uživa kad je slobodna od predodžaba i slika, ona je također bez skrbi da li su one dobre ili loše, bez skrbi je o načinu kako da se ponaša s jednima i s drugima, bez skrbi o naporu i gubitku vremena u razgovorima s duhovnikom da se utvrdi kojoj vrsti pripadaju, a te skrbi ona može napustiti jer ne mora davati važnosti nikakvoj predodžbi. Na taj način duša može upotrebiti čitavo vrijeme i svu svoju marljivost, što bi morala izgubiti u to kao i da ispita svoje spoznaje, za uvježbavanje, to jest ostvarivanje volje Božje i u nastojanju da steče lišenost i siromaštvo duha i osjeta, što se sastoji u tom da se istinski hoće lišiti svakog oslona utjehe i doživljavanja, bilo unutrašnjeg bilo izvanjskog. Duša to savršeno ostvaruje kad hoće i nastoji da se ne oslanja na ove predodžbe; od takvog odricanja dobit će prednost da će se približiti Bogu (koji nema slike, ni predodžbe ni lika) toliko više koliko se više liši zamišljenih predodžaba, slika i likova.

2. — Možda ćeš me pitati: Zašto mnoge duhovne osobe savjetuju dušama da se koriste Božjim saopćenjima i osjećajima, te da ih žele od Boga primiti zato da mu uzmognu što darovati, jer ako nam ništa ne da, nemamo mu što pružiti? te da sveti Pavao kaže: *Duha*

ne trnite,¹ a Zaručnik iz Pjesme nad pjesmama traži od Zaručnice:

*Stavi me kao znak na srce,
kao pečat na ruku svoju,²*

traži — velim — stvari koje su već utisci i koje, prema izloženoj nauci, ne samo ne smiju sticati nego ih treba, i onda kad ih Bog šalje, odbacivati i odalečivati. Zatim je jasno da, kad ih Bog daje, da to čini za naše dobro i zato da proizvedu dobar učinak. Napokon, ne dolikuje bacati drago kamenje, te je neka vrst oholosti ne htjeti pristati na darove Božje, kao da bismo mi, sami od sebe, mogli biti u čemu god na koristi bez njih.

3. — Da se iscrpno odgovori na takav prigovor, treba se sjetiti svega onoga što je rečeno u 16. i 17. poglavlju Druge knjige, gdje se velikim dijelom rješava ova sumnja. Ondje smo rekli da je dobro koje dolazi duši od nadnaravnih utisaka, kad oni proizlaze od dobrog počela, utisnuto na pasivan način u nju u isto vrijeme kad se ti utisci predočuju osjetima, a da duševne moći od svoje strane ne vrše nikakav čin. Stoga nije potrebno da volja obavlja čin pristanka; jer u slučaju kad duša hoće da djeluje svojim moćima, mjesto da njihovom djelatnošću ima neku korist, ona će sa svojim niskim i naravnim načinom priječiti nadnaravnu milost koju Bog u onom času izvodi u njoj putem takvih utisaka. Ona se, dakle, mora vladati pasivno prema njima, izbjegavajući da izvrši bilo koji čin, unutarnji ili izvanjski, da se prilagodi pasivnom načinu na koji joj se podavaju ti imaginarni utisci. To znači da duša čuva Božje osjećaje, jer bi ih tako, zbog svojeg niskog načina djelovanja, izgubila. Eto što znači ne trnuti duha: zaista bi ga utrnula, kad bi htjela djelovati drukčije negoli djeluje Duh koji je vodi, što bi se dogodilo kad bi ona, dok joj Bog vodi duh na pasivan način (kako se događa kod ovih utisaka) htjela da se prema nji-

¹ Pj 8,6.

² 1 Sol 5,19.

ma ponaša aktivno, djelujući razumom ili što god istražujući. Ovo je jasno, jer ako tada duša silom hoće da djeluje, nužno će njezino djelovanje biti samo naravno, jer od sebe nije sposobna za drugo, pošto se ne pokreće niti se može pokrenuti na nadnaravno djelovanje ako je Bog na to ne pokrene ili ne postavi; i tako, ako tada duša hoće da djeluje, nužno koliko je do nje, mora svojim aktivnim djelovanjem priječiti pasivno djelovanje koje joj Bog podaje, i koje je u duhu, jer se upliće vlastitim djelovanjem koje je druge vrsti i mnogo niže od onoga što joj Bog podaje. Božje je, naime, djelo pasivno i nadnaravno, a njezino je aktivno i naravno: i to bi značilo trnuti duh.

4. — Isto je tako očigledno da je takav način djelovanja niži: duševne se moći mogu po sebi odnositi i djelovati samo na neki lik ili sliku ili predodžbu, a to su tek akcidenti ili vanjština one bitnosti ili duha što ga sadrže. Ta se bitnost ili duh sjedinjuje s duševnim moćima u pravu spoznaju i u pravu ljubav, samo kad akcidenti prestanu djelovati, jer njihovo djelovanje ima jedini cilj da duša primi u sebe onu bitnost koju je spoznala i uzljubila u akcidentima. Odatle razlika i prednost između aktivnog i pasivnog djelovanja, koja je ista kao i razlika i prednost posla što ga treba izvršiti i posla koji je već izvršen, ili razlika između onoga što se želi postići i onoga što je već postignuto. Dalje se odatle izvodi da duša, ako hoće da aktivira svoje moći da djeluju na nadnaravne utiske putem kojih joj Bog na pasivan način dariva njihov duh, ona radi ni više ni manje nego kao onaj koji ostavlja već izvršen posao te ga ponovno počinje obavljati; i tako ne osjeća nikakvog zadovoljstva u izvršenom poslu, niti svojim djelovanjem postizava kakav učinak, nego ometa ono što je već bilo učinjeno. Takvo djelovanje ne može doprijeti da postigne duh, što ga moćima Bog daje bez njihovog sudjelovanja: i tako bi to značilo izravno trnuti duh, što ga pomoću spomenutih zamišljajnih utisaka Bog ulijeva, kad bi duša od tih utisaka sebi skupljala bogatstvo. Ona ih, dakle, mora zanemariti, ponašajući se prema njima odrično i pasivno, pa će je Bog

uzvisiti do stvari koje mnogo nadvisuju i njene mogućnosti i njezino znanje. Stoga Prorok tvrdi:

*Stat ću na stražu svoju,
postaviti se na bedem,
paziti što će mi reći.¹*

Kao da bi rekao: Bdjet ću na straži svojih duševnih moći, neću učiniti ni koraka svojim djelovanjem, i tako ću moći vidjeti što se kazuje, razumjet ću i uživati što mi bude dano na nadnaravan način.

5. — U vezi s navedenim riječima Zaručnika iz Pjesme nad pjesmama velim, da ih treba razumjeti o ljubavi koju on goji prema Zaručnici, a osobitost ljubavi jest da zaljubljeni sliče jedno drugom u najboljem dijelu samih sebe. On joj kaže:

Postavi me kao znak na srce,¹

kamo ciljaju sve strelice ljubavnog tobolca, a to su ljubavni čini i pokreti, na srce da ga probødu, ostajući u srcu kao znak njegovih ljubavnih čina i pokreta, i da sve budu za njega, tako da mu postane slično po činima i pokretima ljubavi dok se ne preobrazi u njega. Dalje kaže:

*Stavi me
kao pečat na ruku svoju,²*

jer ruka znači ostvarivanje ljubavi, ukoliko se Ljubljeni njome drži i miluje.

6. — Međutim, sve što se duša mora truditi u svakoj predodžbi koja joj dolazi odozgo, bila ona imaginarna ili koje druge vrsti, bilo to viđenje, nagovori, osjećaji ili objavljenja, jest to da ne daje važnost slovu ili vanjštini, nego onome što slovo znači i što se pod

¹ Hab 2,1.

² Pj 8,6.

³ ondje.

njim razumije; mora se brinuti samo za Božju ljubav na koju je sve pobuđuje na unutarnji način. Tako mora gledati na sve što osjeća: ne smije svraćati pažnju na ugodnost, na slast, na ljepotu, nego na osjećaje ljubavi koji se rađaju. Samo za to da postigne taj cilj, smije se sjećati one slike ili predodžbe koja je pobudila u njoj ljubav. Jer, premda učinak naknadno proizveden u sjećanju nije jednak onom učinku koji se je pojavio kad je prvi put primila te milosti, ipak sjećanje obnavlja ljubav. Osim toga postoji neko uzdignuće duha u Bogu, osobito onda kad se spomen odnosi na nadnaravne utiske, slike ili osjećaje, koji se običavaju utisnuti duši tako da dugo ostaju, a katkada i da nikad ne iščeznu. Ovi utisnuti osjećaji proizvode u duši božanske učinke ljubavi, ugodnosti i svjetla, sad više sad manje, svaki put kad ih se ona sjeti, jer su u tu svrhu biti utisnuti. Onaj komu to Gospodin daje uživa veliku milost, jer to znači imati u sebi rudnik dobara.

7. — Predodžbe koje proizvode takve učinke utisnute su živo u duši, jer nisu kao druge slike i likovi koje imamo u mašti. Duša, dakle, ne treba da se utječe mašti, kad hoće da ih se sjeti, jer vidi da ih ima u sebi, kao što su slike u ogledalu. Duša koja u sebi ima te slike na bitan način, može ih se sjetiti po učinku ljubavi, kako rekoh, jer joj taj učinak neće biti zaprekom za božansko sjedinjenje u vjeri, samo ako nema volje da se gubi u predodžbama, nego hoće da se koristi ljubavlju, ostavljajući predodžbe po strani, pa će joj one na taj način biti od pomoći.

8. — Teško se raspoznaje kada su te slike utisnute u dušu, a kada u maštu. Slike u mašti su mnogo češće. Neke osobe imaju redovito u predodžbenoj moći ili u mašti zamišljajna viđenja koja se vrlo često pojavljuju na isti način, ili stoga što imaju vrlo osjetljiv organ, pa zbog toga čim pomisle na to odmah se u mašti pojavi i ocrtava ona redovita slika, bilo da joj je dovodi pred oči đavao bilo da joj je Bog stavlja pred oči ali joj se slike ne utiskuju bitno u dušu. Ipak ih je moguće raspoznavati po učinku. Slike koje proizlaze od naravi ili

od đavla, ako ih i često dozivamo u pamet, ne proizvode nikakav dobar učinak niti kakvu duhovnu obnovu u duši, koja ih hladno promatra. A one, naprotiv, koje dolaze od Boga, svaki put kad ih se netko sjeti, proizvode kakav dobar učinak sličan učinku što su ga proizvele prvi put. A bitne slike, koje se utiskuju u dušu, skoro uvijek kad ih se duša sjeti, proizvode kakav učinak.

9. — Koji je njima obdaren, lako će razlikovati jedne od drugih, jer je razlika među njima vrlo jasna za onoga koji ima iskustva. Samo napominjem da se vrlo rijetko slike utiskuju u dušu na bitan način i trajno. I dobro je da duša ne teži za tim da zna išta ni o jednim ni o drugim: neka traži Boga po vjeri u nadi. A obzirom na drugu stranu prigovora, to jest: ako su takvi darovi dobri, da je oholost odbaciti ih, odgovaram da je, naprotiv, znak razborite poniznosti koristiti se njima na najbolji način i hoditi najsigurnijim putem.

POGLAVLJE 14.

RASPRAVLJA O DUHOVNIM SPOZNAJAMA UKOLIKO SPADAJU NA PAMĆENJE.

1. — Duhovne spoznaje sam postavio kao treći rod utisaka u pamćenju, ne stoga što pripadaju tjelesnom osjetu mašte kao drugi utisci (jer nemaju tjelesnih slika ni oblika), nego jer su predmet sjećanja i duhovnog pamćenja. I zaista, kad duša jednom primi kakvu spoznaju, ako hoće može je se uvijek sjećati; i to ne posredstvom kakvog lika ili slike, koju bi taj utisak ostavljao u tjelesnom osjetu, jer je ovaj kao takav, kako rekosmo, nesposoban za duhovne utiske, nego se razumski i duhovno nadovezuje na pamćenje po formi koja je od nje u duši ostala utisnuta (koja je također forma ili spoznaja i duhovna ili formalna slika po kojoj se nadovezuje) ili po njezinom učinku. Iz tog raz-

loga sam spoznaje uvrstio među utiske pamćenja, premda ne pripadaju utiscima mašte.

2. — Kakve su ove spoznaje i kako se duša mora s njima ponašati da dođe do božanskog sjedinjenja, dovoljno je rečeno u 24. poglavlju Druge knjige, gdje smo raspravljali o njima kao o utiscima razuma. Nek se tamo pogleda, jer smo ondje rekli da su dvovrsne: jedne se odnose na nestvorene, a druge na stvorene stvari. Za moju svrhu, to jest za način na koji pamćenje treba da se ponaša prema njima obzirom na božansko sjedinjenje, kažem samo ono što sam rekao u prethodnom poglavlju o bitnim predodžbama (a to je rod u koji spadaju i ove spoznaje koje se odnose na stvorena bića), da kad proizvedu dobar učinak, onda ih se može sjećati, ne sa željom da ih zadrži u sebi, nego zato da učini življom ljubav i spoznaju Boga; ako pak sjećanje na njih ne rada nikakvim dobrim učinkom, ne smije ih nikada dozivati u pamet. Neka se, naprotiv, nastoji sjećati koliko više može nestvorenih spoznaja, koje će proizvesti u njoj velik učinak, jer su to dodiri i osjećaji sjedinjenja s Bogom, cilj prema kojemu upućujem dušu. Tih spoznaja nestvorenih stvari pamćenje se ne sjeća po nekoj predodžbi, slici ili obliku koje utiskuju u dušu, jer ih ovi dodiri i osjećaji sjedinjenja sa Stvoriteljem nemaju, nego ih se sjeća po učinku svjetla, čeznuća, tjeskobe, užitka i obnove duha, a taj se učinak djelomično ponavlja svaki put kad ih se sjeti.

POGLAVLJE 15.

OPĆENITO O NAČINU NA KOJI SE DUHOVAN ČOVJEK MORA VLADATI S OBZIROM NA PAMĆENJE.

1. — Da završimo, dakle, s ovim raspravljanjem o pamćenju, bit će dobro ovdje duhovnom čitatelju izložiti ukratko način kojega se općenito treba držati da se sjedini s Bogom po pamćenju; jer, premda se

stvar može dobro razumjeti iz onoga što je već rečeno, ipak će se lakše razumjeti kad se ovdje ukratko izloži. U tu svrhu je dobro upozoriti da nam je cilj težnja da se duša sjedini s Bogom po pamćenju u nadi; a pošto je ovoj kreposti predmet ono čega ne posjedujemo, pa koliko manje posjedujemo, toliko imamo veću sposobnost i uvježbanost iščekivati ono čemu se nadamo, a stoga i više nade; a odatle slijedi da, koliko god duša više liši svoje pamćenje od forma i od svega čega se može sjećati, ukratko od svega što nije Bog, toliko će više svoje pamćenje staviti u Boga i držati ga praznim u iščekivanju da će ga Bog ispuniti. A da bi živjela u potpunosti i čistoj nadi u Boga, neka se duša svaki put, kad ima određene spoznaje i forme ili slike, odmah vrati k Bogu s ljubavnim osjećajem, ne zaustavljajući se na njima, oslobođena od svega što može biti predmet sjećanja, i neka na te stvari ne misli niti se osvrće više negoli je potrebno da obavi i shvati svoje dužnosti, ako je to njihov predmet, pa koliko ne bude imala osjećaj privrženosti ni vlasništva, neće joj to škoditi. U tu svrhu su korisni reci iz Gore Karmel, koje donosimo u 13. poglavlju Prve knjige.

2. — No, dobro je ovdje upozoriti da se ovim ne slažemo i ne želimo složiti u ovoj našoj nauci s naukom onih pogubnih ljudi koji su, zavedeni davolskom ohološću i zavišću, htjeli od očiju vjernika udaljiti svetu i potrebnu uporabu i odlično štovanje slika Boga i svetaca. Ova je naša nauka posve različita: ja ne kažem da slike nisu potrebne i da se ne smiju častiti; nego samo upozoravam na razliku između njih i Boga i da treba po njima proći dalje da po onom što je naslikano dođemo do žive stvarnosti, ne zaustavljajući se na tome više negoli je potrebno da se dođe do duhovnog. Jer, ako je istina da je sredstvo dobro i potrebno radi cilja, kao što su slike da nas sjete Boga i svetaca, tako kad se odveć prihvaća sredstvo da se zadržava na njemu više negoli kao na sredstvu za cilj, ono postaje smetnja i zapreka cilju, kao da bi se radilo o nekoj posve drugoj stvari, osobito ako posizem rukom za slikama ili viđenjima nadnaravnih stvari, obzirom na koje se

zapada u brojne varke i opasnosti. Jer u sjećanju, štovanju i čašćenju slika što nam, prikladno našoj naravi, predlaže katolička Crkva, ne može biti nikakve varke ni opasnosti, jer se po slikama daje vrijednost samo onomu što predstavljaju, te je sjećanje na slike uvijek nerazrešivo vezano na ljubav prema stvarima koje one predstavljaju, pa neće izostati korist koju donose duši. I zaista, kad se pamćenje na njima zadržava samo iz toga razloga, duša će uvijek u tome naći pomoć za sjedinjenje s Bogom ako, kad joj Bog udijeli tu milost, pusti da duša leti od slike k živome Bogu, zaboravljajući na svako stvorenje i na svaku stvorenu stvar.

POGLAVLJE 16.

POČINJE SE RASPRAVLJATI O TAMNOJ NOCI VOLJE. — POSTAVLJA SE RAZOIOBA STRASTI VOLJE.

1. — Bilo bi uzalud pročistiti razum da se utvrdi u kreposti vjere i pamćenje u kreposti nade, kad se ne bi očistila i volja obzirom na treću krepost, a to je ljubav, po kojoj djela izvršena u vjeri postaju živa i dobivaju veliku vrijednost, dok bez nje ne vrijede ništa, prema riječima svetog Jakova: *Vjera je bez djela ljubavi mrtva.*¹ Kad sada treba govoriti o *Aktivnoj noći volje*, da ovu duševnu moć saberemo i odgojimo u ovoj kreposti Božje ljubavi, ne nalazim zgodnije riječi od one u Ponovljenom zakonu u šestom poglavlju, redak peti, gdje Mojsije kaže: *Ljubi Jahtvu, Boga svoga, svim srcem svojim, svom dušom svojom, svom snagom svojom.* U ovim riječima je sadržano sve što duhovan čovjek mora činiti i što ga ja moram poučiti, zato da se istinski približi Bogu u sjedinjenju volje po ljubavi. I zaista, tu je zapovjedbena čovjeku da sabere u Bogu sve svoje sposobnosti i djelovanje, sve osjećaje i težnje

¹ Jk 2,20.

svoje duše, tako da svaka njezina vještina i snaga bude upravljena k tom cilju, suglasno s onim što kaže David:

*Snagu ću svoju čuvati za te.*¹

2. — Snaga duše leži u njezinim moćima, u strastima i čežnjama, a svim tim stvarima upravlja volja. Stoga kad ona upravi prema Bogu sve ove snage, strasti i čežnje, a udalji ih od onoga što nije Bog, tada ona čuva za njega snagu duše, te ga tako ljubi svim silama. A zato da bi duša mogla stići tome cilju, govorit ćemo o potrebi da se volja očisti od svih svojih neurednih sklonosti iz kojih se rađaju neuredne požude, osjećaji i djela, te slijedi činjenica da ne čuva sve svoje snage za Boga. Takve sklonosti ili strasti jesu četiri, i to: radost, nada, žalost i strah. Jasno je da one upravljaju i čuvaju snagu i sposobnost duše za Boga, kad su upravljene da razumski rade uredno za Boga tako da volja uživa samo u njegovoj čistoj slavi i časti, da se nada samo u njega, da se žalosti samo zbog njega i da se samo njega boji. Jer, koliko se duša veseli i u drugim stvarima više negoli u Bogu, toliko će slabije uložiti svoju radost u njega; koliko nade položi više u druge stvari, toliko će manje polagati u njega. Isto treba reći o drugim strastima.

3. — Da izložim o tom cjelokupnu nauku, govorit ću posebno (kako to običavam) o ovim četirim strastima i požudama volje, jer se čitav posao potreban da se dođe do sjedinjenja s Bogom sastoji u tom da se volja očisti od svojih sklonosti i požuda, zato da ona od proste i nesavršene postane božanska, istovjetna s voljom Božjom.

4. — Ove četiri strasti toliko više gospodare u duši te je prevladavaju, koliko je manja čvrstoća kojom volja stoji u Bogu i koliko je veća njezina ovisnost o stvorovima, jer u tom slučaju ona lako uživa u stvari-

¹ Ps, 58,10 — prema Vulgati: *Fortitudinem meam ad te custodiam.*

ma koje ne zaslužuju da im se radujemo, nada se onomu što joj nije korisno, žalosti se onomu čemu bi se možda morala veseliti i boji se ondje gdje nema razloga strahu.

5. — Iz ovih sklonosti, kad nisu uredne, nastaju u duši sve mane i nesavršenosti koje ima, a kad su uredne i skladne, nastaju sve kreposti. Dobro je znati da svaka pojedina sklonost koja postane uredna i razumska povlači za sobom ostale, jer su sve četiri strasti tako ujedinjene i zbratimljene između sebe, da kamo ide jedna djelom, tamo je i druge slijede u mislima, i ako se ona sabere djelom, sabiru se i druge u mislima. Stoga, ako se volja zbog nečega raduje, dosljedno se mora na isti način tomu nadati, a u tim čežnjama se virtualno uključuje žalost i strah; a kad malo pomalo duša gubi užitak, oslobađa se i od straha, od žalosti i od nade. Volja sa svojim četirim strastima nalazi svoju sliku u onim četirim bićima što ih je Ezekijel vidio spojene u jedno tijelo;¹ imala su četiri obraza; krila koja su sva bića imala, bijahu spojena s krilima drugog bića; svako se je biće kretalo u pravcu svoga obraza, pa kad bi pošli jednom naprijed, ne bi se više vraćali. Slično su i krila svakog pojedinog bića bila spojena s krilima drugih bića, tako da onamo kamo jedno biće stvarno kreće svojim licem, to jest svojim djelovanjem, tamo se nužno upućuju virtualno i ostala bića; kad se jedno snizuje ili uzdiže, snizuju se ili uzdižu i ostala bića; gdje bude tvoja nada, bit će i tvoja radost, tvoj strah i tvoja žalost; ako se nada vrati natrag, vratit će se i one. Isto vrijedi i za druge strasti.

6. — Stoga je potrebno sjetiti se da kamo god ide jedna strast, poći će i cijela duša, volja i ostale moći, sve će robovati onoj strasti, u kojoj će živjeti i ostale tri, da muče duh svojim okovima, da ga ne puste letjeti na slobodu i na odmaranje u slatkom motrenju i sjeđinjenju. Stoga Boecije¹ tvrdi da kad netko hoće da

¹ vidi Ez 1, 5-9.

¹ BOECIJE, *Ujeha filozofije*, knj. 2, m. 7 — ML 63, 656-658.

jasno upozna istinu, mora da odstrani uživanje, nadu, strah i žalost, jer ove strasti neće pustiti u miru i tišini koja se zahtijeva za mudrost, koju čovjek može primiti naravnim i nadnaravnim putem.

POGLAVLJE 17.

POČINJE SE RASPRAVLJATI O PRVOJ STRASTI VOLJE. KAŽE SE STO JE RADOST I RAZLIKUJU SE STVARI U KOJIMA DUŠA MOŽE UŽIVATI.

1. — Prva među strastima duše i sklonostima volje jest radost, uživanje, koje — obzirom na ono što o njemu mislimo raspravljati — nije drugo nego zadovoljstvo volje, popraćeno time da se cijeni neka stvar koja se smatra prikladnom, jer volja doživljava ugodnost samo kad cijeni neku stvar i kad je njome zadovoljena. To što kažemo odnosi se na *aktivno uživanje* koje imamo, kad duša jasno i određeno razumije stvar koju uživa, te je u njezinoj vlasti da li će je uživati ili neće. Postoji i drugo uživanje, pasivno, usred kojega se duša može naći a da ne shvaća nikakvu jasnu i određenu stvar, a katkada dok shvaća odakle proizlazi takav užitak, nema vlasti da ga zadrži ili da ga ne zadrži. O ovoj ćemo govoriti kasnije; a sad ćemo se zadržati da raspravimo o aktivnom i dragovoljnom uživanju određenih i jasnih stvari.

2. — Ovo uživanje može proizlaziti iz šesternih vrsti stvari ili dobara, to jest: iz vremenitih, naravnih, osjetnih, čudorednih, nadnaravnih i duhovnih dobara; ispitat ćemo ih po redu, postavljajući volju unutar granica razuma zato da, opterećena ovim dobrima, ne prestane postavljati snagu uživanja u Boga. U tu svrhu dobro je pretpostaviti jednu temeljnu istinu koja će nam biti poput štapa na koji se moramo uvijek oslanjati. Tu istinu treba dobro shvatiti, jer je to svjetlost pomoću koje se moramo uputiti i pomoću koje je po-

trebno da u svim ovim dobrima upravimo svoje uživanje k Bogu: a ta je istina da volja smije uživati samo u onom što je na čast i slavu Božju; a najveću čast koju mu možemo dati jest da mu služimo po evandeoskom savršenstvu; a ono što je izvan toga, nema nikakve vrijednosti niti koristi za čovjeka.

POGLAVLJE 18.

RASPRAVLJA O UZIVANJU VREMENITIH DOBARA. — KAZUJE SE KAKO SE UZIVANJE U NJIMA UPRAVLJA K BOGU.

1. — Prva vrst dobara, o kojima govorimo, jesu vremenita dobra, pod kojim imeom mislim na bogatstvo, društveni položaj, službe i druge naslove, brojnu djecu, rodbinu i ženidbe, sve stvari što ih volja prihvaća s ugodnošću. No očevidno je kako je ništetno uživanje bogatstva, visokih naslova, društvenih položaja, službi i drugih stvari te vrsti za kojima redovito ljudi čeznu, jer bi čovjek tek onda mogao uživati u bogatstvu kad bi, posjedujući ga u većoj mjeri, bolje služio Bogu; a ono je, naprotiv, motiv za vrijedanje Boga, prema nauci Mudraca, koji uči: *Sine moj, ako umnožiš bogatstvo, nećeš proći bez grijeha.*¹ Vremenita dobra, istina, po sebi ne dovode nužno do grijeha; ali pošto im se ljudsko srce, zbog svoje slabosti, priljubi osjećajem privrženosti te se manje utječe Bogu (a u tom se već sastoji grijeh, koliko je odalečivanje od Boga), jasno je zašto Mudrac tvrdi da u tom slučaju čovjek neće biti bez grijeha. Iz tog razloga Spasitelj trnje naziva bogatstvom,² da nas pouči kako onaj koji ga voljom prihvaća ostaje ranjen nekim grijehom. Onaj uzvik kojim on uzvikuje u Evanđelju: *Kako mučno bogataši ulaze u kraljevstvo Božje!*³ to jest oni

¹ *Sir* 11,10.

² *Mt* 13,22; *Lk* 8,14.

³ *Lk* 18,24.

koji se bogatstvom naslađuju, ovaj uzvik — velim — daje nam razumjeti kako čovjek ne smije srcem priornuti uz bogatstvo, jer se time izlaže velikoj opasnosti. I David nam uzvikuje da se držimo od toga daleko:

*Umnoži l' se blago, nek vam srce uza nj
ne prione.¹*

2. — Neću navoditi druga svjedočanstva toliko jasnoj istini, jer ne bih nikad svršio navoditi Sveto pismo i nabrojiti zla što ih u knjizi Propovjednika Salomon pripisuje bogatstvu. On, jer ga je imao u izobilju te mu je stoga poznavao narav, piše: *Vidjeh sve što se čini pod suncem: kakve li ispraznosti i puste tlapnje!*² Dalje dodaje:

*Tko bogatstvo ljubi, nikad mu dosta
probitka,³*

te: *Skupljeno blago na propast je svojemu vlasniku.⁴*

To odgovara onomu što vidimo u Evanđelju, gdje čitamo kako je onaj, koji se je veselio što je skupio veliku zalihu za mnogo godina, čuo glas s neba koji mu govori: *Ludače, još noćas zatražit će se tvoja duša, a što si skupio komu će pripasti?*⁵ Konačno nam i David daje istu pouku kad nas pozivlje da ne zavidimo bogatstvu svoga susjeda, jer *neće ništa ponijeti sa sobom*⁶ u drugi život, dajući nam u tom odlomku razumjeti, da takvoga treba, radije, žaliti.

3. — Zaključuje se, dakle, da se čovjek smije radovati svome bogatstvu i bogatstvu svoga brata samo ako mu je na pomoć u služenju Bogu, a inače se od njega ne izvlači nikakav probitak, Isto vrijedi za ostala do-

¹ Ps 61,11.

² Prop 1,14.

³ Ondje 5,9.

⁴ Ondje 5,12.

⁵ Lk 12,20.

⁶ Ps 47,17-18.

bra, kao što su visoki naslovi, društveni položaji, službe itd.; nema koristi uživati u njima, ako ne vidimo da po njima više služimo Bogu i da sigurnije stupamo prema vječnom životu. Pošto je, pak, nemoguće znati jasno da li se to događa, to jest da po njima više služimo Bogu itd., isprazno je veseliti se na određeni način, jer takvo veselje možda nije na mjestu. Zaista, po riječima Spasiteljevim, ako se i *cijeli svijet dobije*, može se izgubiti svoju dušu.¹ Nemamo se čemu radovati, ako više ne služimo Bogu.

4. — Nadalje, treba se radovati djeci ne stoga što su brojna, bogata ili nadarena naravnim darovima, ljepotom i dobrima sreće, nego samo ako služe Bogu. Za Apsalona, Davidova sina, bilo je uzaludno što je bio lijep, bogat, plemenita roda, jer nije poslušao Boga;² beskorisna je, dakle, također želja da se ima djece, kako neki čine da zbunjuju i stavljaju naglavce čitav svijet u želji da ih dobiju, jer ne znaju hoće li im djeca biti dobra i hoće li služiti Bogu i neće li im se zadovoljstvo okrenuti u žalost, sreća i utjeba u muku i očaj, čast u sramotu; ne znaju, nadalje, neće li im djeca biti uzrokom da će oni sami više vrijeđati Boga, kako se mnogi- ma dešava. Oni, kaže Isus, *obilaze more i kopno da ih obogate i da ih učine — sinovima paklenim dvaput gorim od sebe.*³

5. — Međutim, ako mu se i sve smiješi i ako mu sve sretno uspijeva, čovjek se radije mora bojati negoli se veseliti, jer mu se u tom slučaju daju prigode i opasnosti da zaboravi na Boga. Zato Salomon, koji je vrlo oprezno stajao na straži, piše u Propovjedniku: *O smijehu rekoh: »Ludost je«; o užitku: »Čemu valja?«* kao da bi rekao: Kad su mi se stvari smiješile, smatrao sam to varkom i zabludom, jer je nesumnjivo velika zabluda i ludost kad se netko veseli onomu što mu se pokazuje zabavnim i ugodnim, a ne zna da li od toga

¹ Mt 16,26.

² 2 Sam 14,25.

³ Mt 23,15.

⁴ Prop 2,2.

dolazi kakvo vječno dobro. *Srce je bezumnih, veli Mudrac, u kući veselja, a srce mudrih u kući žalosti.*¹ I zaista, veselje zasljepljuje srce i ne pušta mu da razmotri i važe stvari; žalost, naprotiv, čini da otvorimo oči i da vidimo gdje je šteta a gdje probitak. Iz toga slijedi, kako kaže isti, da je *bolji jad nego smijeh,*² pa je *bolje ići u kuću gdje je žalost nego gdje je gozba, jer je u onoj kraj svakoga čovjeka, dodaje Mudrac.*³

6. — Također će biti isprazno veseliti se ženi ili mužu, kad se ne zna jasno da li će u braku bolje služiti Bogu. Mora se pače osjetiti zbunjenost, jer je, kako kaže sveti Pavao, brak uzrok da bračni drugovi nemaju svoje srce nepodijeljeno u Bogu, jer su ga dali jedno drugome. Stoga nastavlja: *Jesi li slobodan od žene, ne traži žene,*⁴ *a ako imaš ženu, živi kao da je nemaš.* To i sve što je rečeno o vremenitim dobrima uči nas Apostol kad piše: *Braćo, ovo vam kažem: vrijeme je kratko. Preostaje da i oni koji imaju žene, žive kao da ih nemaju; i koji plaču, kao da ne plaču, i koji se raduju kao da se ne raduju; i koji kupuju, kao da ne posjeduju; i koji uživaju ovaj svijet, kao da ga ne uživaju.*⁵ On sve to govori da nam dade razumjeti kako je isprazno i beskorisno stavljati radost u ono što nije u vezi sa služenjem Bogu, jer radost koja nije u Bogu, ne može biti korisna duši.

POGLAVLJE 19.

ZLA KOJA MOGU SLIJEOTI ZA OUSU KOJA SVOJE UŽIVANJE POSTAVI U VREMENITA OOBRA.

1. — Kad bih htio opisati sva zla kojima duša ide u susret kad je voljom osjećajno privržena uz vremenita dobra, ponestalo bi mi crnila, papira i vremena;

¹ Prop 7.A.

² Prop 7.3

³ Prop 7.2.

⁴ 1 Kor 7.27.

⁵ 1 Kor 7.29-31.

jer kao što iz jedne iskre, ako se ne ugasi, mogu nastati ogromni požari sposobni obratiti u prah čitav svijet, tako iz malenih zala mogu duše pasti u teška zla i poništiti velika dobra. Sve ove nepogodnosti imaju svoj korijen u jednom glavnom zlu koje se nalazi u tom uživanju, a to je da ono dušu odvaja od Boga, pa kažemo da je to privativno zlo, zlo zato što nas odvaja od dobra; jer kao što duša, kad se voljom približi Bogu s osjećajem privrženosti, prima sva dobra; tako kad se udalji od Boga zbog osjećajne privrženosti prema stvorovima, postaje podvrgnuta svim štetama i zlima, prema mjeri kakvim se užitkom ujedinjuje sa stvorovima, jer to znači neko udaljivanje od Boga. Odatle se zaključuje da će, prema tome kako se bude udaljio od Boga, svatko moći razumjeti koliko su ova zla više ili manje duboka ili proširena, a često će biti protegnuta i u širinu i u dubinu.

Zlo zbog gubitka veze s Bogom, iz kojega rekoh da proizlaze sva ostala zla, privativna i pozitivna, ima četiri stupnja, a jedan je, gori od drugoga. Kad duša dopre do zadnjega stupnja, dostigla je sve zlo i svu moguću štetu. Na ova četiri stupnja lijepo ukazuje Mojzije u Ponovljenom zakonu ovim riječima:

*Jeo je Jakov i nasitio se,
 ugojio se Ješurun pa se uzritao,
 Udebljao si se, utovio, usalio.
 Odbacio je Boga koji ga stvori
 i prezreo Stijenu svog spasenja.¹*

3. — Da se je ugojila duša koja je bila ljubljena prije negoli se je ugojila, znači da se je udebljala u ovom uživanju stvorova, i odavle potječe prvi stupanj zla, to jest da se vraća natrag, a sastoji se u nekoj tuposti pameti u odnosu na Boga, tuposti koja joj zamračuje božanska dobra kao što oblak zamračuje zrak da ne bude dobro osvijetljen sunčanom svjetlošću. I zaista, u isti čas kad duhovan čovjek postavlja svoj užitak u koji predmet i prepusti uzde požudama za nedoličnosti,

¹ Pnz 32:15. — Ješurun je pjesnički naziv za Izraela. Usporedi Pnz 35:5.

zamračuje se u odnosu na Boga i zamagljuje se iskra razuma u prosuđivanju, prema pouci božanskog Duha u knjizi Mudrosti, koji kaže:

*Blještavilo opačine zasjenjuje dobro
i vihor požude izopakuje dobru dušu.²*

Ovim riječima Duh Sveti daje razumjeti da, premda u duši razum nije imao nikakve zloće, sama je požuda i uživanje ovog predmeta dostatna da porodi u njoj ovaj prvi stupanj prisutnog zla, koje se sastoji u otupljenosti duha i u zamračenju prosuđivanja u odnosu na spoznaju istine i pravog prosuđivanja svake stvari u sebi.

4. — Ni svetost ni ispravan način mišljenja neće očuvati čovjeka od pada u ovo zlo, kad on daje mjesta požudi ili uživanju u vremenitim stvarima. Stoga, da nas pouči, Gospodin tvrdi po Mojsiju: *Ne primaj mita, jer mito zasljepljuje one koji najjasnije gledaju.¹* On je govorio posebno onima koji su imali biti suci, koji treba da imaju prosuđivanje čisto i pažljivo, a to je nemoguće ako žele darove i ako se u njima naslađuju, Zbog toga razloga je Gospodin uvijek nalagao Mojsiju da postavlja za suce one koji *mrze mito,²* da njihov sud ne oslabi dok ugađaju strastima. I on ne kaže samo to da ne čeznu za bogatstvom, nego neka ga mrze, jer onaj koji se želi savršeno obraniti od zaraze ljubavi, mora se držati u takvoj odbojnosti da tjera jednu protivnost pomoću druge. Uzrok zašto je Samuel uvijek bio ispravan i prosvjetljen sudac leži, kako on sam iznosi, u tom da nije od nikoga primao darova.³

5. — Od ovog prvog stupnja privativnog zla rađa se drugi stupanj, što ga navedeni tekst izražava riječima:

Udebljao si se, utovio, usatio.⁴

² *Mudr* 4,32.

¹ *Izl* 23,8.

³ *Izl* 18,21.

⁴ *1 Sam* 12,3.

⁵ *Pnz* 32,15.

Na ovom se stupnju volja već proširuje većom slobodom u vremenitim dobrima, a to se ostvaruje kad dušu ne mora mnogo misao, ne trudi se, ne smatra velikom stvari što kuša užitak i slast u stvorenim dobrima. Ovo joj se događa kao posljedica što je ranije pustila uzde uživanju; i zaista, puštajući uživanju slobodno polje, duša se, kako kaže navedeni tekst, udebljala, i ova udebljalost joj je činila da više proširi svoju volju prema stvorenjima. To onda sobom nosi teška zla, te ovaj drugi stupanj čini da se duša udalji od Božjih dobara i od pobožnih vježbi, jer prijeći da u njima uživa, pošto užitak nalazi u drugim dobrima, pa se prepušta mnogim nesavršenostima, neprikladnostima i ispraznom veselju i uživanju.

6. — Ovaj drugi stupanj zla, kad je ostvaren, čini da čovjek posve napusti pobožnosti koje je prije stalno obavljao i da sva njegova misao i čežnja ide za svjetovnim stvarima. Oni koji se nalaze na ovom drugom stupnju, ne samo da imaju, kao oni na prvom, zamračen osjećaj i razum u spoznaji istine i pravednosti, nego već imaju i veliku mlitavost, mlohavost i nemar da ih upoznaju i ostvare, kako o njima tvrdi Izajja:

*Svi za mitom hlepe,
za darovima lete.
Siroti pravdu uskraćuju,
udovička parnica ne stiže k njima.¹*

To ne biva bez grijeha, osobito kad su na posao dužni po službi, jer ovi na drugom stupnju nisu dobronamjerni kao oni na prvom; i tako se uvijek sve više udaljuju od pravednosti i kreposti, jer sve više proširuju volju u osjećanoj privrženosti prema stvorovima. Stoga je svojstvo ovih na drugom stupnju velika mlitavost u stvarima duha i nesavršen način kojim se ponašaju u njima te ih obavljaju više kao obred, na silu ili po običaju što su ga stekli iz koristoljublja.

¹ Iz 123.

7. — Na trećem stupnju ovog privativnog zla duša, da ne napusti stvari i dobra svijeta, potpuno napušta Boga ne brinući se da opslužuje njegov zakon, padajući zbog lakomosti u teške grijeha. Ovaj je stupanj istaknut slijedećim riječima navedenog teksta:

Odbacio je Boga koji ga stvorio.¹

Ovaj stupanj obuhvaća sve osobe koje imaju svoje duševne moći zauzete dobrima, bogatstvom i poslovima svijeta na takav način da se nimalo ne skrbe za ono na što su dužni po božanskom zakonu. K tomu posve zaboravljaju na sve što se tiče spasenja i ništa za to ne mare, a toliko više imaju pronicavosti i oštroumnosti za svjetovne stvari; tako da ih Krist nazivlje u Evandelju da su *sinovi ovoga svijeta* i kaže za njih da su *mudriji* u svojim poslovima *negoli sinovi svjetla* u svojim;² i tako nisu prisutni nijednim svojim dijelom u stvarima Božjim, a u stvarima svijeta su čitavim bićem. To su lakomci u užem smislu: čeznu za stvorenim stvarima i uživaju u njima posve prostrti tako velikom privrženošću da su nezasićeni, pače im njihova požuda i žeđa raste toliko više koliko se više udaljuju od jedinog izvora koji bi ih mogao zasititi, to jest od Boga. O njima kaže Gospodin na usta Jeremije:

*Ostaviše mene
izvor vode žive
te iskopaše sebi kladence,
kladence ispucane
što vode držati ne mogu.³*

A to se događa stoga što lakomac u stvorovima nalazi ne ono čime će žeđu ugasiti, nego ono čime će je povećati. Takvi za ljubav prema vremenitim dobrima padaju u tisuću vrsti grijeha te idu u susret nebrojenim zlima. O njima veli David:

Iz pretiline srca izlazi opakost njihova.¹

¹ Pnz 32,15.

² Lk 16 8.

³ Jer 2,13.

8. — Četvrti stupanj ovog privativnog zla, do kojega duše dolaze od trećeg stupnja o kojem smo sad govorili, sadržano je u zadnjim riječima navedenog teksta, koje glase:

*I prezreo je Stijenu svoga spasenja;*¹

jer ne mareći da postavi svoje srce u zakon Božji zbog vremenitih dobara, duša se lakomca još više udaljuje od Boga pamćenjem, razumom i voljom, zaboravljajući na njega kao da on ne bi bio njegov Bog; a to je stoga što je sebi stvorio svoje bogove iz novca i vremenitih dobara, kako kaže sveti Pavao, kad veli da je *lakomost idolopoklonstvo*;² jer ovaj četvrti stupanj donosi da se posve zaboravi na Boga i da se srce — koje bi trebalo formalno postaviti u Boga — postavi formalno u novac, kao da drugog boga ne bi bilo.

9. — Četvrtom stupnju pripadaju oni koji se ne ustručavaju božanske i nadnaravne stvari podvrgnuti vremenitima kao svome bogu, dok bi morali činiti protivno, podvrgavajući ove Bogu kad bi ga, kako je i razložito, priznavali takvim. Jedan od takvih bio je bezbožni Bileam, koji je prodao milost danu mu od Boga.³ I Šimun Mag je mislio da se božanska milost može procijeniti u novcu, jer je htio da je kupi,⁴ više cijeneći novac, jer je mislio da će se naći osoba koja će više držati do novca dajući za njega milost. U naše vrijeme ih ima mnogo koji se nalaze na četvrtom stupnju na različite načine; Oni iz svojih razloga lakomošću zaslijepljeni, i u stvarima duha, služe novcu a ne Bogu. Više cijeneći novac negoli božansku vrijednost i nagradu, pokreće ih novac a ne Bog, te na razne načine novac obožavaju i postavljaju ga sebi za glavni i vrhovni cilj, što je samo Bog.

10. — Ovom stupnju pripadaju i svi oni bijednici koji, jer su veoma zaljubljeni u vremenita dobra, sma-

¹ *Priz* 32.15.

² *Kol* 3.5.

³ *Br* 22.7.

⁴ *Dj* 8.18-19.

traju ta dobra svojim bogovima u tolikoj mjeri, da su pripravnici žrtvovati svoj život kad opaze da im počinju opadati. Tada očajavaju i oduzimlju sebi život za nedostojne ciljeve, pokazujući na taj način kakvu im kobnu nagradu pruža po njihovim rukama takav Bog. Pošto se nemaju što od njega nadati, oni primaju očaj i smrt. A oni koje on ne dovodi do toga krajnjega zla, smrti, primorani su živjeti moreni mukama skrbi i mnogih drugih nevolja što priječe da radost uđe u srce, te da im kakvo dobro zasine na zemlji. Oni uvijek plaćaju danak svoje privrženosti prema novcu dok trpe zbog njega i dok ga zgrću za svoju posljednju nevolju i pravednu propast, kako upozorava Mudrac kada kaže: *Skupljeno blago što je na propast svojemu gospo-daru.*¹

11. — Među ove se mogu ubrojiti oni o kojima piše sveti Pavao: *Bog ih je predao sramotnim strasti-ma,*² jer uživanje dovodi čovjeka sve do toga zla, kad je postavljeno da se posjeduje kao posljednji cilj. A također i oni koji su u manjem zlu vrijedni su velike sućuti, jer kako rekosmo, ovaj stupanj čini da duša mnogo nazaduje na putu Božjem. I tako, kako kaže David:

*Ne boj se, ako se tko obogati,
to jest nemoj mu zavidati misleći da ima prednost, jer:*

*Kad umre, ništa neće ponijeti sa sobom,
ni blago njegovo neće s njime sići.*³

¹ Prop 5,12.

² Rim 1,28.

³ Ps 48,17-18.

POGLAVLJE 20.

KORISTI KOJE DUŠA IMA KAD OTKLANJA UŽIVANJE U VREMENITIM DOBRIMA.

1. — Duhovan se čovjek mora, dakle, mnogo trsiti da mu se srce i uživanje ne počnu hvatati vremenitih stvari, bojeći se da to ne prijeđe od malo na mnogo, rastući od stupnja do stupnja, jer od malena raste veliko i od neznatna početka nastaje velika neprilika, kao što je jedna iskra dostatna da plamen zahvati brdo i cijeli svijet. I nemoj se nikad pouzdavati da je privrženost malena, ako je nisi odmah prekinuo, misleći da ćeš to moći kasnije, jer onaj koji nema srčanosti da je uništi u početku i dok je tako malena, kako se ufa misliti da će to moći učiniti kad bude velika i više ukorijenjena? Tim više kad naš Gospodin u Evanđelju kaže: *Tko je nevjeran u najmanjoj stvari, nevjeran je i u velikoj,*¹ jer koji izbjegava maleno, neće upasti u veliko; ali i u malenom je velika šteta, jer se ograda i zidovi srca već narušavaju, i — kaže poslovice — dobar početak pola posla. Zato i David opominje, kad kaže:

*Umnoži l' se blago,
nek vam srce za nj ne priane.*²

2. — Premda to čovjek ne bi učinio radi Boga i radi onoga na što ga obvezuje kršćanska savršenost, učinit će radi probitaka koji vremenito iz toga slljede (a i radi duhovnih probitaka) te će potpuno osloboditi srce od svih uživanja u spomenutim stvarima, jer se time ne samo oslobađa od pogubnih zala o kojima smo govorili u predašnjem poglavlju, nego, napuštajući uživanje u vremenitim dobrima, pored toga stiče krepost darežljivosti, (koja je jedno od glavnih Božjih svojstava) i koja nikako ne ide skupa s lakomošću. Osim toga stiče slobodu duha, bistrinu razuma, mir i miro-

¹ Lk 16,10.

² Ps 61,11.

ljubivo pouzdanje u Boga, istinsko poštivanje i pokoravanje volji Božjoj; nadalje stiče veću radost i užitak u stvorenjima odričući ih se, gdje je takav užitak nemoguć ako gledamo na stvorenja duhom vlasništva, jer je takva skrb poput zamke koja vezuje duh za zemlju priječeći mu da raširi srce; otrgnuće srca još stiče jasnu spoznaju o vremenitim dobrima pomažući srcu da razumije istine, kako naravne tako nadnaravne, po kojima s velikom korišću i dobitkom uživa ista dobra, drukčije negoli onaj koji im je privržen, s velikom prednošću i poboljšanjem, jer ih ovaj uživa po njihovoj istinitosti, a onaj po lažnoj prividnosti; ovaj po onome što imaju najbolje, a onaj po onome što imaju najgore; ovaj po njihovoj bitnosti, a onaj preko osjeta po njihovim sporednim svojstvima, jer osjeti mogu primiti samo sporedna svojstva i samo na njih djelovati, a u dušu prodire istina i bitna vrjednost stvari, jer je to njezin objekt. To je razlog zašto uživanje poput oblaka potamnjuje prosuđivanje, jer ne može postojati dragovoljno uživanje stvora bez svojevoljnog privajanja, kao što ne može postojati radost kao strast a da u srcu ne postoji stalno vlasništvo. Odricanje i lišenje takvog uživanja čini da prosuđivanje postane jasno, kao što magle ostavljaju zrak čistim, kad se rasprše.

3. — Ovaj, dakle, uživa u svim stvarima nemajući ih u vlasništvu, pa ih uživa kao da ih sve posjeduje, a onaj, naprotiv, pošto gleda stvar s posebnom namjerom kao svoju, gubi općenito uživanje svih stvari. Prvi, ne imajući nijednu u srcu, kako tvrdi sveti Pavao, posjeduje ih sve u velikoj slobodi;¹ a drugi, jer je nešto stvari navezao na volju, ne posjeduje niti može posjedovati sve, nego radije one njemu posjeduju srce, te ono, kao zarobljenik, trpi; i stoga će imati upravo onoliko muka i nevolja u svome stvorovima privrženome i zarobljenome srcu, koliko užitka traži u stvorovima. Koji se, naprotiv, odriče stvorova, ne taru ga brige ni za vrijeme molitve ni izvan toga vremena, i tako bez

¹ 2 Kor 6,10.

gubitka vremena s lakoćom zaslužuje veliku duhovnu blagodat; a drugi, naprotiv, kruži amo tako unutar okova kojima mu je srce vezano i prikovano i, uza sve nastojanje, teško se može osloboditi od toga da misli na tu stvar i od uživanja u ovom uza što mu je srce privrženo. Duhovan, dakle, čovjek mora odmah potisnuti prvi pokret uživanja stvorova, sjećajući se već spomenutog načela, to jest da nema stvari u kojoj bi se čovjek smio naslađivati, nego samo u onoj po kojoj služi Bogu i po kojoj pribavlja Bogu slavu i čast od stvorova, upućujući ih samo k njemu i udaljujući od njih taštinu i ne tražeći svoj ukus ni svoju utjehu.

4. — Drugu veoma veliku i važnu prednost imamo, kad se odričemo uživanja stvorova, a ta je da nam srce ostaje slobodno za Boga, a to predstavlja osnovno raspoloženje za sve kreposti koje će Bog dati duši, a bez te pripreme ih neće dati; a ove milosti su takve da ih Njegovo Veličanstvo, kako obećaje u Evanđelju,¹ daje stostruko također u vremenu ovoga života onomu koji radi evanđeoskog savršenstva ostavi samo jedno. Ali i kad ne bi bilo tih prednosti, duhovna bi osoba morala u duši ugastiti sve užitke koji dolaze od stvorova, samo zbog toga što Bogu nisu po volji, jer to vidimo u Evanđelju, kako se je Bog rasrdio na bogataša koji se je naslađivao što ima zalihe za mnogo godina, te mu je javio da će mu one iste noći duša biti pozvana da položi račun.² Iz toga moramo zaključiti svaki put kad se isprazno veselimo, Bog to zapaža i pripravlja prema zaslugi kakvu kaznu ili koju gorku odvratnost, te je često kazna koja slijedi sto puta veća od kušanog užitka. Ako je istina što kaže sveti Ivan u Otkrivenju o Babilonu da *joj se zadalo toliko muka i tuge koliko se je hvalisala sjajem i uživanjem*,³ ne znači da kazna nije nikad veća od užitka, jer će to sigurno biti kad vremenitom uživanju budu odgovarale vječne muke. U tom tekstu prorok hoće samo označiti da ništa ne

¹ Mt 19,29.

² Lk 12,20.

³ Otkr 18,7.

ostaje bez posebne kazne, jer onaj koji će kazniti svaku uzaludnu riječ,⁴ neće pustiti nekažnjeno isprazno uživanje.

POGLAVLJE 21.

RASPRAVLJA SE KAKO JE ISPRAZNO POSTAVLJATI UŽIVANJE VOLJE U NARAVNA DOBRA I KAKO TREBA PO NJIMA TEŽITI K BOGU.

1. — Pod naravnim dobrima ovdje razumijemo ljepotu, ljupkost, dražest, tjelesni stas i ostale tjelesne darove, a također i duševnu oštroumnost, razboritost i ostale stvari koje spadaju na razum. Čovjek se veseli ovim darovima jer pripadaju njemu i njegovima, a ne zahvaljuje Bogu, koji ih daje da po njima bude više spoznat i ljubijen. Samo osjećati veselje, to je taština i varka, kako kaže Salomon:

*Lažna je ljupkost, tašta je ljepota;
žena sa strahom Gospodnjim zaslužuje pohvalu.¹*

Ove nas riječi uče da se čovjek ovih naravnih darova radije treba bojati, jer se po njima lako može radije odalečiti od Božje ljubavi i, povučen od njih, pasti u taštinu i biti prevaren. Salomon piše da je *ljupkost lažna*, jer zavarava čovjeka dok je na putu i vuče ga prema onome što mu ne odgovara radi taštog veselja i samodopadnosti ili radi ljubavi prema onome koji je tako obdaren. Dodaje zatim da je *ljepota tašta*, ukoliko čini da čovjek pade na tisuću načina, kad drži do nje i u njoj uživa, dok joj se treba veseliti samo kad, on ili drugi, po njoj služi Bogu. On se, pače, mora bojati i biti u strahu da njegovi darovi i ljepota ne budu, slučajno, pobuda za vrijeđanje Boga, jer se čovjek, zbog svoje tašte oholosti i neuredne privrženosti, dopada sam sebi.

⁴ Mt 12,36-37.

¹ Izr 31,30.

Zato onaj koji ima takve darove mora živjeti razborito i brinuti se da komu ne pruži prigodu te, zbog njegove taštine, i samo za čas udalji Boga od svoga srca; jer su ti naravni darovi tako izazovni, bilo za onoga koji ih posjeduje bilo za onoga koji ga gleda, i tako uzbudljivi da će se teško naći komu one neće biti, ne malena zamka kojom se uza njih vezuje njegovo srce. Stoga, kako sam iz iskustva vidio, ta je bojazan bila uzrokom da su neke duhovne osobe, obdarene takvim darovima, svojim molitvama postigle da je Bog izobličio njihov izgled, da ne budu pobudom ni sebi ni drugima za kakvu privrženost ili tašt užitak.

2. — Potrebno je, dakle, da duhovan čovjek pročisti i potamni volju u odnosu na užitak, sjećajući se da je ljepota i drugi naravni darovi zemlja iz koje smo izašli i u koju se vraćamo; da je ljupkost i vanjski izgled samo dim i para ove zemlje. Da ne padne u taštinu, mora ih procijeniti i smatrati onakvima kakvi jesu, te od naravnih darova usmjeriti srce k Bogu radujući se i veseleći se da je On u sebi bitno na najizvrsniji način sva ljepota i ljupkost u neizmjernom stupnju iznad svih stvorova koji će, kako kaže David, svi *ostarjeti kao odjeća i nestati, dok će On biti uvijek isti.*¹ Onaj, dakle, koji u svakoj stvari ne usmjerava svoju radost prema Bogu, bit će uvijek lažac ili sam prevaren. Na nj će se odnositi riječ koju Salomon kaže o uživanju stvorenih stvari:

*Užitku rekoh: Zašto se uzalud zavaravaš?*²

To se obistinjuje kad se pušta da srce bude privučeno od stvorova.

¹ Ps 101, 27.

² Prop 2,2. — Prema Vulgati: Gaudio dixi: Quid frustra decipieris?

POGLAVLJE 22.

O ŠTETAMA KOJE SLIJEDE ZA DUŠU KAD POSTAVLJA UŽIVANJE VOLJE U NARAVNA DOBRA.

1. — Premda su mnoge štete i koristi, koje nabrajamo u ovim vrstama uživanja, zajedničke svim vrstama, ipak prikazujem neke štete i koristi svake pojedine vrste kao izravne posljedice uživanja, odnosno odricanja užitka (pa bilo to užitak bilo koje od šest vrsti o kojima raspravljamo), a opet će biti o njima govor u drugoj vrsti jer, kako rekoh, pripadaju užitku koji je zajednički svim vrstama. Glavni mi je cilj govoriti o posebnim štetama i koristima što obzirom na bilo koju stvar u vezi s uživanjem i odricanjem uživanja slijede za dušu; nazivam ih *posebnima*, jer se u toj vrsti uživanja uzrokuju prvotno i neposredno, dok se u drugoj vrsti uzrokuju drugotno i posredno. Primjer: Mlitavost duha može biti proizvedena od svih pojedinih vrsti uživanja, i stoga je to opće zlo, zajedničko svim vrstama, dok je sjetilnost posebno zlo, jer izravno proizlazi samo iz uživanja naravnih dobara, o kojima govorimo.

2. — Štete, dakle, duhovne i tjelesne, koje izravno i učinkovito slijede za dušu kad postavi svoj užitak u naravna dobra, svode se na šest glavnih vrsti. Prva šteta jest tašta slava, preuzetnost, oholost i preziranje drugih; jer ne može netko upraviti oči i visoko cijeliti jednu stvar, a da ne skine oči sa druge stvari, a iz toga slijedi, u najmanju ruku, stvarno potcjenjivanje ostalih stvari. Naravno je, naime, da postavljajući cijenu na jednu stvar, srce se odalečuje od drugih na onu koju cijeni, a od stvarnog prezira vrlo se lako pada u namjerni i svojevuljni prezir nekih stvari, pojedinačnih ili općenitih, i ne samo u srcu, nego se iskazuje jezikom ovim izrazima: ta i ta stvar, ta i ta osoba nije kao ta i ta. Druga šteta je ona koja pokreće osjete na sjetilnu nasladu i uživanje i na bludnost. Treća šteta je u tom da navodi na laskanje i na tašto hvalisanje, u čemu ima prijekare i taštine, kako govori Izaija kad kaže:

*Narode moj, koji te hvale varaju te;*¹

a razlog tomu jest taj što, premda koji put kažu istinu hvaleći ljepotu i ljupkost, ipak će biti posve slučajno da u toj hvali neće biti uključena i kakva šteta koja će činiti da pohvaljena osoba padne u samodopadnost i u isprazno uživanje, ili da ne bi u pohvalama bilo privrženosti i nesavršenih namjera. Četvrta šteta je opća, a ta je da prosuđivanje i osjeti oslabe kao i u slučaju uživanja u vremenitim dobrima, i na neki način još mnogo više; a pošto su naravna dobra bliža čovjeku negoli vremenita, užitak se s većom učinkovitošću i brzinom utiskuje u osjete, te ostavlja svoj trag i ukorjenjuje se u njima većom silom, tako da pogled i prosuđivanje ne ostaju slobodni nego zamagljeni onim vrlo bliskim uživanjem. Odatle se rađa peta šteta, a ta je da je pamet rastresena među stvarovima. A odatle dolazi mlakost i mlitavost duha, što je šesta šteta, također opća. Ova redovito porasta dotle da duša osjeća dosadu i žalost u Božjim stvarima te dolazi do toga da im se protivi. U takvom se užitku neminovno gubi čistoća duha, barem u početku, jer ako se osjeća nešto duha, to je on veoma osjetljiv i grub, malo duhovan, malo unutarnji i malo sabran, koji se sastoji više u osjetnom okusu negoli u sili duha. Pošto je, dakle, duh tako mlitav i slab te nema moći da poništi u sebi naviku tog užitka (zaista, da duh ne bude čist, dosta je da ima ovu nesavršenu naviku, pa i ako se, u prigodama, ne pristaje uza čin toga užitka), čovjek na neki način mora živjeti više u mlakosti osjeta negoli u sili duha. Ako mi ne vjeruje, uvjerit će se o tom po savršenosti i sili koju će imati u prigodama. Premda ne niječem da može imati mnoge kreposti pomiješane s mnogim nesavršenostima. No ako ne poništi te užitke, ne može imati čist unutarnji duh, zbog prevlasti *tijela koje se bori protiv duha*,¹ te će ovaj, ako ne podlegne drugoj šteti, osjetiti barem neku tajnu rastresenost.

¹ Iz 3,12. — Prema Vulgati: Qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.

² Gal 5,17.

3. — No, da se vratimo na drugu štetu, koja u sebi sadrži bezbroj drugih, premda se ne mogu izraziti perom ni riječju: nije tajno ni skriveno dokle dopire ni kolike se nevolje rađaju iz naslade koja je postavljena u naravnu ljupkost i ljepotu, jer svakog dana prisustvujemo brojnim smrtima ljudi, tolikim gubicima časti, tolikim napadima, tolikim propalim poslovima, tolikim nadmetanjima i sukobima, tolikim počinjenim preljubima, obeščašćenjima i bludnostima i tolikim svecima oborenim na zemlju, koji su tako brojni da se mogu usporediti s onom *trećinom nebeskih zvijezda što ih zmajev rep pomete i surva na zemlju*² i sa *suhim zlatom koje je — jao! — potamnijelo i sa sinovima Sionskim, nekoć ocijenjenima kao najčišće zlato, a sada ih cijene kao glinene sudove, djelo ruku lončarevih*.³

4. — Dokle neće doprijeti otrov ovoga zla? Ima li koga koji ne pije, mnogo ili malo, iz zlatnog pehara babilonske žene iz Otkrivenja?⁴ Sjedeći na skrletnoj Zvijeri, koja je imala sedam glava i deset rogova, daje razumjeti da nema ni plemića ni pučanina, ni sveca ni grešnika, komu ne bi dala piti od svoga vina, podlažući sebi u čemugod njegovo srce, jer je, kako se u istoj knjizi veli, ona *napojila sve kraljeve zemlje vinom svoga bluda*;⁵ te tiranizira sve staleže, pa i najviši stalež svećtišta, sveto svećeništvo, postavljajući rugobu svoga tijela, kako kaže Danijel, *na sveto mjesto kao grozotu pustoši*,⁶ ostavljajući tek pokojega najjačega da mu ne da, barem malo, piti vina iz toga pehara, a to je isprazna naslada. Stoga kaže da je sve kraljeve zemaljske napojila vinom svoga bluda, ukoliko će se naći malo njih, pa i među najsvetijima, koji nisu bili barem nešto ushićeni i zavedeni napitkom užitka i okusa naravne ljepote i ljupkosti.

² Otkr 12,4.

³ Tml 4, 1-2.

⁴ Otkr 17,4.

⁵ Ondje

⁶ Dan 9,27.

5. — Značajna je riječ *napojila ih je*, zapravo *opila ih je*, jer koliko god bilo malo vina ovog užitka, odmah ono vezuje i osvaja srce i proizvodi štetu da ~~zamračuje~~ razum, kao onima koji su opijeni vinom. Ovaj otrov je takav da, ako se neposredno ne uzme nešto terijaka,⁴ da se ovaj otrov istjera, dovodi se u opasnost život duše, pošto duhovna mlakost stalno raste i dovodi dušu do takve slabosti da će se, poput Samsona,⁴ izvađenih očiju, kojima je gledao, i ostrizanih vlasi u kojima mu je bila prvotna snaga, naći stisnuta i zarobljena među svojim neprijateljima da im pod bičem okreće mlinsko kolo i da napokon, možda, umre drugom smrću. Jer, kao što je Samsonu proizvelo sve ove štete to što je okusio ovaj užitak, tako to proizvodi isto ovoj duši i mnogim drugima. Njezini će joj neprijatelji zatim reći uz njezinu veliku zabunu: Nisi li ti ona koja je raskidala okove, lomila vilice lavovima, smicala tisuće Filistejaca, razarala vrata gradska i oslobađala se svojih dušmana?

6. — Završavam, dakle, upućujući na lijek protiv ovog otrova: čim srce opazi da je pokrenuto ovom ispraznom nasladom naravnih darova, neka se sjeti kako je beskorisno nasladivati se u drugim stvarima osim u služenju Boga, i kako je to opasno i pogubno. Neka se mnogo sjeća kakvoj su osudi pošli u susret anđeli kad su htjeli da uživaju naslađujući se svojom ljepotom i svojim naravnim darovima, jer su zbog toga razloga bili strovaljeni u pakao. Neka dozove u pamet koliko zla ističe svakog dana ljudima zbog ove taštine. Oni bi morali na vrijeme upotrebiti lijekove, kako preporučuje pjesnik onima koji počinju da se zarazuju:

*Liječi se odmah s početka, jer kasno se lijek
pripravlja,
kad je već uzelo zlo s duga odgađanja mah!⁵*

A mudrac kaže:

⁴ otrov protiv ujeđa zmije

⁴ Suci 16,19.

⁵ Ovidije, Remedia amoris, I. 91-92.

*Ne gledaj na vino kad rujno iskri,
kad se u čaši svjetlucavo prelijeva:
pije se tako glatko,
a na kraju ujeda kao zmija
i žaca kao guja ljetica.²*

POGLAVLJE 23.

O KORISTIMA KOJE IZVLACI DUSA KAD NE POSTAVLJA UŽIVANJE U NARAVNA DOBRA.

1. — Mnoge su koristi što ih duša prima kad udaljuje srce od sličnih naslada, jer osim što postaje raspoložena za Božju ljubav i za druge kreposti, izravno otvara put skromnosti za sebe i općoj ljubavi prema bližnjemu, jer se ne zanaša svojim naravnim prividnim dobrima, koja su varava, te ostaje slobodna i čista da ih ljubi razložno i duhovno prema Božjoj volji. Odatle se izvodi da je ljubav zaslužna samo po kreposti koju ima u sebi. Ovaj način ljubavi posve je u skladu s voljom Božjom i svojstvena mu je velika sloboda; ako je tu kakva privrženost, to je s još većom privrženošću prema Bogu, jer onda koliko više poraste ta ljubav, toliko više poraste i Božja, i koliko poraste Božja ljubav, toliko više poraste i ljubav prema bližnjemu, jer je isti razlog i isti uzrok ljubavi, a taj je u Bogu.

2. — Duša koja se odriče naslade u naravnim dobrima, ima jednu drugu istaknutu korist: da vrši i opslužuje onaj savjet Gospodinov kod Mateja: *Ako tko hoće ići za mnom, neka se odreče samog sebe;*¹ kojega ne bi na nikakav način mogla slijediti kad bi posjedovala uživanje naravnih dobara, jer oni koji na bilo koji način drži mnogo do sebe, ne odriču se sebe i ne mogu slijediti Krista.

² *Izr* 23, 31-32.

¹ *Mt* 16,24.

3. — Jedan se drugi velik plod dobiva odričući se ove vrsti užitaka, a taj je da se u duši rađa velika tišina, duša se rastereti od rastresenosti, te se porađa sabranost u osjetima, osobito u očima. I zaista, ako se duša odriče takvog užitka, neće da gleda niti da upotrebljava druga osjetila u ovim stvarima iz straha da ne bude od njih privučena i njima zahvaćena, iz straha da gubi vrijeme misleći na njih, te postaje po razboru slična ljutici koja

..... uši začepiljuje
da glas čarobnjakov ne čuje
ni glas bjača vješta bjanju.¹

I tako, čuvajući vrata duše, to jest osjetila, također čuva i veoma povećava mir i čistoću.

4. — Još ima jedna korist, ne malena, za one koji su umrtveni prema toj vrsti radosti: ružni predmeti ni vijesti ne proizvode u njima onaj utisak ni onu nečistoću što je proizvode u onome koji još djelomično u tomu živa. Iz toga se razloga na odricanje i na umrtvenost nadovezuje duhovna čistoća duše i tijela, to jest duha i osjeta. Na ovaj način čovjek stiče anđeosko ponašanje s Bogom čineći da mu duša i tijelo bude dostojan hram Duha Svetoga, a to se može dogoditi samo ako se njegovo srce ne naslađuje u ljepoti ni u naravnim dobrima, a za sve ovo nije potrebno da pristaje na ružne stvari kad je dovoljna ta naslada da dušu i osjete učini nečistima. Mudrac kaže da se *Duh Sveti uklanja od misli bezumnih*², to jest od misli koje ne spadaju u višu svijest obzirom na Boga.

5. — Jedna druga korist sastoji se u činjenici da duša, pored toga što se oslobađa spomenutih zala i šteta, lišava se i bezbroj taština i mnogih drugih nepriličnosti, duhovnih i vremenitih, osobito toga da ne spada u one na koje s prezirom gledaju kad ih vide da

¹ Ps 57,5.

² Mudr 1, 5.

se hvale naravnim dobrima, kod sebe i kod drugih. Tako se smatraju pametnim i mudrima, kao što i jesu, oni koji ne vode skrbi o tim stvarima, nego se brinu samo za ono što se sviđa Bogu.

6. — Iz svih ovih koristi slijedi posljednja, a ona se sastoji u velikodušnosti, koja je nužna za službu Božju koliko je sloboda nužna za duh. Uz pomoć velikodušnosti lako se svladavaju napasti, dobro se podnose nevolje i uspješno se raste u krepostima.

POGLAVLJE 24.

RASPRAVLJA SE O TREĆOJ VRSTI DOBARA U KOJA VOLJA MOŽE POSTAVITI STRAST RAOOSTI, A TO SU OSJETNA OOBRA. — KAZUJE SE KOJA SU I KOLIKOVRSA I KAKO SE VOLJA MORA UPRAVITI K BOGU ČISTEĆI SE OO OVOG UŽITKA.

1. — Slijedi raspravljanje o uživanju osjetnih dobara, što je treća vrst dobara za koja smo rekli da ih volja može uživati. A treba reći da pod osjetnim dobrima ovdje razumijevamo sve ono što može djelovati na osjete vida, sluha, njuha, okusa i opipa, te na unutrašnju sposobnost zamišljajnog razglabanja, što sve spada na tjelesne, unutrašnje i vanjske osjete.

2. — Zato da se volja potamni i očisti od naslada u ovim osjetnim predmetima i da se upravi prema Bogu po njima, potrebno je pretpostaviti jednu istinu, a ta je — kako smo mnogo puta rekli — da osjeti nižeg dijela čovjeka, o kojima sada govorimo, nisu i ne mogu biti sposobni obuhvatiti Boga kakav jest; tako da oko ne može vidjeti ni njega ni stvar koja bi mu bila slična, niti uho može čuti njegov glas ni kakav zvuk koji bi mu bio sličan, niti njuh može osjetiti tako ugodan miomiris, niti okus okusiti nešto tako slasno i ukusno, niti opip može opipati neku tako nježnu i

ugodnu stvar koja bi mu bila slična, niti može kakav lik ili slika kaja ga prikazuje pasti pod zamišljajnu sposobnost ili maštu; kao što kaže Izaija: *Ni oko nije vidjelo, ni uho nije čulo, niti je srce ljudsko osjetilo, itd¹*

3. — Ovdje treba istaknuti da osjeti mogu primiti nasladu ili užitak ili od strane duha posredstvom kakvog saopćenja koje primaju ili izravno od Boga ili preko izvanjskih stvari koje se saopćuju preko osjeta. A, prema onomu što smo rekli, ni putem duha ni putem osjeta osjetni dio ne može upoznati Boga, jer nema sposobnosti koja dopire tako daleko, te prima na osjetni način, a ne savršenije, bilo ono što je duhovno bilo ono što je osjetno. Stoga zaustaviti volju na uživanju što ga proizvode neki osjeti, bila bi u najmanju ruku taština i zapreka da se osjećajna sposobnost može upraviti k Bogu, postavljajući samo u Njega svoju nasladu. Duša ne može savršeno dostići taj cilj ako se ne pročisti i ne potamni obzirom na ova dobra, kako je učinila i obzirom na ostala dobra.

4. — Navlaš sam rekao da bi užitak bio taština kad bi se zaustavljao na rečenim stvarima, jer kad se na ničemu ne zaustavlja nego se, čim volja osjeti nasladu u onome što spoznaje, vidi ili dotiče, uzdiže da se nasladuje u Bogu, a osjet je za nju predstavljao poticaj i silu da to učini, tada je i osjet neko dobro. Stoga, kad osjetne naslade prouzrokuju tu pobožnost i molitvu, ne samo da je moguće nego je i potrebno služiti se njima za tako svetu svrhu, jer ima duša koje se mnogo zanose prema Bogu putem osjetnih predmeta. Ipak treba u tome biti budno na oprezu, pazeći na učinke koji slijede. Često se, naime, mnoge duhovne osobe podaju ovim osjetnim užicima pod izlikom da se posvećuju molitvi i predaju Bogu; pa se stvari odvijaju tako da se to radije može nazvati zabavom negoli molitvom, te da više ugađaju sebi negoli Bogu. Ako i jest njihova nakana čvrsta u Bogu, učinak koji uslijedi pokazuje da

¹ Iz 64,5; 1 Kor 2,9.

oni to čine radi osjetnog užitka, od kojega, umjesto da njime razbude volju i uprave je k Bogu, dobivaju omiljavanost i nesavršenost.

5. — Stoga želim ovdje dati znak po kome će se poznati kad su osjetni užici korisni, a kada ne. Ako svaki put kad duhovni ljudi čuju glazbu ili što drugo, kad vide lijepc predmete, kad osjete miomiris, okuse slasna jela ili osjete nježne dodire — odmah prvim pokretom svrate pažnju i naklonost volje prema Bogu, te traže veće zadovoljstvo u Bogu negoli je zadovoljstvo osjetnog užitka koji ga je proizveo, te u njemu osjećaju zadovoljstvo samo zbog toga uzroka, tada je znak da imaju rečenu korist i da ovo osjetno dobro pomaže duhovnom. Na taj način smijemo upotrebljavati osjetna dobra, jer služe cilju radi kojega su stvorena i dana od Boga, to jest da budu sredstvo da se Bog više upozna i ljubi. Treba napomenuti da oni kojima ova dobra proizvode duhovni učinak, o kojemu govorimo, ne žude za njima niti ih visoko cijene, premda osjećaju veliko zadovoljstvo kad ih primaju radi osjećaja prema Bogu, što ga proizvode. Stoga se ne trude da ih pribavljaju, a kad im se pružaju povlače volju od njih i napuštaju ih da se postave u Boga.

6. — Uzrok zašto ove osobe ne daju mnogo važnosti ovim pokretima, premda im oni otvaraju put prema Bogu, leži u ovome: duh, koji je pripravan da se uzdigne k Bogu po svim stvarima, toliko je zasićen, opskrbljen i zadovoljan božanskim duhom, da ne osjeća nikakve manjkavosti, te ne želi ništa; kad što zaželi iz toga motiva, odmah prelazi preko toga, zaboravi na to i ne daje tomu važnosti. A onaj, naprotiv, koji nema te duhovne slobode u odnosu na takva dobra i na osjetne užitke, opažajući da se njegova volja zaustavlja na njima te se na njima hrani, taj ide u susret nekoj šteti i stoga treba da izbjegava korištenja. Pa i kad se on hoće da razložno koristi zato da ide prema Bogu, ipak, pošto požuda osjeća ugodnost sa osjetne strane, a privrženost je na strani užitka, neka se sjeti da će sigurno iz toga izvući više štete negoli koristi. Stoga,

kad opazi da njime vlada čežnja za tim užitkom, mora je mrtviti, jer koliko bude veći užitak, uslijedit će toliko veća nesavršenost i mlitavost.

7. — Duhovan se, dakle, čovjek svakim osjetnim užitkom, bilo da nadođe slučajno ili namjerno, mora okoristiti da pođe prema Bogu, uzdižući k njemu nasladu svoje duše, jer je to korisno, probitačno i savršeno. Mora se sjetiti da je svaki užitak, koji se ne sastoji u odricanju i mrtvenju nekog drugog užitka, isprazan i beskoristan te da prijeći sjedinjenje s Bogom, pa i onda kad se odnosi na stvari koje se čine vrlo uzvišenima.

POGLAVLJE 25.

O STETAMA STO IH DUŠA TRPI KAD HOĆE DA POSTAVI UŽITAK VOLJE U OSJETNA DOBRA.

1. — Obzirom na prvu štetu, ako duša ne potamni niti umrtvi užitak što ga proizvode osjetna dobra, usmjerujući ga k Bogu, ići će u susret svim štetama svake vrsti koje, kako rekosmo, slijede uživanje svih vrsti dobara, kao što je zamagljenje razuma, mlakost, duhovna dosada itd. No posebne su mnoge štete, duhovne i tjelesne ili osjetne, u koje može pasti zbog ovog užitka.

2. — Na prvom mjestu, iz uživanja u gledanju, onaj koji se ne mrtvi da bi svoj pogled upravio prema Bogu, može imati izravne posljedice taštinu duha i rastresenosti pameti, neobuzdanu pomamu i nečednost, izvanjsku neurednost i nečiste misli i zavist.

3. — Iz uživanja da se sluša beskorisne stvari izravno se rađa rastresenost mašte, brbljavost, zavist, nesigurnost prosuđivanja i nestalnost mišljenja i mnoge druge pogubne štete koje iz njih nastaju.

4. — Od uživanja u miomirisima rađa se prezir siromaha (što se protivi Kristovoj nauci), odvratnost od posluživanja, slabo pokoravanje srcem u poniznim stvarima i duhovna neosjetljivost, barem u razmjeru s njegovim čežnjama.

5. — Iz uživanja u hrani izravno proizlazi proždrljivost i pijanstvo, srdžba, nesloga i pomanjkanje ljubavi prema bližnjemu i siromahu, kao što je to bilo s Lazarom kod gavana koji se je svakog dana sjajno gostio.¹ Nadalje se iz toga rađaju tjelesno neraspoloženje, bolesti i zli pokreti, jer se množe pobude na bludnost. Zatim se izravno goji neka velika duhovna spornost i neumjerena čežnja za duhovnim dobrima, tako da ponestaje mogućnosti da u njima uživa, da se zaustavi na njima i da o njima govori. Ovo uživanje rađa i rastresenošću u drugim osjetima i u srcu te nekom odvratnošću prema mnogim stvarima.

6. — Iz uživanja u opipu nježnih stvari rađaju se vrlo mnoge i vrlo pogubne štete koje u vrlo kratko vrijeme na mjesto duha postavljaju osjete, gušeci duhu snage i sile. Odatle se rađa nečasna mana mekoputnosti i sve što pobuđuje na mekoputnost, razmjerno s užitkom ove vrsti. Mekoputnost, zatim, hrani bludnost, čini dušu plahom i neotpornom, a osjete laskavim i slatunjavima te pripravnima na grijeh i na rušenje; u srce ulijeva ispraznu veselost, razrešuje jezik i oslobađa oči, oslabljuje druge osjete, sve prema jačini te požude; remeti prosuđivanje i zadržava ga u ludosti i u duhovnom neznanju te rađa čudorednom lijenošću i nepostojanošću; a kad se ova nalazi u duši s tamom duha i tromošću srca, čini da se straši i ondje gdje straha nema. Spomenuto uživanje često goji stanovit duh smetenosti i stanovitu neosjetljivost savjesti i duha; oslabljuje stoga razum i dovodi ga do toga da ne zna ni davati ni primati dobar savjet te postaje nesposoban za duhovna i čudoredna dobra, beskoristan kao razbijena posuda.

¹ Lk 16,19.

7. — Sve su ove štete, prouzročene od ove vrsti uživanja, kod nekih veće kod nekih manje prema jačini uživanja, a također prema neozbiljnosti, mlakosti i nepostojanosti osobe koja je tome podložna. I zaista ima takvih naravi koje od neznatne prigode pretrpe veću štetu negoli pretrpe drugi u težoj prigodi.

8. — Konačno, iz ove vrsti uživanja u opipu, duša može pasti u mnoga zla i štete o kojima smo govorili kad smo raspravljali o naravnim dobrima, pa o njima sada ne raspravljamo stoga što smo raspravljali prije. Također neću govoriti o mnogobrojnim drugim štetama koje proizlaze iz tog uživanja, kao što je smanjenje pobožnih vježbi i tjelesnih pokora, mlakost i pomanjkanje pobožnosti kod primanja sakramenata Pokore i Euharistije.

POGLAVLJE 26.

O VREMENTIM I DUHOVNIM KORISTIMA STO IH DUŠA IMA KAD SE ODRIČE UŽITKA U SJETILNIM STVARIMA.

1. — Divne su koristi što ih duša izvlači iz toga što se odriče ovog užitka: neke su duhovne, a neke vremenite.

2. — Prva je, što, napuštajući uživanje u osjetnim stvarima i sabirući se u Bogu, uspostavlja ravnotežu u koju bijaše upala prekomjerno se služeći osjetima, što čuva duh, što se brine za porast u stečenim krepostima i što napreduje s dobitkom.

3. — Druga duhovna korist, koju duša prima kad izbjegava nasladu u osjetnim dobrima, zaista je izvrsna: može se reći po istini da od osjetne postaje tako duhovnom, od životinjske tako razumskom, da, premda je čovjek, postaje anđeo, te od vremenitog i ljud-

skog bića postaje nebesko i božansko. Zaista, čovjek koji traži nasladu u osjetnim stvarima i u nju postavlja svoj užitak ne zaslužuje drugo ime nego spomenuto ime osjetnog, životinjskog, vremenitog, itd., bića, kao što onaj koji diže užitak ovih osjetnih dobara zaslužuje ona druga imena: duhovan, nebeski itd.

4. — Jasno je da je to tako, i pošto se uporaba osjeta i sjetilnih sila, kako uči Apostol¹, protivi sili i djelovanju duha, slijedi da, kad se jedno smanjuje ili poništava, nužno raste ono protivno, što opet prijeći da ne raste protivna strana. S toga razloga, kad se usavršuje duh, to jest viši dio duše koji je okrenut prema Bogu i s Bogom saobraća, duša zaslužuje sve spomenute nazive, jer se je ukasila dobrima i darovima božanskim, duhovnim i nebeskim. Jedno i drugo nalazi svoje obrazloženje kod svetog Pavla, koji sjetilnog čovjeka, to jest onoga koji vrši svoju volju ukoliko njime vladaju osjeti, zove *životinjskim čovjekom, koji ne prima ono što dolazi od Duha Božjega*.¹ I tako, ovdje duša ima divnu korist dobivajući veliku spremnost da primi božanska dobra i duhovne darove.

5. — Treća korist jest da se obilno u duši množe vremenita zadovoljstva i užici, jer, kako kaže Spasitelj, *primiće ce stoput toliko već sada u ovom svijetu*.² I tako, ako se odrečeš jednog užitka, Gospodin će ti dati sto i duhovnih i vremenitih u ovom životu; a jednako za jedan užitak koji prihvatiš od osjetnih stvari, roditi će ti se sto nevolja i neugodnosti; i tako sa strane oka, koje je već pročišćeno od užitaka gledanja, duša prima duhovni užitak uzdižući se k Bogu u onome što gleda, bila to stvar božanska ili svjetovna. Od sluha, koji je pročišćen od užitka slušanja, duša prima stotinu drugih užitaka veoma duhovnih i upravljenih k Bogu, u svemu što čuje, bilo to božansko ili svjetovno; a isto se događa s drugim osjetima, kad su već pročišćeni. Kao što je našim praroditeljima u stanju nevinosti, u

¹ Gal 5,17.

¹ 1 Kor 2,14. i 2,10.

² Mk 10,30.

raju zemaljskom, sve što su gledali, slušali, ili o čemu su govorili služilo kao sredstvo za sve veći užitak motrenja, jer im je osjetni dio bio dobro uređen i podložan razumu, tako i onaj koji ima osjete pročišćene i podložne duhu od prvog pokreta izvlači od osjetnih stvari užitak slasnog gledanja i božanskog motrenja.

6. — Stoga svaka stvar, bila ona prosta ili uzvišena, onomu koji je čist služi za još veću čistoću; nečista duša, naprotiv, zbog svoje nečistoće, od jedne i od druge stvari redovito prima zlo. Stoga onaj koji ne prevladava užitak požude neće okusiti užitka vedrine i redovite radosti u Bogu, koja se uživa preko njegovih stvorova i djela. Sve djelovanje osjeta i duševnih moći onoga koji više ne živi osjetno, upravljeno je prema božanskom motrenju; jer, pošto je istina — poznata u pravoj filozofiji — da je djelovanje svakog bića usklađeno njegovoj naravi ili životu kojim živi, jasno je da, ako duša, nakon što je umrtvila životinjski život, živi bez ikakve odudarnosti duhovnim životom, mora ići k Bogu sa svakom stvari, jer su joj sada svi njezini čini i svi pokreti duhovni i svi proizlaze iz duhovnog života. Iz toga slijedi da takva osoba, jer već ima srce čisto, nalazi u svim stvarima radosnu i slasnu, čistu i vedru, duhovno uzdignutu i ljubavnu spoznaju Boga.

7. — Iz rečenoga izvodim slijedeću nauku da, dokle god čovjeku osjeti nisu naučeni da osjetni užitak pročišće tako da iz njega od prvog pokreta ne dobiju korist o kojoj smo govorili, a ta je da ga te stvari odmah povedu k Bogu, potrebno je da potiskuje svoje radovanje i užitak u tom području, zato da oslobodi dušu od osjetnog života, bojeći se, pošto još nije duhovan, da će njihovom upotrebom postići više soka i snage za osjete negoli za duh, jer još prevladava u njegovom djelovanju osjetna snaga koja čini da raste sjetilnost te je podržava i hrani; jer, kako kaže Spasitelj: *Što je od tijela, tijelo je; što je od Duha, duh je.*¹ Neka se na to dobro pazi, jer je to istina. Koji još nije umrtvio

¹ Iv 3,6.

užitak u osjetnim stvarima, neka se ne usuđuje u osjetnom području mnogo se služiti snagom i djelovanjem osjeta, misleći da će to biti duhu od pomoći, jer će duhovne snage više porasti bez ove sjetilne pomoći, to jest kad se radije mrtve naslada i užitak negoli kad se on njima posluži.

8. — Na ovom mjestu nije potrebno govoriti o dobrima slave, koja su određena u drugom životu za one koji se odriču takvog užitka, jer, osim što će svojstva proslavljenog tijela — a to su pokretnost i sjaj — biti mnogo uzvišenija od ovih užitaka kojih se odričemo, također će porast u biti duše, koji odgovara Božjoj ljubavi radi koje su se duše odricale spomenutih osjetnih stvari — *donijeti izvanredno veliku i vječnu slavu*.² Ne kanim ovdje govoriti ni o ostalim koristima, bilo čudorednim, bilo vremenitim, pa ni duhovnim, koji dolaze s ovom noći užitka, jer spadaju u broj onih koristi ostalih vrsti dobara, ali u većem i izvrsnijem stupnju ukoliko su ovi užici, kojih se odričemo, više vezani uza stvoreno biće negoli užici ostalih vrsti dobara, pa se stoga stiže veća čistoća kada ih se odričemo.

POGLAVLJE 27.

POCINJE SE RASPRAVLJATI O ČETVRTOJ VRSTI DOBARA, TO JEST O MORALNIM DOBRIMA. — KAZUJE SE KOJA SU I NA KOJI NAČIN JE DOPUSTENO DA VOLJA U NJIMA UŽIVA.

I. — Četvrtu vrst dobara u kojima volja može uživati sačinjavaju čudoredna dobra. Pod njima razumijemo kreposti i kreposne navike, ukoliko su čudoredne, kao što su djela milosrđa, opsluživanje Božjeg zakona, građanske i političke kreposti i svako ponašanje dobre čudi i dobre naravi.

² 2 Kor 4,17.

2. — Takva čudoredna dobra, ako ih posjedujemo i vršimo, zaslužuju da volja u njima uživa, možda više negoli ijedna druga dobra koja pripadaju trima pređašnjim vrstama. Zbog jednoga od dvaju razloga, ili zbog obaju zajedno, može se čovjek radovati svojem ponašanju, to jest: ili jer je ono u sebi dobro ili radi dobra koje pribavlja i donosi sa sobom kao sredstvo. Tako nalazimo da posjedovanje triju spomenutih vrsti dobara nikad ne zaslužuje da im se volja raduje, jer u sebi nemaju nikakvog dobra niti dovode do njega, nego su propadljiva i privremena, čak naprotiv uzrokuju u duši muku, bol i tjeskobu duha, a ako zaslužuju kakvu radost zbog drugoga razloga, koji se sastoji u tom da nas upućuju na Boga, to je tako nesigurno da redovito vidimo kako su više na štetu negoli na korist duši. No čudoredna dobra zaslužuju da im se raduje onaj koji ih posjeduje također iz prvog razloga, to jest zbog onoga što jesu i što vrijede u sebi, jer donose sa sobom mir, spokojstvo, ispravno i uredno služenje razumom, te skladno i razumno djelovanje, tako da nitko ne može ništa bolje poželjeti u životu.

3. — I tako, pošto, govoreći po ljudsku, kreposti zaslužuju da budu cijenjene i voljene, čovjek se smije radovati što ih posjeduje i što ih ostvaruje, bilo zato što su u sebi dobre bilo radi dobra koje na ljudski način i u vremenu donose. Zbog tih razloga i na taj način kreposti su bile hvaljene od filozofa, od starih mudraca i vladara koji su se trsili da ih posjeduju. Pače, premda su bili pogani te su ih cijenili samo obzirom na vremenita, tjelesna i naravna dobra, za koja su znali da iz njih proizlaze, te su po njima postizavali dobra i poštovanje od ljudi; i Bog, koji ljubi sve što je dobro, i kod barbara i pogana, jer je, kako kaže Mudrac, nezaprečiv,¹ produživao im je život, širio im dobar glas, gospodstvo i mir. Tako je činio Rimljanima, jer su živjeli pod pravednim zakonima podlažući im gotovo cijeli svijet i nagrađujući ih u vremenu dobrim običajima, jer kao nevjernici nisu to mogli zadobiti u

¹ Mudr 7,22.

vječnosti. Tako, Bog toliko ljubi čudoredna dobra da, kad ga je Salomon molio mudrost zato da poučava narod i da može njime upravljati i odgajati ga, primio je tu molbu sa zadovoljstvom i rekao mu je da upravo stoga što je tražio mudrost u tu svrhu, da će mu je dati dajući mu također ono što nije tražio, to jest bogatstvo i slavu, kakve nije imao nitko prije njega niti ikada poslije.*

4. — No, ako se kršćanin i smije radovati na taj način čudorednim dobrima i dobrim djelima što ih sam čini u ovom životu, ukoliko uzrokuju vremenita dobra, o kojima smo govorili, ipak ne smije radost ostati na tom prvom načinu (kako rekosmo o poganima, kojima oči nisu dopirale dalje od ovog smrtnog života). Posjedujući svjetlo vjere, koje kršćaninu daje nadu u vječni život, bez kojega ništa u ovom ni u drugom svijetu ne služi ničemu, on se smije radovati jedino i poglavito stoga što posjeduje i ostvaruje čudoredna dobra na drugi način, to jest ukoliko mu ona, kad radi za ljubav Božju, pribavljaju vječni život. Stoga on mora svoju pažnju usredotočiti i smjestiti radovanje da služi i časti Boga svojim krepostima i dobrim djelima, što bez ove nakane ne bi vrijedilo ništa pred Bogom, kako se to vrlo dobro ogleda u evandeoskoj prispodobu o deset djeвица.¹ Sve su one očuvale djevičanstvo i izvršile dobra djela, ali petero, pošto nisu svoju radost postavile u skladu s drugim načinom, ne upravljajući je k Bogu, nego su je isprazno postavile na prvi način, radujući se posjedovanju, izbačene su iz neba bez ikakve nagrade i dara od strane Zaručnika. Na isti način su mnogobrojni stari pravednici imali mnogo kreposti i izvršili su mnoga dobra djela; a i velik broj kršćana to posjeduje i obavlja velike stvari koje im neće ništa vrijediti za vječni život, jer u tome traže za sebe slavu i čast koje pripadaju samo Bogu. Kršćanin, dakle, ne smije uživati samo u tome što obavlja dobra djela i što se dobro ponaša, nego tek tome što sve to čini radi ljubavi Božje, bez obzira na išta drugo, jer, kao

* 1 Kr 3,11-13.

¹ Mt 25, 1-12.

što ova djela, ako su učinjena iz ljubavi prema Bogu, zaslužuju veću nagradu slave, tako ako su učinjena iz drugih motiva, pred Bogom pribavljaju veće posramljenje.

5. — Da upravi, dakle, prema Bogu svoje radovanje o čudorednim dobrima, kršćanin se mora sjetiti da se vrijednost njegovih dobrih djela, njegovih milostinja, postova i pokora i molitava ne osniva toliko na njihovoj količini ni kakvoći, koliko na ljubavi prema Bogu kojom su učinjena, te da su vrijednosno razvrstana po tome kako je velika, čista i potpuna ljubav prema Bogu kojom su izvršena, i koliko je manja skrb za užitkom, za ugodnošću i utjehom koja se u njima pokazuje. Zato ne smije svoje srce zaustaviti na ugodnosti, na utjehi, na ukusu i drugim koristima što ih dobro ponašanje i pobožna djela redovito sobom nose, nego treba da radost sabere u Bogu, tražeći da njemu služi sa svim djelima, pa, čisteći i potamnjujući ovaj užitak, traži da samo Bog bude njegova radost u tajnosti, bez obzira na išta drugo i na bilo koju nagradu, osim na čast i slavu Božju; i tako će sabrati u Bogu snagu volje obzirom na čudoredna dobra.

POGLAVLJE 28.

O SEDAM ŠTETA U KOJE SE MOŽE UPASTI KAD SE UŽITAK VOLJE POLAŽE U MORALNA DOBRA.

1. — Nalazim da ima sedam glavnih šteta, veoma pogubnih jer su duhovne, u koje čovjek može upasti zbog ispraznog uživanja u svojim dobrim djelima i svom ponašanju.

2. — Prvo zlo je taština, oholost, hvalisavost i drskost, jer se ne može naslađivati u svojim djelima a da se ona ne cijene visoko, a odatle slijedi bahatost i ostalo, kako se u Evanđelju pripovijeda o farizeju koji

se je molio hvaleći se Bogu da posti i da čini druga dobra djela.¹

3. — Drugo zlo je redovito povezano s ovim, a sastoji se u tom da sudi kako su drugi zli i nesavršeni kad se usporede s njime, jer mu se čini da oni ne rade i ne obavljaju djela dobro kao on, te ih potcjenjuje u svome srcu, a često i riječima. Farizej je upao u ovo zlo, jer veli u svojoj molitvi: *Hvala ti što nisam kao ostali ljudi: razbojnici, nepravednici, preljubnici.*² I tako je jednim činom upao u dva zla: precjenjivao je sebe i prezirao druge, kako i danas čine mnoge osobe koje kažu: nisam ja kao taj i taj, ne činim ja to i to kao ovaj ili onaj. Mnogi su od njih gori od farizeja. On nije samo prezreo druge nego i imenovao nekoga: *Nisam kao ovaj carinik;*³ a oni, naprotiv, nisu zadovoljni time, nego dolaze dotle da im je krivo i da zavide kad opaze da su drugi pohvaljeni te da rade i vrijede više od njih.

4. — Treće je zlo u tom što, tražeći zadovoljstvo u djelovanju, ne obavljaju nijedno djelo prije negoli su sigurni da će iz njega poteći kakav užitak ili koja pohvala. Stoga, kako kaže Krist: *Sve čine zato da ih ljudi vide.*⁴

5. — Odatle proizlazi četvrto zlo, a sastoji se u tom da neće primiti nagradu od Boga, jer su htjeli da je dobiju u ovome životu u uživanju i u utjehi, ili u primanju časti ili na drugi način u svojim djelima. S obzirom na to veli Spasitelj da su u tom primili svoju plaću;⁵ te im preostaje samo napor u radu i posramljenost bez nagrade. Tolika je bijeda kod sinova ljudskih obzirom na ovo zlo, te mi se čini da je veći dio djela što ih javno obavljaju loš i da nema nikakve vrijednosti te je nesavršen pred očima Božjim, jer ne ho-

¹ Lk 18,12.

² Lk 18,11.

³ ondje.

⁴ Mt 23,5.

⁵ Mt 6,2.

daju otresavši se ovih želja i ljudskih obzira. Jer što se drugo može suditi o nekim djelima i spomenicima što ih neki čine i ustanovljuju, nego da ih ne bi ni činili da nisu okrunjeni čašću ovog ispraznog života ili da ne ovjekovječuju u njima svoje ime, svoj jezik ili svoje gospodstvo dotle da svoja imena, znakove i grbove stavljaju na hramove, kao da bi htjeli postaviti sami sebe kao slike na mjesta gdje svi prigrablju koljeno: ne može li se reći da se oni takvim djelima klanjaju više sebi nego li Bogu? Ta bi djela odgovarala istini, kad bi to činili radi časti Božje, a da bez toga motiva to ne bi činili. Ali puštajući po strani ove najgore, koliko li ih ima koji na mnogo načina upadaju u ovo zlo obzirom na njihovo djelovanje? Neki žele da budu pohvaljeni, drugi da im se zahvali; neki pripovijedaju o svojim djelima i žele da za njih dozna Petar i Pavao, pa i čitav svijet; a često hoće da milostinja koju dijele prođe preko trećib ruku zato da bude poznatija, a drugi opet žele sve to skupa. To znači *trubiti pred sobom*, kako kaže Spasitelj u Evanđelju¹ da tako rade lice-mjeri, pa za svoja djela neće imati plaće od Boga.²

6. — Da izbjegnju tu štetu, moraju sakrivati svoja djela tako da ih samo Bog vidi te željeti da nitko ne svraća pažnje na njih. No potrebno je da ih sakrivaju ne samo pred drugima nego i sami pred sobom, to jest ne smiju se dopadati samima sebi smatrajući da njihova djela jesu nešto, da ne osjete kakvog užitka, kako treba duhovno razumjeti ono što je rekao naš Gospodin: *Neka ti ne zna ljevica što čini desnica*,³ kao da bi rekao: nemoj procjenjivati vremenitim tjelesnim okom duhovna djela koja činiš. Na taj se način snaga volje sabire u Bogu, te njezina djela rađaju plodom pred očima onoga za koga neće biti izgubljena, nego će joj biti od velike zasluge. U tom smislu se razumije izreka Jobova, koja glasi:

*Zar se, gledajući sunce kako blista
i kako mjesec sjajni nebom putuje,*

¹ Mt 6,2.

² Mt 6,1.

³ Mt 6,3.

*moje srce dalo potajno zavesti
da bih rukom njima poljubac poslao?
Grijech bi to bio što za sudom vapije,
jer Boga višnjega bih se odrekao.⁴*

Gdje sunce i mjesec označuju djelo, a ruka koja šalje poljubac volju što se djelom naslađuje. A pošto je to, kako rekoh, samodopadnost,⁵ Prorok tvrdi: Ako se je moje srce potajno nasladilo, to bi bio velik grijeh i odricanje Boga, kao da kaže da se njegovo srce nije potajno razveselilo ni nasladilo.

7. — Peto zlo je ovo: takve osobe ne napreduju na putu savršenstva. Pošto su, naime, privržene užitku i utjehi, pa kad u svome djelovanju ne nađu ta dva osjećaja — a to se redovito događa kad ih Bog hoće da povede naprijed, dajući im tvrdi kruh, to jest kruh savršenih, i odbijajući ih od djetinjeg mlijeka da im okuša sile, i čisteći u njima nježan okus da mogu okusiti hranu jakih — te se osobe redovito obeshrabre i gube ustrajnost, jer u svojem djelovanju ne nalaze okus o kojem je gore riječ. U tom smislu treba duhovno razumjeti što kaže Mudrac: *Uginula muha usmrđi mirisno ulje.*⁶ Kad im se, naime, pruži kakvo mrtvenje, oni umiru svojim dobrim djelima ne izvršujući ih, i gube ustrajnost u kojoj se nalazi miomiris duha i unutarnje utjehe.

8. — Šesto zlo jest da se takve duše redovito varaju držeći da su stvari i djela koja im se sviđaju bolja od onih koja im se ne sviđaju, pa ona hvale, a ova kude. Pred Bogom su, naprotiv, dragocjenija i bolje primljena ona djela u kojima se čovjek više mrtvi, osobito kad netko još nije mnogo napredovao u savršenstvu, zbog odricanja koje samome sebi nanosi, negoli

⁴ Job 31, 27-28.

⁵ Prijevod Vulgate, kojim se je Autor služio, ima: Et osculatus sum manum meam ore meo — da bih svoju ruku poljubio svojim ustima — što još više ističe samodopadnost.

⁶ Prap 10,1.

djela u kojima nalazi utjehu, jer se u ovima lakše traži sebe. O tom veli Mihej:

*Zlo svojih ruku nazivaju dobrim,*²

a to se događa jer užitak postavljaju u svoja djela, a ne jedino u to da Bogu ugode. Previše bih se zadržao kad bih htio pripovijedati koliko to zlo gospodari među ljudima bilo duhovnim bilo običnim: teško bi se našao jedan koji bi se pokrenuo na djelovanje samo radi Boga a da nema u vidu kakvu nagradu utjehe ili užitka, ili nešto drugo takvo.

9. — Sedmo zlo jest da, koliko manje čovjek potiskuje isprazan užitak u čudorednim djelima, toliko postaje nesposobniji da primi razuman savjet ili pouku koja se tiče djelovanja što ga obavlja. Navika mlitavosti koju posjeduje pri djelovanju, spojena s vlastitošću ispraznog užitka, vezuje ga lancem da ne prizna boljim savjet drugoga ili, premda ga priznaje boljim, da ga ne slijedi, jer nema u sebi snage da ga stavi u djelo. Takvi veoma oslabe u ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu, jer samodopadnost koju goje prema svojim djelima ohlađuje njihovu ljubav.

POGLAVLJE 29.

O KORISTIMA ŠTO SLIJEDE ZA DUSU KOJA SE ODRIČE UŽITKA U MORALNIM DOBRIMA.

I. — Vrlo su velike koristi koje slijede kad duša neće da isprazni užitak volje primjenjuje na ovu vrst dobara. Što se tiče prve koristi, oslobada se opasnosti da padne u brojne napasti i davoške zamke skrivene u užitku koji se osjeća kod obavljanja dobrih djela, kako se može razumjeti čitajući u knjizi Jobovoj, i to:

² *Mih 7,3* — prema Vulgati: *Malum manuum suarum dicunt bonum.*

*Pod lotosom on zavaljen počiva,
guštik močvarni i glib kriju ga.¹*

Te se riječi odnose na đavla, jer on zavarava dušu zavaljen u močvari naslade i guštiku šuplje trstike, to jest u ispraznim djelima. I ne treba se čuditi da duša potajno u ovom užitku ostane prevarena od đavla, jer i ne čekajući na njegovu sugestiju, isprazan je užitak sam po sebi varka, osobito kad u srcu ima nešto taštine zbog svojih djela, prema jasnim riječima Jeremije:

Uznositost te srca tvoga zavela,¹

jer koja je veća varka od uznositosti? A od nje se duša oslobađa čisteći se od naslade.

2. — Druga je korist da duša obavlja svoje poslove promišljenije i točnije, a to nije slučaj kad osjeća sklonost prema uživanju i ugodnosti u ovim dobrima; jer se posredstvom ove sklonosti prema uživanju podižu podražajna moć i moć čeznuća i postaju drske tako da ne puštaju razumu djelovati i čine da se redovito mijenja u odlukama i u poslovima, napuštajući jedno, a prihvaćajući drugo, počinjući i napuštajući i ne svršavajući ništa. Budući da radi prema ukusu, a taj je promjeljiv kod nekih naravi više negoli kod drugih, kad prestane ugodnost, malakšu, pa i onda kad se radi o kakvoj važnoj stvari, poslu ili odluci. Duša i snaga djela kod njih je užitak što ga osjećaju; kad se on ugasi, umire i svršava djelo, i oni ne ustraju. Ovakvi pripadaju onoj vrsti o kojima Krist kaže: *To su oni koji s radošću primaju riječ; zatim dođe đavao te je iščupa da ne vjeruju i da se ne spase.²* To se događa, jer oni nemaju snage ni korijena dubljeg negoli je ugodnost: otrgnuti i udaljiti volju od te ugodnosti bit će uzrok ustrajnosti i uspjeha. Stoga je ova korist tako velika, kako je velika protivna šteta. Mudar čovjek daje važnost sadržaju i korisnosti djela, a ne njegovoj ugo-

¹ *Jab* 40,21.

¹ *Jer* 49,6.

² *Lk* 8,12.

dnosti i užitku, i tako ne izbacuje strelice u prazno nego, bez gubitka i neugodnosti, izvlači stalnu radost iz svoga djelovanja.

3. — Treća korist je božanska: poništivši ispraznu nasladu, kojom se naslađuje u svojim djelima, duša postaje siromašna duhom, a to je jedno od evanđeoskih blaženstava o kojem Sin Božji kaže: *Blaženi siromašni duhom, jer je njihovo kraljevstvo nebesko.*¹

4. — Četvrta korist sastoji se u ovoj činjenici da onaj koji se odriče ovog užitka postaje blag, ponizan i razborit, jer neće djelovati silovito ni u žurbi, nagonjen čežnjom i podražljivošću naslade, niti će biti drzak potaknut precjenjivanjem svojih djela zbog užitka što ga osjeća, niti će raditi nerazborito, zaslijepljen nasladom.

5. — Peta korist jest, da će biti ugodan Bogu i ljudima, oslobođen zavisti, neumjerenosti, duhovne lijenosti i mnogobrojnih drugih mana.

POGLAVLJE 30.

POČINJE SE RASPRAVLJATI O PETOJ VRSTI DOBARA U KOJIMA VOLJA MOŽE UŽIVATI, TO JEST O NADNARAVNIM DOBRIMA. — KAZUJE SE KOJA SU I KAKO SE RAZLIKUJU OD DUHOVNIH I KAKO TREBA UPRAVITI K BOGU UŽIVANJE U NJIMA

1. — Sada treba da govorimo o petoj vrsti dobara u kojima volja može osjetiti užitak, to jest o nadnaravnim dobrima. Ovim nazivom mislim obuhvatiti sve darove i milosti dane od Boga što se nazivaju *gratis datae* — što znači nezasluzeno dane — koje nadilaze naravne sposobnosti i kreposti, kao što su darovi mu-

¹ Mt 5,3.

drosti i znanja dani od Boga Salomonu i darovi o kojima govori sveti Pavao,¹ to jest vjera, dar ozdravljenja, dar čudesa, dar proricanja, dar znanja, razlikovanja duhova, dar jezika i dar tumačenja jezika.

2. — Ako i jest istina da su neki od ovih darova duhovni, kao oni o kojima ćemo kasnije govoriti, volio sam učiniti ovu podjelu na nadnaravna i duhovna dobra, zbog velike njihove različitosti; jer se uporaba nadnaravnih odnosi neposredno na bližnjega; bližnji je cilj radi kojega su dana od Boga, kako tvrdi sveti Pavao: *Svakome se daje objava Duha na opću korist*,² riječi koje se odnose na spomenute darove. Duhovni darovi, naprotiv, imaju svoje ostvarenje i domet samo od duše k Bogu i od Boga k duši, u saobraćaju razuma i volje, itd., kako ćemo kasnije reći. Između njih, dakle, postoji razlika u predmetu: kod duhovnih darova predmet je Stvoritelj i duša, a kod nadnaravnih je, naprotiv, stvorenje: a još se razlikuju u sadržini i, dosljedno, u djelovanju i stoga se nužno razlikuje i nauka o njima.

3. — Govoreći sada o nadnaravnim darovima i milostima, prema načinu kako ih ovdje shvaćamo, treba istaknuti dvije koristi, vremenitu i duhovnu, koje se nalaze u njima. Vremenita je ozdravljenje od bolesti, davanje vida očima, uskrisivanje mrtvih, odgonjenje đavola i druga dobra te vrste. Duhovna, pak, korist sastoji se u činjenici, da se pomoću ovih djela bolje upoznaje Bog, te da mu služi onaj koji ova djela tvori, onaj u čiju se korist tvore i svi koji ih vide.

4. — Obzirom na prvu korist, to jest vremenitu, velim da nadnaravna djela i čudesa zaslužuju da im se duša malo i nimalo raduje, jer ako se isključi druga korist, donose čovjeku malo ili ništa dobra, jer sve to po sebi nije sredstvo za sjedinjenje duše s Bogom, ako tu nema ljubavi. Ova djela može izvršiti također duša bez ljubavi, koja nije u milosti Božjoj, ili stoga jer su

¹ 1 Kor 12, 9-10.

² 1 Kor 12,7

ti darovi dani od Boga, kako se je dogodilo s bezbožnim Bileamom¹ i sa Salomonom, ili stoga jer su zlorabljani od đavla, kako se je dogodilo sa Šimunom Magom,² ili zbog drugih nepoznatih uzroka u prirodi. Kad bi nekoje od ovih čudesnih stvari imale biti od kakve koristi, to bi bile one istinske, dane od Boga. A sveti Pavao nas uči koliko mogu vrijediti bez one druge koristi, kad kaže: *Kad bih ljudske i anđeoske jezike govorio, a ljubavi ne bih imao, bio bih mjeđ što ječi i cimbal što zveči. Kad bih imao dar proricanja i znao sve tajne i sve znanje, kad bih imao puninu vjere tako te bih brda premještao, a ljubavi ne bih imao, bio bih ništa, itd.*³ Stoga, kad budu mnogi, koji su visoko cijenili takva djela, tražili od Krista slavu na temelju njih, govoreći: *Gospodine, zar nismo pomoću tvoga imena prorokovali i čudesa činili?* dobit će odgovor: *Odlazite od mene zlotvori!*⁴

5. — Čovjek se, dakle, mora veseliti ne tomu što posjeduje te darove, nego što po njima dobiva onu drugu korist, to jest duhovnu, da pomoću njih služi Bogu pravom ljubavlju, u kojoj je plod vječnoga života. S tog je razloga naš Gospodin ukorio učenike koji su se veselili da su tjerali đavle: *Ne radujte se tomu što vam se đavli pokoravaju, nego što su vaša imena napisana na nebesima.*⁵ Iz toga se razumije da se čovjek smije veseliti samo kad se nađe na ovom putu, koji se sastoji u obavljanju dobrih djela u ljubavi. I zaista, što koristi i što vrijedi pred Bogom, ako nije njegova ljubav? A ljubav nije savršena ako nije jaka i pažljiva u otklanjanju naslađivanja u bilo kojoj stvari, postavljajući svoju nasladu samo u to da vrši volju Božju. Na taj se način volja sjedinjuje s Bogom posredstvom ovih nadnaravnih dobara.

¹ Br 22, 20.

² Dj 8,9.

³ 1 Kor 13,1-3.

⁴ Mt 7,22-23.

⁵ Lk 10,20.

POGLAVLJE 31.

O ŠTETAMA STO IH DUŠA TRPI KAD POSTAVLJA
UŽITAK VOLJE U OVU VRST DOBARA.

1. — Čini mi se da iz toga što se užitak volje postavlja u nadnaravna dobra proizlaze tri glavne štete, i to: da se zavarava i ostaje prevareno, zatim da se škodi vjeri i da se upada u taštinu i kakvu drugu ispraznost.

2. — Obzirom na prvu štetu velim da vrlo lako zavaravamo druge i sami sebe, kad se naslađujemo u djelima ove vrste. Razlog tomu jest što za upoznavanje koja su od njih istinska, a koja lažna, i kada ih treba obavljati, treba mnogo pažnje i mnogo božanskog svjetla, a to je oboje zapriječeno time ako se u tim djelima naslađujemo i ako ih visoko cijenimo. I to iz dva razloga. Prvo, što se naslađivanjem otupljuje i potamnjuje naše prosuđivanje; drugo, što s užitkom što ga čovjek ima ne samo teži da pripravnije vjeruje, nego se osjeća ponukanim da obavlja djelo u nezgodno vrijeme. Pretpostavimo slučaj da su kreposti i događaji koji se zbivaju istinski; ipak je dosta da ovo dvoje bude manjkavo, pa da se prevarimo ili stoga što ih ne shvatimo ili stoga što ne upotrebimo prikladan način i vrijeme. Jer, premda je istina da, kad Bog daje ove darove i milosti, daje i svjetlo i poticaj koji im odgovaraju kako i kada ih treba ostvariti, ipak je, zbog duha privrženosti i nesavršenosti prema njima, moguće da upadnu u mnoge zablude ne držeći se savršeno onoga što Bog traži i kako i kada traži. Tako čitamo da je htio učiniti Bileam kad je, protiv volje Božje, odlučio da ide prokleti Izraelski narod, te ga je zato Gospodin, rasrđen, htio pogubiti.¹ Jakov i Ivan su htjeli da siđe oganj s neba na Samarijance koji nisu primili Spasitelja, a on ih je ukorio za to.

¹ Br 22,22-23.

3. — Odatle se jasno vidi da su oni na ta djela pokrenuti nekom nesavršenom strašću (koja je sadržana u onom užitku i u onoj cijeni kojom ga cijene) kad nije bilo prikladno; jer kad nema slične nesavršenosti, ljudi se pokreću i odlučuju na ova čudesna djela samo u vrijeme i na način kako su pokrenuti od Boga, a do tog časa nikad nije prikladno. Stoga se Bog preko Jeremije tuži na neke proroke i kaže:

*Ne poslah tih proroka,
a ipak trče!
Ne govorih im,
a ipak prorokuju!**

I dalje: *Zavode moj narod izmišljotinama svojim i lažima; a ja ih nisam poslao niti sam im što zapovjedio.*² Nadalje u istom poglavlju kaže o njima: *Prorokuju laž i objavljuju prijevaru srca svojega,*⁴ što se ne bi događalo, kad u tim djelima oni ne bi imali taj poguban duh vlasništva.

4. — Pomoću ovih svjedočanstava htio bih učiniti da se shvati da šteta, prouzročena tim užitkom, ne samo dolazi dotle da se ove milosti upotrebljavaju na kriv i naopak način, kao što su učinili Bileam i oni o kojima Jeremija tvrdi da su tvorili čudesa kojima su zavaravali narod, nego su se služili čudesima i kad ih nisu primili od Boga, kao što su činili oni koji su širili svoja maštanja koja su sami sastavljali ili im ih je predočivao đavao; jer, kad đavao vidi da su skloni tim stvarima, otvara im široko polje i umeće mnogo gradiva uplićući se na razne načine, da oni punim jedrima stiču neobuzdanu drskost u ovom čudesnom djelovanju.

5. — I ne zaustavljaju se na tome nego također, pošto im užitak od tih djela potiče čežnju dotle da — ako su imali kakav potajni savez sa đavlom, jer mnogi takve stvari rade na osnovu saveza — dolazi napokon

² Jer 23,21.

⁴ Jer 23,26.

³ Jer 23,32.

do toga da sklapaju s njime izričit i otvoren savez podlažući mu se po ugovoru kao učenici i bliži rod. Odatle potječu čarobnjaci, vještaci, magi, zazivači duhova i vrači. Do tolikog zla dovodi taj užitak što ga izazivaju ta dobra, te ih potiče, po đavolskoj službi, ne samo da žele kupiti novcem darove i milosti, kako je to htio Šimun Mag,¹ nego nastoje da imaju u svojoj vlasti Bogu posvećene stvari, a također — o čemu se ne može govoriti a da ne uzdrhtiš — božanske, kao što smo ih vidjeli gdje se naopako služe samim Presvetim Tijelom Gospodina našega Isusa Krista, za njihove nečasne naopakosti. Neka Bog na ovo protegne i pokaže svoje veliko milosrđe!

6. — Svatko to može dobro razumjeti kako su takve osobe pogubne za sebe i koliko škode kršćanskom svijetu. Obzirom na to treba napomenuti kako su pali u tolike gadosti i varke svi oni vrači i zazivači duhova koji su bili u Izraelu i koje je Šaul istjerao iz zemlje, jer su htjeli oponašati istinske Božje proroke.²

7. — Onaj, dakle, koji ima nadnaravnu milost i dar, mora se držati daleko od toga da nadnaravna djela obavlja po svojoj miloj volji, služeći se njima nesmotreno, jer Bog, koji ih daje na nadnaravan način u korist svoje Crkve, pobudit će ga — uvijek na nadnaravan način — da znade kada i kako treba da se njima posluži. On koji je zapovjedio svojim vjernim da *ne budu zabrinuti kako i što će govoriti*,¹ jer je to nadnaravan zadatak vjere, pošto obavljanje ovih djela nije manje važno, jednako hoće da čovjek čeka da Bog bude onaj koji pokreće srce, jer se svaka sila mora izvršiti njegovom krepošću. Stoga u Djelima apostolskim² premda su učenici primili od Boga ove milosti i darove, ipak su mu upravili molitvu zaklinjući ga da se udostoji pružiti svoju ruku i učiniti, po njima, znakove i čudesa i ozdravljenja, da tako uvede u srca vjeru našega Gospodina Isusa Krista.

¹ Dj 0,18.

² 1 Sam 28,3. i 9.

¹ Mt 10,19.

² Dj 4,29-30.

8. — Druga šteta, koja može proizaći iz prve, jest da se škodi vjeri, a to može biti na dva načina. Prvi se način tiče bližnjih. Onaj koji se stavi da tvori čudesa u nevrijeme i bez potrebe, osim što kuša Boga, što je velik grijeh, može se dogoditi da neće uspjeti, te će se u srcima poroditi manjak pouzdanja i prezir prema vjeri. Ako pak koji put, po dopuštenju Božjem, i uspije — kako se je desilo Saulu sa vračarom,¹ ako je istina da se je tom zgodom ukazala Samuelova sjena — iz drugih razloga i obzira drugi put neće uspjeti, a ako i uspije neće biti bez zabluda i bez grijeha što su te milosti upotrebljavali kad nije trebalo. I na drugi način duša može biti na šteti obzirom na zaslugu vjere: dajući ovlm čudesima visoku cijenu, duša se jako udaljuje od bitne kreposti vjere, koja je tamna krepost, pa stoga ondje gdje je potreban veći broj svjedočanstava i znakova, tu je manja zasluga kod vjerovanja. S tog razloga sveti Grgur tvrdi da je vjera bez zasluge kad je potvrđena ljudskim iskustvom.² Stoga ova čudesa Bog tvori onda kad su potrebna za vjeru; pa zato da njegovi učenici ne bi ostali bez zasluge, vjerovali su a da nisu vidjeli. Mariji Magdaleni je najprije pokazao prazan grob, a zatim je učinio da joj anđeli javc njegovu uskrsnuće, jer je *vjera po čuvenju*, kaže sveti Pavao,³ te je htio da, kad ga je čula gdje govori, prije vjeruje u njega negoli ga vidi; i premda ga je vidjela, vidjela ga je kao običnog čovjeka, da je, konačno, pouči, toplinom svoje prisutnosti u vjeri koja je bila manjkava. I učenici su najprije doznali o uskrsnuću po ženama koje im je poslao, i tada su pošli do groba da vide. Dva učenika iz Emausa, prije negoli su ga vidjeli, osjetili su da im srce gori u vjeri, dok je — sakriven njihovim očima — s njima išao putem,⁴ a na kraju su bili ukoreni zašto nisu vjerovali onima koji su im navijestili uskrsnuće. I Toma je bio ukoren za to što je htio rane dotaknuti

¹ 1 Sam 28,12.

² *Hornil.26 in Evang.: ML 76,1197; Nec fides habet meritum cui humana ratio. praebet experimentum.*

³ Rim 10,17

⁴ Iv 20,11-18.

⁵ Lk 24,15-16

rukom, te mu je rekao: *Blago onima koji će vjerovati a da nisu vidjeli.*⁵

9. — Odatle se vidi da Bog nije toliko sklon da tvori čudesa, te ih tvori, kako se kaže, kad ne može inače. Zato je odgovarao farizejima, koji su vjerovali samo čudesima: *Ako ne vidite znakove i čudesa, ne vjerujete.*⁶ Oni, dakle, koji se nasladuju ovim nadnaravnim djelima, mnogo gube obzirom na vjeru.

10. — Treća je šteta da duše općenito upadaju u taštinu ili neku drugu ispraznost zbog užitka što ga osjećaju u takvim djelima, jer je već samo uživanje u čudesima ispraznost, pošto (kako rekosmo) ono nije čisto u Bogu i radi Boga; a to se vidi po tome da je naš Gospodin ukorio učenike što se raduju da im se duhovi pokoravaju,¹ jer da to radovanje ne bi bilo isprazno, ne bi bilo ni od njega pokarano.

POGLAVLJE 32.

O DVJEMA KORISTIMA KOJE SE IZVLACE IZ ODRI- CANJA OD UŽITKA U NADNARAVNIM MILOSTIMA.

I. — Pored koristi koje duša postiže kad ostaje slobodna od gore opisanih šteta, odričući se ovog užitka, još dobiva druge dvije izvrsne koristi. Prva je ta da slavi i uzvisuje Boga, a druga je da podiže samu sebe; jer Bog se uzvisuje u duši na dva načina: prvo, da se srce i naslada volje odvaja od svega što nije Bog, zato da postavi svoje uživanje samo u njega; što nam David hoće da kaže u stihu koji smo naveli na početku čišćenja ove moći:

⁵ Iv 20,29.

⁶ Iv 4,48.

¹ Lk 10,20.

*Čovjek se srcem uzdiže visoko
i time se uzdiže Bog;²*

jer izdižući srce iznad sviju stvari, Bog se u duši izdiže iznad svih njih.

2. — Pošto na ovaj način duša postavlja svoje srce samo u Boga, Bog se uzdiže i uzvisuje pokazujući duši svoju uzvišenost i veličinu, jer u ovom izdizanju uživanja u Bogu Gospodin daje njoj svjedočanstvo onoga što On jest. A ovo nije moguće postići ako se volja ne isprazni od uživanja i utjehe u bilo kojoj stvari, kako i David tvrdi:

Prestanite i znajte da sam ja Bog;¹

i drugdje:

*Kao zemlja suha, žedna, bezvodna
u Svetištu sam tebe tražio
gledajući ti moć i slavu.³*

I, jer je istina da je Bog proslavljen kad se u Njega postavlja uživanje, odjeljujući se od bilo koje stvari, mnogo se više proslavljuje kad se udaljujemo od stvari koje su mnogo čudesnije, jer su nadnaravne i plemenitije. Ostaviti ih, dakle, po strani i postaviti svoje uživanje jedino u Boga znači dati Bogu veću čast negoli njima, jer koliko su veće i brojnije stvari koje prezremo radi ljubavi prema nekome, toliko je njemu veća slava i čast.

3. — Nadalje je Bog uzvišen i na drugi način kad se volja udalji od uživanja u djelima ove vrsti. Koliko više vjerujemo u Boga i služimo mu bez potrebe svje-

¹ Ps 63,8 — prema Vulgati: Accessit homo ad cor altum et exaltabitur Deus.

² Ps 45,11 — Prestanite (ratovati), u Vulgati je izraženo: vocare što nije daleko od pojma ispražnjivanja.

³ Ps 62,2—3.

dočanstava i znakova, toliko je on više uzvišen od duše, jer više vjeruje Njemu negoli joj svjedočanstva i znakovi mogu dati razumjeti o Njemu.

4. — Druga korist, kojom je duša uzdignuta, leži u tom da, udaljujući volju od svakog vidljivog svjedočanstva i znaka, duša se uzdiže pomoću čiste vjere koju joj Bog jače ulijeva, dok joj ujedno povećava i druge dvije bogoslovne kreposti, ljubav i nadu. Stoga ona uživa božanske i najuzvišenije spoznaje putem kreposti vjere, koja je označena svojstvom tame i lišenosti; a najveće ljubavne užitke uživa putem bogoslovne kreposti ljubavi, koja neće da uživa nikakve druge stvari izvan Boga. To je čudesna korist koja ima bitnu i izravnu vrijednost za savršeno sjedinjenje s Bogom.

POGLAVLJE 33.

POČINJE SE RASPRAVLJATI O ŠESTOJ VRSTI DOBARA STO IH VOLJA MOŽE UŽIVATI. — KAZUJE SE KOJA SU I PRAVI SE PRVA NJIHOVA DIOBA.

1. — Budući da smo ovom djelu postavili zadatak da uputimo duh sve do sjedinjenja duše s Bogom, sada u ovoj šestoj vrsti dobara imamo raspravljati o duhovnim dobrima, a to su ona koja mnogo služe tom sjedinjenju, pa će trebati da i ja i čitatelj budemo posebno pažljivi; jer je redovita i sigurna stvar (zbog velikog neznanja nekih) da ih ima koji se duhovnim dobrima služe samo radi osjeta, ostavljajući duh prazan, da ćeš jedva koga naći komu osjetni okus nije većim dijelom pokvario duh, pijući vodu prije negoli je stigla do duha, ostavljajući ga praznim i suhim.

2. — Prelazeći na sam zadatak velim da pod duhovnim dobrima razumijem ona dobra koja pokreću božanske stvari, te pomažu da duša saobraća s Bogom i Bog s dušom.

3. — I tako, da započnemo kakvu razdiobu na glavne vrsti, tvrdim da su duhovna dobra dvovrsna: jedna su slasna, a druga tegobna, jer su od slasnih neka koja se odnose na jasne i odijeljene stvari, a druga se ne razumiju jasno ni odijeljeno. Tegobna se dobra također jedna odnose na jasne i odijeljene stvari, a druga na neodređene i tamne.

4. — Sva ova dobra možemo također podijeliti prema moćima duše; jer jedna, ukoliko su spoznaje, pripadaju razumu; druga, ukoliko su osjećaji, spadaju na volju; i treća, ukoliko su predodžbe, spadaju na pamćenje.

5. — Po strani ostavljamo tegobna dobra za kasnije, jer spadaju na *Pasivnu noć*, gdje imamo o njima govoriti,¹ a također ostavimo ona slasna dobra koja nisu jasna ni odijeljena i za koja smo rekli da ćemo o njima raspravljati na kraju, ukoliko spadaju na opću, nejasnu i ljubavnu spoznaju u kojoj se ostvaruje sjedinjenje duše s Bogom — što smo rekli u Knjizi II, odlazeći to za kraj, kad smo pravili razdiobu među utiscima razuma² — pa ćemo govoriti ovdje o slasnim duhovnim dobrima koja se odnose na jasne i odijeljene stvari.

POGLAVLJE 34.

O DUHOVNIM DOBRIMA KOJA POJEDINACNO MOGU SPADATI NA RAZUM I NA PAMĆENJE. — KAZUJE SE KAKO SE VOLJA MORA DRŽATI OBZIROM NA UŽITAK U NJIMA.

1. — Mnogo bismo imali ovdje raspravljati o mnogovrsnim utiscima u pamćenju i razumu poučavajući volju kako treba da se drži obzirom na užitak što ga

¹ Vidi bilješku knj. I, pogl. I, br. 2.

² Knj. II, pogl. 10, br. 4.

može imati u njima, da nismo opširno o tom govorili u Drugoj i Trećoj knjizi. Pošto smo tamo govorili kako treba da se one dvije moći vladaju obzirom na njih, da bi težile prema božanskom sjedinjenju a potom i kako se volja ima ponašati obzirom na uživanje koje iz njih proizlazi, nije potrebno o tom ponovno govoriti na ovome mjestu; jer je dosta reći da se posvuda u tim knjigama kazuje kako se one moći moraju odricati tih i tih utisaka, pa se također razumije da se i volja mora odreći užitka u njima; na isti se način volja treba da ponaša prema njima, kako je rečeno za razum i pamćenje. Pače, pošto razum i ostale moći ne mogu ništa pripustiti ili odbaciti ako ne pomogne volja, jasno je da ista nauka koja se odnosi na jednu moć vrijedi i za drugu.

2. — Tako se ondje vidi što se ovdje traži; jer će duša upasti u sve one nezgode, kako se tamo kaže, ako ne bude znala upraviti k Bogu užitak volje svih onih utisaka.

POGLAVLJE 35.

O SLASNIM DUHOVNIM DOBRIMA KOJA POJEDINACNO MOGU SPADATI NA VOLJU. — KAZUJE SE KOLIKOVRSA SU,

1. — Možemo ih razdijeliti u četiri vrste, i to su: pobudna dobra, izazovna dobra, dobra koja usmjeruju i dobra koja usavršavaju; o svima ćemo govoriti po redu, a najprije o pobudnim dobrima, a to su likovi i slike svetaca, crkve i sveti obredi.

2. — Što se tiče kipova i slika, tu može biti mnogo taštine i ispraznog uživanja; jer, budući da su veoma važni za božansku službu i tako potrebni da pokrenu volju na pobožnost, sve prema odobrenju i praksi naše Majke Crkve — pa treba da se uvijek njima koristimo

da razbudimo svoju nevoljkost — ima mnogo osoba koje polažu užitak više u umjetnost i ukras negoli u ono što slike predočuju.

3. — Uporabu slika je Crkva naredila radi dvije svrhe, i to: da po njima častimo svece i da potakne volju i razbudi pobožnost prema njima. Ukoliko služe toj svrsi, utoliko su korisne i njihova je uporaba potrebna. Zato se moraju izabrati slike koje su bliže istini, koje su prirodnije i koje više pobuđuju volju na pobožnost, više pazeći na to negoli na vrijednost i dragocjenost izradbe i ukrasa. Jer ima, kako rekoh, osoba koje više gledaju na zanimljivost i na cijenu slike negoli na ono što predstavlja. A unutar nja pobožnost, koja bi morala biti duhovno upravljena, na sveca, koji se ne vidi, zaboravljajući odmah na sliku jer ona služi samo kao sredstvo, njima je upravljena na ukras i na vanjsku znatiželju da bi osjeti uživali ugodnost na kojoj će se zaustaviti volja i ljubav. To posve priječi pravi duh koji traži poništenje osjećajne privrženosti u svim pojedinačnim stvarima.

4. — To se dobro opaža po lošem običaju što ga slijede neke osobe našeg vremena, koje, ne odbacujući ispraznost svjetovnog odijevanja, odijevaju kipove svećanim haljinama što ih svjetovni ljudi izmišljaju za svoje zabave i taštine. Odijevaju, dakle, kipove onim haljinama zbog kojih njima prigovaraju i koje su osuđivali i sada bi osuđivali sveci što ih kipovi predstavljaju. Odijevajući ih na taj način, đavao i takve osobe hoće da opravdaju svoju taštinu, nanoseći svecima veliku nepravdu. Na taj se način časna i ozbiljna pobožnost duše, koja otklanja i odbacuje od sebe svaku taštinu i svaku sjenu taštine, svodi na malo više od ukrasa lutke, jer se neki služe slikama upravo kao idolima u koje su postavili sav svoj užitak. Naći će se, dakle, osoba koje neće prestajati da dodavaju jednu sliku drugoj, pa hoće da one budu po stanovitom ukusu i izradbi, i da su postavljene na takav i takav način da osjeti dožive ugodnost, dok je pobožnost srca vrlo malena. Takve su osobe veoma privržene tome, kao što su Mika

i Laban bili veoma privrženi svojim idolima, od kojih je onaj prvi izašao iz kuće vičući za onima koji su mu ih odnijeli,¹ a ovaj drugi, nakon što je prevalio dalek put i mnogo se srdio zbog njih, ispremetao je sve Jakovljeve stvari, tražeći ih.²

5. — Duboko pobožna osoba postavlja svoju pobožnost u prvom redu na nevidljivo, i nisu joj slike mnogo potrebne, malo se njima služi i služi se samo onima koje su više u skladu s božanskim negoli s ljudskim, usklađujući i slike i sebe stanju i uvjetima drugog, a ne ovog svijeta. To čini ne samo zato da spriječi te joj lik ovoga svijeta ne pokrene osjete, nego da se i ne spomene osjeta putem slika imajući pred očima ono što osjetima slični ili im pripada. Takva osoba nema srce privrženo ni ovim slikama kojima se služi, te se nimalo ne žalosti, ako joj ih oduzmu; jer u sebi traži pravu sliku Krista rassetoga, te je, pače, zadovoljna da je liše svega i da živi u pomanjkanju svega; čak da joj oduzmu sve što je pobuđuje na zblizenje s Bogom i što joj je sredstvo zblizenja, ona ostaje spokojna, jer je za dušu veća savršenost da ostane mirna i zadovoljna kad je lišena takvih pobuda, negoli da ih posjeduje skupa s požudama i privrženostima. Koliko god bilo dobro radovati se tim slikama koje su na pomoć duši za veću pobožnost, te zato treba odabirati one koje bolje djeluju, ipak nije savršenstvo u tom da im budemo privrženi toliko da ih posjedujemo duhom vlasništva i da se žalostimo kad su nam oduzeta.

6. — Neka duša drži sigurnim da će tim manje njezina molitva uzlaziti k Bogu, čim bude više privržena osjećajem vlasništva slikama i pobudama. Ako i jest istina da treba radije izabrati jedne slike negoli druge jer su, kako netom rekoh, jedne bliže izvorniku te mogu pobuditi više na pobožnost, to se ne smije dogoditi uz privrženost prema njima niti duhom vlasništva. Na taj način, pošto su osjeti posve zatrpani užitkom sredstava, gutaju sve ono što bi, proletjevši uza

¹ Suci 18.24.

² Post 31.34-37.

to, moglo dovesti duh k Bogu, zaboravljajući na ovu ili onu pojedinačnu stvar. Takva sredstva koja bi mi morala služiti samo zato da napređujem u duhu, po mojoj su mi nesavršenosti na smetnju, posve jednako kao svaka privrženost i duh vlasništva u bilo kojoj drugoj stvari.

7. — No pošto ti imaš poneki prigovor obzirom na slike, jer nisi dobro shvatio lišenost i siromaštvo duha kako ih savršenost zahtijeva, barem ga nećeš imati obzirom na nesavršenost koja je općenita u slučaju rozarija. Teško ćeš naći osobu koja nema slabosti htijući da joj rozarij bude ovakve ili onakve izradbe; ove boje ili ove kovine radije negoli neke druge; da ima ovaj ili onaj ukras. Naprotiv, nimalo nije važno da rozarij bude ovakav ili onakav da bi Gospodin bolje poslušao ono što se moli na jednu ili na drugu kronicu; duša, pače, treba da obavlja molitvu tako jednostavnim i istinskim srcem, da se obazire samo na to da ugodí Gospodinu i da ne misli na jedan rozarij više negoli na drugi, osim radi oprosta.

8. — Naša je pohlepnost takva i tako uvjetovana da stiče osjećajnu privrženost prema svakoj stvari. Ona je kao moljac koji grize što je zdravo te obavlja svoj posao na onom što je dobro i što je loše. I zaista, nalaziti zadovoljstvo u tom da imaš neki dragocjeni rozarij, htjeti da bude ovakav radije negoli onakav i odabrati ovu sliku radije negoli onu, a da ne gledaš da li više pomaže u ljubavi prema Bogu, već samo da li je lijepa i originalna, što drugo znači negoli postavljati svoj užitak u sredstvo? Kad bi ti upotrebio svoju čežnju i užitak samo na ljubav prema Bogu, ne bi se nipošto tako skrbio ni za ovo ni za ono. Zaista je vrlo neugodno susretati neke duhovne osobe privržene uz oblik i način ovih sredstava i pobuda pobožnosti i uz originalnost i isprazan užitak obzirom na njih. Takve nećeš vidjeti nikad zadovoljne, nego uvijek napuštaju jedno da prihvate drugo, zaboravljaju na pobožnost duha da je zamijene s ovim vidljivim oblicima, uvijek uz privrženost i duh vlasništva, od čega trpe ne malenu štetu.

POGLAVLJE 36.

NASTAVLJA SE O SLIKAMA I UKAZUJE SE NA NEZNANJE ŠTO GA NEKE OSOBE POKAZUJU O NJIMA.

1. — Mnogo imam reći o neznanju u kojem žive mnoge osobe obzirom na slike, jer ludost nekih dopire do te točke da se više uzdaju u jedne slike negoli u druge, vjerujući da ih Bog mora bolje čuti radije posredstvom ove negoli one, dok obe predstavljaju isti predmet, kao na primjer dvije slike Krista ili naše Gospe. To se događa stoga što su te osobe osjećajno više privržene jednom negoli drugom načinu izradbe, što krije veliku neukost u odnosu prema Bogu, u štovanju i častl koju smo mu dužni davati, a štovanje i čast gleda jedino na vjeru i na čistoću srca onoga koji se moli. Jer to što Bog katkada daje više milosti posredstvom jedne slike negoli druge iste vrsti, događa se ne stoga što jedna ima veću moć od druge za takav učinak (premda se mnogo razlikuju u načinu izradbe), nego stoga što jedna više pobuđuje na pobožnost negoli druga. Kad bi te osobe imale istu pobožnost, bilo da se služe jednom ili drugom slikom, ili pak ni jednom ni drugom, primile bi iste milosti.

2. — Uzrok, dakle, zašto Bog čini čudesa i dijeli milosti posredstvom nekih slika više negoli drugih, ne leži u tom što su one prve dragocjenije od drugih, nego u tom što se posredstvom njihove svježine budi zaspala pobožnost u narodu kao i molitvena osjećajnost. Stoga, kako se u tom slučaju pomoću te slike uspalila njihova pobožnost i trajno budi molitva, što je jedno i drugo sredstvo da Bog uslišava i dijeli ono što molimo, tako onda pomoću ove slike zbog molitve i osjećaja Bog nastavlja dijeliti milosti i tvoriti čudesa po toj slici. Sigurno je da Bog ne tvori ta djela zbog slike, jer je to samo boja, nego zbog vjere i pobožnosti koja se goji prema Svecu što ga slika predstavlja. Tako znaj da bi primio iste milosti, kad bi imao istu pobožnost i vjeru u našu Gospu, bilo pred ovom ili pred onom slikom

koje je prikazuju, a također, kako rekoh, i bez slike. Iz iskustva vidimo, da se Bog, kad daje milosti i čini koje čudo, redovito služi likovima koji nisu naročito lijepo isklesani ni neobično naslikani i prikazani, da vjernici ne bi pridavali takvu moć liku ili slici.

3. — Naš Gospodin često dijeli takve milosti po slikama koje su više udaljene i na osami zbog dvaju razloga. Prvo, zato da hodočasteći s nakanom da se vidi ta slika, da poraste osjećaj i da čin vjere bude jači; drugo, zato da se mi, da bolje molimo, udaljimo od buke i od mnoštva, kako je to činio naš Gospodin.¹ Stoga, koji polazi na hodočašće, dobro čini da pođe onda kad ne idu drugi, ako i jest neobično vrijeme. Ne bih savjetovao da se ide s mnoštvom, jer se redovito u tom slučaju vraćamo više rastreseni negoli smo pošli. Mnogi se, pak, odlučuju na takva hodočašća više za razonodu negoli radi pobožnosti. Tako će za pobožnost i za vjeru svaka slika biti dovoljna, a bez pobožnosti i vjere nijedna neće biti dostatna. Kakva i kako li živa slika bijaše naš Spasitelj na svijetu; pa uza sve to oni koji nisu imali vjere, premda su hodali s njime i gledali njegova čudesna djela, nisu bili na koristi. To je uzrok zašto on nije činio mnogo čudesa u svome zavičaju.²

4. — Ovdje hoću da spomenem neke nadnaravne učinke koji su se ostvarili na nekim osobama po nekim slikama. Bog daje nekim slikama poseban duh, tako da se spomen na tu sliku i pobožnost njome pobuđena utiskuje u dušu te je ta duša onda nosi u sebi kao trajno prisustvo. Kad se takve osobe iznenada sjete te slike, to im pobuđuje isti duh kao kad je gledaju, negda više negda manje, duh koji neće naći kod drugih slika, pa bile one i bolje izradene.

5. — Nadalje ima mnogih koji goje veću pobožnost prema nekim slikama negoli prema drugim, a kod nekih to proizlazi jedino iz naravnog osjećaja i ukusa.

¹ *Mt* 14,23; *Lk* 6,12.

² *Mt* 13,15; *Mk* 6,5-6.

Tako, na primjer, jednome se više sviđa lice jedne osobe negoli druge, te joj je na naravni način više privržen, iako ta osoba nije tako lijepa kao neka druga, pa je duže drži utisnutu u svojoj mašti, jer mu je narav više sklona toj vrsti lika i slike. Isto tako netko smatra pobožnošću osjećaj koji goji prema ovoj ili onoj slici, dok je to samo naravan osjećaj ili ukus. Drugi put se dogodi da, gledajući neku sliku, vide da se miče, da daje znakove i pokrete, te misle da time želi nešto označiti ili reći. Moguće je da su ovi pokreti i njihovi učinci istinski i dobri, jer dolaze od Boga ili zato da povećaju pobožnost ili da duši dadu pomoć na koju se, jer je ponešto mlitava, može osloniti na svome putu, kao i zato da se ne rastrese; a koji put su proizvedeni od đavla, da zavaraju i naškode. Tako ćemo u slijedećem poglavlju dati prikladnu pouku o svemu tome.

POGLAVLJE 37.

KAKO TREBA UPRAVITI K BOGU UŽITAK ŠTO VOLJA UŽIVA U PREDMETU SLIKA, TAKO DA NE ZABLUDI I DA JOJ SLIKE NE BUDU ZAPREKA.

1. — Kao što su nam svete slike, kad se dobro njima služimo, od velike koristi da se sjetimo Boga i svetaca te da nam pokrenu volju na pobožnost, tako nam mogu biti uzrokom teških zastranjenja kad se na njima događaju nadnaravne pojave a duša ne zna da se ravna kako treba da ide k Bogu. Jedno od sredstava, kojim se đavao služi, da na lak način zavede neoprezne duše i da zapriječi njihov daljnji put duha prema istini, jest to da se posluži nadnaravnim i neobičnim pojavama koje izvodi na svetim slikama, bile to materijalne ili tjelesne slike kojima se Crkva služi, ili pak slike kojega sveca ili samoga Boga što ih đavao utiskuje u maštu, preobražen u anđela¹ svjetla da zavede dušu;

¹ 2 Kor 11,14.

jer lukavi davao traži da se sakrije u samim sredstvima kojima se služimo kao lijekom ili pomagalom, da nas tako zaskoči kad smo manje na oprezu. Stoga će dobra duša uvijek biti budna, još više u dobru negoli u zlu, jer zlo već sobom nosi svjedočanstvo o svojoj zloći.

2. — Da se izbjegnju sva zla koja mogu nadoći duši u tom slučaju, a to su da može biti spriječena u letu k Bogu, da loše i neznačajki upotrebljava svete slike, da bude zavedena naravnim i nadnaravnim pojavama oko njih, a o tim smo stvarima govorili, kao i o tom da služeći se slikama upravimo užitek volje k Bogu, što je cilj za kojim ide Crkva u uporabi svetih slika — ovdje dajem samo jedno upozorenje koje je dosta za sve slučajeve, a to je, pošto nam slike služe kao pobuda za nevidljive stvari, da od njih tražimo samo pobudu, a naša osjećajna privrženost i naš užitek neka ide k onome svetomu što ga slika predstavlja. Stoga vjernik, dok gleda svetu sliku, bila ona tjelesna, bila zamišljena, bila dobro izrađena ili ne, bilo da pobuđuje na sjetilnu ili na duhovnu pobožnost, bilo da na njoj vidi nadnaravne znakove — neka budno pazi da mu se osjeti ne upiju u sliku. Ne dajući nikakve važnosti nebitnim pojavama neka se ne zaustavlja mnogo na njima, nego neka odmah uzdigne svoj pogled od toga na ono što slika prikazuje, neka svoju osjećajnu privrženost i užitek volje postavi u Boga molitvom i pobožnošću u svome duhu, ili u sveca kojega zazivlje, da ne bi slika i osjeti odnijeli sve što pripada samo svecu i duhu. Na taj način neće biti zaveden, jer neće dati važnosti onomu što kazuje slika, niti će to zarobiti osjete ni dub da slobodno ne bi napredovao k Bogu, niti će davati više povjerenja jednoj slici negoli drugoj; a ona slika koja mu je davala nadnaravnu utjehu, davat će mu je još obilnije, jer se odmah svojom osjećajnom privrženošću diže k Bogu; Bog, svaki put kada daje ove ili druge darove, daje ih tako da osjećajnu privrženost i užitek volje priklanja prema nevidljivom. On želi da i mi tako činimo mrtveći silu i užitek duševnih moći obzirom na sve što je vidljivo i osjetno.

POGLAVLJE 38.

NASTAVLJA SE O POBUDNIM DOBRIMA. — GOVORI SE O CRKVAMA I O MJESTIMA ODREĐENIM ZA MOLITVU.

1. — Cini mi se da sam objasnio kako u ovim nebitnim svojstvima svetih slika duh može naći mnogo nesavršenosti, čak opasnosti, ako postavlja u njih, kao i u druge tjelesne i vremenite stvari, svoj užitak; a kažem, možda, i više: jer, uvjereni da su to svete slike, smatramo se sigurnima te nemamo straha od duha vlasništva ni od naravne privrženosti. Tako se često mnogo varamo misleći da smo puni pobožnosti jer osjećamo užitak u ovim svetim stvarima, dok to, možda, nije drugo nego naravna sklonost i požuda, mjesto da je usmjerena na druge stvari, usmjerena je na ove.

2. — Odatle dolazi (jer počinjemo raspravljati o crkvama) da se neke osobe ne umaraju gomilati svete slike u svojim kapelama, uživajući da ih dotjeruju i raspoređuju, da im kapela bude dobro ukrašena i da ima lijep izgled. Na taj način ne ljube Boga više, nego ga čak manje ljube, jer — kako rekosmo — ono što postavljaju u slikovni ukras, to dižu živoj stvarnosti. Istina je da je svaki ukras, nakit i štovanje, koje se može dati svetim slikama, tek malenkost, pa treba ukoriti one koji ih čuvaju s malo ukrasa i časti, a također i one koji ih prave tako loše da radije škode pobožnosti negoli joj pomažu. Zbog toga bi trebalo zabraniti djelovanje nekim obrtnicima koji ne znaju taj posao i nisu za nj sposobni; no to nema nikakve veze sa duhom vlasništva, s privrženošću i požudom koju ti imaš prema takvim vanjskim ukrasima i kićenju, ukoliko ovo daje maha osjetima te uvelike prijeći srcu da ide k Bogu, da ga ljubi i da zaboravi na sve ove stvari. Ako zbog jednog pomanjkaš u drugom, Gospodin će te, mjesto da te nagradi, kazniti, jer si u svim stvarima više tražio svoj ukus negoli njegov. To ćeš dobro razumjeti, ako promotriš svečanost koja je bila Njegovu Veličan-

stvu priređena u Jeruzalemu. Dok je bio praćen tolikim poklicima i granama, On je plakao, jer je ovaj narod bio srcem veoma daleko od njega misleći da ga zadovoljavaju ovim vanjskim znakovima i počastima. Obzirom na to možemo reći da su priredili svečanost više sebi negoli Bogu. Isto se dešava i danas mnogima koji se, kad se u kojem mjestu slavi kakva svečanost, običavaju veseliti više užitku koji imaju u tom da vide i da budu viđeni, zatim hrati i drugim stvarima negoli tome da ugođe Bogu. S ovim sklonostima i nakanama nipošto ne ugađaju Bogu, osobito kad oni koji priređuju ove svečanosti traže i izmišljaju svako sredstvo da unesu stvari koje pobuduju na smijeh a ne na pobožnost, stvari koje rastresaju, a drugi još dodaju ono što, mjesto pobožnosti, pribavlja narodu zabave.

3. — Što da se kaže o drugim nakanama što ih imaju neki kad slave svečanosti? Oni znadu i Bog vidi za čim oni najviše idu i za čim čeznu više negoli da služe Bogu; ali, kako god bilo, neka budu uvjereni da više priređuju svečanost sebi negoli Bogu. On zaista ne smatra da je njemu učinjeno ono što oni čine po svome ukusu ili po ukusu drugih; čak se može dogoditi da, dok mnogi od njih veselo sudjeluju na svečanosti Gospodnoj, dotle se, naprotiv, On srdi na njih, kao što se je srdio na sinove Izraelove kad su — misleći da prave svečanost Bogu — stvarno slavili svoga idola pjevajući i plešući, tako te je povodom toga pogubio više tisuća ljudi;¹ ili kako je učinio sa svećenicima Nadadom i Abiudom, Aronovim sinovima, koje je dao da proguta plamen dok su imali kationik u rukama jer su prikazali neposvećenu vatru;² ili kako se je rasrdio na onoga koji se je usudio ući u svadbenu dvoranu bez svadbenoga ruha te je po kraljevoj naredbi *vezanih ruku i nogu bio izbačen van u tamu.*³ Iz toga se vidi kako Bog ne podnosi da se služeći Njemu obavljaju takve nedoličnosti. O, koliko li svetkovina, Bože moj, svetkuju sinovi ljudski, u kojima đavao ima više koristi negoli

¹ *Iz* 32, 7-28.

² *Lev* 10, 1-2.

³ *Mt* 22, 12-13.

ti! Zloduh im se veseli, jer na njima on prolazi kao trgovac na sajmu. Koliko li puta veliš za njih: *Ovaj me narod štuje usnama, a srce mu je daleko od mene.*¹ Razlog zbog kojega Gospodinu treba služiti jest, što je on *Onaj koji jest,*² bez posrednih ciljeva. Stoga, kad mu ne služimo isključivo zato što je on *Onaj koji jest*, znači nemati Boga za posljednji cilj.

4. — Stoga, govoreći opet o kapelama, velim da ih neke osobe ukrašu više radi svojega ukusa negoli radi Božjega. Druge tako malo drže do pobožnosti u kapelama da ih smatraju poput svojih soba za dnevni boravak, a drugi još i manje, jer više uživaju u svjetovnom negoli u božanskom.

5. — No, ostavimo takve i recimo nešto o onima koji opreznije postupaju te su smatrani pobožnim svijetom. Mnogima je užitak njihova kapela i tolika im je sklonost prema njoj i prema njezinom ukrašanju da za tu stvar utroše čitavo vrijeme koje bi morali upotrebiti u molitvi i unutarnjoj sabranosti. Oni ne dopiru dotle da bi shvatili kako se, pošto taj posao nije usmjeren na unutarnju sabranost i na duševni mir, i tim poslom rastresaju kao i svim drugim stvarima, te da će i u tom uživanju biti uvijek nemirni, osobito kad im ga tko god bude htio uskratiti.

POGLAVLJE 39.

KAKO SE TREBA SLUŽITI KAPELAMA I CRKVAMA UPRAVLJAJUĆI DUH K BOGU PO NJIMA.

1. — Da se usmjeri duh k Bogu u ovoj vrsti dobara, treba se sjetiti da je dobro, pače potrebno, dopustiti početnicima da imaju nešto ugodnosti i užitka u svetim slikama, u kapelama i drugim vidljivim pobož-

¹ *Mr* 15, 8.

² *Izl* 3, 14.

nim predmetima, jer se još nisu odvikli, niti su udaljili svoje nepce od svjetovnih stvari, zato da ugodnost u ovim stvarima učini da izgube ugodnost u drugima; kao kad djetetu treba uzeti iz ruke jednu stvar, stavlja mu se u ruku druga, da ne plače videći ruke prazne. Ali duhovna osoba koja želi napredovati treba da se liši svih ugodnosti i užitaka u kojima volja može uživati, jer se čisti duh ne hvata nijednog od tih predmeta, nego živi sam u unutrašnjoj sabranosti i u misaonom saobraćaju s Bogom. Ako se služi svetim slikama i bogomoljama, to čini samo na prolazu, i duh mu se odmah zaustavlja u Bogu, zaboravljajući sve ono što je sjetilno.

2. — No, ako je bolje obavljati molitvu na mjestu koje je više ukrašeno, uza sve to je potrebno odabrati mjesto gdje će osjeti i duh biti manje sprečavani da se usmjere k Bogu. U tom treba prihvatiti ono što je naš Spasitelj odgovorio ženi Samarjanki, koja ga je pitala koje bi mjesto, hram ili brdo, bilo prikladnije za molitvu. On kaže da istinska molitva nije vezana ni o brdo ni o hram, nego da su Bogu najmiliji klanjaoci oni koji mu se klanjaju *u duhu i istini*.¹ Stoga, premda su crkve i molitvena mjesta navlaš priređena za molitvu, jer crkve ne smiju služiti za drugo nego za unutarnji razgovor, kakav je razgovor s Bogom, ipak treba odabirati mjesto koje manje privlači k sebi osjete. Mjesto, dakle, ne smije biti preugodno ni izazovno za osjete, kako neki traže, da se duh, mjesto da se sabere u Bogu, ne zaustavi u osjetnom užitku. Iz toga razloga je prikladno samotno, pa i nepristupačno mjesto, da se duh čvrsto i izravno vine k Bogu, a da ne bude smetan i sprečavan među vidljivim stvarima. Ako ove kataka pomažu da se duh uzdigne, to biva osobito time da ih odmah zaboravlja i da ostaje kod Boga. Stoga, zato da nam dade dobar primjer, naš je Spasitelj odabirao za molitvu samotna mjesta¹ i ona koja nisu odviše zaokupljala osjete, nego su dušu uzdizala k Bogu, kao

¹ Jv 4, 23.

¹ Mr 14, 24.

što su brda² koja se uzdižu od zemlje i redovito su gola, bez osjetne ugodnosti.

3. — Istinski duhovna osoba, dakle, nije sklona i ne gleda da li mjesto za molitvu ima ovu ili onu udobnost, jer to još znači neku privrženost osjetima, nego se brine samo za unutarnju sabranost; zaboravljajući svaku drugu stvar, odabire za tu svrhu mjesto bez osjetnih predmeta i ugodnosti, te odvraća pažnju od svega toga, da bi mogla bolje uživati svoga Boga u samoći bez stvorova. Treba se čuditi kad se naiđe na duhovne osobe gdje upotrebljavaju sve svoje vrijeme u kićenju kapela i uređivanju udobnih mjesta prema svojem ukusu i sklonostima, dok manje cijene, a još manje posjeduju unutarnju sabranost (a ona je jedino važna); jer da je imaju, ne bi mogli naći ugodnosti u tim stvarima, nego bi im, naprotiv, bile dosadne.

POGLAVLJE 40.

NASTAVLJA SE UPUCIVATI DUH NA UNUTARNJU SABRANOST OBZIROM NA ONO STO JE REČENO.

1. — Uzrok, dakle, zbog kojega neke duhovne osobe nikad ne dolaze do pravih radosti duha leži u tom da svoje požude nikad konačno ne udalje od uživanja vanjskih i vidljivih stvari. Neka se takvi sjete da, premda su kapele i crkve mjesta uređena i posvećena za molitvu, a sveta slika im je glavna pobuda, ipak to ne smije biti na taj način da se okus i uživanje duše zasićuje vidljivim bramom i vidljivim pobudama, a da zaborave moliti u živom hramu, a to je unutarnja sabranost duše. Da nas toga sjeti, Apostol veli: *Ne znate li da ste hram Božji i da Duh Sveti prebiva u vama?*¹ Da na to mislimo, poziva nas navedena riječ Kristova:

¹ Lk 6,12; 19,28.

¹ 1 Kor 3,16.

*Pravi klanjaoci klanjat će se Ocu u duhu i istini;*² jer Bog malo drži do tvojih molitava i do tvojih nakićenih mjesta, ako zbog privrženosti srca uz njih imaš manje unutarnje lišenosti, a to je siromaštvo duhom, u odricanju svih stvari koje možeš posjedovati.

2. — Da u ovim stvarima očistiš volju od ispravnog uživanja i požuda i da je usmjeriš prema Bogu u svojoj molitvi, moraš dakle ciljati samo na to da ti savjest bude čista, volja sva sabrana u Bogu, a pamćenje čvrsto zagledano u njega. Nadalje, treba da izabereš najskrovitije mjesto i koliko je više moguće samotno, te da usmjeriš sav užitak volje u zazivanje i hvaljenje Boga, ne mareći ništa za sve malene užitke koji spadaju na ono što je izvanjsko, pače trseći se da ih poništiš, jer ako ide za ukusom osjetne pobožnosti, duša neće nikad prijeći na jake duhovne užitke, koji se nalaze u lišenosti duha pomoću unutarnje sabranosti.

POGLAVLJE 41.

O NEKIM ŠTETAMA U KOJE UPADAJU ONI KOJI SE PODAJU UŽIVANJU U POBOŽNIM STVARIMA I MJESTIMA NA OPISANI NAČIN.

1. — Mnoge štete, unutarnje i izvanjske, proizlaze duhovnoj osobi iz toga što hoće da ide za osjetnim uživanjem u stvarima o kojima je riječ. Duh tako neće nikad doći do unutarnje sabranosti koja se sastoji u tom da se nadiđu ove osjetne ugodnosti i da se uđe u živo, u vezi s ovom sabranošću, i u snažno sticanje kreposti. U vanjštini, pak, takva težnja uzrokuje da se čovjek ne privikava moliti na svakome mjestu nego samo na onima koji su po njegovu ukusu, pa će tako često izostati od molitve, jer znade, kako se kaže, čitati samo iz svoje knjige.

² Iv 4, 23.

2. — Osim toga, takve mu požude prouzrokuju mnoge nepostojanosti, jer u broj ovih spadaju oni koji nikad ne ustraju na istome mjestu, a često ni u istom staležu; sad ih vidiš ovdje, sad ondje, sad se povlače u jednu pustinju, sad u drugu, sad uređuju jednu kapelicu, sada drugu. Tom soju pripadaju i oni koji provode život mijenjajući stalež i način života. Imajući samo taj žar i tu osjetnu ugodnost u vezi s duhovnim i pošto se nisu nikad trsili da dodu do sabranosti duha pomoću odricanja volje i pomoću podložnosti u podnošenju nevolja, kad god vide koje mjesto po njihovu mišljenju pobožno, i koji stalež koji odgovara njihovom temperamentu i sklonostima, odmah trče za tim, ostavljajući ono što su prije prigrlili. A budući da su pokrenuti onim osjetnim užitkom, koji nije postojan i brzo ga nestaje, lutaju tražeći uvijek drugo.

POGLAVLJE 42.

O TRIM VRSTAMA POBOŽNIH MJESTA I KAKO TREBA DA SE VOLJA PONAŠA OBZIROM NA NJIH.

1. — Nalazim da postoje tri vrste mjesta pomoću kojih Bog običava potaknuti volju na pobožnost. Prva vrst se sastoji u položaju mjesta s ugodnom razmolikošću gdje rasporedaj terena i stabala i samotna tišina po prirodi potiče na pobožnost. Dobro je time se okoristiti, zaboravljajući na sve čim smo upravili volju k Bogu, kao što se zato, da dođemo do cilja, ne smijemo zaustavljati na sredstvu ni na pobudama više negoli je bilo potrebno. Ako li se, pak, hoće da se ugađa želji i da se izvlači osjetna ugodnost, naći će se, naprotiv, duhovna suhoća i rastresenost, jer se zadovoljstvo i užitak nalazi samo u unutarnjoj sabranosti.

2. — Tako, kad su duhovni ljudi na nekom mjestu, treba da se trude da budu u svojoj nutрини sa svojim Bogom, zaboravljajući na samo mjesto kao da i ne bi bili

tu; jer ako se, kako rekoh, zaustavljaju ovdje i ondje prema ugodnosti i ljepoti mjesta, to će značiti kao da traže radije osjetni užitek i nestalnost duha negoli duhovno odmaranje. Tako su radili anahoreti i drugi sveti pustinjaci koji su u beskrajnim i privlačnim pustinjama odabirali što je moguće manje mjesto, koje im je moglo biti dosta da sagrađe tijesne ćelije i spilje da se u njima kriju. U jednoj takvoj prebivao je sveti Benedikt tri godine, a jedan se drugi, sveti Šimun, vezao užetom da ne zauzme odveć mjesta i da ne hođa dalje negoli mu uže dopušta. Tako su činili i mnogi drugi, koje ne bismo nikad nabrojili, jer su ti sveti vrlo dobro sbvalili da, kad ne bi bili ugasili požude i želje da nađu duhovni užitek i ukus, ne bi bili mogli postati duhovni.

3. — Drugi tip mjesta je posebniji, jer se odnosi na mjesta, pustinjska ili ne pustinjska (što malo znači), gdje Bog običava dijeliti nekim osobama posebne duhovne milosti, tako da srce onoga koji ih prima ostaje navezano na to mjesto gdje ih je primio; te on kojiput osjeća veliku čežnju i tjeskobu da pođe onamo, premda kad se nađe neće biti raspoložen kao prije, jer to ne ovisi o njemu; ove, naime, milosti Bog dijeli kada, kako i gdje hoće, a da nije vezan ni na vrijeme, ni na mjesto ni na volju onoga kome dijeli. Ipak je dobro da duhovni čovjek pođe moliti na ono mjesto, samo neka pođe bez požude vlasništva, zbog triju razloga: prvo, jer premda, kako rekoh, Bog nije vezan na neko mjesto, ipak se čini da On želi da ga ta osoba hvale ondje, kad joj na tom mjestu daje milosti; drugo, jer se ona na tom mjestu bolje sjeća da zahvali na primljenome; treće, jer se tu, uz to sjećanje bolje pobuđuje na pobožnost.

4. — Zbog tih razloga treba da polazi tamo, a ne zbog toga što bi mislila da je Bog vezan na to mjesto te mu ne bi bilo moguće dijeliti iste milosti gdje hoće, jer je za Boga sama duša prikladnije i pogodnije mjesto od bilo kojega fizičkog. O tom čitamo u Svetom pismu, da je Abraham podigao žrtvenik upravo na mjestu gdje mu se Bog bijaše ukazao, zazivajući njegovo ime,

i da se je zatim „na povratku iz Egipta, ponovno uputio istim putem prema mjestu ukazanja, te ga je zazivao na istom žrtveniku što ga bijaše podigao.¹ Jakov, također, označi mjesto gdje mu se Bog ukaza na vrhu ljestava, podigavši jedan kamen zaliven uljem.² I Agara je dala ime onom mjestu gdje joj se je ukazao anđeo, kad je rekla: *Vidjeh Boga i nakon viđenja još živim.*³

5. — Treći tip su posebna mjesta koja je Bog izabrao da ondje bude zazivan, kao što je brdo Sinaj, gdje je dao zakon Mojsiju⁴ i mjesto koje je označio Abrahamu da na njemu žrtvuje svoga sina⁵, te dalje brdo Horeb, na kojem se ukazao našem Ocu Iliji.⁶ Arhanđeo Mihael je označio mjesto za svoje štovanje, na Monte Gargano, u biskupiji Siponte, rekavši da je on čuvar toga mjesta te hoće da se tu podigne kapela na čast svetih anđela. Blažena Djevica Marija je također, posebnim znakom snijega, izabrala u Rimu mjesto za hram što ga je plemeniti Patricije htio sagraditi njoj u čast.

6. — Samo je Bogu poznat uzrok zašto izabire radije ova mjesta negoli druga za svoje štovanje. Za nas je važno znati samo to da je to za naše dobro, i zato da čuje naše molitve tu i svagdje gdje ga vjerom zazivamo; premda imamo više prilike da budemo uslišani na mjestima koja su posvećena za službu Božju, jer ih je Crkva odredila i posvetila za tu svrhu.

¹ Post 12,8; 13,4

² Post 28, 13-18.

³ Post 16, 3.

⁴ Post 24,12.

⁵ Post 22, 2.

⁶ 1 Kr 19,8.

POGLAVLJE 43.

RASPRAVLJA O DRUGIM POBUDAMA NA MOLITVU KOJIMA SE MNOGI SLUŽE, A SASTOJI SE U RAZNOVRSNIM CEREMONIJAMA.

1. — Nekorisni užici i duh vlasništva što ga neki imaju obzirom na stvari, o kojima smo govorili, ipak su podnosivi, jer se u njima ponašaju bezazleno. Naprotiv je nepodnosivo, kako se neki uvelike pouzdavaju u mnoštvo ceremonija uvedenih od malo prosvijetljene čeljadi koja ne zna za jednostavnost vjere. Ne govorim sada o obredima što nose neobična imena i izraze koji ne znače ništa, niti govorim o činima izvan sakralnog područja što ih luđe neznalice i sumnjive duše običavaju miješati sa svojim molitvama. Ne govorimo o njima jer su to očito loše i grešne stvari, a u mnogim slučajevima sadržavaju tajni savez sa đavlom, te njima izazivlju Boga ne na milosrđe nego na srdžbu.

2. — Hoću da progovorim samo o onim stvarima (da ne držim u sebi ove nametnute sumnjive načine) što ih dan-danas mnoge osobe prakticiraju u svojoj nerazboritoj pobožnosti, pridavajući toliku moć i pouzdanje u ove načine i obrede na koje običavaju obavljati svoje molitve i pobožnosti, te se može misliti da, pogriješivši ili udaljivši se za jednu jedinu točku od postavljenih granica, ništa neće koristiti niti će Bog uslišati, jer se postavlja više pouzdanje u te načine i obrede negoli u živu molitvu, što nije bez velikog obeščaćenja i uvrede Boga. Tako, na primjer, oni hoće da na svetoj misi gori određen broj svijeća, ni više ni manje, da misu reče određeni svećenik, u ovaj ili onaj sat, ni prije ni poslije, u određeni dan, ni prije ni poslije; nadalje žele da bude određen broj molitava i postaja, takvih i takvih i u to vrijeme, s takvim i takvim ceremonijama ili držanjem tijela, i ne ni prije ni poslije niti na drugi način, te da osobe koje sudjeluju budu takve i takve, te misle da, ako uzmanjka nešto od

onoga što oni odluče, nema učinka; i tisuću drugih stvari.

3. — Najgore je i nepodnosivo to što neki hoće da osjete u sebi kakav god učinak i vidjeti da se je ispunilo ono što mole ili da budu sigurni da će se konačno ostvariti svrha za koju su molili s tolikim ceremonijama, a to znači kušati Boga i teško ga vrijeđati. Stoga On katkada dopušta đavlu da ih prevari, te čini da oni osjete i razumiju stvari koje su veoma daleko od spasenja njihovih duša, a to je prijevara koju oni zaslužuju zbog duha vlasništva što ga imaju kod svojih molitava kad žele da se vrši njihova volja više negoli Božja. Tako im ništa neće uspijevati, jer nisu postavili svoje pouzdanje u Boga.

POGLAVLJE 44.

KAKO TREBA K BOGU UPRAVITI UZITAK I SNAGU VOLJE PO OVIM POBOŽNOSTIMA.

1. — Neka, dakle, znadu da koliko se više pouzdaju u te stvari i ceremonije, toliko će manje imati pouzdanja u Boga, te neće od njega dobiti što žele. Ima nekih koji više mole zato da dobiju što žele negoli zato da časte Boga; jer premda su oni spremni Bogu služiti, dao im on to, ili ne, ipak po duhu vlasništva i ispraznog užitka u Bogu oni množe svoje prekomjerne molbe za ono što žele, dok bi bolje bilo da te molbe zamijene sa za njih mnogo važnijim molbama kao što su — da istinski očiste svoju savjet i da se stvarno založe u poslu svojega spasenja, zapostavljajući sve ostale svoje želje koje ne spadaju na to, i na taj bi način postigli sve što im je potrebno (premda ne bi to tražili) mnogo bolje i brže negoli da su u to uložili svu snagu.

2. — Gospodin je zaista tako obećao po Evanđelisti, kad kaže: *Najprije tražite kraljevstvo Božje i njegovu*

pravednost, a to će vam se dodati,¹ jer je to želja i molba koja je najviše po njegovu ukusu. Da postignemo želje našega srca, nema boljeg sredstva od toga da snagu svoje molitve postavimo na stvar koja je najviše Bogu na srcu, jer će nam onda dati ne samo što tražimo, to jest naše spasenje, nego i ono što on vidi da nam je potrebno i dobro, ako ga i ne pitamo, kao što nam daje razumjeti i David u jednom psalmu, kad kaže:

Blizu je Jahve svima koji ga prizivlju²

to jest onima koji traže najdubije istinske stvari, kao one koje spadaju na spasenje, jer o njima odmah dalje kaže:

*On ispunja želje štovatelja svojih,
sluša njihove vapaje i spasava ih,
jer Jahve štiti one koji njega ljube.³*

Da je Jahve blizu, kako kaže David, sastoji se u tome da on zadovoljava i pruža dušama i ono što se one niti ne usuđuju moliti. Tako u Svetom pismu čitamo da je Salomon pogodio tajnu uspjeha te je molio ono što se Bogu svidjelo, to jest mudrost da pravedno sudi njegov narod, a Bog mu je odgovorio: *Budući da ti je to u srcu, a nisi iskao ni bogatstva, ni blaga, ni slave, ni smrti neprijatelja, i jer nisi tražio duga života, nego mudrosti i znanja kako bi upravljao mojim narodom nad kojim te zakraljih, dajem ti mudrost i znanje. Ali ti dajem i bogatstvo, blaga i slave kakve nije imao nijedan kralj što bješe prije tebe i kakve neće imati ni oni koji dođu poslije tebe.³* I održa obećanje te mu upokori neprijatelje tako da su mu svi okolni narodi plaćali danak i nisu ga uznemirivali. I u Knjizi o postanku čitamo da je Bog, obećavajući Abrahamu ono što ga je molio, to jest da umnoži rod njegovog zako-

¹ Mr 6, 33.

² Ps 144, 18.

³ Ps 144, 19-20.

⁴ 2 Ljet 1, 11-12

nitog sina kao zvijezde na nebu, dodao: *I od sina tvoje sluškinje podići ću velik narod, jer je tvoj potomak.*⁴

3. — Na ovaj, dakle, način treba usmjeriti k Bogu snagu i užitak volje u molbama, ne tražeći da se oslanjamo na izmišljanje ceremonija koje nisu odobrene od Katoličke crkve, puštajući neka svećenik govori svetu misu na svoj način i u crkvi, jer on ima od Crkve određeno kako treba da postupa. Neka odustanu od mijenjanja ičega, kao da bi oni bili mudriji od Duha Svetoga i od njegove Crkve. Neka, pak, vjeruju da, ako ih Bog ne usliši kad mole u ovakvoj jednostavnosti, ne bi ih uslišio ma koliko oni ceremonija izmislili. Jer Bog je takav; ako ga prihvate na lijep način i prema njegovoj naravi, imat će od njega što god hoće; a ako se približe zbog interesa, neka mu radije ništa ni ne govore.

4. — Obzirom na molitve i druge pobožnosti, neka se duše svojom voljom ne mare podavati ceremonijama ni načinima molitve koji se razlikuju od načina što nas uči Isus Krist. Očito, kad su ga njegovi učenici pitali da ih nauči moliti, on ih je naučio sve ono što je potrebno da budemo uslišani od Vječnog Oca, kao onaj koji mu dobro pozna ukus: a naučio ih je samo onih sedam prošnja Očenaša,¹ u kojima su uključene sve naše duhovne i vremenite potrebe, a nije im dao na dohvrat mnoge druge riječi ili ceremonije. Čak im je drugom zgodom rekao neka se u molitvama ne služe mnogim riječima, jer naš Otac nebeski znade sve što nam treba². Samo nam je veoma toplo preporučio da ustrajemo u molitvi, to jest u molitvi Očenaša, kad je drugom zgodom rekao da *treba moliti i nikad ne klonuti*.³ Naprotiv nas nije poučio raznolike molitvene obrasce, nego je rekao neka se ove molbe ponavljaju više puta, žarko i pominjivo, jer je u njima sadržana sva volja Božja i sve naše potrebe. Stoga, kad se je on obratio

⁴ Post 21, 13.

¹ Lk 11, 1-4.

Mr 6, 7-8.

³ Lk 18, 1.

tri puta Vječnome Ocu, sva je tri puta, kako Evanđelisti navode, molio riječima Očenaša, govoreći: *Oče moj, ako nije moguće da me mine ovaj kalež, a da ga ne pijem, neka bude volja tvoja*¹.

Što se tiče držanja tijela kod molitve, dao nam je samo jednu pouku u dva navrata: ili onu da molimo u tajnosti svoje sobe, gdje bez buke i slobodni od svakog možemo to činiti čistim i čistim srcem, prema njegovim riječima: *A ti, kad se moliš, uđi u svoju sobu, zatvori vrata, te se pomoli...²*; ili ona — da pođemo u samotna mjesta, kako je on učinio, i da molimo u najzgodnije i najmirnije vrijeme noći. Stoga nije potrebno za naše pobožnosti označivati vrijeme ili određeni dan, niti izabirati jedne dane radije negoli druge, niti se služiti drugim sredstvima, igrom riječi u molitvama, nego samo onima kojima se Crkva služi i na način kako se Crkva služi, što se sve svodi, kako rekosmo, na Očenaš.

5. — Ne osuđujem, pače hvalim, što neki odlučuju stalne dane obavljati pobožnosti, kao što su poslovi i druge slične stvari; kudim, naprotiv, njihov postupak, kad se služe nekim ograničavajućim načinima i ceremonijama. Tako je Judita ukorila stanovnike Betulije što su ograničavali Bogu vrijeme u koje se mogu uzdati u njegovo milosrđe, kad im je rekla: *Zar da vi odredujete Bogu rok da pomogne? Time se Bog — veli dalje — neće ganuti na milosrđe, nego će se, radije, probuditi na gnjev.*³

¹ Mt 26, 42.

² Mt 6,6.

POGLAVLJE 45.

I. — RASPRAVLJA SE O DRUGOJ VRSTI POJEDINACNIH DOBARA U KOJIMA VOLJA MOŽE IS-
PRAZNO UŽIVATI.

1. — Drugu vrst slasnih pojedinačnih dobara, u kojima volja može isprazno uživati, sačinjavaju ona dobra koja nas izazivlju i utvrđuju da služimo Bogu, te ih zovemo izazovnim dobrima¹. To su propovjednici, o kojima možemo govoriti s dvaju gledišta, gledom na njih same i gledom na slušatelje. Stvarno nam ne preostaje nego da spomenemo jednima i drugima kako u toj vježbi treba da uprave k Bogu užitak volje.

2. — U prvom redu treba spomenuti propovjedniku, zato da bi propovijedanje koristilo narodu i da se on, propovjednik, ne bi zapleo taštom hvalom, ispraznim užitkom i uznositošću, kako treba da zna da je propovijedanje više duhovna negoli glasovna vježba; jer premda se na vani obavlja službom riječi, ipak ono dobiva svoju snagu i učinkovitost od unutarnjeg duha. S toga razloga, ukoliko god bila visoka nauka koju on propovijeda, kako god bila profinjena govornička vještina i uzvišen stil kojima je nauka zaodjenuta, redovito ne proizvodi po sebi veću korist duha; jer premda je istina da je riječ Božja učinkovita, prema izreci Davidovoj:

*Cuj, glasom grmi,
glasom svojim silnim,²*

ipak je i to istina da oganj, koji ima u sebi snagu da zapali, ne pali ako mu nosilac ognja nije prilagođen.

3. — Zato da bi nauka dostigla svoju snagu, mora da ima dvije priprave: kod propovjednika i kod slu-

¹ Vidi knj. III, pogl. 25., br. 1.

² Ps 67, 34.

šatelja, jer učinak ovisi o raspoloženju onoga koji poučava. Stoga se kaže: Kakav učitelj, takav učenik. Tako čitamo u Djelima apostolskim, kad je sedam sinova židovskog velikog svećenika zaklinjalo đavle na isti način kao Pavao, đavao se srdio na njih i govorio: *Isusa poznajem i znam tko je Pavao, a tko ste vi?*¹ i nasrnuvši na njih svuče ih i izrani. To se je dogodilo, jer oni nisu imali odgovarajuće raspoloženje, a ne stoga što Krist ne bi htio da oni tjeraju đavle; jer su jednom zgodom apostoli zabranjivali nekome, koji nije bio učenik Kristov, da tjera đavle u Njegovo ime, ali ih je Gospodin ukorio ovim riječima: *Nemojte mu braniti, jer nema nikoga koji bi činio čudo u moje ime i onda ubrzo mogao o meni zlo govoriti.*² Ali se zato ljuti na one koji, dok druge poučavaju zakon Božji, sami ga ne opslužuju i, dok propovijedaju dobar duh, dobrog duha nemaju. Stoga veli po svetom Pavlu: *Ti, dakle, koji drugoga učiš, samog sebe ne učiš. Ti, koji propovijedaš da se ne krade, kradeš!*³ Duh Sveti veli propovjedniku na usta Davidova:

*A grešniku Bog progovara:
Što mečeš u usta Savez moj?
Ti, komu stega ne prija,
te riječi moje iza leđa bacaš?*⁴

To su izrazi kojima nam daje razumjeti da im on neće dati duha po kojem bi donijeli ploda.

4. — Općenito vidimo, ukoliko možemo suditi ovdje na zemlji, da ukoliko propovjednik primjernije živi, toliko donosi više ploda, ma njegov stil i bio priprost, govornička vještina siromašna a nauka obična, jer se žar stječe od živog duha. Drugi će, naprotiv, donijeti malo ploda, mada mu stil i nauka bili uzvišeni. Jer, ako i jest istina da uzvišen stil, dobri gesti, duboka nauka

¹ Rim 2, 21.

² Dj 19, 15.

³ Mk 9, 38.

⁴ Ps 49, 16-17.

i biran jezik, kad su popraćeni dobrim duhom, više pokreću i proizvode veći učinak, također je istina da bez duha govor, ako i daje užitak i slast osjetima i razumu, volji pruža vrlo malo ili ništa soka. Ona općenito ostaje mlaka i slaba u djelovanju kao i prije, koliko god propovjednik izrekao na čudesan način uzvišene stvari. One služe samo da ugađaju uhu, kao skladna glazba ili glas zvona, duh se, naprotiv, kako reko, ne pokreće više negoli prije, jer taj glas nema snage da uskrisi mrtve.

5. — Malo vrijedi slušati neku glazbu koja je bolja od druge, ako ne pokreće na djelovanje više od ove. Pa ako se propovijedaju i čudesa, odmah se i zaboravljaju, jer se oganj ne hvata volje. Jer pored toga što po sebi ne proizvodi velikog ploda, privrženost prema ugodnosti takve nauke, koju osjeti osjećaju, priječi da se prijeđe od riječi na duh, jer se zaustavlja na visokoj cijeni i neobičnim svojstvima propovjedi i hvali propovjednika za ovo i ono te ga nasljeduje više u tim stvarima negoli u popravljanju života, što se zapravo time ima postići. Sveti Pavao dobro daje razumjeti ovu nauku kad piše Korinćanima: *Kad dođoh k vama, braćo, propovijedao sam vam Krista ne s visokim govorom ni mudročću; moje riječi i moje propovijedanje nije se sastojalo u uvjerljivim riječima mudrosti, nego u očitovanju duha i snage.*¹

6. — Ipak nije Apostolova, ni moja, nakana da ovdje osudim lijep stil, govorničku vještinu i biran govor, što sve mnogo koristi propovijedanju kao i svakom drugom djelovanju, jer birani govor i stil uzdižu i ispravljaju stvari koje su pale i razbijene, kao što prost govor kvari i ruši i ono što je dobro.²

¹ 1 Kor 2, 1-4.

² Ovim naglo završava USPON NA GORU KARMEL. Ne samo da manjka IV knjiga, koja je u ovom djelu najavljivana u više navrata, a imala je obrađivati Pasivnu noć duha — a općenito je prihvaćeno mišljenje da je nadoknađuje *Tamna noć*, djelo kojemu je pasivna noć duha glavni predmet — nego se ovdje ne dovršava ni III knjiga prema razdiobi iz Fogl. 35, 1; a u ovom 45. poglavlju obrađen je predmet o propovjednicima, prema planu u br. 1, samo djelomično, jer »gledom na stufatelje manjka obrada.

IVAN OD KRIZA — USPON MISTIČNIM VRHUNCIMA

USPONOM NA GORU KARMEL Ivan simbolizira stanje mističnog sjedinjenja duše sa svojim Bogom, oslobođenje u ljubavi — u duhovnom ozračju.

Uvijek je vrhunac brda označivao najviše domete božanstva: Na brdu Olimpu — Parnasu bogovi slave gozbu, pijući božansku ambroziju — nektar. Vrhunci označuju čežnje ljudskoga srca i duha da se uspne Bogu, da mu se približi.

Taj uspon i sloboda na vrhuncu rezultat je teške borbe za krepost, za svetost, mučni put kršćanske askeze, trnovit put Kristovih sljedbenika, koji u strpljivosti i poniznosti nose svoj križ, da nakon razapinjanja budu proslavljeni i preobraženi vječnim sjajem Božanstva.

Nije to put Siziifa, koji — proklet od bogova — mora vući kamen na vrhunac Kavkaza, gledajući kako se on ponovno ruši u dubinu i kako on ponovno mora za njim silaziti, motreći uzaludnost svoga napora. Zato se i ne čudimo da taj očaj i beznađe tako potresno opisuje *Camus*, ilustrirajući i svoja psihička stanja:

»... Vidim toga čovjeka kako iznova silazi tromim ali jednakim karakom spram mucij kojoj nema svršetka.«

(«Mit o Siziifu»)

Niti je to krik Prometeja, koji — prikovan lancima na vrhuncu — potresa nebesa, jer se drznuo da božanski oganj preda ljudima.

To je vuhunac kršćanskog savršenstva, ljubavi, što ga je duša postigla uz cijenu mučnoga napora, od-

ricanja, bola, čije su žrtve nagrađene od Onoga kojemu nije nepoznat ni jedan vapaj, ni jedan jecaj, ni jedan krik. To je onaj vrhunac na kojemu se, jer se sve predalo, zadobiva SVE.

Put do tog vrhunca je strahotan. On vodi kroz faze mučnog očišćenja, kroz tamu, kroz noć.

Nije to ona tama — mrak prema kojemu smjera savremeni čovjek, ono otuđenje, tj. odvajanje od svoga ontološkog Temelja, Izvora i Smisla — da se otme Bogu i prekine svaku vezu s njim, nije to ona nevjernost Duhu, nego je ta noć u biti svijetla, upravljena poput sjajnog reflektora na dušu, ali zbog vlastitih mana duša to svjetlo doživljava kao tamu.

Tu se trajno isprepliće tama i svjetlo — *chiaroscuro* jednog Carravaggia ili velikih slikara baroka: Velasqueza, Murilla, Rembrandta. Svjetlo i tama, protaz kroz očišćenje, borba između staroga i novoga čovjeka u nama, između materijalnosti i spiritualnosti, ali ne tako da se one isključuju, poništavaju, nego dopunjuju, pročišćuju, jer nema raskola u naravi i milosti; sve vodi Integritetu, Totalitetu — Cjelini. Put uzdignuća ljudskoga duha ... Put k Bogu, koji vodi kroz vlastitu tamu naše ljudske egzistencije, koja prolazi svojim fazama, upravljena prema svome Središtu i Smislu, kao što se — po p. Teilhardu de Chardinu sav svijet i čitava materija, prolazeći fazama kozmogeneze, biogeneze, antropogeneze i noogeneze razvija u pravcu tačke Omega, koja je Krist.

To je put kojim je kroz vjekove prolazio čovjek, ostavljajući postepeno za sobom tamu i uranjajući u krugove Svjetla. To je put čovjeka — ljudske sudbine — od dna Kocita — Pakla, preko strmoga uspona Čistilišta do najviših vrhunaca Raja — Empireja, vječnoga blaženstva.

*

Za Ivana sjedinjenje duše s Bogom predstavlja duboku etičku, psihičku i ontičku asimilaciju s Bogom, uranjanje u otajstva Ljubavi, u život Presv. Trojstva, između kojega su izmjenična strujanja ljubavi, ključanje i slijevanje božanskoga života u kojem se preli-

jeva ljubav Sina na Oca po Duhu Svetome, da tim božanskim životom obuhvati sve stvoreno, te Bog bude Sve u Svemu. To je SREDIŠTE života i Ljubavi — Njegovu Božansko Srce, izvor vječne Ljubavi, koja je po Ivanovoj i Duns Skotovoj koncepciji centar svega stvorenoga.

Ivan naglasuje vrijednost ovog božanskog života ljubavi, da bi čovjek mogao živjeti kao dijete Božje, shvativši svoje dostojanstvo i uloživši sav napor za postignućem svoga pobožanstvenjenja.

I kad Ivan razvija mističnu teologiju, on unapređuje i etiku, koja je povezana s ontologijom, jer su temelji morala sazdan na Bitku. A sve ima cilj: da bi duša — ljudska osobnost — po sjedinjenju s Bogom mogla postići svoj puni rascvat, svoj duboki smisao, svoj puni život — svoju vječnu LJUBAV.

I Ivan kroz svoj USPON vodi dušu sa dna NISTAVILA. Ali to nije poništenje — negacija u ontičkom smislu, nego u psihološkom, jer nema smrti esencije. Nije to negacija naravnih darova i vrednota, poništenje u budističkom smislu, poništenje Sakyamune, kada je htio da u sebi ubije svaki ljudski osjećaj, toneći u Nirvanu, jer je ljubav — božanski dar u čovjeku — neuništiva.

To Ivanovo poništenje, kao izraz kršćanske nauke-
-askeze, znači skidanje staroga čovjeka, odstranjenje zlih klica, sprečavanje otrova zlih požuda koje uništavaju ljubav; sve ono što destruktivno djeluje na čovjeka i njegove moralne snage; »poništenje« je zapravo afirmacija njegovih iskonskih snaga, vrednota; suobličenje po slici Sina Božjega. To je put kreposti, nasljedovanja Krista. I Ivan usredotočuje i utemeljuje svoju mističnu nauku na ove dvije postavke iz Kristova Evanđelja.

»Tko hoće da ide za mnom, neka se odreče sebe, uzme križ svoj i slijedi mene« (Mt 16, 64).

Neka se odreče sebe... Taj put odricanja, poništenja nije lagan. Nužni uvjet za nasljedovanje Krista i božansko sjedinjenje je otcijepljenje od samoga sebe. Moramo se posve lišiti od svake neuredne privržanosti na stvorove, tj. suzbijati neuredne pohote, pročišćavati ih i staviti ih u službu Dobra. To je onaj Pav-

lov »stari čovjek« kojega treba svući, jer u sebi nosi plodove Smrti, a obući se u Krista.

I slijedi Mene... Prihvatiti mučni put uspinjanja na Golgotu, slijediti Krista, surađivati s milošću, da bi se došlo do preobraženja, i povratilo u stanje prvotne nevinosti i sklada, kada su sjetila bila podložna razumu — duhu, a ovaj Bogu.

Dostići ono stanje koje je sam Bog zamislio. Po Otkupljenju čovjek-duša ima mogućnost većeg usavršavanja, veće sublimacije — suobličenja s Kristom, da se tako postigne jedinstvo s voljom Božjom, kojemu se jedinstvu u nama trajno opire »stari čovjek«, koji se teško podvrgava višim zakonima, više im se opirući i suprotstavljajući i tako zaslužujući pravednu kaznu, kao što zbori i Dante:

*»Nebo vas zove, oko vas se kreće
i vječne svoje ljepote vam kaže,
a pogled vaš od zemlje dalje neće;
zato vas bije koji sve to važe.«*

(Čistilište, 14, 148—151)

Što se više čovjek — duša pročišćava, to biva i veća snaga božanskoga života u njoj, stanje — nastada kontemplacije koja nas uranja u Boga, a ljubav koja odgovara ovome životu s Bogom i spoznaji Boga i sključuje svaku uvredu prema Bogu i stavlja sve naše snage u službu najvišega Dobra — Ljubavi. Zato su plodovi kontemplacije nesagledani. Ona je — po riječima sv. Tome — naš vlastiti elemenat, jer je ispunjenje dubokih sposobnosti u nama; one iskonske žedi i traženja Boga, smirivanje u vječnome Izvoru ljubavi. Po većoj spoznaji Boga povećava se u nama sjaj milosti; osnažuje žar ljubavi. Kao što kaže Dante:

*»Zato će morat sjaj postati veći,
što nam ga milost Višnjeg Dobra daje,
k o put da Njega vidimo u sreći.
Stog mora jačat zrenje, mora da je
i jači žar što na njem se razgori,
i jača zraka što iz žara sjaje.«*

(Raj 14,46—51)

Ivan je znao gdje su prave vrijednosti našega života, bogate riznice duhovnog života ispunjene Božjom prisutnošću. Zato je toliko upozoravao ljude da uzidu iz svoje bijede i ništavila na vrhunce Svjetlosti; u krasotu Božje ljubavi, što ispunja sav Svemir.

* * *

I u ovom djelu je u središtu Bog, punina ljubavi, koji upravlja duši poziv i ona snagom toga iskonskog zova u svojim dubinama mora k njemu — preko svih zapreka vlastitog JA, nižih i viših moći, »staroga čovjeka« i Sotone; mora preko tri svijeta u sebi, koja Dante velebnim simbolizmom opisuje u svojoj Božanskoj glumi; mora preko velike rijeke, tj. preko velikih nevolja, muka i iskušenja; mora proći kroz tešku noć očišćenja. Dok se god ne oslobodi starih mrlja, dok se god ne podvrgne teškoj kupelji očišćenja, ona je nesposobna za božansko sjedinjenje. Ta se noć kod Ivana dijeli na noć sjetila i noć duha.

Noć sjetila (ili aktivna noć osjeta), tj. čišćenje osjetnog dijela duše sastoji se u tome što se duša u ovoj noći mora očistiti od svih osjetnih želja za sjetilnim stvarima, osloboditi od svih neurednih nagnuća, strasti-požuda. Zašto? Jer su požude najveća zapreka božanskome djelovanju-sjedinjenju. One oslabljuju kreposti, kao crvotočina zdrava stabla, paraliziraju duhovno-moralne snage za borbu protiv Zla, Sotone, smanjuju otporne snage. Požude duši nanose silne štete koje se sastoje u protivljenju Božjem duhu, planovima, namjerama. Zato se u ovoj Noći osjeta duši nameće post — noć — smrt. Ona mora, prosvijetljena mišću, uložiti sav napor da prihvati borbu, da se podigne iz svoje grešnosti, da se otme iz »stare kaljuže«:

*»Stog ustaj, nek ti svlada slabost kletu
duh, koji bitke izvojevat sve će,
ne naškodi l, mu teško tijelo letu.
Stepenice te čekaju još veće.«*

(Dante: Pakao 24, 52—56)

Treba da iziđe iz »svoje kuće«, »jer dušu ne zarobljuju stvari ovoga svijeta koje u nju ne ulaze, nego želja i čežnja za njima koje u njoj stanuju.«

(Usp on — I S,3,4)

Treba naglasiti: I po Ivanu nije moguće u ovome životu posve umrtviti požude; narav ih može imati i onda kad je duša veoma slobodna na razini duha, ali sve svoje voljne požude — strasti moraju se umrtviti da bi volja bila posve slobodna, tj. one moraju — snagom razuma — biti podložne volji, a ova Bogu, da bi se postiglo jedinstvo naše volje s voljom Božjom. I Toma Akvinski kaže da ni jedna strast — požuda nije tako jaka, a da joj se čovjek ne bi mogao suprotstaviti.

Snagom razuma — volje mora nastojati da njime nikada ne zagospodari potpuna strast, a ta nastupa kada čovjeka tako zarobi da ga lišava slobodna opredjeljenja — kada razum izgubi sposobnost da nadzire nagone.

U ovoj Noći sjetila, uz očišćenje vanjskih osjeta, postoji i očišćenje nutarnjih osjeta. Tu spada i čišćenje mašte. Ona je, po aristotelovskotomističkoj teoriji »unutrašnje« osjetilo i može biti sredstvo pogrešnog rasuđivanja. Zato Ivan toliko udara na one koji se privezuju uz razna viđenja, jer mašta može često puta biti pod utjecajem Sotone. A privezanost uz ta viđenja uništava poniznost — put kreposti.

Duša treba da se oslobodi i navezanosti na sve osjetne utjehe i slatkoće, težnje i osjećajne sklonosti koje nisu čiste. Ako se one gaje, nema kreposti, a bez kreposti ne može se slijediti Krista — uspeti se na Svetu goru, postići mistično sjedinjenje s Bogom (I S 10, 4).

Ova Noć sjetila obrađuje se kroz cijelu I knjigu Uspona; kroz 2. i 3. knjigu: Noć duha. U ovoj Noći Ivan pokazuje putove i načine kako da se duša liši i očisti i od duhovne navezanosti uz duhovna dobra, uz duhovne slatkoće i utjehe, jer se put na-

sljedovanja Krista ne sastoji u njima nego u odricanju i prihvaćanju križa. U ovoj noći duša se oslanja samo na čistu vjeru, ljubeći Boga radi njega samoga, a ova vjera uvodi u stanje kontemplacije — mira. Ovu noć duha dijeli na aktivnu i pasivnu.

Aktivna noć se sastoji u tome što duša ulaže vlastiti napor da pođe čvrstim putem kreposti;

Pasivna noć — kada duša podnosi i miruje, a Bog izvodi u njoj svoje djelovanje.

U tom naporu koji vrši duša vlastitom snagom u Aktivnoj noći duha, u tome preziru, poništenju koji ulaže, ne iscrpljuje se sve. Još tim putem, tj. vlastitim snagama ne može postići pročišćenje-preobraženje. Treba poseban tajanstveni Božji zahvat u Pasivnoj noći duha, zahvat koji zadire u korijenje bića, u iskonske dubine, koji u temeljima uništava zlo, klicu požude, tajnovite privezanosti uz sve osjetno. Duh Njegov je na djelu: On pripušta duši strahovita poniženja, potvore, klevete, laži — da se nađe totalno degradirana ne samo u tuđim nego u vlastitim očima, da je tako oslobodi od njezine baštinjene oholosti, samoljublja, da je vidi kao Joba na smetištu vlastitoga ništavila i bijede, da je liši, oslobodi od svake neuredne povezanosti ne samo na ono što bi bilo nesavršeno, nego i od povezanosti na duhovna dobra, na sve lijepo i uzvišeno, da je ispere raznim udarcima i nevoljama kao šljunak poslije kiše, da je provede kroz strahotne kušnje, kroz živine pare, kroz zlato u vatri, kako bi sagorjelo u njoj sve »ljudsko i zemaljsko«. Duši se čini da joj i sam Bog postaje »neprijatelj«, jer osjeća na sebi sav gnjev Božji, kao što je i Krist to osjećao kada je preuzeo na sebe grijehe svega svijeta i kada se na nj morala svaliti strahovita kazna i pravednost Božja. I što je najteže: Bog je izručuje pod udar i samoga Sotone, kao i Joba... Samo u djelima velikih mistika pronalazimo sve grozne načine kojima je — Božjim dopuštanjem — Sotona mučio pojedine duše. Bog želi da se duša oslobodi od svakoga ljudskoga oslonca i od pouzdanja u vlastite snage, zasluge, kreposti — darove. Tada kada je »lišena« svakog dobra, kada je udarena

bolima i poniženjima, kada je do smrti ožalošćena, izdana i prevarena, kada je do dna iskapila čašu gorčine i bola, kada je »ostavljena« i od Boga i od ljudi, silazeći na vlastito smetište, kao i Job, kada se može osloniti samo na milosrđe Božje i zasluge Otkupitelja — tada dolazi njezin Spasitelj, živi Bog...

I ON mora doći... Mora doći da snagom Duha Života »oživi« dušu, da je podigne iz poniženja i bola, da je nagradi za sve što je pretrpjela iz ljubavi prema Bogu, da je ukrasi izvanrednim darovima milosti — ljubavi, da je tješi u njenim dubinama, jer On je ž i v... Da je tješi, kao što mati tješi svoje čedo, da je onako tješi kao što to sugestivno opisuje Cesarić za lađu koja je izudarana morala stajati u doku, ali je njezin graditelj opet pušta na plovidbu:

*»... More, ko mati, vuče je na krilo,
Ljulja je, šapće: Ništa nije bilo.«*

(»Na novu plovidbu«)

Bog dušu u dubinama tako utješi da ona zaboravlja na sve uvrede, na sva stradanja, na sva poniženja kojima bijaše obasipana, i ispunja je svojom božanskom ljubavlju. Životvorni D U H koji je u njoj može samo ljubiti, jer Oganj božanski u njoj spaljuje sve »ljudsko«, sve nesavršeno — u njoj i u drugima, te je nesposobna da za zlo uzvratilom; Svjetlo koje je u nutrini obasjava je i, ne da joj zalutati.

Sada shvaćamo da te NOCI poništenja nisu bile negacija vrednota duše ni njezino uništenje, nego afirmacija, obnova njenih vlastitih snaga koje Bog mora staviti u službu Dobra, obnova njezinih moćiju, koje su ispunjene božanskim žarom Duha i isijavaju božanske snage...

Ovako očišćena i preobražena duša — po sjedinjenju s Bogom, najvećim i najuzvišenijim Vrhuncem — može razviti u sebi božanske akitvnosti, milosne snage na mističnome planu, na djelu Otkupljenja. Njene dubovne moći su sada sposobnije za nadnaravna pro-

svijetljenja, za čine ljubavi prema Bogu i bližnjemu, za podnošenje patnja, koje trajno treba doprinosti za otkup svijeta. Sada je u njoj »naviranje i prelijevanje« božanskih voda, darova Duha Svetoga; u njoj šumi Ocean... Ocean života ljubavi Božanskih Osoba, u koji je uronjena. U njoj je Sjaj i Zar koji krasi cijeli Svemir:

»...Mi gorimo od svjetla koje krasi
čitavo nebo...«

(Dante: RAJ 5, 118)

I kao što je duša bila po patnjama suobličena s Kristom patnikom, jer »Bog — po riječima sv. Terezije Avilske (a izrekla ih je i o njima mislila kada su Ivana od Križa bacili u podzemnu tamnicu u Toledu i kada je ona jedva umakla smrti prelazeći preko nabujalog Arlanzona) — strahovito postupa sa svojim prijateljima, ali ne čini im nepravdu, jer je tako postupao i sa svojim Sinom — tako je i dionica slave uskrslog, preobraženog Krista, vlasnica Njegova Božanskoga Srca — beskrajne ljubavi. Bog joj tada saopćava svoju vrhunarnu bit, u kojoj je sve blaženstvo Raja i po kojoj ona već ovdje na zemlji živi životom Božanskih Osoba — diše dubinom Vječnosti.

* * *

Kako smo vidjeli, u USPONU NA GORU KARMEL Ivan sugestivnim simbolizmom opisuje put duše koja se uputila za zovom svoga Zaručnika, stupajući posred noći — sve dalje i dalje — posred strmih staza uspona k vrhuncima mističnoga sjedinjenja.

To je Ivanova omiljela tema, a to su i bitni sadržaji: Bog i duša, božanstvo i čovječanstvo, narav i nadnarav, što se grle na vrhuncima pobožanstvenjenja, stapajući se u harmoniju. Jer nema raskola između te naravi i nadnaravi, jer je ljubav jedna, nego taj raskol proizlazi od naših neurednih požuda, od Sotone, od posljedica istočnoga grijeha, a to se sve odstranjuje u NOĆI o kojoj bijaše govora. Tek kada su te zapreke u nama prevladane, tada nastupa jedinstvo između

naravi i nadnaravi, ljudskog i božanskog — odraz Vječnosti u vremenitome.

*»... Kad podoh od njih,
nadoh Onoga koga ljubi
duša moja.«*

(Pjesma nad pjesmama 2, 4)

Tek kad je duša ostavila stražare i sebe, kad se otcjepila od svake privezanosti i neuredne sklonosti, našla je *Ljubljenoga*.

* * *

USPON u samoj koncepciji ima određenu fizionomiju i autor ga samo razvija u pojedinostima. Ivan je i elementarnim potezima — kao vizuelnu sintezu svoje asketsko-mistične nauke — naslikao grafički crtež kojim predočuje Goru Savršenstva.

Početak tumačenja Uspona (stihove) ispisuje u El Calvario (1578—1579), nastavlja ga u Baezi, a završava oko g. 1584. u Los Martires u Granadi. Ni USPON ni TAMNU NOĆ nije završio; naglo se prekidaju.

Ivan svoje djelo piše tako uvjerljivo, jer ga je i sam proživio, a kao izvrstan poznavalac Sv. pisma znao je izvanredno svježim metaforama vjerno ilustrirati pojedina duhovna stanja, postizujući tako izvanredne efekte. A kao umjetnik znao je iskoristiti i ostale elemente: vizuelne i auditivne. Prisna mu je veza između emotivnog i refleksivnog elementa; sve je ispunjeno duhom, u kojem je koncentriran bitak.

I kad pogledamo, Ivanova nam se paleta otkrije tako čarobna, kao paleta impresionista: Cézannea, Maneta, Moneta... Ili nam se čini kao da motrimo kroz njegova djela prelijevanje boja sunčanog spektra: zelene kao smaragd, crvene kao rubin, žute kao topaz; modre kao safir... I po sadržaju i po umjetničkoj formi Ivan je među vrhunskim piscima (duhovnosti) duhovnoga života.

Za podlogu svoje nauke i života Ivan traži NIŠTA (nije to »ništa« u ontičkom smislu) da postigne SVE.

Nije to Budhino-Sakyamunino ispunjenje u ništavnosti Nirvane, nego je to obuhvaćanje SVEGA, po oslobođenju od spona neurednosti u samome čovjeku. Ivanova je Ljubav — sazrela na Križu — razapeta i raspjevana... Ona vodi dubinama Vječnosti, najuzvišenijem Vrhuncu: Trojstvenome Bogu.

S. MARIJA OD PRESV. SRCA
urednik

Sadržaj

<i>Uvod u djela sv. Ivana od Križa (Ante Stantić, OCD)</i>	7
<i>Riječ prevodioca (prof. O. Andrija Bonifačić)</i>	16
Predmet	21
Strofe	22
Uvod	25

Knjiga I.

Pogl. 1. — Postavlja se I. strofa. — Dvije različite noći kroz koje prolaze duhovne osobe a odnose se na dva sastavna dijela čovjeka — niži i viši. — Tumačenje strofe.	33
Pogl. 2. — Tumači da je po ovoj »tamnoj noći« duša prešla do ujedinjenja. Kazuje razloge zašto se tako zove	35
Pogl. 3. — govori o prvom uzroku ove noći, to jest da se požude liše svih užitaka, i obrazlaže zašto se zove »noć«	37
Pogl. 4. — Ovdje se kazuje kako je zaista potrebno da duša prođe kroz »tamnu noć osjeta«, to jest kroz mrtvenje požuda, da može hodati do ujedinjenja s Bogom.	39
Pogl. 5. — Nastavlja se isti predmet te se pokazuje navodima i slikama iz Svetog pisma kako je potrebno da duša ide k Bogu kroz ovu »tamnu noć« mrtvenja požuda u svim stvarima	44
Pogl. 6. — Raspravlja se o dvjema glavnim štetama što ih požude nanose duši: jedna je zbog gubitka, a druga se pozitivno nanosi.	49
Pogl. 7. — U njem se raspravlja kako požude muče dušu. Dokazuje se usporedbama i ugledom Svetog pisma	53
Pogl. 8. — U njem se raspravlja kako požude potamnjuju i zasljepljuju dušu	56
Pogl. 9. — U njem se raspravlja kako požude kaljaju dušu. To se dokazuje usporedbama i ugledom Svetoga pisma	60

Pogl. 10.	— U njem se raspravlja kako požude čine dušu mlakom i mlitavom u kreposti	64
Pogl. 11.	— Dokazuje se kako je za postignuće božanskog ujedinjenja potrebno da duša bude slobodna od svake pa i najmanje požude	66
Pogl. 12.	— Odgovara se na drugo pitanje i kazuje se kakve su požude dostatne da u duši prouzročiće spomenute štete	71
Pogl. 13.	— Raspravlja se kako i na koji način treba da duša uđe u »noć osjeta«	74
Pogl. 14.	— Tumači se drugi stih prve strofe	78
Pogl. 15.	Tumače se ostali stihovi prve strofe	79

Knjiga II.

Pogl. 1.	— Tumači se druga strofa	83
Pogl. 2.	— Počinje se raspravljati o drugom dijelu ili uzroku ove »noći«, to jest o vjeri. — Dokazuje se s dva razloga da je ovaj dio tamniji od prvog i od trećeg	85
Pogl. 3.	— Kako je vjera noć za dušu. — Dokazuje se razlozima te ugledom i slikama iz Svetoga pisma	86
Pogl. 4.	— Raspravlja općenito kako i duša sa svoje strane koliko je do nje mora stajati u tami, da je vjera povede do najvišeg stupnja motrenja	89
Pogl. 5.	— Tumači se što je ujedinjenje duše s Bogom. — Postavlja se jedna usporedba	93
Pogl. 6.	— Raspravlja se kako tri bogoslovne kreposti usavršavaju tri duševne moći izvodeći u njima prazninu i tamu	98
Pogl. 7.	— Pokazuje se kako je tijesna staza koja vodi u vječni život i kako moraju biti slobodni i neopterećeni oni koji po njoj idu. — Počinje se govoriti o lišenosti razuma	101
Pogl. 8.	— Raspravlja se općenito kako nijedno stvorenje niti koja spoznaja koja spada na razum ne može biti bliže sredstvo za ujedinjenje s Bogom	107
Pogl. 9.	— Kako je vjera razumu bliže i primjerno sredstvo da duša može doći do božanskog ujedinjenja u ljubavi. — Dokazuje se navodima i slikama iz Svetoga pisma	112
Pogl. 10.	— Ovdje se razlikuju svi podražaji i pojmovi koji mogu spadati na razum	114

- Pogl. 11. — O neprilici i šteti u koju se može upasti kod razumskih doživljaja po onome što se na nadnaravan način prikazuje tjelesnim osjetima, i tako se duša u tome mora vladati 115
- Pogl. 12. — Raspravlja o imaginativnim doživljajima naravnoga reda.— Kaže se u čem se sastoje i dokazuje se da ne mogu biti primjerno sredstvo da se postigne ujedinjenje s Bogom, i kako je štetno kad se duša ne zna držati daleko od njih 122
- Pogl. 13. — Postavljaju se znakovi koje treba da ima duhovna osoba po kojima se pozna da treba napustiti razmatranje i razlaganje te prijeći na stanje motrenja. 127
- Pogl. 14. — Dokazuje se prikladnost tih znakova i obrazlaže se kako je potrebno što je u njima rečeno da se može ići naprijed 129
- Pogl. 15. — Objašnjuje se kako napredni koji počinju ulaziti u ovu opću spoznaju motrenja treba da se kadikad služe naravnim razmatranjem i djelatnošću naravnih moći 137
- Pogl. 16. — O imaginativnim utiscima što ih mašta prima na nadnaravan način.— Kaže se da ne mogu duši poslužiti kao primjerno sredstvo za ujedinjenje s Bogom 140
- Pogl. 17. — Objašnjava se cilj i način što ga Bog ima kada dijeli duši duhovna dobra putem osjeta. Odgovara se na postavljenu sumnju 147
- Pogl. 18. — Raspravlja o šteti koju duhovni učitelji mogu nanijeti dušama ako ih ne vode pravo s obzirom na spomenuta viđenja, te kazuje kako možemo ostati prevareni premda su viđenja od Boga 152
- Pogl. 19. — Pokazuje se kako premda su viđenja i čuvenja od Božje strane istinita, ipak se mi s obzirom na njih možemo varati.— Dokazuje se navodima iz Svetog pisma 156
- Pogl. 20. — Dokazuje se navodima iz Svetog pisma kako riječi i nagovori Božji, premda su uvijek istiniti, nisu uvijek sigurni u svojim uzrocima 165
- Pogl. 21. — Pokazuje se kako, premda Bog koji put odgovara na ono što ga pitamo, ipak mu nije po volji da se služimo tim načinom.— Dokazuje se da se Bog koji put srđi i kad se udostojava odgovarati 170
- Pogl. 22. — Rješava se sumnja kako sada, u Novom zavjetu milosti, nije dopušteno pitati Boga nadnaravnim putem kako je to bilo dopuš-

	teno u Starom zavjetu. — Dokazuje se jednim navodom iz Svetoga Pavla	178
Pogl. 23.	— Počinje se raspravljati o utiscima razuma koji su posve duhovni. Kazuje se u čem se sastojе	189
Pogl. 24.	— Raspravlja se o dvjema vrstama nadnaravnih viđenja	191
Pogl. 25.	— Raspravlja se o objavljenjima. — Kaže se što su i kako se razlikuju	196
Pogl. 26.	— Raspravlja se o sbvaćanju čistih istina u razumu i kaže se da se ono zbiva na dva načina te kako se kod toga duša mora vladati	197
Pogl. 27.	— Raspravlja o drugoj vrsti objavljenja, to jest o otkrivanju tajna i skrivenih otajstava. — Kazuje se kako ta objavljenja mogu biti zaprekom i kako đavao kod toga može mnogo varati	206
Pogl. 28.	— Raspravlja se o unutarnjim nagovorima koji se mogu odvijati u duhu na nadnaravan način. — Kazuje se koliko ih je vrsti	209
Pogl. 29.	— Raspravlja o prvoj vrsti govora što ga koji put duh oblikuje u sebi. — Kazuje se koji je tome uzrok te kakvu se korist ili štetu od toga može imati	210
Pogl. 30.	— Raspravlja o govoru koji je duhu formalno utisnut na nadnaravan način. — Napominje štetu koja može nastati i kako je potrebno poduzeti mjere opreza da izbjegnemo prevari	216
Pogl. 31.	— Raspravlja se o govoru samih bitnosti koji se utiskuju duhu na unutarnji način. — Ukazuje se na razliku koja postoji između ovog i formalnog govora, te na korist koja od nje ga proizlazi i s kakvim mirom i poštovanjem treba da se kod toga duša vlada	219
Pogl. 32.	— O govoru bitnosti, što ga razum prima od unutarnjih osjeta a utiskuje se duši na nadnaravan način. — Označuje se uzrok i na koji se način duša mora vladati da ne prijeći put ujedinjenja s Bogom	222

Knjiga III.

AKTIVNA NOĆ DUHA ZA PAMĆENJE I VOLJU

U njoj se raspravlja o aktivnoj noći čišćenja pamćenja i volje. — Daje se nauka kako da se duša vlada s obzirom na utiske ovih dviju moći da može stići do ujedinjenja s Bogom po spomenutim noćima u savršenom ufanju i ljubavi.

Pogl. 1. — Predmet	227
Pogl. 2. — Raspravlja se o naravnim utiscima pamćenja i kako se pamćenje mora isprazniti da bi se duša mogla sjediniti s Bogom po ovoj moći	228
Pogl. 3. — Govori se o trima vrstama štete što ih duša trpi ako se ne oslobodi s obzirom na vijesti i razglabanja pamćenja. — Govori se o prvoj šteti	235
Pogl. 4. — Raspravlja se o drugoj šteti koja prijete duši od strane đavla po nadnaravnim utiscima pamćenja	238
Pogl. 5. — O trećoj šteti za dušu od pojedinačnih naravnih spoznaja u pamćenju	239
Pogl. 6. — O koristima koje duša ima od zaboravi i praznine s obzirom na sve misli i spoznaje koje može imati u pamćenju na prirodan način	240
Pogl. 7. — Raspravlja o drugoj vrsti utisaka u pamćenju, to jest o imaginarnim utiscima i nadnaravnim spoznajama	242
Pogl. 8. — O štetama što ih spoznaja nadnaravnih stvari može prouzročiti duši ako na njih misli	243
Pogl. 9. — O drugoj vrsti šteta, to jest o opasnosti da se padne u ispraznu obolost i precjenjivanje sebe	245
Pogl. 10. — O trećoj šteti što je može đavao nanijeti duši putem imaginarnih utisaka pamćenja	247
Pogl. 11. — O četvrtoj šteti koju duša može imati od pojedinačnih nadnaravnih utisaka pamćenja, a sastoji se u tom da su joj zapreka sjedinjenju	248
Pogl. 12. — O petoj šteti koju duša može imati od nadnaravnih imaginarnih oblika i utisaka pamćenja, a sastoji se u tom da nisko i neprikladno sudi o Bogu	249
Pogl. 13. — O koristima koje duša izvlači kad odalečuje od sebe imaginativne utiske. Odgovara	

	se na stanovit prigovor te se objašnjava razlika između naravnih i nadnaravnih imaginativnih utisaka	251
Pogl. 14.	— Raspravlja se o duhovnim spoznajama ukoliko mogu spadati na pamćenje	256
Pogl. 15.	— Općenito o načinu na koji se duhovni čovjek mora vladati s obzirom na pamćenje	257
Pogl. 16.	— Počinje se raspravljati o tamnoj noći volje. O različitim strastima volje	259
Pogl. 17.	— Počinje se raspravljati o prvoj strasti volje. Kaže se što je radost i razlikuju se stvari u kojima duša može uživati	262
Pogl. 18.	— Raspravlja o uživanju vremenitih dobara. — Kazuje se kako se uživanje u njima upravlja k Bogu	263
Pogl. 19.	— Štete koje mogu slijediti za dušu kad svoje uživanje postavi u vremenita dobra	266
Pogl. 20.	— Koristi koje duša ima kad otklanja vremenita dobra	273
Pogl. 21.	— Raspravlja se kako je isprazno postavljati uživanje volje u naravna dobra i kako treba po njima težiti k Bogu	276
Pogl. 22.	— O štetama koje slijede za dušu kad postavlja uživanje volje u naravna dobra	278
Pogl. 23.	— O koristima što ih izvlači duša kad ne postavlja uživanje u naravna dobra	282
Pogl. 24.	— Raspravlja se o trećoj vrsti dobara u koja volja može postaviti strast radosti, a to su osjetna dobra. — Kazuje se koja su i kolikovrsna i kako se volja mora upravititi k Bogu čisteći se od ovog užitka	284
Pogl. 25.	— O štetama što ih duša trpi kad hoće da postavi užitak volje u osjetna dobra	287
Pogl. 26.	— O duhovnim i vremenitim koristima što ih duša ima kad se odriče užitka u sjetilnim stvarima	289
Pogl. 27.	— Počinje se raspravljati o četvrtoj vrsti dobara, to jest o moralnim dobrima. — Kazuje se koja su i na koji način je dopušteno da volja u njima uživa	292
Pogl. 28.	— O sedam šteta u koje se može upasti kad se užitak volje polaže u moralna dobra	295
Pogl. 29.	— O koristima što ih duša crpi odričući se užitka u moralnim dobrima	299
Pogl. 30.	— Počinje se raspravljati o petoj vrsti dobara u kojima volja može uživati, to jest o nadnaravnim dobrima. — Kazuje se kakva	

	su i kako se razlikuju od duhovoih, te kako treba upraviti k Bogu uživanje u njima . . .	301
Pogl. 31.	— O štetama što ih duša trpi kad postavlja užitak volje u ovu vrst dobara	304
Pogl. 32.	— O koristima što se izvlače iz odricanja od užitka u nadnaravnim milostima	308
Pogl. 33.	— Počinje se raspravljati o šestoj vrsti dobara što ih volja može uživati. — Kazuje se koja su i pravi se prva njihova dioba	310
Pogl. 34.	— O duhovnim dobrima koja pojedinačno mogu spadati na razum i na pamćenje. — Kazuje se kako se volja mora držati s obzirom na užitak u njima	311
Pogl. 35.	— O slasnim duhovnim dobrima koja mogu pojedinačno spadati na volju. — Kazuje se koliko ih je vrsti	312
Pogl. 36.	— Nastavlja se o slikama i ukazuje se na neznanje koje neke osobe pokazuju o njima	316
Pogl. 37.	— Kako treba upraviti k Bogu užitak što volja uživa u predmetu slika, tako da ne posrne niti da od njih bude spriječena	318
Pogl. 38.	— Nastavlja o dobrim pobudama. — Govori o bogomoljama i mjestima posvećenima za molitvu	320
Pogl. 39.	— Kako se treba služiti bogomoljama i crkva- ma upravljajući duh k Bogu po njima	322
Pogl. 40.	— Nastavlja upućivati duh na unutarnju sabranost s obzirom na ono što je rečeno	324
Pogl. 41.	— O nekim štetama u koje upadaju oni koji su privezani uz užitak pobožnih stvari i mje- sta	325
Pogl. 42.	— O tri vrste pobožnih mjesta i kako treba da se volja u njima vlada	326
Pogl. 43.	— Raspravlja se o drugim poticajima na mo- litvu, kojima se mnogi služe, a sastoje se u velikoj raznolikosti obreda	329
Pogl. 44.	— Kako treba upraviti k Bogu užitak i sna- gu volje po ovim pobožnostima	330
Pogl. 45.	— Raspravlja se o drugoj vrsti pojedinačnih dobara u kojima može volja isprazno uži- vati	334
<i>Ivan od Križa</i>	— <i>Uspon mističnim vrhuncima (S. Ma- rija od Presv. Srca)</i>	339

SYMPOSION

Biblioteka asketskomištičnih djela:

Urednik: S. Marija od Presv. Srca

- 1) Margarita: PORUKA MILOSRDNE LJUBAVI 1., 2. i 3. izd.
- 2) S. Marija od Presv. Srca: BOG JE LJUBAV 1. i 2. izd.
- 3) Sv. Ivan od Križa: TAMNA NOC 1., 2. i 3. izd.;
- 4) Sv. Ivan od Križa: ŽIVI PLAMEN LJUBAVI 1. i 2. izd.;
- 5) Sv. Ivan od Križa: DUHOVNI SPJEV 1. i 2. izd.;
- 6) Sv. Ivan od Križa: KRAČI SPISI 1. i 2. izd.;
- 7) Sv. Ivan od Križa: USPON NA GORU KARMELE 1. i 2. izd.;
- 8) Thomas Merton: NOVE SJEMENKE KONTEMPLACIJE 1., 2. i 3. izd.;
- 9) Thomas Merton: NITKO NIJE OTOK 1. i 2. izd.;
- 10) Toma Čelanski: ŽIVOTOPIS SV. KLARE i njezini spisi 1. i 2. izd.;
- 11) S. Marija od Presv. Srca: MAGNIFICAT
- 12) Sv. Ljudevit Marija Gignion Montlortski: SABRANA DJELA
- 13) Sv. Bonaventura: PISMO SESTRAMA O SAVRŠENOM ŽIVOTU
- 14) S. M. Anđela Sorazu: ČAROBNOŠT MISTIČNOG ŽIVOTA
- 15) ŽIVOTVORNI DRAGULJ duhovnog života (O otajstvu Euharistije)
- 16) Sv. Toma Akvinski: STOŽERI KRŠĆANSKE VJERE
- 17) S. Marija od Presv. Srca: ALVERNIA
- 18) Bl. Anđela Fofinjska: KNJIGA ISKUSTVA PRAVIH VJERNIKA
- 19) Sv. Giger iz Nise: SPIS O DJEVIČANSTVU
- 20) S. Marija od Presv. Srca: FRANJINA LJUBAV NA KRIŽU (MISTIČNI SJAJSVJETLA) 1. i 2. izd.;
- 21) S. Marija od Presv. Srca: MORE SJAJA
- 22) Jeronim Jaegen: MISTIČNI ŽIVOT MILOŠTI
- 23) Sv. Bernard: O MARJI
- 24) Dr. Geida Walthet: FENOMENOLOGIJA MISTIKE
- 25) S. Marija od Presv. Srca: DAR ŽIVOTA
- 26) Dr. Klara Fietz: DUHOVNI DNEVNIK;
- 27) S. Marija od Anđela Sorazu: DUHOVNI ŽIVOT
- 28) Origen: POČELA
- 29) Sv. Bonaventura: TRI PUTA
- 30) GLE OVO SRCE
- 31) Ch. de Foucauld: PISMA I ZAPISI
- 32) S. Marija od Presv. Srca: AVE MARIA
- 33) S. Marija od Presv. Srca: TORNJU BJELOKOSNI
- 34) S. Marija od Presv. Srca: MARIJA MAJKA LJUBAVI
- 35) Sv. Katarina Sjenska: DIALOG BOŽANSKE PROVIDNOSTI
- 36) S. Marija od Presv. Srca: U SVETIŠTU DUŠE
- 37) O. Lorenzo Sales: VĚLIKA LJUBAV BOGU POSVEĆENIH DUŠA
- 38) SPISI SV. FRANJE I SV. KLARE, Asižana 1. i 2. izd.;
- 39) S. Marija od Presv. Srca: O OTKUPLJENJU I BOŽANSKOM ŽIVOTU
- 40) Renié Laurentin: S MARIJOM U DOŠAŠĆU PREMA TREĆEM TISUĆLJEĆU
- 41) Sv. Margareta M. Alacoque: AUTOBIOGRAFIJA
- 42) Jánoslav Nemeš: SV. JANJA PRAŠKA
- 43) Sv. Teodor Studit: PISMA MONAHIJAMA
- 44) Piero Bargellini: CVJETIĆI SV. KLARE
- 45) Sv. FRANJO SVOJIM KĆERIMA (Oporuka)
- 46) Bl. Rajmund iz Kapue: ŽIVOT SV. KATARINE SJENSKE
- 47) S. Marija od Presv. Srca: PUT LJUBAVI (Križni Put)
- 48) S. Marija od Presv. Srca: MOLITVE SRCA
- 49) S. Marija od Presv. Srca: LJUBAV ZBOG LJUBAVI
- 50) S. Marija od Presv. Srca: ODSJAJ VJEČNE LJUBAVI
- 51) S. Marija od Presv. Srca: OVDJE JE SVA POVIJEST MOJA

- 52) S. Marija od Presv. Srca: DOSEG-
NUH SVOJ SIAJ
- 53) ŽED ZA RASPETIM Pismo pape
Ivana Pavla II. Klarisama
- 54) Sv. Bonaventura: STABLO ŽI-
VOTA
- 55) S. Marija od Presv. Srca: MIS-
TIČNA ZARUČNICA UTJE-
LOVLJENE LJUBAVI
- 56) S. Marija od Presv. Srca: KROZ
SMRTNU MUKU (Getsemanska
ura)
- 57) O. Marijan Kovač: U OZRAČJU
SVETE KLARE
- 58) Edoardo Luini: SV. ANTUN
PADOVANSKI
- 59) Marijan Dominik Kovač: SV.
ANTUN PADOVANSKI
- 60) Margarita: PORUKA MILOSRD-
NE LJUBAVI 3. prošireno izd.
- 61) Prof. Ivo Grigurev: SVEMIRSKI
MIRISI
- 62) Bl. Baptista Varano: DUHOVNI
ŽIVOT
- 63) Marijan Dominik Kovač: TRI
SLAVNE KLARISE
- 64) Sv. Toma More: KRISTOVA
ŽALOST

- 65) Sv. Katarina Sienska: PISMA
- 66) S. Marija od Presv. Srca: U SJAJU
DUJIA
- 67) S. Agneza od Presv. Euharistije:
BOŽANSKA LJUBAV
- 68) Divo Barsotti, svećenik: OVO JE
MOJA OPORUKA
- 69) S. Marija od Presv. Srca:
MISTIČNE RUŽE

POSEBNA IZDANJA

- S. Marija od Presv. Srca: SAMOSTAN
SVETE KLARE monografija
- S. Marija: APOKALIPSA poema
- S. Marija: OTKUPITELJEVA LJUBAV
- S. Marija od Presv. Srca: MOJ VJEČNI
IZVOR
- SYMPOSION Samostan sv. Klare, Split
- monografija - katalog
- S. Marija od Presv. Srca: ZNAK VJEČ-
NOSTI - dramski radovi
- S. Marija od Presv. Srca: BOG PRE-
BIVA MEDU NAMA - recitali

Prema rješenju Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu broj 1905/I-1978. od 23. 3. 1978. čl. 36. 1. 7. — na ovu se knjigu ne plaća porez na promet.

USPONOM NA GORU KARMEL Ivan simbolizira stanje mističnog sjedinjenja duše sa svojim Bogom.

Za Ivana to sjedinjenje predstavlja duboku *etičku, psihičku i ontičku* asimilaciju s Bogom, uranja-nje u otajstva Ljubavi...

Put do tog vrhunca — mističnog sjedinjenja vodi kroz faze mučnog očišćenja..., kroz svjetlo i sjenu — *chiaroscuro* jednog *Caravaggia* ili velikih slikara baroka: *Velasquez, Murilla, Rembrandt*...

USPON u samoj koncepciji ima određenu fizionomiju i autor ga samo razvija u pojedinostima. Prizna mu je veza između emotivnog i refleksivnog elementa; sve je ispunjeno duhom, u kojem je koncentriran bitak.

Ivanova nam se paleta otkriva tako čarobna, kao paleta impresionista: *Cezanne-a, Maneta, Moneta*... ili nam se čini kao da motrimo kroz njegova djela prelijevanje boja sunčanoga spektra: zelene kao smaragd, crvene kao rubin, žute kao topaz, modre kao safir...

Za podlogu svoje nauke i života Ivan traži NIŠTA (nije to »ništa« u ontičkom smislu) da postigne SVE. Nije to ono Budhino-Sakyamunino ispunjenje u ništavnosti Nirvane, nego je to obuhvaćanje SVEGA, po oslobođenju od spona neurednosti u samome čovjeku.

Ivanova je Ljubav — sazrela na Križu — razapeta i raspjevana... Ona vodi dubinama Vječnosti, najuzvišenijemu Vrhuncu: Trojstvenome Bogu.